

BÜLENT ECEVİT

Demokratik Sol

Bülent Ecevit

Demokratik Sol

BÜLENT ECEVİT
DEMOKRATİK SOL

© türkiye iş bankası kültür yayınları, 2008

Sertifika No: 11213

editör

LEVENT CİNEMRE

görsel yönetmen

BİROL BAYRAM

düzeltili

NECATİ BALBAY

grafik tasarım uygulama

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.

Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme hiçbir yolla yayınevinden izin alınmadan çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

istiklal caddesi, no: 144/4 beyoğlu 34430 istanbul

Tel. (0212) 252 39 91

Fax. (0212) 252 39 95

www.iskultur.com.tr

Mustafa Bülent Ecevit

28 Mayıs 1925'te İstanbul Beşiktaş'ta doğdu.

İstanbul ve Ankara Konservatuvarlarında öğretmenlik yapmış olan annesi Fatma Nazlı Hanım, Türkiye'nin ilk profesyonel kadın ressamlarından biridir.

Babası Ahmet Fahri Ecevit, Ankara Hukuk Fakültesi'nde adli tıp profesörlüğü yapmış, 1943'te CHP'nin Kastamonu milletvekili olmuştur.

Liseyi Robert Kolej'de, edebiyat kolunda okuyan Ecevit, 1944'te bu okulu bitirdi. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ne bir süre devam etti. Hint ve Doğu felsefesiyle ilgileniyordu.

1944'te Basın Yayın Genel Müdürlüğü'nde çevirmen olarak başladığı çalışma hayatına, 1946'da Türkiye'nin Londra Elçiliği Basın Ataşeliği Katibi olarak devam etti.

22 Ağustos 1946 tarihinde Zekiye Rahşan Aral ile evlendi.

İngiltere'de bulunduğu yıllarda Londra Üniversitesi'ne kayıt yaptırdı ve burada İngiliz dili ve edebiyatı, Sanskritçe, Bengalce ve sanat tarihi üzerine eğitim aldı ancak eğitimini tamamlamadı.

Katiplik görevinden 1950 yılında ayrıldı ve aynı yıl Cumhuriyet Halk Partisi'nin çıkarttığı Ulus gazetesinde işe başladı. Bu gazetenin kapatılması üzerine Ecevit, Halkçı gazetesinde, Forum dergisinde ve Yeni Ulus gazetesinde yazı işleri müdürlüğü görevini üstlendi, aynı zamanda bu gazetelerde yazılar da yazıyordu.

Ulus gazetesinde başlayan siyaset ilgisi, onu 1954 yılında CHP Çankaya Ocağı'na kaydolmaya itti. Bu sırada gazetecilik görevine devam eden Ecevit, 1954 sonları ile 1955 başları Amerika'nın Kuzey Carolina eyaletine bağlı Winston-Salem'de The Journal and Sentinel adlı gazetede konuk gazeteci olarak çalışmaya başladı.

1957'de kazandığı bursla Harvard Üniversitesi'nde sekiz ay boyunca Ortadoğu tarihi ile sosyal psikoloji çalıştı. Aynı yıl CHP'den milletvekili olarak aktif siyaset hayatına adım attı.

1957'den 1980'e kadar Ankara ve Zonguldak'tan CHP milletvekili seçilen Ecevit, 12 Ocak 1959'da İsmet İnönü'nün listesinden CHP Parti Meclisi'ne girdi. 1960'ta Kurucu Meclis üyesi, 1961'de İsmet İnönü hükümetinde Çalışma Bakanı oldu. Bakanlık görevini 1965'e kadar sürdürdü. Ecevit'in Çalışma Bakanlığı döneminde toplu sözleşme ve grev hakkı yasalaştı, sendika özgürlüğü sağlandı, genel olarak çalışma hakları ve sosyal güvenlik genişletildi.

1965'te Ecevit'in Zonguldak milletvekili seçildiği seçimde CHP muhalefet partisi oldu. Bu tarihten sonra Bülent Ecevit, "ortanın solu" fikrini benimsemeye ve bu akımın öncüsü olmaya başladı. 18 Ekim 1966'da CHP'de başlayan demokratik sol hareketle birlikte genel sekreterliğe seçildi.

12 Mart 1971 Muhtırası'ndan sonra oluşturulan hükümete CHP'nin de katkıda bulunmasına karşı çıkarak 21 Mart 1971'de Genel Sekreterlik görevinden istifa etti.

Ecevit, 1972 yılında yapılan 5. Olağanüstü Kurultay'da CHP Genel Başkanı seçildi. 1973 seçimlerinde en çok oyu aldığı halde hükümet kuramayan Ecevit, 6 Şubat 1974 yılında CHP-MSP

koalisyonunda ilk kez başbakan oldu. Aynı yıl 20 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs Barış Harekatı'nı gerçekleştirdi. Bu dönemde haşhaş ekimi yasağı, yasadışı kullanımı önleyici tedbirler alınarak kaldırıldı, Türkiye'nin Ege'deki hakları gündeme getirildi, açık yükseköğrenim başlatıldı.

5 Haziran 1977 seçimlerinde CHP'nin aldığı yüzde 41.4'lük oy oranı ile 213 milletvekili çıkaran Ecevit, Türk siyasetinde sol bir partinin aldığı en yüksek oy oranı olarak tarihe geçti. Ecevit 21 Haziran 1977'de azınlık hükümeti kurdu ama güvenoyu alamadı.

1978'de kurduğu hükümette 21 ay başbakanlık görevini yürüttü.

12 Eylül 1980 darbesi sonrasında, askeri darbelerin antidemokratik olduğunu düşünerek karşı çıktığı askeri yönetim tarafından üç kez hapse mahkum edildi ve bir süre cezaevinde yattı. Birçok siyasetçi ile birlikte 10 yıl süreyle politikadan uzaklaştırıldığı dönemde siyasal çalışmalarını sürdürdüğü için hakkında yaklaşık 130 dava açıldı.

21 Şubat 1981'de Arayış dergisini çıkartmaya başladı ancak dergi askeri yönetim tarafından kapatıldı.

1985 yılında Hamburg Üniversitesi'nde bir sömestr ders verdi. Yasaklı olduğu bu dönemde ve daha sonraki tarihlerde Avrupa üniversitelerinde, 1988 ve 1992 yılında ise muhtelif Amerikan üniversitelerinde konferanslar verdi.

14 Kasım 1985 yılında Demokratik Sol Parti, Ecevit siyasi yasaklı olduğu için eşi Rahşan Ecevit'in başkanlığında kuruldu.

1987'de siyasi yasakların referandumla kaldırılması üzerine 13 Eylül 1987 tarihinde DSP'nin başına geçti. Ancak aynı yıl yapılan seçimlerde partisi barajı aşamayınca siyasetten çekilme kararı aldı.

1989'da tekrar siyasete dönerek partisinin genel başkanı oldu.

20 Ekim 1991 seçimlerinde Zonguldak'tan milletvekili seçildi.

1995 seçimlerinden sonra DSP, yüzde 14.6 oy oranıyla solun en büyük partisi konumuna geldi. 30 Haziran 1997'de kurulan 55. Hükümet'te başbakan yardımcısı, daha sonraki 11 Ocak 1999'da kurulan 56. Azınlık Hükümeti'nde 4. kez başbakan oldu.

1999 seçimlerinde yüzde 21.7 oy oranıyla partisini birinci parti haline getiren Ecevit, 28 Mayıs 1999'da kurulan 57. Hükümet'te 5. kez yüklendiği başbakanlık görevini 2002 yılına kadar sürdürdü.

24 Temmuz 2004'te DSP 6. Olağan Büyük Kurultayı'nda genel başkanlık görevinden ayrıldı.

Bu tarihten sonra Ulusal Uzmanlar Kurulu adında bir düşünce grubu kurarak ülke gündemiyle ilgili çalışmalarına devam etti.

Bülent Ecevit, 18 Mayıs 2006 tarihinde geçirdiği beyin kanaması sonucunda Ankara Gülhane Askeri Tıp Akademisi'nde tedavi altına alındı. Yaklaşık 6 ay boyunca tedavi gördüğü bu hastanede 5 Kasım 2006'da, 81 yaşında hayata veda etti. 11 Kasım 2006'da Devlet Mezarlığı'na defnedildi.

Siyasi hayatı boyunca kendisine altı kez suikast girişiminde bulunulan Ecevit, dürüstlüğü, nazik kişiliği ve eşi Rahşan Ecevit ile geçirdiği mutlu evlilikle daima kendisinden söz ettirmiştir.

1973 yılında, CHP'nin seçim kampanyası sırasında Türk siyasi sahnesinde “Karaoğlan” olarak anılmaya başlanan Ecevit, ak güvercin, mavi gömlek ve eniştesi İsmail Hakkı Okday'ın hediyesi olan Erika marka daktilosu ile adeta simgeleşmiştir.

Asıl mesleğini hep gazetecilik olarak dile getiren Ecevit'in siyasi yaşamı yanında şair ve yazardı. Yazarlığa sanat yazıları ile başlamıştı. 1950'li yıllarda çağdaş sanat akımlarını tanıtmak üzere kurulan Helikon derneğinin kurucuları arasında yer aldı ve bir süre Sanat Eleştirmenleri Derneği'nin genel sekreterliğini yaptı. Sanskrit, Bengal ve İngilizce dillerinde çalışmalar yapmış olan Ecevit'in lise yıllarında Rabindranath Tagore'dan çevirdiği iki kitap yayımlanmıştır. Bunun dışında T.S. Eliot'un şiir dramı Kokteyl Parti ile Ezra Pound ve Bernard Lewis'in yapıtlarını Türkçeye çevirdi. Şiirleri, Ich Meisselte Lich Aus Stein (Işığı Taştan Oydum) adıyla Almancaya çevrildi. Şiirler, Elele Büyüttük Sevgiyi ve en son olarak da 17 yaş şiirlerini de içeren Bir Şeyler Olacak Yarın isimli şiir kitapları vardır. Ecevit'in şiirleri Sovyetler Birliği, Yugoslavya, Romanya, Danimarka ve İsveç gibi ülkelerde yayımlandı. Edebiyat dünyasına Hep Bu Topraktan dergisindeki şiirleriyle giren, Milliyet gazetesinde günlük yazılar yazan Ecevit, siyaset ve şiir kitaplarının dışında Özgür İnsan (1972), Arayış (1981) gibi dergiler çıkartmıştır.

Çeşitli konulardaki görüş ve konuşmaları da kitapçıklar halinde yayımlanmıştır. Ecevit'in bazı eserleri şöyledir:

Ortanın Solu, Bu Düzen Değişmelidir, Atatürk ve Devrimcilik, Kurultaylar ve Sonrası, Demokratik Sol ve Hükümet Bunalımı, Demokratik Solda Temel Kavramlar ve Sorunlar, Dış Politika, Türkiye/1965-1975, Umut Yılı: 1977, 1980'lere Girerken Türkiye ve Dünya, 10 Yıl Önce 10 Yıl Sonra 24 Ocak Kararları, 1991 Sonunda tbmm Konuşmaları, 1996 Sonunda Türkiye, Azerbaycan ve Batı Trakya Olayları, Bağımsızlık ve Özgürlük, Başbakan Ecevit'le Sohbet, Başbakan Ecevit “Ekonomiyi Güçlendirme Programını” Anlatıyor, Bozuk Düzeni Değiştireceğiz, Bölge Merkezli Dış Politika, Bülent Ecevit'in Kurultay Konuşmaları 1988, CHP'nin Düzen Değişikliği Programında Çalışanların Hakları ve Etkinliği, Değişen Dünya ve Türkiye, Demokratik Sol ve Hükümet Bunalımı, Demokratik Solda İşçi Köylü Elele, Dış Politika, Dış Sorunlar, Dış Ülkelerdeki İşçilerimizin Sorunları, Doğu'nun Kalkınması, Ecevit Kıbrıs ve Helsinki Gerçeği, Ecevit'in Açıklamaları 1976, Ekonomimizin Durumu ve Güçlendirilmesi, Karşı Anılar, Kendi Düşüncemi Desteklemem Yasaklanamaz, Kıbrıs Gerçeği ve Irak Sorunu, Körfez Bunalımının Öncesi Sonrası, Mithat Paşa ve Türk Ekonomisinin Tarihsel Süreci, Perdeyi Kaldırıyorum, Siyasal Yaşamı Tıkanıklıktan Kurtarma Yolları, Sömürü Düzeninde Yeni Aşama, Toplum Siyaset Yönetim, Toplumsal Kültürün Türk Siyasal Yaşamına Etkisi, Uygulamada Demokratik Sol.

I DEMOKRATİK SOLDA TEMEL KAVRAMLAR VE SORUNLAR^[1]

Halk

İSMAİL CEM – Efendim, önce “halk” kavramı üzerinde durmak istiyorum. Halk deyiminin sizin inançlarınızda ve halkın sizi nitelemesinde önemli bir yeri var. “Halkçı Ecevit” deniyor. “Halk” kavramını ve anlayışınızı açıklayabilir misiniz?

Halk Kavramı

BÜLENT ECEVİT – Bir kere halk ve millet kavramları üzerinde çok genel anlamda durmak isterim. Millet daha çok siyasal bir kavramdır. Halk da daha çok sosyal bir kavramdır. Bunlar birbirleriyle çelişmezler, birbirlerini tamamlarlar. Değişik alanlarda ve değişik anlamlarda tamamlarlar. Nitekim, “Milliyetçilik varken halkçılığa ne gerek var” diyen bazı eski Cumhuriyet Halk Partililerin unuttuğu bir gerçek şu ki, Atatürk’ün bize emaneti olan altı ilkeden biri milliyetçiliktir, biri halkçılıktır. Atatürk’ün milliyetçilikle halkçılığı nasıl bağdaştırdığını ve ayrı ayrı kavramlar olarak ikisinin nasıl birbirini tamamlaması gerektiğini şöyle anlatabilirim: Kurtuluş Savaşı başlamadan önceki aşamada İstanbul’da herhalde Atatürk’ün dışında da bazı milliyetçiler vardı. Ama onlar milliyetçiliğin gereğini yerine getirebilmek için halka gitmeyi ve halktan kuvvet almayı düşünmüyorlardı. Buna gerek duymuyorlardı veya halkta böyle bir kuvvet kaynağı bulabileceklerini sanmıyorlardı. İstanbul’da birtakım tertiplerle veya büyük devletler arasında birtakım tertiplerle, uzlaşmalarla veya tavizlerle milliyetçiliğin gereklerini yapabileceklerini sananlar vardı. Onların da milliyetçiliklerinden, iyi niyetlerinden kuşku duymamak gerekirdi. Fakat Atatürk’ün onlara üstünlüğü, milliyetçiliğini halkçılığıyla bütünleştirmiş olmasıydı.

– *Halk tanımı, halk nitelemesi değişik anlamlara gelebiliyor, değişik anlamda kullanılabiliyor.*

Halk tanımı, bir ulusun tümünü kapsayan bir anlamda, genelleştirici bir niteleme biçiminde ele alınabilmekte. Aynı tanımın sol açıdan yorumlanış ve kullanılışında ise, özel bir anlam var. Burada “halk” deyimiyle nitelenen, toplumu oluşturan sınıf ve zümrelerden bir bölümüdür sadece. Büyük bölümü kuşkusuz, ama ulusun tümü değil. Sol anlayışta kullanıldığında, genel çizgileriyle üretim araçlarının mülkiyetine sahip olmayan sınıf ve zümreleri içeriyor halk tanımı.

Sizin “halk” derken bu tanımın hangi anlamda kullanıldığını açıklamanızı rica edebilir miyim? “Halk” dediğinizde bütün Türk vatandaşlarını mı kastediyorsunuz, yoksa bu vatandaşlar arasında sosyolojik, ekonomik ve sınıfsal ölçülerle bazı ayrımlar yaparak mı “halk” tanımını kullanıyorsunuz?

– Halk kavramının sınırlarını matematiksel bir kesinlikle saptamak olanağı elbette ki yoktur. Ama halk denince, herkesin kafasında aşağı yukarı bir imaj ötüşür. Bunu sadece mülkiyet sahibi olup olmamakla tanımlamak, sınırlamak, bence günümüzde geçerliliğini yitirmiş sayılabilir. Çünkü günümüzün Türk toplumunda mülkiyet bir hayli yaygınlaşmıştır. Örneğin küçük veya orta boy toprak sahibi pek çok köylü vardır. Bunlar topraklarını büyük ölçüde kendileri işlerler, emekleriyle geçinirler veya geçinmeye uğraşırlar. Küçük ölçüde de olsa mülkiyet sahibi diye bu köylüyü halkın

dışında tutmamak gerekir.

Sosyal Sigortalar’ın krediler sistemi sayesinde birçok işçi bir konut sahibidir. Esnaf ve sanatkâr, işyeri ve genellikle konut sahibi olmanın ötesinde mütevazı bir üretim aracının da sahibidir. Hatta sınırlı bir ölçüde patrondur; yanında çalışan iki-üç kişi vardır. Ama bizim anlayışımıza göre bunların hepsi halk kavramının içine girer.

Kendini Ayrıcalıklı Gören, Halkın Dışındadır

Şimdi genel olarak şöyle bir tanımlama yapabilirim: Toplumda kendilerini imtiyazlı gören, kendilerinde bazı imtiyazlar, herkesin yararlanamayacağı bazı olanaklar bulunması gerektiğini düşünen veya öyle olanakları elde etmiş olan ve bu olanaklardan yararlanarak emeğin artı değerinden dengesiz pay alabilen veya demokrasinin eşitlik ilkesinin ötesinde bir güç edinebilen, toplum yönetimine ağırlığını aşırı ölçüde koyabilen kimseler halk kavramının dışında görülebilir.

Halk, daha çok bedensel veya düşünsel emeğiyle yaşamını kazanmak durumunda olan ve tek başına sahip olduğu olanaklarla topluma ve devlet yönetimine yeterince ağırlığını koyma olanağını bulamayan insanların toplamıdır, diyebilirim.

Bu, kesin bir tanımlama olmayabilir ama bu konuda yapılabilecek bütün tanımlamaların bir ölçüde eksik kalabileceğini ve göreliliğini düşünürüm.

– “*Halk*” tanımına açıklık getiren sözlerinizin bir noktası üzerinde izninizle durmak istiyorum. *Halk* tanımına getirdiğiniz açıklığa rağmen, bu tanım, yer yer sübjektif ölçülere dayandırılmış gibi geldi bana. “*Toplumda kendilerini imtiyazlı gören, kendilerinde bazı imtiyazlar, herkesin yararlanamayacağı bazı olanaklar bulunması gerektiğini düşünen veya öyle olanaklar elde etmiş olan kimseler halk kavramının dışında görülebilir*” demektesiniz.

Bu tanım, sanırım iki bölüme ayrılıyor, ilki, sübjektif: Eğer bir kişi ya da zümre, kendinde herkesin yararlanamayacağı olanakların bulunmasını gerekli görüyorsa, halk kavramınızın dışında kalıyor. Tanımın ikinci bölümünde getirdiğiniz ise objektif bir ölçü: “... Öyle olanaklar elde etmiş olan kimseler” diyorsunuz, yani kişinin sübjektif düşünce ve özleminden kurtarıyorsunuz tanımı.

Halk tanımınızın dışına itici olan bu objektif ölçüye, yani “elde edilmiş olanaklar” a bir açıklık getirebilir misiniz, nedir ya da nelerdir bu olanaklar?

Bir de, “İşçi, köylü, halk iktidarını kuracağız” sözünden genellikle anlaşılan, bu iktidarda işçi ve köylünün, onlarla beraber sizin tanımınıza uygun memurun, en az bir “öncelik” kazanacağı, bu kitlenin –ya da halkın– yararının öteki sınıf ve zümrelerin yararından önde düşünüleceği oluyor. Bu varsayıma hak verir misiniz, yoksa sözlerinizin yanlış ya da eksik bir yorumu mu oluyor bu?

Halkın Dışında ve Karşısında Olanlar

– İlk sorunuzun birinci bölümünü yanıtlamaya çalışacağım.

Anayasamız her alanda herkese hak ve fırsat eşitliği tanır. Fakat hak ve fırsat eşitliğiyle olanak eşitliği ayrı ayrı kavramlardır.

Çocuktur, okuma hakkı vardır, fakat ailesinin olanaklarının sınırlılığı yüzünden bu hakkı yeterince

kullanamaz. Köylüdür, toprak hakkı vardır, ama işlediği toprağın sahibi olamaz. Hakkı çiğnenir, yasalar önünde eşittir, fakat hak arayabilmek için gerekli maddi olanaklardan yoksun olduğundan hakkını alamaz. Kimi vardır, demokratik rejimde herkese eşit olarak dağılan oy hakkını bile özgürce kullanamaz. Ağanın ya da hükümetin baskısı, yoksulluğunu, güçsüzlüğünü sömürerek baskı altında tutar onu, özgürce oy kullanabilme olanağını sınırlar. Ne kadar üstün yetenekli olurlarsa olsunlar, birçokları, olanaklarının yetersizliği yüzünden güçsüz ve etkisiz kalırlar. Devlet kapısından, okul kapısından, banka kapısına kadar her kapıyı kolayca açıveren olanakları elde etmiş kimselerin toplumdaki etkinliği, yönetimdeki ağırlığı, bu olanaklardan yoksun olanları ezebilecek, sömürebilecek kadar üstündür. Ellerindeki olanaklardan başkalarını ezecek veya sömürecek, başkalarının haklarını sınırlayacak biçimde yararlananlar, halk kavramının dışında ve halkın karşısında yer almış olurlar.

Anayasa'daki fırsat ve hak eşitliği ancak herkese olanak eşitliğini de sağlayan bir sosyal düzende gerçeklik kazanabilir.

Şimdi sorunuzun ikinci bölümüne geliyorum. Bizim “demokratik sol” tutumumuz, olanaklarının yetersizliği, toplum düzeninin adaletsizliği yüzünden geride kalanları, ezilenleri, sömürülenleri, haklarını yeterince kullanamayanları, bu eşitsiz durumdan kurtarmayı amaçlar. Toplumda yeni eşitsizlikler, adaletsizlikler yaratmayı değil, var olan eşitsizlikleri, adaletsizlikleri gidermeyi öngörür. Haklarını kullanabilmek bakımından geride kalanları bu nedenle kayırmak, bozuk düzenin şimdiye kadar kayırdıklarıyla aralarında denge kurabilmenin gereğidir.

Bürokrasi

– *Bu tanımlamanız açısından, bürokrasiyi nasıl değerlendiriyorsunuz? Halk tanımının içinde mi, dışında mı? Devletin kime hizmet ettiği, bürokrasinin de kimin devletine hizmet ettiği ölçüsü, bu değerlendirmeyi etkiler mi?*

Günümüz Türk Toplumunda Kamu Görevlisinin Yeri

– Bir süre önceye kadar, özellikle çok partili rejime girinceye kadar bürokratlar bu anlamda halkın dışında tutulabilirdi. Çünkü halka tepeden bakan, halkın üstünde bir ayrıcalıklı sınıf görüntüsü veren bir zümreydi. Fakat demokratik rejime geçtikten sonra ve her şey demokrasideki yerine oturmaya başladıkça, kamu görevlileri de (bürokratlar da) halkın birer unsuru haline gelmeye başladılar. Son birkaç yılda bunun büyük ölçüde bilincine de vardılar.

Aslında halka tepeden baktıkları vakit bürokratlar daha çok emir kuluydular. Nitekim kendilerine “memur” denirdi. Yani, belli emirleri yerine getirmekle görevli kimseler denilirdi. Egemen güçlerin veya egemen güçlerden bir bölümünün emirlerini yerine getirmekle yükümlü görünürlerdi. Memurluğun üst basamaklarında egemen güçlerle bütünleşilir, alt basamaklarında da o güçlerin emir kulu temsilcileri sayılabilirlerdi. Fakat şimdi daha demokratik bir terimle “kamu görevlisi” deniliyor. İngilizler, bildiğiniz gibi, daha da ileri giderler, “kamu hizmetlisi” anlamında bir deyim kullanırlar memur için. Bürokratin ne kadar alçakgönüllü olması gerektiğini, halkın içinde hatta hizmetinde yer alması gerektiğini belirten bir terimdir bu.

Demokrasiye geçildikten sonra zaman içinde ülkemizde de kamu görevlileri halkın içinde yer almışlardır ve halkla bütünleştikçe, halk içinde yerlerini aldıkça, halkın önünde gereken demokratik alçakgönüllülüğü gösterir duruma geldikçe halk onlara sahip çıkmıştır. Ancak bu duruma geldikten

sonradır ki, kamu görevlileri ekonomik anlamda ya da siyasal anlamda egemen güçlerin baskılarına, partizanlıklarına karşı halkın yararı doğrultusunda direnme bilincini ve olanağını elde etmeye başlamışlardır. Nitekim bir süredir Türkiye’de yakın tarihimizin gördüğü en partizan hükümet vardır. Fakat ona rağmen, hemen hiçbir güvencesi olmayan, itilip kakılan, oradan oraya sürülen kamu görevlileri halkla bütünleşmekten aldıkları güçle, devleti, demokrasiyi ve rejimi korumak için, halkı korumak için gerekli direnişleri büyük ölçüde göstermeye başlayabilmişlerdir.

– *Cumhuriyet Halk Partisi’nin son bir yılda bir konudaki bazı davranışları çeşitli çevrelerde eleştirildi. Birkaç örnekten, kanımca önemli örnekten hareketle, CHP’nin kendi ideolojisinde bürokrasiyi yorum biçiminde değişiklik belirtileri olduğu öne sürüldü.*

Biraz açmaya çalışayım. Halk Partisi’nin içinde, Halk Partisi’nin geçmişinin değerlendirilmesi sürecini siz başlatmıştınız. Bir de, yanlış hatırlamıyorsam, sizin konuşmanızın ardından Hâluk Ülman’ın yazmış olduğu ve Ulus gazetesinde 10 Kasım’da yayınlanan başyazı. Sanırım 1969’daydı. CHP’deki bu yöneliş, ayrıca Prof. Turan Güneş’in görüşlerinden kaynaklanmaktaydı.

Sizin bu tavrınız, parti içinde sert tepkilere yol açmıştı. İlki, Sayın Nihat Erim’den gelmiş ve mealen, “... CHP’nin reddedilecek mirası yoktur” denmişti.

CHP’de başlattığınız bu süreç, aynı zamanda bir özeleştiriydi ve beraberinde getirdiği yeni bakış açıları, özellikle bürokrasinin ve bürokratik ideolojinin eleştirisi, kanımca partinizin halka yakınlaşmasında ve sonraki başarılarında önemli etken oldu.

Sözünü ettiğim belirtiler, bu doğrultunuzdan verilmiş ödünler olarak nitelenebiliyor. Özetle, sizin karşı çıktığınız bürokratik ideolojinin bazı temsilcileri, CHP’ye katılabiliyor. Bunun en çarpıcı örneği, sizin de ciddi biçimde eleştirdiğiniz 12 Mart hareketine kaynaklık eden muhtıradan imzası bulunanlardan birinin, CHP’ye katılması ve CHP’nin bunu kabul etmesi oldu. Bu eleştiriler karşısında ne düşünümaktesiniz? Bu CHP adına bir çelişki midir?

– Ben kendi vicdanımda böyle bir tedirginlik duymuyorum. Böyle bir çelişkimiz olduğu düşüncesini benimseyemiyorum. Türk toplumu çok hızlı bir değişim içinde. Kendi düşüncelerinde, sorunlara yaklaşımında belli bir dinamizm olan kimseler de bu gelişmelere kendilerini uyurabiliyorlar. Ben hiçbir kimseye, “Sen vaktiyle şu düşüncüyü belirtmiştin veya şöyle bir eylemin içinde olmuştun. Bugün bizim içimizde yerin yoktur” deme hakkını kendimde bulamam.

Biz toplumu ve toplumla birlikte insanların sorunlara bakış açısını, yaklaşımını değiştirmeye çalışan bir hareketi yürütüyoruz. O değişimi başarabilen kimseleri itersek, asıl o zaman kendi kendimizle çelişmiş oluruz ve o zaman bizim oylarımızı artırmayı da istemememiz gerekir. Çok belli bir şey ki, bizim oy artışımız büyük ölçüde sağcı partilerin tabanındandır. Çünkü belli bir bilinçlenme aşamasına geldikten ya da toplumdaki gelişme belli bir noktaya vardıktan sonra belli kişiler tutuculuğu bırakıp, ilerici bir çizgiye ya da sol çizgiye gelmektedirler. “Sizler vaktiyle şu düşüncedeydiniz. Bizim aramızda yeriniz yoktur” dememiz son derece geçersiz olur.

Bunun gibi, geleneksel bürokrat aydın davranışını değiştirmeye, halk ve aydın bütünleşmesini, halk ve kamu görevlisi bütünleşmesini sağlamaya, aydınlara ve kamu görevlilerine gerçek demokrasinin gerektirdiği alçakgönüllülüğü ve halkın üstünde değil içinde ve hizmetinde olma bilincini vermeye uğraşan bir parti, bu noktaya gelebilmiş aydınları veya kamu görevlilerini iterse, onca uğraşının ne anlamı olur?

Aslında bizim bürokrasiyi yorumlama biçimimiz değil, bürokratların, aydınların davranış biçimi ve dünya görüşü değişmektedir ülkemizde. Bizim demokratik sol anlayışımızın da büyük etkisi vardır bu değişimde. Şimdi (Cephe Hükümeti döneminde) Türkiye’de yeni bir faşizm oyunu tezgâhlaniyor. Fakat bu oyun, bir yıl dolmadan, büyük ölçüde bozuldu. Nasıl bozuldu? Demokrasiyi yaşatma uğrunda halkla devletin –hükümet dışındaki devlet organlarının– faşizmi getirmek ve sömürü düzenini böylece sürdürebilmek isteyen bir hükümete karşı hızla bütünleşmeye başlamasıyla bozuldu.

Halkın hakkına sahip çıktığı için, kamu görevini dürüstçe yaptığı için “taşra”ya, “taşra” denilen yerin de en uzak köşesine sürüldüğünde, müdürlükten alınıp köye verildiğinde, oraya kıvançla giden, halkla veya devletle hükümetin arasında bir seçme yapmak zorunda kalınca –kişisel kaderi hükümetin elinde ola ola– devlet sorumluluğuna sahip çıkan ve halkı seçen kamu görevlisi tipi gitgide yaygınlaşıyor ülkemizde. Son bir yılda büyük hız kazanan yepyeni bir süreçtir bu, Türk toplumu için. Bu sürece uyanlar, geleneksel Türk toplum yapısının ve eskimiş bir devlet kavramının kapıkulu memurları değildir, yeni Türk toplumunun ve demokratik bir devlet anlayışının halkla bütünleşen kamu görevlileridir.

Hatırlarım, eskiden, memurluktan particiliğe geçenlerin kasılması veya halka yabancılığı yıllarca geçmezdi; kiminde hiç geçmezdi. Şimdi, daha partiye girdiği gün, kırk yıllık bir alçakgönüllü halk aydını gibi davranabilen kamu görevlilerine çok rastlıyorum. Dikkat ederseniz, bir ayrıcalık da beklemiyor hiçbirisi... Devletin en yüksek görevlerinden gelip, yaşını başını almış kimseler olarak, siyasette, işe başından ve en alt basamağından başlamayı içlerine rahatça sindirebiliyorlar. Bu büyük değişime rağmen, daha önceki kuşakların kusurları nedeniyle onları cezalandırıp itmek, haksızlık, mantıksızlık olmaz mı?

Üzerinde durduğunuz somut örneğe gelince, Türkiye’de rejime birkaç yılda bir müdahaleler oluyordu. Halkla devletin kopukluğu bir boşluk yaratıyordu ve bu boşluk müdahaleye yer açıyordu. Halkla devlet bütünleşince müdahaleye de yer kalmaz. Bu bütünleşme, bugün, rejim açısından, en kötü niyetli bir hükümetin bile zararlarını belli bir ölçüde içinde sınırlayabilecek düzeye varmıştır. Böyle bir bütünleşmenin henüz bu düzeye varmadığı bir dönemdeki bir müdahale üzerinde, “olmalı mıydı, olmamalı mıydı” diye tartışmak, tarihçiler veya siyaset bilimcileri açısından ilginç olabilir, ama siyaset adamları için geçersizdir. Ben o tartışmayı, müdahalenin oluşu sırasında, en zor olduğu sırada açmıştım. Tartışmanın da ötesinde, karşı durmuştum o müdahaleye... Fakat müdahale dönemi kapanırken ben de tartışmayı kapatmıştım.

Önemli olan, Türkiye’de o sırada böyle bir müdahalenin yapılabilmiş fakat birtakım egemen güçlerin, bu müdahaleden, kendi güçlerini büsbütün artırmak ve toplumdaki gelişmeyi ve sola yönelişi durdurup geri çevirmek üzere yararlanmak için başvurdukları bütün tertiplerin başarısızlığa uğramış olmasıdır. Tam tersine, onların bu çabalarının toplumdaki tepkisi, demokratik gelişme sürecini büsbütün hızlandırmıştır.

– Zaten yanlış hatırlamıyorsam, siz 12 Mart’ı eleştiren ünlü konuşmanızda, Parti Genel Sekreterliği’nden istifanızdan hemen sonra yaptığınız konuşmada, “... Vermeye başladığı sonuçlar bakımından Yunan modelini hatırlatan” tanımını kullanmıştınız 12 Mart hareketi için.

– Kaldı ki bunun dışında bazı kimseler, ben o sırada tasvip etmiş olayım veya olmayayım, belli bir düşünceyle bir harekete girmiş olabilir, fakat, bu hareket kendi amacının, düşüncesinin çok dışında bir yön almış olabilir ve o da bunu engelleme, önleme olanağını bulamamış olabilir. Bu nedenle de

onu suçlamamız gereksizdir.

Biz aramıza katılan kimselerin, bu katılmalarını sağlamak için kendi doğrultumuzdan bir taviz veriyor değiliz; kendi doğrultumuzu benimseyenleri aramıza alıyoruz. Cumhuriyet Halk Partisi'nin bürokratik eğilimlere yeniden dönmekte olduğu ya da dönebileceği yolundaki kuşkuların gerçek nedenlerini bilmiyorum. Bu konuda ancak bazı tahminler yaparak, onları cevaplandırabilirim.

– *Bu nedenler arasında, son dönemde CHP'nin rejim sorunlarına ağırlık vererek sosyal ve ekonomik eleştirilerini azaltması bulunabilir mi? Özellikle 1975 Kısmi Senato Seçimleri öncesi konuşmalarınızda, ekonomik ve sosyal yönlü önerileriniz, CHP'nin sosyal ve ekonomik hedeflerine ilişkin açıklamalar ve bu hedeflere nasıl varılacağını gösterir somut yollar, rejim sorunlarının yanında ikinci planda kaldı.*

– Belki bazı kimseler bizim 1975 seçim kampanyasında rejim sorunlarına fazla ağırlık vermemizi ve ekonomik, sosyal konuları bir ölçüde ihmal etmemizi düşünerek, göz önünde tutarak böyle bir kaygıya kapılmış olabilirler. 1975 seçimlerinde ekonomik, sosyal sorunlara da değindik. Ağırlığı rejim konusu olan, rejim sorunu olan radyo konuşmalarım incelenirse, hepsinin içerisinde ekonomik ve sosyal görüşlerimize de yer verildiği görülür. Ama ağırlık rejim sorunu üzerindeydi. Bunun nedeni şudur: Biz Cephe Hükümeti'nin kuruluşundan beri, hatta oluşturulmaya başlanmasından beri ciddi bir rejim sorunuyla karşı karşıya kaldık. Rejim mücadelesine öncelik vermezsek rejim yıkılabilirdi. Rejim yıkıldığında da, biz kendi istediğimiz, öngördüğümüz ekonomik, sosyal programı gerçekleştirme umudunu, hiç değilse bir süre için, yitirebilirdik. Çünkü bir demokratik sol ekonomik ve sosyal programın Türkiye'de gerçekleşebilmesi için özgürlükçü demokrasinin bütün kurallarıyla işlemesi zorunludur.

Türkiye'de artık rejim sorunuyla ekonomik ve sosyal sorunlar bütünleşmiştir. Dolayısıyla, ekonomik ve sosyal alandaki mücadeleyle rejim mücadelesi birleşmiştir. Nasıl toplumun sola yönelişini engellemek isteyenler, bu amaçlarını gerçekleştirebilmek için demokrasiyi yozlaştırıp bir tür faşizme dönüştürme gereğini duyuyorlarsa; sola yönelişi demokratik bir çerçeve içinde sürdürmek isteyenler de, doğal olarak, bunun mücadelesini rejim alanında da vermek zorundadırlar. Demokratik solda yerini alan CHP'nin şimdi verdiği rejim mücadelesi, aslında, ekonomik ve sosyal alandaki mücadelesinin ayrılmaz bir unsurudur. 1960 öncesinin soyut rejim mücadelesinin bir benzeri değil, ekonomik ve sosyal temellere dayanan somut bir mücadeledir.

Şimdi 1975 başlarını düşünürseniz... Hatta bizim parti olarak kampanyayı başlattığımız 1975 yaz başlarını düşünecek olursanız... Bugün bize bu eleştirileri yönelten kimseler başta olmak üzere, birçok yurttaşımız, bu arada birçok solcular büyük bir karamsarlık içerisindeydi. Öğretmenlerin toplantılarına saldırılar oluyordu, devlet gücü hiçbir şey yapamıyordu. Bizim toplantılarımıza saldırılar oluyordu, yer yer devlet gücü pasif kalıyordu.

Biz, konuşmamızın başlarında hatırlattığım gibi, devleti oluşturan çeşitli kuruluşların ve kamu görevlilerinin görev bilincine ve sorumluluğuna seslenerek, onlardaki sorumluluk anlayışını destekleyerek, harekete geçirerek Türkiye'de rejimi kurtarma olanağını bulduk. Ve bu yaz ayları boyunca da bana son derece umut verici bir gelişme oldu Türkiye'de. Özgür İnsan'ın Ekim 1975 sayısında bir yazım çıktı, "Devlet Kişiliğini Belirtiyor" diye. Türkiye'de hükümete karşı devletin kişiliği belirdi.

Devlet ve hükümet kişilikleri geleneksel olarak Türk toplumunda birbirine karışmış durumdaydı.

Sayın Demirel’in zihninde bu karışıklık hâlâ devam etmektedir. Devlet-hükümet ayrımı yoktur Sayın Demirel’in kafasında. Fakat biz devletin ayrı ve hükümetten üstün bir varlığı olduğunu, hükümetin devleti oluşturan unsurlardan yalnızca bir tanesi olduğunu ve iyi işleyen bir devletin, bütün organları görevlerinin bilincine varmış bir devletin hiç değilse bir süre için hükümete de yaşayabileceğini ve toplumu yaşatabileceğini kanıtlamak istedik. Bu tezimizde de haklı çıktık. Türkiye’de devlet kendi kişiliğini ortaya koydu. 1975 yaz ayları boyunca hep kıvançla belirttiğim gibi, polis bu konuda birçok başka kamu görevlileri kesimlerinden de daha başarılı bir sınav verdi. İşin çalımına gitmeksizin, gösterişine gitmeksizin gereken yerde devlete sahip çıkmaya başladı. Demek istediğim, 1975 yılının yaz ayları boyunca devlet kavramına, kamu görevlilerinin sorumluluğuna ve rejim konularına ağırlık vermemiz demokrasiyi çok büyük bir tehlikeden, bugünkü hükümetin elinde düşmüş olduğu çok büyük bir tehlikeden kurtarabilmek içindi.

Bu tehlikenin ardında da, toplumdaki sola yönelişi ve CHP’deki demokratik sol hareketi engelleme planı yatıyordu. Rejimi de, toplumu da, CHP’yi de bu tehlikeden kurtarmak, hayati önem taşıyordu. Politika havada, boşlukta yapılmaz. Somut koşullar üzerinde yapılır. Demokrasi altımızdan kayarken, bizim, demokrasiyi yaşatma mücadelesini bırakıp, ancak demokrasi yaşarsa yapabileceklerimizi anlatmakla yetinmemiz, havada politika yapmak olurdu ve boşlukta bırakırdı bizi. Kampanya süresince izlediğimiz stratejiyle biz, ekonomik ve sosyal politikamızın yolundan sapmadık, o yolu açık tutabilmenin gereğini yaptık.

– *Sizin bu yaklaşımınızda, toplumun bütünü gibi bütünün bir parçası olan bürokrasinin de, kendi sınırları içinde, bir değişim süreci geçirmekte olmasının payı var mı?*

Dünün ve Bugünün Bürokrasisi Ayrı Olgulardır

– Tekrar belirtmek isterim: Bundan yirmi beş yıl önce bürokrasiyi desteklemek başka bir anlam taşırdı, on yıl önce başka anlam taşırdı, üç yıl önce başka anlam taşırdı ve bugün başka anlam taşır. Bugün artık, birçok kamu görevlileri, polisleriyle, öğretmenleriyle, teknik personeliyle kamu görevlileri, geniş ölçüde halkla bütünleşmiş, halkın bir parçası durumuna gelmiştir.

Devlet

– *Konuşmanızın son bölümünde, devlet kavramı üzerinde çok durdunuz. Bu kavramı da biraz somutlaştırmanızı rica edebilir miyim? Devleti toplumun belli kesimlerinin daha fazla nüfuz edebildiği ya da sahip çıkabildiği bir araç olarak, hatta kendi sınıfsal amaçlarının gerçekleşmesinde kullandıkları bir araç olarak görebilir miyiz?*

Siz Mete Buharalı’ya vermiş olduğunuz demeçte, Marksizme ilişkin bazı görüşlerinizi de açıklamıştınız. Bu arada, “... Bir insanın ya da partinin Marksist olmadan da Marksist tahlil yöntemlerinden yararlanabileceğini” belirtmiştiniz. Soruna, bu açıdan yaklaşabilir miyiz?

Halkın Özlediği Devlet, Ancak Halkın Egemenliğinde Bir Devlet Olabilir

– Konuya değinmişken, bir açıklama yapayım izin verirsiniz.

Benim Mete Buharalı’yla yaptığım konuşmanın o bölümünü bir Adalet Partisi yanlı gazete belki bilerek, belki bilmeden istismar etmek istedi, özet olarak şunu söylüyordu bu yazısında: Ecevit bir çelişki içinde, diyordu. Hem Marksist olmadığını söylüyor, hem de Marksist olmadan da insanın veya bir partinin Marksist çözümleri uygulayabileceğini söylüyor, diyordu. Halbuki ben orada “çözüm”

değil, “çözümleme” diyordum...

“Çözümleme,” tahlil, analiz demektir. Bizde bazı kimseler çözümlemeyi, yanlış olarak zaman zaman “çözüm” anlamında kullanırlar. Ama ben kelimeleri gerçek anlamlarıyla kullanmaya özen gösteririm. Orada kullandığım deyim, “çözümleme yöntemi”dir. Yani bilimsel tahlil yöntemi, analiz yöntemi... Gerçekten, herhalde sizin de kabul edebileceğiniz gibi Marksist olmayan birçok kimse Marksizmin toplum sorunlarını tahlil anlamında çözümleme yönteminden yararlanmaktadır...

– *Özellikle Amerikalılar kullanıyor.*

– Tabii. Amerika’da Marksistlerin dışında Marksologlar var. Marks bilimcileri... Ve onlar Marksist çözümleme yöntemlerinin en büyük ustaları arasındadırlar, bildiğim kadarıyla...

– *Efendim, soruma döneyim izninizle. Sizin devlet yaklaşımınızı biraz somutlaştırabilir miyiz, demekteydim. Bu yaklaşım, devleti daha somut gören ve bir araç olarak niteleyen kuramlardan hayli uzak görünüyor. Sizin nitelediğiniz devlet ise, daha soyut. Meseleye bu açıdan eğilerek somuta indirgeyebilir misiniz?*

– Sorunuza döneyim, devlet kavramı konusunda, karşılaştırmalı, kuramsal bir açıklamada bulunacak değilim. Devlet kavramı ya da bir demokratik ülkede devletin nasıl olması, nasıl anlaşılması gerektiği sorunu, toplumun yaşadığı deneyler içinde oluşan yeni bir olgudur, çağımızda.

Artık, özellikle demokratik ülkelerde ve demokrasinin yerleştiği, halkın da demokrasinin bilincine vardığı ülkelerde halk ya da herhangi bir sade yurttaş denilen yurttaş, devleti kendi dışında ya da kendi üstünde bir varlık olarak görmekten tedirgin olmaktadır. Ya da kendi adına bazı kimselerin, bazı güçlerin devlet olarak karşısına çıkıp kendisine kafa tutmasını, kendisini hiçe saymasını içine sindirememektedir.

“Devlet Baba”nın Yerini “Evlat Devlet” Alıyor

Kısacası, devlet-halk yabancılaşmasını, özellikle demokratik ülkelerde halk, giderek reddetmeye başlamıştır.

Türkiye’de de eskiden, “devlet baba” deyimini kullanılırdı. Artık bu deyim ortadan kalkmaktadır. Bir baba gibi görmüyor ve kabul etmiyor halk devleti. Böyle kabul ettirmek isteyenler var. O “güçlü iktidar-güçlü devlet” sloganını kullanan Milliyetçi Hareket Partisi, örneğin, öyle kabul ettirmek istiyor devleti... Hep halkın üstünde olan, ona yön veren, halkı halktan daha iyi düşünebilen bir güç, bir koruyucu ve disiplinler güç niteliği vermek isteyenler var devlete. Fakat halk böyle kabul etmiyor.

Ben aslında Türk halkının kafasında oluşmaya başlayan yeni devlet kavramını kitaplardan değil, halktan öğrendim.

Birkaç somut örnek vermek isterim... Bir partili arkadaşım anlatmıştı. 27 Mayıs 1960 Devrimi’nden kısa bir süre sonra bir köye gitmiş bu arkadaşımız. O köy halkının çoğunluğu Demokrat Partiliymiş ve durumdan üzgünmüşler. Bu arkadaşımız da, onların bu üzüntülerine ve duygularına saygılı olarak onlarla sohbet etmiş ve değerlendirmelerini almaya çalışmış... Bir yaşlı köylü, rahmetli Menderes için, “Menderes işe çok iyi başladı da, sonunda devleti karşısına aldı” demiş.

Bana 1960 ya da 1961’de nakledildiği vakit, itiraf edeyim ki, iyi anlayamamıştım, bu yaşlı köylünün ne demek istediğini. Fakat zaman içinde daha iyi anladım. Hükümetin üstünde bir devlet

olması gerektiğini, hükümetin üstünde, fakat, halkın altında, halkın hizmetinde bir devlet olması gerektiğini, belki okuması, yazması bile olmayan bir köylü, o binlerce yıllık devlet görgüsünün içinde çok iyi anlayabilmişti.

Daha sonra, ortanın solu hareketini yeni başlattığımız yıllarda, yanılmıyorsam Çivril’de bir toplantıda bizim düşündüğümüz düzen değişikliğini arkadaşlarımızdan dinledikten sonra, yine yaşlı bir köylü kalkmış, “Bu sizin vaat ettiğiniz devlet hayırlı evlat gibi, hayırlı bir devlet olacak” demiş. O köylünün kafasında “devlet baba”nın yerini nasıl “evlat devlet”in almış olduğunu gösteren ilginç bir gözlem bu da.

Şimdi, demek ki, halktaki bekleyiş bu. Kendi devletinin kendi üstünde değil, fakat hükümetin üstünde; halkı düşünen fakat, halkın hizmetinde olan, halk önünde alçakgönüllü olan bir devlet istiyor halk. Bu da ancak, halkın egemenliğinde bir devlet olabilir.

Bu egemenlik yalnız Anayasa’yla ve yasalarla sağlanamaz. Çalışan halkın ekonomik gücünü artırmakla ve ekonomik güç mekanizmalarını daha çok halkın elinde toplamakla sağlanır... Bunun içindir ki bizim öngördüğümüz halk sektörü, daha hızlı ve adaletli bir ekonomik kalkınmanın aracı olduğu kadar, hayırlı devlet anlamında bir devleti oluşturmanın da aracı olacaktır.

– *Efendim, ilginç bir noktaya geliyoruz. Çizdiğiniz devlet modeline, halkın sahip çıktığı ve bir evlat gibi nitelediği devlete, halk, hangi mekanizmalar aracılığıyla ulaşabilir? Bu, öncelikle ekonomik gücü yaratan mekanizmalar olmaz mı?*

– Biz de, öngördüğümüz ekonomi modelinde, ekonomik gücü yaratan mekanizmaların öncelikle halk elinde toplanmasını ve demokrasinin varsayımsal olarak halka sağladığı siyasal güce, ekonomik bir içerik katarak, bu gücün daha çok gerçeklik kazanmasını istiyoruz. Gerçek anlamda halk iktidarı ancak öyle oluşabilir.

– *Ve ideal devlet şekline yaklaşılabilir...*

– Yaklaşılabilir. Ama bu da tek başına yeterli olmaz. İşyerinden üniversiteye kadar her yerde yönetim biçimi de demokratik olmalıdır. Sandıkta başlayıp sandıkta biten demokrasi, çağımız insanını tatmin edecek demokrasi değildir. “Halktan yetki aldık” deyip halkı bir yana iten devlet yönetimi, demokratik bir toplumda çağımız insanının katlanabileceği bir devlet yönetimi değildir. Demokrasi insanın günlük yaşamına girmelidir. Halkın yönetime katılması her alanda giderek artmalıdır. Devlet ancak öyle öyle halkın devleti olur; “devlet baba”dan, “hayırlı evlat gibi hayırlı devlet”e geçiş ancak öyle sağlanır.

Bunun için, yerinden yönetime de yeni bir biçim ve ağırlık vermek gerekir. Oysa bugün ülkemizde yerinden yönetim, merkezi otoritenin ağırlığı altında ezilmektedir.

– *Siz sözünüze girerken, pek teorik bir açıdan yaklaşmayacağınızı söylediniz ama, ben de sınırlı bilgim çerçevesinde konuşuyorum tabii; yaklaşımınız halktan, hatta anılardan başladı ama sonuçta da bilimsel bir yaklaşıma dönüşmeye başladı...*

– ... Bilimsel oldu mu, olmadı mı bilemem, fakat hareket noktam, halk arasındaki gözlemlerim. O gözlemler, halkla kurduğum diyalog, beni giderek böyle bir devlet anlayışını kafamda daha somutlaştırmaya götürdüğü için, asıl esin kaynağım teori değil, halk oluyor.

Böyle bir devlet anlayışına uygun bir devlet modelinin oluşması, böyle bir devlet mekanizmasının işlemesi ve böyle bir devlet anlayışının içinde hükümetin gerçek yerini, önemli, fakat mütevazı yerini alması şu açıdan da önemli: Çok partili demokratik rejimlerde sık sık hükümet bunalımları doğaldır, kaçınılmaz olabilir. Bu hükümet bunalımlarını önlemek için memleketi zorla iki partili sisteme yöneltmek gibi demokrasiyi de zedeleyebilecek suni yollara başvurmaktansa, devleti sık ve uzun hükümet bunalımlarına rağmen işleri aksamadan yürütebilecek bir işlerliğe kavuşturmak, bence daha demokratik bir davranış olur.

Umut

– Efendim, şimdi bir başka konuya girmek istiyorum izninizle. “Umut” konusuna. İki yönden yaklaşmak istiyorum. Biri, CHP’ye umut bağlayanların aynı umudu paylaşıp paylaşmadıkları sorunu ya da değişik umutların, bir arada gerçekleşmesi imkânsız çelişik umutların CHP’ye bağlanmış olması gözleminden hareket ediyorum burada.

“Umut” konusundaki sorunun öteki bölümü, sizin kişiliğinize ilişkin. “Umudumuz Ecevit,” partililerinizin, halkın benimsediği bir slogan oldu. Umutların tek bir insanda odaklaşmasının, parti kavramının âdeta ikinci plana düşmesinin bazı gözlemlerinden söz edilmekte. Bunun sakıncaları olabilir mi?

– Bir kişiye, bir ölçünün üstünde umut bağlanmasının birçok sakıncaları vardır. Onun için ben, belki bazı kişilerin umut bağladıkları kişi olarak, benim asıl umudumun, güvendiğim gücün, halk olduğunu ve bunun yanı sıra Anayasamız gereğince devleti oluşturan bazı kurumlar olduğunu, her konuşmamda belirtmeye çalışıyorum. Demokrasinin işleyebilmesi için önemli olan halkın kendine güvenebilmesidir. Siyaset adamı ancak güvenin pekiştirilmesinde bir araç olmaya çalışmalıdır.

Ben, galiba bunu göz önünde tutmaya ve gerçekleştirmeye çalıştım. Nitekim 1975’in yaz ayları boyunca yaptığım konuşmalara dikkat ederseniz, o gözle bakarsanız, göreceksiniz ki rejimi ve devleti kurtarmanın her şeyden önce ve herkesten önce halka ve devleti oluşturan kuruluşlara düştüğünü belirttim. Kendine güveni artan bir toplumun gücü hiçbir toplumda bulunamaz. Hatta bu konuyu yalnızca 1975 yaz ayları boyunca değil, 1974 Eylül ayında İzmir’de Aliaga Rafinerisi’nde yeni tesislerin açılış ve temel atma töreni dolayısıyla yaptığım bir konuşmada işledim. O sırada bizim hükümetten ayrılmamız olasılığı kuvvetlenmişti. O konuşmamda özellikle kamu görevlilerine hitap ettim. Biz ayrıldıktan sonra Türkiye’nin uzun hükümet bunalımlarına sürüklenebileceğini ve kurulabilecek hükümetlerin de, toplum sorunlarına çözüm getiremeyeceğini veya bazı olumsuz eğilimleri olabileceğini, rejimi ve devleti zorlayabileceklerini söyleyerek, kamu görevlilerine güvenimi belirtmiş, onların sorumluluk duygusuna seslenmişim. Fakat bunu yaparken de, hükümetlerin ve egemen güçlerin baskısına ancak halktan alacakları güçle direnebileceklerini, onun için halkla bütünleşmeleri gerektiğini hatırlatmışım.

Kişinin Çevresinde Aşırı Umut Yoğunlaşması Sakıncalıdır

Kısacası, kendi kişiliğim üzerinde fazla bir umut yoğunlaşmasının sakıncalarını biliyorum. Herhangi bir kişinin üzerinde umut yoğunlaşmasının, bir ölçüyü aştıktan sonra, sakıncalı olabileceğini biliyorum. Ben toplumun kendine güveninin gelişmesine önem veriyorum. Türk halkının da kendine azami ölçüde güvenmesi için, benim görüşüme göre, her neden vardır. Bu konudaki telkinlerimi, Türk halkında yüzlerce yıldır devlet olmaktan gelen bir tecrübe, bir görgü birikimi bulunuşundan cesaret alarak yapıyorum.

– Bazı çevrelerde rastlanılan bu gözlemin böyle bir devamı var: CHP’de bir kadro çalışmasından çok, sizin tek başınıza ve kişisel çabanızdan söz ediliyor. Muhalefetteyken fazla önem taşımayabilecek bu durumun CHP iktidar olduğunda sakıncalar yaratabileceği öne sürülmekte.

– Bu vesileyle şunu da bütün içtenliğimle belirtmek isterim: Bazı gözlemciler Cumhuriyet Halk Partisi’nde bana gerçekte olduğundan daha çok ağırlık veriyorlar ve her şeyi benim yaptığımı, yalnız olduğumu ileri sürüyorlar. Bu aslında Cumhuriyet Halk Partisi’nde son yıllarda ortaya çıkan çok olumlu bir gelişmenin yanlış yorumlanmasıdır ya da yanlış bir görüntü vermesidir. Bugün Cumhuriyet Halk Partisi’nde olan Batılı anlamda bir ekip, bir takım çalışmasının çok iyi bir şekilde işlemesidir. Bunu gezilerimizin teknik hazırlıklarına kadar her alanda görerek kıvanç duyuyorum. Eğer ben ortalıkta çok görünebiliyorsam, sesimi çok duyurabiliyorsam, Parti’nin bu takım çalışmasıyla bana sağladığı olanaklarla bunu yapabiliyorum.

– Sorunun ilk bölümüne izninizle tekrar dönmek istiyorum. CHP üzerindeki umutlardan söz etmiştik. Gerçekten, çok sayıda, hatta farklı görüş ve yarar özelliği olan kimseler, CHP’ye umut bağlıyor. Bir bakıma, ev sahibinin kiralari yükseltecek, kiracının ise kiralari donduracak düşüncesiyle aynı yönetime umut bağlaması gibi.

Biraz aşırı bir örnek verdim herhalde, ancak, bir partinin benzer konularda “haklı orta yol”u bulmasına ya da böyle bir şeyi amaçlamasına da günümüzde imkân olmasa gerek.

CHP’ye farklı hatta çelişen bazı umutların da bağlanmış olması, sizce doğru bir gözlem midir? Böyle bir gözlemin oluşmasında Parti’nin kimi konuda kesin tavır almayıp genel bir çerçeve getirmesi, etken olmuş mudur?

– CHP Türkiye’nin iki büyük partisinden biridir ve en büyüğüdür. Tek başına iktidar olma iddiasındadır. Böyle bir partinin geniş bir tabana dayanması doğaldır. Bu da elbette toplumun belli kesimlerinin özelemleri, yararları arasında tutarlı ve adaletli bir uzlaştırmayı gerektirir. “Tutarlı ve adaletli” derken, uzlaştırmada iki noktanın gözden kaçırılmaması gerektiğini belirtmek istiyorum:

Birincisi, uzlaştırma uğruna kendimizle çelişkiye düşmemeliyiz. Gereğinde en zor seçmeleri yapabilmeliyiz. İkincisi, olanakları en sınırlı kalmış toplum kesimlerine öncelik tanımalıyız.

Biz bu iki noktaya da dikkat ediyoruz. Birincisi, toplumun belli kesimlerinin özelemlerini, yararlarını uzlaştırırken demokratik sol doğrultumuzdan sapmamaya, tutarsızlığa düşmemeye özen gösteriyoruz. İkincisi, toplumun hangi kesimlerine öncelik tanıdığımızı da saklamıyoruz. Sosyal politikamızla işçiye, köylüye öncelik tanıdığımızı, ekonomik politikamızla da halk sektörünü kayıracığımızı kimseden saklamıyoruz. Halk sektörü kavramımıza ise, esnaf, sanatkâr ve kamu görevlileri de giriyor.

Önceliklerimizin sırasını da saklamıyoruz. “Kalkınma köylüden başlayacaktır” diyerek, en başta köylüyü gözeteceğimizi açıklıyoruz.

Bizim dışımızdaki solculardan bazılarının köylüye tanıdığımız önceliği bir çelişki gibi gördüklerini biliyorum. Katı bir sosyalist anlayışa göre, bir sol hareketin öncelik tanıdığı kesimde başlıca dayanağı da sanayi işçisi olmalıdır, köylü bir yana bırakılmalıdır. Fakat gerçekçi bir sol hareket kendi toplumunun somut koşullarını göz önünde tutmak zorundadır. Biz, nüfusunun yüzde 60’ı kırsal alanda yaşayan, köylü yaşamını sürdüren bir toplumuz. Duruma kuru siyasal matematik açısından da

insanlıkçı bir sosyolojik açıdan da baksak, gelişmemizin bugünkü aşamasında Türk toplumunda köylülük gerçeğinin ağırlık taşıdığını görmezlikten gelemeyiz.

Türkiye'nin en çok ezilen, sömürülen insanları köylülerdir. Onların ezilmesine, sömürülmesine seyirci kalınarak Türk solcusu olunamaz.

İşçiden yana olmakla çelişmez bu tutumumuz. Çalışma Bakanlığım sırasında işçilerimizin en ileri haklara kavuşmaları için uğraşırken de derdim ki: "Sırf işçileri kurtarmakla halk kurtulmuş olmaz. Geride milyonlarca köylü vardır. Şimdi onları da işçilerle el ele vererek kurtarmaya çalışmalıyız."

Şimdi onu yapabilecek aşamaya geldik.

Bunu bütün işçiler anlayışla karşılamaktadırlar. Zaten bizim işçimiz köylülükten tam çıkmış değildir. Ailelerinin büyük bölümü köylüdür ve köylülüğün yoksunlukları ve yoksulluğu içindedir. Köylüyü düşünmesek işçi de bize küser. Yurtdışına giden işçimiz bile köylüsünü unutmuyor, dışından tırnağından artırdığı ile köylüsünü kalkındırmak için çırpınıyor.

Ama köylü hâlâ CHP'ye yeterince oy vermiyormuş! Yeterince vermiyor şimdilik, veremiyor, ama verdiği kadarını işçilerin ve bizi destekleyen başka toplum kesimlerinin oylarına ekleyerek iktidar olabiliriz, işçiye de, bize umut bağlayan başka toplum kesimlerine de ancak öyle yararlı olabiliriz.

– *"Kalkınma köylüden başlar" savı, bilimsel olmaktan çok duygusal olmakla eleştiriliyor zaman zaman. Gerçekten, toplumların ekonomik kalkınmasında sanayinin belli bir öncelik taşıması, kaçınılmaz gözüküyor. Köylüden kalkınmaya başlayan örnek olarak da, sanırım Çin ve İsrail'den, bir ölçüde söz edilebilir. Ancak yanılmıyorsam "köyden" değil "köylüden" başlayacak diye siz özel olarak kelimeyi vurguluyorsunuz.*

Kalkınma Köylüden Başlayacak

– "Kalkınma köylüden başlayacak" derken, bir köy romantizmine kaptırmıyoruz kendimizi. Dikkat edilirse, "köyden" demiyoruz, "köylüden" diyoruz. Adalet Partisi, bizim bu sloganımızı taklit ederken, bilerek ya da bilmeden bir kelime değişikliği yaptı: Bizim, "Kalkınma köylüden başlayacak" sözümüzü, "Kalkınma köyden başlayacak" diye değiştirdi. Bizce önemli bir ayrılık vardır ikisi arasında... Köylü yoksul bırakılarak da bir köy kalkındırılabilir. Örneğin, toprak adaletsizliği bulunan bir köye yeterli sulama, tohumluk ve gübre sağlanınca, toplam gelir artışı bakımından köy kalkınmış sayılır, fakat toprak ağasıyla topraksız köylü arasındaki gelir farkı büsbütün açılır. Ağa güçlendirilmiş, topraksız köylü daha güçsüz kılınmış olur. Sosyal içerikten yoksun bir "yeşil plan" veya "yeşil devrim" bu sonucu doğurur.

"Kalkınma köylüden başlayacak" derken, bizim hareket noktamız, fizik yerleşim birimi olarak köy değildir, insan olarak köylüdür. Bu yaklaşım, fizik yerleşim birimi olarak köyün yapısını da değiştirmeyi öngörür. Nitekim biz, halk sektörü kavramımızla bütünleşen bir köykent kavramı öneriyoruz. Bunun bir anlamı, köylüyü büyük ölçüde şehirlileştirmek ve köylü-işçi bütünleşmesini gerçekleştirmektir. Nüfusunun büyük bölümü köylü olan bir ülkede, köylüyü ihmal eden bir solcu rejim, özgürlükçü demokrasiyi de benimseyemez. Çünkü özgürlükçü demokraside köylü bu ihmalin bedelini seçimlerde ödettirir.

Seçmen Eğilimi Bir Anda Değişmez

CHP “kalkınma köylüden başlayacak” dediği halde ve bu sözündeki içtenliğini 1974’te, yedi aylık hükümet döneminde köylü çoğunluğuna olağanüstü gelir sağlayarak kanıtladığı halde köylüden aldığı veya alabileceği oyları azımsayanlar bulunabilir. Ama demokrasi bir sabır işidir. Biz işçilere en geniş hakları tanıdıktan hemen sonra gelen iki seçimde de işçilerden oldukça düşük oy aldık. Fakat iki seçim sonra, işçiler, CHP’nin en güçlü oy kaynağını oluşturdular. Seçmen eğilimleri düğme çevirir gibi bir anda değiştirilemez. Bir anlama, inanma, ısınma ve örgütlenme sürecinden geçerek değişir seçmen eğilimleri. Bu da zaman alır. Öte yandan, henüz fizik ihtiyaçlar aşamasında yaşayan, yolu, suyu, elektriği için hükümet eline bakmak zorunda olan köylü kesimleri hükümet baskısına açıktırlar. Fakat fizik ihtiyaçları karşılandıkça, hükümetin baskı olanakları da azalır ve köylüler oylarını daha özgürce kullanma durumuna gelirler. Nitekim o duruma gelmiş ve pazar ekonomisine yönelmiş köylerde CHP’nin güçlenişi daha hızlıdır. Kooperatifçilik hareketi güçlendikçe de köylünün siyasal davranışı değişmektedir; adaletsiz toplum düzeninin kendi aleyhinde işleyen çelişkilerine karşı köylünün duyarlılığı ve tepkisi artmaktadır. Giderek bu, oylarını da etkilemektedir.

Özetlersek, demokratik sol tutumuyla CHP’nin hem köylüye hem işçiye önem verışı, hatta oylarını büyük ölçüde işçi kesiminden alırken köylünün kalkınmasına ağırlık verışı, bir çelişki değildir. CHP’nin kalkınma modelinde ikisi uzlaşmaktadır.

“Kalkınma köylüden başlayacak” demekle, CHP, işçinin yararından fedakârlık etmiş olmuyor; tersine, işçiye de daha çok yarar sağlayacak bir tutum benimsemiş oluyor. Bu tutumuyla, CHP, kentteki işçiler üzerinden, köydeki aile üyelerinin maddi yükünü kaldırmış olacaktır; tarımsal üretimi artırarak tarımdan sanayiye aktarılabilecek kaynağı büyültmüş olacaktır; öylece daha çok sayıda köylünün sanayi alanında iş bulabilmesini ve sanayi işçilerinin de daha çok kazanabilmesini sağlamış olacaktır.

Bizim kalkınma modelimizde, köylünün yararıyla işçinin yararı çelişmediği, bütünleştiği gibi, hem sınaileşmeye hem tarıma önem verişimiz de çelişmemekte, birbirini desteklemektedir. Özellikle tarımın dünyadaki öneminin yeniden artmaya başladığı bir dönemde, CHP’nin, tarımsal kalkınma ile hızlı sınaileşmeyi bağdaştıran, işçiyle köylünün yararını uzlaştıran bir model oluşturması, büsbütün geçerlilik ve gerçekçilik kazanmaktadır.

– *Umuttan umut bağlayanların yapısal farklılığından söz ederek konuya girmiştik. Siz, özellikle işçi ve köylülük üzerinde durdunuz burada. Ancak bazı konuşmalarınızda, özel sektörün kimi kesiminden de, demokratik sola ilişkin görüşlerinizi açıklarken söz ettiniz. Bu konuya bir açıklık getirebilir misiniz?*

– Toplumun bazı kesimleri de, toplumsal değişim süreci içinde, kendiliklerinden, başka kesimlerle uzlaşma yollarını aramakta, bu zorunluluğu duymaktadırlar. Örneğin son bir-iki yılda, bazı uyanık sanayiciler, bu zorunluluğu duyduklarını göstermektedirler. Hiç değilse kendi aralarında bu konuda sağlıklı bir tartışma başlatmışlardır. Bir bozuk ve adaletsiz düzenin kargaşalığı ve güvensizliği içinde vurgun vurmaktansa, adaletli bir düzende, daha güç veya daha az kazanarak da olsa daha huzurlu çalışıp daha güvenli yaşamayı yeğleyen sanayicilerin sayısı artmaktadır.

Böyle akıllıca bir seçmeyi yapabilen sanayicilerin Batı’da sol hareketlere katkısı küçümsenemez. Gerçi bu uyanıklığı gösteren ve sol hareketlere katkıda bulunan sanayiciler, Batı’da henüz tekelleşme ve çokuluslu ortaklıklar dönemine geçilmeden önce görülmüştü. Şimdi daha az görülmektedir. Ama Türkiye’de de henüz, tekelleşme veya çokuluslulara uydulaşma sürecine girmemiş sanayiciler çoktur.

Bunlar arasından tarih bilgisi ve dünya görgüsü yeterli olanlar, demokratik sol bir politikanın değerini anlamaya başlamış olabilirler. Öylelerinin bizden beklediğiyle işçilerin bizden beklediği farklı şeyler olabilir. İşçiler, daha çok hak ve refah beklerken, bu sözünü ettiğim sanayici kesimi sadece huzur ve güvenlik beklemektedir. Bu iki bekleyişi birden karşılarken kendimizle çelişkiye düşmüş, demokratik sol doğrultumuzdan sapmış olmayız.

Halk ve Aydınlar

Aydınlarımızla halkımız arasındaki geleneksel yabancılik ve özlem çelişkileri de gitgide ortadan kalkıyor ve çelişkiler ortadan kalktıkça, CHP'nin, bu alanda bir uzlaşma sağlayabilmek için tutarsızlığa düşmesine, demokratik sol doğrultusundan sapmasına gerek kalmamış oluyor. Örneğin, bundan üç-dört yıl önceye kadar, ülkemizde, birçok aydınların veya bürokratların özlediği rejimle, işçilerin, köylülerin benimsediği rejim birbirinden bir hayli değişti. Ama bugün hepsi tek bir rejim anlayışında birleşmişlerdir. Onun için CHP, rejim konusunda da, dayandığı kesimlere çelişkin umutlar verme veya birinden birinin desteğini yitirme durumuyla karşı karşıya değildir artık.

Hatırlarsınız, 12 Mart döneminin başlangıcında, rejim açısından, geniş bir aydın kesiminin bizden beklediği davranışla, köylünün, işçinin beklediği davranış çok farklıydı. Biz o zaman ikisini uzlaştırma çabasına girmedik. Zor da olsa kesin bir seçme yaptık. Aydınların çoğunluğunu kendimize küstürmek ve yabancılaştırmak pahasına, işçilerin, köylülerin beklediği ve desteklediği davranış içine girdik. Ama ilk birkaç ayın acı deneylerinden, şoklarından sonra, aydınların da çoğunluğu aynı davranışı benimsediler. Öylece bizim için bir mesele daha ortadan kalkmış oldu.

Bir ara kendimizi, uzayda gemi değiştirirken boşlukta kalan adamlara benzetiyordum. Eski tabanımızdan kopmuştuk, yeni bir tabana ise henüz oturamamıştık. Oysa şimdi gemiler birleşti. Hiçbir taviz vermeksizin veya doğrultumuzdan sapmaksızın, hem aydın kesiminin desteğini yeniden kazandık hem de işçinin ve giderek artan ölçüde köylünün partisi durumuna geldik.

Demek ki gereğinde kesin tavırları cesaretle aldık, zor seçimleri cesaretle yaptık, fakat bunu yaparken toplumun gelişme doğrultusunda yürüdüğümüz için, sonunda zararlı değil, kazançlı çıktık.

Sol

– *Son konuşmalarınızda sık sık değindiğiniz, Mete Buharalı'ya verdiğiniz demeçte bazı yeni açıklamalar getirdiğiniz “demokratik sol” deyimini üzerinde durmak istiyorum izninizle.*

Demokratik sol kavramının gelişiminde, sanırım sizin Türk siyasetine koyduğunuz bazı teşhisler de var. Örneğin, eski bir konuşmanızda, bazı Latin Amerika ülkelerinden örnek getirmiştiniz. Buralarda toplumların önündeki kapılar kilitlidir, toplumlar, kapıları zorlamak durumundadır, Türkiye’de ise, demokrasi işlerliğini korudukça kapıların demokratik yöntemlerle açılması gerekir, demiştiniz.

Bu sözlerinizi bugün tartışmak amacıyla hatırlamıyorum, zira, belli sözler kullanıldıkları dönemin koşulları çerçevesinde anlam taşır; o çerçeve aşıldığında yahut geçersiz olduğunda, aynı sözleri tekrarlamak, bir anlam vermek yanlış olabilir.

Asıl varmak, belirtmek ve sormak istediğim nokta şu: “Demokratik sol” deyimini, bazı sol çevrelerde, soruna daha teorik bir açıdan yaklaşp deyimlerde titizlik gösterenlerde, tedirginliğe yol açmakta sanırım. Şöyle ki, “demokratik sol” dendiğinde, solun bir de anti-demokratiğinin olabileceği bir varsayım gibi kabul edilmiş oluyor. Bu konudaki yaklaşımlar farklı tabii, görüşler

de değişik olabilir.

Aynı konunun, yani demokratik olan ve olmayan sol ayrımının, sizin de geçen gün işaret ettiğiniz türden bir istismara konu edilerek Türkiye’de “anti-demokratik sol”un varlığına dayandırılan, yahut var olduğu iddiasına dayandırılan tavırlara, kolaylık sağladığı düşünülemez mi? Örneğin, Sayın Demirel’in İstanbul’daki konuşmasını daha aşırıya götürüp, “İşte Türkiye’nin yarısı komünistler, yarısı biz milliyetileriz” demesini, böyle bir ayrım kolaylaştıramaz mı?

Özgürlükçü Demokrasi

– Türkiye’de bugün sayıları çok az olsa bile etkinlikleri “hiç” denebilecek kadar az olsa bile iktidarı silah zoruyla, silahlı savaşla ele geçirmek istediklerini, inanarak ya da bazı kışkırtıcı ajanların etkisi altında düşünenler, bildiriler dağıtan kimseler bile var.

Özgürlükçü demokrasiinin bugünkü hükümete rağmen, büyük ölçüde işleyebildiği aksak yönleri bilinmekle beraber ortadadır. Özellikle böyle bir ortamda, silahlı savaşla iktidara gelmekten söz edebilen kimseler, geekleştirmek istedikleri sol düzenin halk tarafından benimsenmesi söz konusu olmayacak bir sol düzen olduğunu kendi kafalarında biliyorlar demektir. Eğer, kendi kafalarındaki sol modelin halk tarafından reddedilmeye mahkûm olduğunu bilmeseler, savaştan, silahtan, isavaştan, silahlı iktidar mücadelesinden söz etmelerine hiç gerek yoktur. Halkın önüne çıkarlar, istedikleri modeli anlatırlar, halkın oylarını almaya çalışırlar. Bunun mümkün olduğunu gösterdik biz iki seçimdir. Türkiye’nin en yüksek oyunu alan partiyiz.

Her Sol Mutlaka Demokratiktir Denemez

Yalnız şunu sevinerek belirtmeliyim ki: Bizim dışımızdaki sol topluluklardan özgürlükçü demokrasiyi reddedenler gitgide azalmaktadır. Bu konuda henüz kuşkulu olanlar vardır. Belki içtenlikli konuşmayanlar vardır. Ama içtenlikle özgürlükçü demokrasiyi benimseyenlerin bizim dışımızdaki sol akımlar arasında da genişlemekte olduğunu görüyorum.

Fakat her sol mutlaka demokratik olur gibi bir varsayımı kabul edemiyorum. Tabii bu, demokrasiden ne anlaşıldığına bağlıdır. Dünyada türlü demokrasi kavramları olduğu bir gerçektir. Bazı Doğu lkeleri de kendilerine “demokrasi” diyorlar, ama onların kastettiği demokrasiyle benim kastettiğim demokrasi birbirinden farklı. Yeni bağımsızlığını elde etmiş bazı Afrika lkeleri kendi rejimlerine, “demokrasi” diyorlar. Kendi geçmişlerine oranla demokrasi yoluna girmiş sayılabilirler. Fakat onların da demokrasiden kastettikleri başka bir şeydir.

Benim kastettiğim Batı’nın özgürlükçü demokrasisidir. Her solcu o demokrasi modelini benimsemek zorunda değildir elbette. Ve benimsemeyenler de vardır. Ama bugün demokratik Batı lkelerindeki sol partilerin büyük çoğunluğu o anlamda demokrasiyi benimsemektedirler.

Bunun dışındaki bir demokrasi kavramını benimseyenler de olabilir. Ben bizim sol anlayışımızın, özgürlükçü demokrasi anlamında demokrasiye ağırlık veren bir sol anlayışı olduğunu özellikle belirtme gereğini duydum. Demokratik sol terimini seişimizin nedenlerinden biri budur. Biri de, son günlerdeki sohbetlerimden birinde belirttiğim gibi, bu terimi sosyal demokrasiye tercih ettim. Çünkü sosyal demokrasi Marksist kökenlidir genellikle. Onun için de o kökenden uzaklaşıldığını iddia edenlerin birtakım teorik eleştirilerine hedef olur. Bizim kökenimiz değişik olduğuna göre, o eleştirilere kendimizi muhatap tutmamızın gereği yoktu.

– *Yapmakta olduğunuz tahlilde “Batı modeli” özgürlükçü demokrasiye atıfta bulunmaktasınız. Bu model, sizce mükemmel sayılabilir mi? Eleştirdiğiniz yanları var mı? Bir de, eleştirdiğiniz yanlarının Türkiye’deki özellikleri nelerdir?*

– Özgürlükçü Batı demokrasisinin beni tatmin etmeyen ve Batı’da da, özgürlükçü demokrasinin yerleştiği ülkelerde de bunalımlara yol açan yönleri vardır. Özgür İnsan’ın 1975 yaz başlarında çıkan bir sayısında, “Batı’nın Bunalımı ve Türkiye” başlıklı bir yazı yazdım. Orada bunu anlatmaya çalıştım. Batı ülkeleri çok hızlı bir gelişme ve değişim içindeler, özellikle ekonomide ve dünya görüşlerinde... Fakat siyasal kurumlar bu değişikliklerin gerisinde kalıyorlar. Demokrasinin kurumları çok eskimiştir. Son yüzyıl içinde Batı toplumları nereden nereye geldiler. Ama demokrasinin kurumları hâlâ yüz yıl önceki ya da elli yıl önceki kurumlar. Ve o nedenle de toplumun vardığı aşamayla demokrasinin kurumları arasında bir sürtüşme veya bir gerilim ortaya çıkıyor.

Örneğin, ben İngiltere’de bulunduğum yıllarda, İkinci Dünya Savaşı sonrası yıllarında, Parlamento kutsal bir kurum gibiydi. Eleştirilmez bir kurum gibiydi. Ama bugün İngiltere’de Parlamento’yu şiddetle eleştirenler arasında özgürlükçü demokrasiyi çok ileri ölçüde benimseyenlere rastlanmaktadır. Çünkü Batı demokrasisinin beşiği sayılan ülkelere de, bu, ileri giden toplumla, eski biçimlerini sürdüren kurumlar arasındaki mesafe açılışı ve gerilim ortaya çıkmıştır.

Bence bu gerilimin temelindeki neden şudur: Yaygın eğitim ve haberleşme çağındayız. Böyle bir çağda insanlar, siyasal kararların alınışında ve yönetimde daha etkin olabilmek istiyorlar. Demokrasinin temsil ve vekâlet esasına dayanan geleneksel kurumları ise bu isteği karşılayamıyor.

Çağımızın hızlı değişim sürecine girmiş toplumlarında, halk çoğunluğu, siyaset adamlarından ve siyasal kurumlardan daha ilerici oluyor. Daha radikal çözümler istiyor. Kurumlaşmanın doğasında bulunan tutuculuksa radikal çözümleri güçleştiriyor. Bu da, demokrasiyi benimseyen halkla, demokrasinin kökleşmiş siyasal kurumları arasındaki gerilimi şiddetlendiriyor.

Bazıları –örneğin bizdeki tutucu siyasal çevreler– bu sorunun çözümünü, demokrasiyi daraltmakta arıyorlar. Oysa sorunun özünde, geleneksel demokrasinin artık halka dar gelmesi vardır. Demokrasiyi büsbütün daraltmak, gerilimi ve bunalımı artırmaktan başka sonuç vermez. Gerekli olan, demokrasiyi genişletmektir ve temsili demokrasiden, halkın kararları ile yönetimi doğrudan doğruya etkileyebileceği bir demokrasi biçimine yönelmektir. Bizim, işçilerin yönetime katılmasını, halk sektörünün güçlenmesini, köykentler kurulmasını, yerinden yönetime daha çok yetki verilmesini isteyişimiz bundandır.

Egemen Güçlerin Demokrasi Üzerindeki Baskısı

Bizim çağdaş çoğulcu toplum yapısına geçişimiz yeni olduğu için, biz kurumlarımızı daha kolay değiştirebiliriz. Çok fazla kökleşmemiştir bizde kurumlar... Üstelik bu kurumların değiştirilmesini güçleştirecek ölçüde büyük, karşı çıkılmaz ekonomik güçler de Türkiye’de henüz ortaya çıkmamıştır. Aslında Batı toplumlarının siyasal tutuculuğu o ülkelerdeki ekonomik anlamda egemen güçlerin baskısı nedeniyledir. Türkiye’de de tabii ekonomik alanda egemen güçlerin demokrasi üzerindeki belli bir baskısı bulunuyor, ama bu henüz üstesinden gelinemeyecek bir sorun boyutlarına erişmemiştir.

– *Cumhuriyet Halk Partisi’nin genel ekonomik yaklaşımına girmeden önce bir nokta üzerinde daha durmak istiyorum. Şimdi, geleceğe dönük düşündüğümüzde, normal olarak 1977 Ekimi’nde*

bir seçim var. Bu seçime de, bir olasılıkla, CHP tek başına solu temsil ederek girecek. Bunun sizin yaklaşımlarınızda herhangi bir etkisi olabilir mi? Yanılmıyorsam Sayın İpekçi'yle sohbetinizde bir ölçüde değindiniz bu konuya... Bütün solla, “anti-demokratik” diye nitelediğiniz bölümün dışında kalan solla, bazı ortak noktalarınız olabileceğinden söz etmiştiniz. Bu noktalar, salt demokrasi ve demokrasinin önemi olarak mı billurlaşıyor, yoksa bir ekonomik yaklaşım, hatta sınıfsal yaklaşım açısından da bazı noktalarda benzerlikler var mı?

– Bu aşamada önem taşıyan, özgürlükçü demokrasi konusunda birleşmemizdir. Ekonomik ve sosyal programlarımız arasında hangi noktalarda uyum olduğu ya da olmadığı bu aşamada büyük bir önem taşıyor. Türk halkı için de, Cumhuriyet Halk Partisi için de, Cumhuriyet Halk Partisi dışındaki sol partiler için de bu aşamada önemli olan özgürlükçü demokrasinin yaşamasıdır. Bizim dışımızdaki bazı sol kuruluşlar, bizi değişen ölçülerde destekledilerse, onların bu desteklemelerinin nedeni, bizim sol anlayışımızı benimsemeleri ya da beğenmeleri değildir. Bizim özgürlükçü demokrasiyi savunmadaki içtenliğimize inanmalarıdır.

Köykent

– *Bundan önce değindiğimiz konular daha çok teorik nitelikteydi. Şimdi izninizle ben biraz daha somuta indirgemek istiyorum sorunları. Sözüünü ettiğiniz siyasal tercihlerin uygulamaya aktarılmasında siz öncelikle iki yoldan ya da iki araçtan yararlanacağınızı belirtmiştiniz. Bunlardan ilkini “köykent” olarak isimlendiriyorsunuz, ikincisini “halk sektörü” olarak.*

Her iki kavramın ya da uygulama aracının kamuoyu önünde açıklık kazanmadığını, üzerlerinde çeşitli soru işaretleri bulunduğunu bir gazeteci olarak belirtmem gerekir. Uygun görürseniz, önce “köykent”ten konuya girelim.

Nedir “köykent?” Sekiz-on köyü bir araya getiren yerleşme merkezi midir? Yeni bir şehirleşme modeli midir? Köykent uygulamasıyla halk sektörü uygulaması arasında organik bağlantılar var mıdır, biri olmadan öteki gerçekleşebilir mi?

Bir de, köykent önerisi, özünde son derece sağlıklı ve ilerletici olan kentleşmenin yararlarından, aynı kentleşmenin getirdiği acılar yüzünden bir uzaklaşma eğilimi midir? Yarının Türkiye'sini büyük kentlerin doğurgan kargaşası yerine, pastoral özlemlerin biraz da romantik çevresinde, sakın fakat gelişmeye daha az elverişli ortamında aramak mıdır, köykent?

Köykent Bir Yerleşme Merkezi Değil, Hizmet, Altyapı, Sanayi Merkezidir

– Önce sorunuzun son bölümüne kısaca değinip konuya gireyim. Köykent, kentleşmeden, sanayileşmeden uzaklaştırıcı bir yöntem değil, bilakis, bunları hem hızlandıracak, hem Türkiye'nin koşullarına daha uygun kılacak, hem de, yaşanmış tecrübelerden dersler çıkararak bu süreci daha acısız yapacak bir yöntemdir. Bir de şunu ekleyeyim, köykent konusundaki açıklamalarım genellikle değişik konuşmalarımda olduğundan, sorun bütünlüğü içinde ortaya konamadı ve bazı yanlış anlamalara yol açabildi.

Köykentleri kurarken, amacımız köylüyü bir zorlama ile yerinden etmek, bir yerden kalkıp bir başka yere gitmek zorunda bırakmak değildir. Köykent düşüncesini benimseyişimizin bir pratik nedeni vardır. Ayrıca ekonomik, sosyal ve siyasal nedenleri vardır.

Pratik nedeni kısaca şudur: Yaygın haberleşme ve eğitim çağındayız. Aynı zamanda özgürlükçü

demokratik rejimi benimsemiş durumdayız. Bu durumda tümüyle halkın ve o arada köylünün istekleri ve özlemleri hızla gelişir. Bu gelişmeyi daha hızlandıran etkenler de vardır. Köyünden çıkmayan bir köylü bile bugün Almanya’da veya başka kalkınmış ülkelerde işçi olarak çalışan akrabaları dolayısıyla dünyayı bilmektedir. Başka bazı ülkelerde köylünün, işçinin nasıl yaşadığını, hangi olanaklardan yararlandığını bilmektedir. Birçok yerlerde televizyon seyrederek dünyaya açılabilir. Kaldı ki artık köyünden çıkmayan köylü kalmamıştır. Türkiye’deki ulaşım olanakları, küçük sayıdaki istisna ile bütün köylülerin kentlerle sıkı bir ilişki haline girmesini sağlamıştır. Ayrıca demokrasinin istekleri belirtme yolunda sağladığı kolaylık da, özendirici etken de buna eklenince, köylülerin istekleri büyük bir hızla artıyor. Bu istekleri kısa sürede yeterli biçimde karşılama olanağı devletin elinde yok. Devlet, bazen iyi niyetle ya da siyasal baskılar altında, birtakım hizmetleri götürmeye çalışıyor, fakat bunlar yetersiz kalıyor.

Örneğin Güneydoğu’daki, Doğu’daki sağlık ocakları yapı olarak çok güzel kuruluşlar, bunların ardındaki niyetler çok iyi. Fakat birçok yerlerde yeterli sayıda sağlık personeli bulunamadığı için ya da gerekli araçlar bulunamadığı için, bunlardan yararlanılamıyor. Artık yılda yaklaşık bin kadar köye elektrik götürülebiliyor. Fakat bu elektriğin köylüye pahalı gelmemesinin başta gelen koşulu, bunun sanayide de, üretimde de kullanılması... Oysa çok küçük yerleşme birimlerinde bunu verimli biçimde sanayide kullanma olanağı da bulunamıyor.

Ayrıca verimli çiftçilik yapabilmek için belli altyapıların ve belli kamu hizmetlerinin köylüye götürülmesi gerek. Örneğin makine onarım ve bakımı, veterinerlik hizmetleri gibi hizmetlerin köylüye götürülmesi gerek. Köylü çocuklarının daha iyi meslek eğitimleri görebilmeleri için bu eğitim olanaklarının köylünün ayağına kadar götürülmesi gerekir. Çünkü, biliriz ki, köylü ailelerinin, hiç değilse belli mevsimlerde kadın, erkek, yaşlı, çocuk, bütün üyeleri çalışmak zorunda kalırlar. Bu durumda çocuklar için bir seçme yapılması söz konusu olur. Ya köyde kalıp tarlada çalışacaktır ya da kasabaya, kente gidip ilkokulun ötesinde eğitimini sürdürecektir. Bu seçmeyi yapmak birçok köylüler için çok zor olmaktadır.

Köykentler bütün bu türlü zorlukları ortadan kaldırmaya yardımcı olacaktır. Tek tek her köye, kısa bir süre içinde ve etkin bir biçimde, ekonomik açıdan rantabl biçimde götürülemeyecek altyapıların ve hizmetlerin, daha kısa sürede, daha ucuz olarak daha verimli ve rantabl olarak köylüye götürülebilmesini sağlayacaktır.

Köy Değil, Köylü

Burada köy ve köylü ayrımı üzerinde duruyorum. Bütün köyler hizmetlerden yararlanamayabilir. Önemli olan bütün köylülerin hizmetlerden yararlanabilmesidir. Bunun için de, belli köy grupları içerisinde uygun merkezler seçip, o merkezlerle çevre köylerinin yol bağlantısını derhal sağlayıp, sözünü ettiğim, örneğini verdiğim altyapıları ve hizmetleri öncelikle bu merkezlerde yoğunlaştırmak gerekir.

– *Biraz daha somutlaştırırsak, şöyle koyabilir miyiz meseleyi: Belli bir çevrede var olan köyleri göz önünde tutarak en elverişli alanı seçmek ve oraya bir kent bina etmek mi oluyor?*

– Yerleşim merkezi anlamında kent kurmak değil. Aslında biz kentleşmenin de maliyetini düşürmüş olacağız bu şekilde. Çünkü hiç değilse ilk aşamalarda köylü evini değiştirmek zorunda kalmayacaktır, o ihtiyacı duymayacaktır. Yeni konut yapma gereğini duymayacaktır. Diyelim ki, on köyün ortasında uygun bir yerde hizmet ve altyapı merkezi kurulacaktır. Ancak, zaman içerisinde, bu hizmet ve altyapı

merkezleri yeni bazı kentlerin çekirdeği olacaktır.

Tabii burada dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta, köykentlerin yerinin seçiminde hem bilimsel verilere uygun davranılması, hem de köylülerin isteklerinin göz önünde tutulmasıdır. İki mahalleli bir köyde okulun nereye yapılacağı bile büyük tartışmalara ve kavgalara yol açıyor. Bu tartışmaları, kavgaları önlemenin yolu, daha başlangıçta, köylünün istediği en uygun yeri seçmektir, bu yerin saptanmasını köylülere bırakmaktır. Bilimsel veriler köylülere açıklanır, verileri de göz önünde tutarak, köylüler kendileri seçim yaparlar. Bilimsel verilere çok uygun olmayabilir bu yer seçimi. Ama köylünün isteğine uygun olması bence daha çok önem taşır. Ben inanıyorum ki, yetki ve sorumluluk kendilerine verildiği vakit, köylüler en uygun yeri seçmede bürokrasiden daha büyük başarı göstereceklerdir. Eğer böyle yapılmaz da, İçişleri Bakanlığı'nda, Köyişleri Bakanlığı'nda ya da devlet Planlama Teşkilâtı'nda masa başında köykentlerin yeri saptanırsa, bundan büyük sorunlar çıkar. Biz 1974'te hükümetteyken, uygulamaya hemen geçemeyişimizin başlıca nedeni de bu konuda gösterdiğimiz titizlikti. Verileri toplamak ve ondan sonra köylüye konuyu sunmak istiyorduk.

– Köykent konusunu daha önce bu kadar açık biçimde ortaya koymuş muydunuz?

– Evet. Ama tabii dağınık dağınık oluyordu. Bir toplantıda açıklıyordum, basına tam yansımıyordu. Böyle bir görüşme biçiminde daha önce bu genişliğiyle açıklamamıştım.

– Siz hizmet ve altyapı merkezinin altını çiziyorsunuz. Bunu bir yerleşme merkezi değil, hizmet ve altyapı merkezi olarak düşünüyorsunuz. Yani devletin yapacağı sınai yatırımları planlarken büyük kentlerdeki yoğunluğu artırmak tercihi yerine, bu tercihi, kırsal kesimde yapmaktasınız.

– Bu noktaya geleceğim; köykentin ekonomik yönünden bahsederken ele alacağım.

– Köykentin oluşumunda, yanlış hatırlamıyorsam, İsrail'de ve Çin'de buna benzer uygulamalar oldu. Acaba bunlar üzerinde bazı çalışmalarınız var mı?

– Birçok ülkelerde bu yolda denemeler, uygulamalar olduğunu duyuyorum. Fakat ben şahsen yeterince incelemiş değilim. Ama Köyişleri Bakanlığı bunları da inceliyordu. Tabii her ülkenin kendine göre koşulları vardır. Ama önemli olan şu ki, yalnız Türkiye'de değil başka bazı ülkelerde de böyle bir çözüm üzerinde duruluyor. En azından değindiğim pratik yararları açısından üzerinde duruluyor. Tabii bu hizmet ve altyapı merkezi çekirdekleri çevresinde bir kentleşmenin zamanla ortaya çıkması da kaçınılmaz bir şeydir, zaman içinde kendiliğinden olacaktır bu... En azından hizmet ve altyapı kuruluşlarında görev yapacak teknik personel zamanla belki bu merkezlerde yerleşmeyi tercih edecektir. Buna hazırlık olmak üzere, bu merkezlerde zamanla oluşacak kentleşmenin sağlıklı bir kentleşme olmasını sağlamak üzere de, muhtemel yerleşim merkezi arazisiyle ilgili statünün önceden çok sağlıklı bir biçimde saptanması, böylelikle düzensiz kentleşmenin ve arsa spekülasyonu hastalığının daha başlamadan önlenmesi gerekir. Köykent uygulamasına geçilirken bu hazırlığın da mutlaka çok iyi biçimde yapılmış olması gerekir.

Tek tek her köye götürülmesi olanağı bulunamayan tesisler, köykentlerde kurulabilecektir. Örneğin bütün köylülerin yararlanabileceği meslek okulları büyük bir süratle açılabilir. Bir kez bu merkezlere elektrik geldikten sonra, köylerle bağlantıyı kurabilmek kolaylaşabilecektir. Şimdiki köy sağlık ocaklarından çok daha yeterli sağlık merkezleri kurulabilecektir ve tek tek her köye gönderilebileceğinden çok daha fazla sayıda ve çok daha yeterli düzeyde teknik personel, yönetici personel, bu merkezler için sağlanabilecektir.

Bunların sağlayacağı ekonomik olanaklar da büyük önem taşıyor. Köylülerimizde, yurtdışındaki hemşerileriyle birlikte sınai kuruluşlar kurma özlemi var ve yer yer birçok güçlüklerle karşılaşmalarına rağmen bu yolda girişimlerde bulunuyorlar. Türkiye’de bazı köylerde ve bazı kasabalarda artık fabrika bacaları görüyoruz. Bunları devlet de kurmuyor, klasik anlamda özel girişim de kurmuyor. Bizim, halk sektörü dediğimiz sektörün yatırımlarıdır, yani köylülerin yurtdışındaki hemşerileriyle birlikte ortaklaşa kurdukları yatırımlardır bunlar... Anadolu’nun tümünde böyle bir eğilim görüyorum. Bu potansiyeli daha büyük ölçüde değerlendirebilmemiz gerekir. Köylülerin yatırıma girişirken uzun dönemde dengeli kalkınma açısından sağlıklı bir eğilimi de bu yatırımı kendi yörelerinde yapmaları. Oysa belli altyapılar ve hizmetler olmadan bu yatırımları yapmak fizik bakımdan çok zor oluyor. Ya da o hizmetlerin ve altyapıların bulunmayışı, yapılacak yatırımların, kurulacak sınai tesislerin boyutlarını sınırlamış oluyor. Oysa köykentlerin kuruluşu halk sektörünün sınai alanda yapabileceği yatırımları da teşvik etmiş ve kolaylaştırmış olacaktır. Özellikle tarım ürünlerinin işlenmesine dayanan sanayi çok kolaylıkla kurulabilecektir. Bunun, ulusal besin ihtiyacını ve bazı sanayi hammaddeleri ihtiyacını karşılamak bakımından da, dış ticaret açığımızı kapamak bakımından da büyük yararı olacağına inanıyorum.

Bir de şu yararı olacaktır: Bu merkezler kuruldu mu, halk sektörü yoluyla, kırsal alanda büyük boyutlu sınai tesisler de kurulabilecektir ve bu tesislerin maliyetleri düşük olacaktır. Çünkü bu tesislerle ilgili sosyal yapılara gerek kalmayacak veya çok az ölçüde gerek olacaktır. Bir kentin yakınında kurulacak bir sınai tesis için büyük çapta sosyal tesislere gerek vardır. Oysa bir köykente kurulacak olan sanayilerde çalışacak işçilerden çoğunun evi barkı zaten yakında olacaktır. Dolayısıyla sırf fabrikanın yapımı için gerekli masraf bu tesisi kurmaya yetmiş olacaktır.

Köykentlerin sosyal açıdan yararı şu olacak: Aslında, tabii, kentleşme çok sağlıklı ve gerekli bir şey; sosyal açıdan da, siyasal açıdan da, kültürel açıdan da sağlıklı ve gerekli... Fakat bu, hiç değilse başlangıç aşamalarında, birtakım tedirginlikleri, sosyal rahatsızlıkları, intibak zorluklarını da, o arada işsizliği de birlikte getiriyor; ve köyünde, Atatürk’ün deyimiyle, “efendi” olan köylü, kente göç etmek zorunda kaldığı vakit sınıfının altına düşmüş bir insan durumuna geliyor. Bunun tedirginliği, huzursuzluğu, isyan duygusu, kompleksleri ortaya çıkabiliyor. Gerçi, bizim köylümüz çok sağduyulu ve duygularına hâkim olduğu için, bu psikososyal rahatsızlıkları başka birçok ülkelerdekinden daha kısa sürede atlatıyor. Ama bunun sürecini daha da azaltma yolu bu köykentlerle bulunabilecek. Hiçbir zorlama olmaksızın, köylülerin bir kısmı, yer ve çevre değiştirmeden, sosyal statü değiştirmeden, kent uygarlığına geçme olanağını, kent uygarlığını kendi değer ölçüleriyle ve kendi elleriyle yaratma olanağını bulmuş olacak. Böylelikle sosyal açıdan, daha sağlıklı bir kent toplumu yaratılmış olacak. Aynı zamanda bu sınaileşme ve şehirleşme süreci içinde ailelerin bölünmesinden doğan sosyal rahatsızlıklar da, büsbütün kalkmasa bile, asgariye inecek. Çünkü ailelerin bir kısım üyeleri tarım teknolojisi ilerledikçe ya da kırsal alandaki nüfus arttıkça bu köykentlerde iş bulabilecekler ve evlerinden, ailelerinden kopmaksızın sanayi işçisi durumuna geçebilecekler. Böylelikle daha sağlıklı bir modernleşme ve sınaileşme süreci içerisinde, daha sağlıklı bir toplum yapısı, daha sağlıklı ve özgün bir toplum kültürü yaratma olanağı bulunulacak sanırım.

Son olarak siyasal açıdan, köykentler üzerinde durayım. O açıdan da konuya baktığımızı belirtmiştim. Demokrasimizin ve demokrasimizde köylümüzün bir büyük eksikliği dağınık bir güç oluşudur. Dolayısıyla, işçiler gibi bir örgütlenme ve örgütleri yoluyla siyasette ve yönetimde ağırlıklarını duyurabilme olanağını bulamayışlarıdır. Dağınık ve örgütsüz olunca, sesleri zayıf çıkmaktadır köylülerin... Dertlerini yeterince duyuramamaktadırlar veya dertlerine yeterince ilgi

çekememektedirler. Seçimden seçime hatırlanmaktadırlar. Özellikle henüz fizik ihtiyaçlar aşamasında bulunan köylülere, bu ihtiyaçları sömürülerek, baskı yapılabilmektedir. Bilinen üzücü olaylar, tam seçim kampanyası sırasında, birkaç direk getirip, “köyünüzden oy çıkarsa elektriğinizi getiririz, yoksa getirmeyiz” yollu ya da köy yakınına bir makine çekip “oyunuzu vererseniz yolunuzu yaparız yoksa yapmayız” yollu baskılar yöneltilebilmektedir köylülere... Ayrıca köylülerin kentlilerle ilişkileri de, radyo ve televizyona rağmen, kentte oturanlara oranla sınırlı kaldığı için, demokrasinin iyi işleminin zorunlu bir unsuru olan iletişim (haberleşme) yönünden bir eksiklik ortaya çıkmaktadır. Köylü, yerinden yönetime bile ağırlığını yeterince koyamamaktadır. Oysa bu köykentler, bizim halk sektörü kavramımızla ve kooperatifçiliğe verdiğimiz önemle birlikte oluşturulduğu vakit, köylünün toplu bir güç olarak siyasete ağırlığını koyabilmesi kolaylaşacaktır.

Yerinden yönetim de yeni bir boyut ve yeni bazı olanaklar kazanmış olacaktır. Türkiye’de alışılmış yerinden yönetim sistemini altüst edecek, geçersiz kılacak ve yeni bir yerinden yönetim biçimini oluşturacak, zorlayacak bir mekanizma harekete geçirilmiş olacaktır. Üretimle yakından ilgili bir yönetim biçimi olması gerekecektir bunun. Bu açılardan da yararı olacağına inanıyorum.

– *Halk sektörüne geçmeden önce köylülerin politik örgütlenmesi daha kolaylaşır, demiştiniz. Burada dünyadaki genel eğilim, özellikle küçük ya da orta büyüklükteki köylünün örgütlenmesi sonucunda ortaya çıkan politik güç, genellikle, hayli muhafazakâr bir güç oluyor. Türkiye’de köylünün bu dağınıklıktan kurtulup bir örgütlenmeye gitmesi halinde ortaya çıkacak örgütlerin, işçi sendikaları gibi ilerici bir faktör olması beklenebilir mi? Yoksa genel modellerde daha uyumlu, daha muhafazakâr bir biçim...*

– Dikkat ettiyseniz ben, köykent modeliyle halk sektörü kavramını birleştirerek, köylülükle işçiliği bütünleştiren bir süreç öngörüyorum. Köylü bir yandan şehirlileşme ve işçileşme süreci içerisine de girmiş olacaktır, bu sistem içinde. Bunun muhtemel tutuculuk eğilimlerini azaltacağını sanıyorum. Çünkü o tutuculuk eğilimi şundan ileri geliyor olabilir: Özellikle kapitalist ülkelerde hızlı sınaileşme evresine girince, tarımdan sanayiye kaynak aktarılışı köylüyü ezmek yoluyla oluyor. Dolayısıyla sınaileşen topluma karşı kendini savunma ihtiyacıyla örgütlenmiş oluyor köylü... O da, haliyle tutucu bir örgütlenme olabiliyor. Oysa biz köylüyü de, köykentler ve halk sektörü yoluyla, kentlileşme ve sınaileşme aynı zamanda işçileşme olanağına kavuşturacağımız için, tarımla sanayi arasındaki bu çelişkiyi gidermiş olacağız. Esasen, sohbetimizin daha önceki aşamalarında belirttiğim gibi, biz tarımsal kalkınmayla sınaileşmeyi çelişir olmaktan çıkarmak gerektiğine inanıyoruz, ikisinin bir bütün olarak, birbirini destekleyerek, birbirine hız katarak gelişmesi gerektiğine inanıyoruz.

Halk Sektörü

– *Sizin ortaya koyduğunuz köykent modeli ya da şehirleşme modeli acaba şöyle tanımlanabilir mi: Aslında bir veri olarak şehirleşmeyi, hatta köylünün işçileşmesini olumlu aşama, sosyal gelişmenin bir göstergesi olarak kabul ediyorsunuz. Ancak bunun Türkiye’deki uygulamasında dünyadaki örneklerden belki daha şanslı olduğumuz bir noktanın varlığını, o da, o örneklerin acı tecrübelerinden dersler çıkartacak kendimize özgü bir model yaratma imkânının varlığını kabul ediyorsunuz.*

Köykentten söz ederken, bunun “halk sektörü” ile yakından ilişkili olduğunu belirtmiştiniz. Şimdi Halk Sektörü konusuna girebilir miyiz? Önce, bu sektörün ortakları nasıl bir özellik taşıyacak, anonim şirketlerden farklılığı ne olacak, devletin “üç sektör” karşısındaki tavrı nasıl

biçimlenecek?

– En başta bu halk kuruluşlarının ortaklığını hem nitelik hem nicelik olarak sınırlamak gerektiğine inanıyoruz. Konuşmamızın daha önceki bir bölümünde belirttiğimiz halk kavramının içine giren kimselerle sınırlamak, hisselerin büyük sermaye çevreleri elinde toplanmasını kesinlikle önleyici tedbirler almak ve belirttiğim anlamda halkla sınırlarken de, gene kişilerin sahip olabilecekleri hisse sayısı miktarını makûl bir ölçüde sınırlamak istiyoruz. Bir düşündüğümüz bu...

İkincisi, halk sektörünün girişeceği büyük yatırımlarda, büyük halk örgütlerini işin içine katmak istiyoruz. Bunlar arasında, kooperatif birlikleri, sendikalar ve sosyal güvenlik kurumları yer alıyor. Başlangıçta, büyük yatırımlara girişebilmek için gerekli cesareti ve gücü verebilmek üzere, yönetime egemen olmamak koşuluyla, bazı kamu iktisadi kuruluşlarını da katmak düşünülebilir. Daha çok, halk sektörünün şemsiyesi görevini yapacak üst kuruluşlarda yer verilebilir bu kamu iktisadi kuruluşlarına... Fakat bunun için, yönetimlerinde serbestlik taşıyan, siyasal müdahaleden nispeten uzak kalabilen kamu iktisadi kuruluşlarını seçeceğiz. Zamanla, zaten, bütün kamu iktisadi kuruluşlarında, siyasal müdahaleyi asgariye indirmektir amacımız. Ancak, halk sektörünün yapacağı büyük yatırımlarda asıl etkin güç, sosyal güvenlik kurumları, kooperatif birlikleri, sendikalar gibi büyük halk kuruluşları olacaktır.

Bunu yaparken, o büyük halk kuruluşlarının yönetimini de demokratikleştireceğiz. O kuruluşların yönetiminde ve denetiminde halkı şimdiye kadar olduğundan çok daha yetkili ve etkili duruma getireceğiz. Bugün, kooperatif birlikleri de, sosyal güvenlik kurumları da, hatta sendikalar da, yönetim ve denetim bakımından yeterince demokratik değil. Bu denetim eksikliği, zaman zaman sorunlar yaratabiliyor.

Sendikaların sürekli bölünüp çoğalmasının da nedeni, iç denetimin gereği gibi işlemeyişidir. Üye oldukları sendikada gördükleri aksaklıkları iç denetim yoluyla giderebilmekten umut kesen işçiler, çareyi başka sendika kurmakta aramaktadırlar. Fakat giderek orada da aynı çıkmaza düşmektedirler. Sendikalara, sosyal güvenlik kurumlarına halk sektöründe etkin yer verirken, onları daha demokratik bir yapıya, yönetime ve denetime kavuşturmak zorunludur.

Çalışanın Yönetime Katılması

Öte yandan, nasıl kamu iktisadi kuruluşlarında çalışanların yönetime etkin biçimde katılmalarını istiyorsak, bütün halk sektörü kuruluşlarından da bunu isteyeceğiz. İşçi sınıfının kendi içinde bölünüp birbirine yabancılaşmasını önlemek için, halk sektörüne tasarruflarını katacak işçiler ve köylülerle, emeklerini katacak işçiler arasında uyum ve denge sağlamak için gerekli sayıyoruz bunu...

Büyük sermaye çevreleri, halk sektörünün işlemeyeceğine kanıt olarak, bu sektörde işletmecilik sorununun çözilemeyeceğini öne sürüyorlar. Oysa bu sorun, klasik anlamdaki anonim ortaklıklarda olduğundan daha kolaylıkla çözülebilir. Çünkü sermaye halk arasında ne kadar dağılırsa dağılsın, büyük halk kuruluşları (yani sosyal güvenlik kurumları, kooperatif, sendika federasyonları ve konfederasyonları) işletme yönetimi için gerekli bağlantıyı ve uyumu sağlayabileceklerdir.

Çağımızın büyük işletmelerinde patronla yönetici nasıl olsa ayrılmıştır. Sermayenin dağılım biçimindeki değişiklik, halk sektöründe, işletme yönetimi bakımından, çağımızın gereklerine ve gerçeklerine aykırı bir durum ortaya çıkarmayacaktır.

– Burada bazı ayrıcalıklar düşünülüp düşünülmediğini, halk sektörünün bazı özelliklerini daha iyi belirlemek için sorabilir miyim? Halk sektörüne ortak olabilmek için, ortaklarda belli koşullar aranacak mı? Ortaklık payına bir sınır getirilecek, belli ölçülerin üzerinde kişiler pay sahibi olabilecek mi, ayrıca, olağan sermaye piyasası çerçevesinin dışında bazı sınırlamaları payların alım ve satımına getirmeyi düşünmekte misiniz? Ayrıca, ortakların halk sektörünün yönetimindeki söz hakları ticari şirketlerdeki gibi pay oranına göre mi düşünülüyor, yoksa burada ayrı bir yöntem mi uygulanacak?

– Bir ölçünün ötesinde teknik ayrıntıya girmeyi doğru bulmuyorum. Fakat tabiatıyla belli kişilerin elinde fazla güç toplanması kesinlikle önlenmelidir. İkinci bir ilke, başlangıç aşamasında katılabilecek kamu kuruluşlarının yönetimde ağırlık kazanmasını önlemek olmalıdır. Buna karşılık, sendikalar, kooperatifler, sosyal güvenlik kurumları gibi kuruluşların ağırlığı konusunda daha cömert davranılabilir. Şu şartla ki, biraz önce belirttiğim gibi bu büyük halk kuruluşları kendi içlerinde gerçekten demokratik bir yapıya kavuşmuş olsunlar.

– Sözü ettiğiniz köykent uygulaması ya da halk sektörü, şu anda Cumhuriyet Halk Partisi’nin bütün Türkiye’yi ve Türk ekonomisini kapsayan geniş ve ayrıntılı bir ekonomik kalkınma modelinin içine yerleştirilmiş durumda mıdır, yoksa bunlar daha henüz oluşum aşamasında mıdır?

– Hayır, öngördüğümüz kalkınma modelinin asli unsurlarıdır, hayati unsurlarıdır. Teknik detayları üzerinde de çalışıyoruz. Çünkü iktidara geldiği zaman ister istemez devlet bürokrasisine başvuruluyor. Fakat devlet bürokrasisi konuya bizim açımızdan yaklaşmış olmadığı için, bütün iyi niyetine rağmen, bizim ihtiyaçlarımızı karşılayabilmekte güçlük çekebilir. Onun için biz şimdiden bu konuda bazı ayrıntı hazırlıklarını yapmaya çalışıyoruz. Fakat dikkatli davranmak ve çok katı önyargılarla işe başlamamak, denerken yanılma ve yanlışları düzeltme olanağını göz önünde tutmak gerekir.

– İzninizle bir başka konuya geçmek istiyorum. Halk sektörü, bunun uygulamasıyla bağlantılı olarak sizin kısa bir iktidar döneminiz oldu. Ve o iktidar döneminde sizi destekleyenlerin de zaman zaman kendilerine sorduğu soru şu oldu: Acaba Cumhuriyet Halk Partisi, iktidarı almaya hazır mıydı? Halk Partisi’nin o andaki sınıfsal ve siyasal desteği Türkiye’de iktidar olmaya yeterli miydi, değil miydi?

Ekonomik Güç - Siyasal Güç

– Ben nitekim o zaman, hükümetteyken bile, “Biz hükümetteyiz, fakat iktidar değiliz” demiştim. Hatta, “Muhalefetimiz devam ediyor” demiştim. Çünkü bizim muhalifi olduğumuz bir düzen yürürlükteydi ve onu değiştirme olanağı henüz elimizde yoktu.

Ancak, halk iktidarı tam anlamı ile gerçekleştiği vakit, demokratik sol bir partinin gerçek iktidarından söz edilebilir. O âna, o aşamaya gelinceye kadar, CHP büyük çoğunluğa dayanarak hükümet kurabilse bile, gerçek anlamda iktidara gelmiş olamayacaktır. Bunun için de, halk iktidarını gerçekleştirebilmek için de, halkın ekonomik alanda örgütlenmesini hızlandırmamız gerekir.

Düzen Değişikliği

– Sizin, “CHP hükümettedir, ama iktidarda değildir” şeklindeki teşhisiniz, gerçekten önemli ve doğrudur. Bu gözleminizi biraz daha ileriye götürelim izninizle. Mevcut ekonomik düzen ve CHP

iktidarı çerçevesinde düşünelim.

Şimdi, bir sağ partinin ya da sağ kuruluşların Türkiye’de iktidar olması çok kolay. Onlar nihayet dönmekte olan bir çarkı, döndüğü istikamette biraz daha hızlı ya da ağır, nihayet biraz daha ağır dönmesine neden oluyor. Oysa bir Cumhuriyet Halk Partisi iktidarında, belki çarkı tamamen tersine döndürmek değil, ama herhalde daha değişik bir biçimde döndürmek düşünülüyor. Bu da çok zorlu bir iş. Bunu yapabilmek için, özellikle sözünü ettiğiniz köykent gibi, halk sektörü gibi projeleri gerçekleştirebilmek için, Türkiye’de Cumhuriyet Halk Partisi’nin kendi iktidarına, bu iktidar üç-dört yıl sonra olacak olsa dahi, bugünden hazırlanması gerekir mi? Özellikle ekonomik ve sosyal yaklaşımların getireceği ayrıntılı teorik ve pratik çalışmalar bakımından. Örneğin, şimdi sendikaların, sosyal kurumların, devlet kuruluşlarının halk sektörüne katkısından söz ediyoruz. Bu kuruluşlar ellerindeki maddi olanakları belli bir ölçüde bugün kullandıklarına göre, kendi yatırımlarında kullandıklarına göre, ellerinde ayrıca bir kaynak var mı? Halk sektörünün belli bir ünitesi düşünüldüğünde ve buna belli bir devlet kuruluşunun da katkıda bulunabileceği varsayıldığında, devlet kuruluşunun imkânları hesaplanıyor mu? Acaba elinde bu imkân var da mı kullanılmıyor? Yoksa ne biçimde bu yeni kaynak yaratılacak?

Önemli Olan, Kaynakların Hangi Siyasal Tercihlere Göre Kullanıldığıdır

– Önemli noktalara değiniyorsunuz. Gerekli olan, kaynakların kimin tarafından, nasıl kullanılacağı konusunda birtakım siyasal tercihler yapmak. Örneğin motor sanayii gibi, stratejik bir sanayi, doğrudan doğruya devlet sektörüne de kurdurulabilir, doğrudan doğruya yerli yabancı işbirliği halindeki özel girişime de kurdurulabilir. Devlet katılması ve katkısıyla halk sektörüne de kurdurulabilir. Bizim tercihimiz, belli ki, üçüncüsüdür. Nitekim halk sektörü konusunda istediğimiz adımları 1974’te hükümetteyken atamayışımızın başlıca nedeni, hazırlıklarımızı tamamlayıp bu siyasal tercih aşamasına geldiğimizde, koalisyon ortağımızla kesin bir anlaşmazlık içerisine düşmemizdi. Onlar bu gibi önemli sanayilerin, kilit sanayilerin, halk sektörüne bırakılmasına kesinlikle karşı çıktılar. Bizim tercihimiz halk sektörü olunca, devletin kaynak ayırması zorlaşmıyor, kolaylaşıyor. Devlet, kendi başına motor sanayii kurmak istediği vakit ayırması gerekecek olandan çok daha az kaynak ayırarak ve buna daha büyük ölçüde halk tasarrufunu ekleyerek, motor sanayiini kurdurma olanağını elde etmiş olacak.

Yönetsel sorunlara gelince. Biz de bu konuda ayrıntıları şimdiden hazırlama gereğini duyduk. Fakat tabii, ne de olsa muhalefetteyken bu hazırlıkları bir ölçünün ötesine götürebilmek çok güç. Çünkü bunun için gerekli teknik personeli bizim olanaklarımızla bulabilmek çok zor.

Bunun çözümünü ben şöyle düşünüyorum: Çeşitli vesilelerle belirttiğim gibi, ben, bürokrasi üzerinde siyasal baskının çok aleyhindeyim. Çok partili demokratik rejimde devletin sağlamlığını ve sürekli işlerliğini sağlayabilmek için yönetimde bir süreklilik olması ve kamu görevlilerinde de bir güvenlik duygusu olması gerek. Onun için bürokrasi üzerinde, kamu görevlileri üzerinde siyasal baskı olmasın istiyorum. Buna karşılık, siyasal karar gerektiren çalışmaların ve hazırlıkların devlet bürokrasisi üzerinden alınması gerektiğine inanıyorum. O bakımdan, parti olarak tek başımıza iktidara geldiğimizde, partiyle hükümet ayrımını çok sağlıklı bir biçimde, hem verimlilik, işlerlik bakımından hem de demokratik bakımdan çok sağlıklı bir biçimde yapmak gerekliliğine inanıyorum. Siyasal kararların oluşturulmasında asıl görev ve sorumluluk partiye düşmelidir, bu hazırlığı parti yapmalıdır veya 1973 seçim bildirgemizde de öngördüğümüz gibi, hükümet üyelerine bağlı olarak kurulacak uzman ve siyasal danışman kadroları bu hazırlıkları yapmalı ve karar tasarılarını

oluşturmalıdır. Fakat bu kadrolar ve parti, kamu yönetimine herhangi bir biçimde müdahale etmemelidir. Bakan yönetime gereken direktifi verir ve ondan sonra, bir güvenlik duygusu içinde, kendine gösterilen politika doğrultusunda, kamu yönetimi görevini yapar. Bu sorunu da bu şekilde çözebileceğimizi düşünüyorum.

Ayrıca bir de Devlet Planlama Teşkilâtı'nın yetkilerini artırmak gerektiğine inanıyorum. Özellikle halk sektörüne geçerken, halk sektörü alanında büyük kuruluşlar için girişimlerde bulunurken, buna çok ihtiyaç olduğu kanısındayım. Türkiye'de bakanlıklar ve öteki devlet kuruluşları arasındaki kopukluk son derecede sakıncalı ölçülere varmıştır. Bunu giderebilmenin çarelerinden biri benim görüşüme göre Planlama'nın yetkilerini artırmaktır. Ama bunu yaparken de Planlama'yı daha çok saha çalışmasına yöneltmek ve yerinden yönetimle Devlet Planlama Teşkilâtı arasında etkin bir iletişim ve danışma mekanizması kurmak, programlar hazırlanırken halktan gelecek, yerinden yönetim birimlerinden gelecek görüşlerin ve isteklerin daha geniş ölçüde dikkate alınmasını sağlamak, planlama uzmanlarının da ülke ihtiyaçlarını ve olanaklarını yerinde araştırmaya yöneltilmesi gerektiğine inanıyorum.

– *Bu modelin üzerinde dururken ve ekonomik sorunlara değinirken, izninizle bir kavrama açıklık getirmenizi rica edeceğim. Düzen değişikliği diye ortaya koyduğunuz model, mevcut düzenin, hatta, mevcut düzende eleştirdiğiniz bazı özellikleri de içermek tehlikesini taşıyor mu?*

Kendi anlayışınızın dışında tuttuğunuz özel sektörü daha açık biçimde belirleyebilir misiniz? Düzen değişikliğinden anlaşılması gereken, düzenin temel yapısal özellikleriyle değişmesi mi, yoksa kendi içinde yeni bir düzenlemeye götürülmesi midir?

– İzin verirseniz, düzen değişikliği üzerinde daha genel bir açıklamayla sorunuzu yanıtlamaya çalışayım... Türkiye'de bugün şu gerçek ortaya çıktı ki, yalnız ekonomimizin düzeni değil, yapısı da bozuktur. Ve ekonomimizin yapısal bozukluğunu, artık o bozukluğun ortaya çıkışından şu ya da bu ölçüde sorumlu olan iş çevrelerinin bir kesimi bile hem de haykırarak, tehlike çanları çalarak belirtmeye başlamışlardır. Gerçi bunları belirtenlerin sayısını abartmıyorum. Çünkü öyle bozuk bir ekonomik düzen var ki ve vurgun yolları öylesine açık ki, birçok işadamları bu düzenden ve ekonomimizin yapısından hoşnutlar. Fakat tarih bilgisi ve çağdaş dünya görüşü olan bazı işadamları, düzen bozukluğunu henüz itiraf etmeseler ya da kabul etmeseler bile, hiç değilse ekonomimizdeki yapısal bozukluğu kabul eder duruma gelmişlerdir.

Ekonomideki Yapısal Bozukluklar

Fakat bu yapısal bozukluğun nedenleri de, Türkiye'deki ekonomik düzendedir. Ekonomimizin yapısal bozukluklarının temel noktalarını şöyle özetleyebilirim:

Bir kez, tarımı büyük ölçüde ihmal etme pahasına bir sanayileşme hareketine girilmiştir. Bunun düzen bozukluğuyla bağlantısı şuradan ileri geliyor: Tarımdan sanayiye ilkel bir kapitalist düzen içinde kaynak aktarmanın yolu olarak, köylüyü sömürmek görülegelmıştır ülkemizde. Köylü sömürülünce, köylünün tarıma yatırım yapma, modern ve verimli tarım yöntemlerine geçme olanağı ya çok kısıılıyor ya da tümüyle ortadan kalkıyor. Böyle olunca, tarım kesimi haliyle ihmal edilmiş oluyor. Tarım cılızlaşıyor ve tarımın kaynak yaratma olanağı çok sınırlı kalıyor. Tarımın kaynak yaratma olanağı sınırlı kalınca, bu, sinsileşme hızımızı olumsuz biçimde etkiliyor. Ve, kaynak yaratmak için, ya istifçilik, karaborsacılık, aracılık, tefecilik, arsa spekülasyonu gibi spekülatif kazanç yollarına, vurgun yollarına başvuruluyor veya dış tasarruflara başvuruluyor. Bunların yarattığı

bazı sonuçlar da şu oluyor:

Dış tasarruflara başvurduğumuzda, yabancı ülkelerin istediği şekilde bir kalkınma yoluna gidiyoruz. Ekonomik tercihlerimizi ona göre yapmak zorunda kalıyoruz. Daha doğrusu, o tercihleri başkaları bizim için yapıyorlar. Türkiye'yi kendileri için sürekli bir hammadde, ara malı, yatırım malı pazarı olarak, müşterisi olarak tutabilecek sanayiler hangileri ise, onları yapmaya zorluyorlar bizi.

Öte yandan, kaynak yaratmak üzere içeride başvuru alan çareler spekülasyon kazanç yolları olunca, işadamlarını, sermaye sahiplerini sanayi yatırımlarına yöneltebilmek için, sanayide onlara, spekülasyon alanlarında elde edebildiklerinden daha yüksek kârlar sağlamak gerekiyor. Bir örnek vermek gerekirse, bugün, aracılık, tefecilik veya arsa spekülasyonu yoluyla ya da malum demir-çelik ithalatı yoluyla, sermayesinden yılda yüzde elli, yüzde yüz kâr sağlayabilen bir işadamını, yılda yüzde on ya da yüzde yirmi kâr sağlayacak bir sanayi alanına yatırım yapmaya kimse ikna edemez.

İşadamı nihayet kârını düşünür. Bu, iş hayatının doğasıdır. Böyle olunca ya sanayi alanına yatırmıyor parasını ya da ancak spekülasyon alandan elde edebildiği kadar yüksek kâr elde edebilecekse, yüzde elli, yüzde yüz kâr elde edebilecekse, sanayi alanına yatırım yapıyor. Hatta daha çok kâr arıyor. Çünkü, sanayinin riski daha çoktur; çünkü sanayici işçilerle, sendikalarla uğraşmak zorundadır, Sosyal Sigortalar'a prim yatırmak zorundadır, spekülasyon kazanç alanlarında olduğundan daha fazla vergi ödemek durumundadır. Onun için, spekülasyon alanlarında elde edebileceğinden de daha büyük bir kâr kendisine garantilenmeli ki, sanayi alanına yatırım yapsın. Özel sektörü sanayi yatırımlarına yöneltebilmek için akıl almaz teşvik tedbirlerine, kamu kaynaklarını eritip bitiren teşvik tedbirlerine gerek duyulması da bundandır.

Öyle olunca bizim sanayimizin dünya piyasasına çıkması, dünya sanayileriyle rekabet edebilmesi olanağı kalkıyor.

Burada birtakım çelişkiler de çıkıyor ortaya... Bir yandan dışarıya bağlı oldukları için bu işadamlarının bir kısmı gümrük duvarları kalksın istiyorlar, ciddi tedbirler alınmadan Ortak Pazar yolunda adımlar atılsın istiyorlar (hiç değilse yakın zamana kadar istiyorlardı), fakat bir yandan da bunların olumsuz sonuçları kısa sürede ortaya çıkıyor ve görüyorlar ki o zaman, bu derecede anormal kârlara alışık bir sanayinin, gümrük duvarları kaldırılarak yaşaması olanağı yoktur. Şimdi bazı işadamları o çok sevdikleri ve devamını istedikleri düzende ortaya çıkan yapısal bozuklukların kendilerini karşı karşıya bıraktığı çelişkiler ortasında bocalar ve feryat eder duruma gelmişlerdir. Bazı işadamlarının son zamanlardaki gazete sohbetlerinde yaptıkları konuşmaları okuyorum. Büyük bir açıkyüreklilikle bu konuya değinenler var içlerinde. Hatta şimdiye kadar işledikleri hatalardan, günahlardan büyük bir açıksözlülükle söz edenler var.

– Bu yönelimde tüketim sanayiinin kârlılığı etken oldu mu?

– Tabii, bu iş çevreleri, bu kadar kolay ve bol kazanç sağlamanın yolunu tüketim endüstrisine yönelmekte buldular ve yerli sanayinin belli bir ölçüde korunmasından, Türkiye'de üretilen tüketim mallarının ithalinin sınırlandırılmasından da yararlanarak, çok aşırı kârlarla tüketim sanayii alanında üretim yapar hale gelebildiler. Bir yandan da, devletin elindeki kaynaklarla, bankaların elindeki kaynaklarla desteklenmeye alıştılar. Dolayısıyla o kaynaklarla daha hayati yatırımların, kilit sanayilerle ilgili yatırımların yapılması da aksamış oldu.

Kamu Sektörü - Özel Sektör

Türkiye'nin bozuk düzeni içinde ve bu bozuk düzeni büsbütün çarpıtan, bozan iktidarlar elinde kamu sektörü özel sektörün hizmetine verildi. Böyle olunca kamu sektörünün gücü hızla azalmaya başladı. Bizim özel sektörümüz ise, kamu sektörünün sırtından semirmeye alışmış. Şimdi, kamu sektörünün sağılacak tarafı kalmayınca yeni bir çelişkiyle karşı karşıya kaldılar. Hem devletin kamu sektörüne değil kendilerine kaynak vermesini, destek olmasını istiyorlar, hem de bu yüzden kamu sektörü zayıflayınca feryat ediyorlar. “Türkiye’de kamu sektörünün yatırımları yavaşlıyor, üretimi düşüyor, oysa biz oradan hız almadıkça iş yapamayız” diye feryat eder duruma geliyorlar.

Bu örnekler herhalde göstermeye yeter ki, Türkiye’de bugün aklı başında, dünyayı bilen bazı işadamlarının yüksek sesle yakınmaya başladıkları ekonomimizin yapısal bozukluğunun temelinde, kaynağında, ekonomimizin düzen bozukluğu yatmaktadır. Bunları, bir düzen değişikliğine neden gerek olduğunu açıklamak için belirtmiş bulunuyorum.

– *Efendim daha önce de değinmiştik. Hem işçiyi, hem işvereni aynı anda memnun etmek ya da verdiğimiz örnekteki gibi, hem ev sahibini, hem de kiracıyı aynı anda memnun etmek hayli zor bir şey. Hepimizin gönlü bunu ister, ama, işin somutlaşması aşamasında birtakım imkânsızlıklar ortaya çıkar ve bazı seçmelere bizi zorlar. Düzen değişikliği dediğimizde, bu düzen değişikliğini, sizin konuşmalarınızdan şöyle çıkarıyorum: Siz belli sınıfsal ve siyasal tercihleri ortaya koyuyorsunuz. Ve bu sınıfsal ve siyasal tercihlerin düzen değişikliğine dönüşmesinde sizin yaptığınız “negatif” değil, “pozitif” bir yaklaşım oluyor. Şöyle ki, örneğin üretim araçlarının mülkiyetinden söz etmeden bir düzen değişikliğinden söz edemeyiz. Fakat sizin yaklaşımınız şu anlamda “pozitif” oluyor: Siz belli yasaklamalar ya da zaten elde edilmiş bulunan mülkiyet araçlarının sahipliğinde değişiklikler getirmek yerine, belli siyasal tercihler yönünde yarının mülkiyet araçları sahipliğini ve düzenini belirlemeye çalışmaktasınız. Diyelim ki, Türkiye’de bir otomobil sanayii var ve sizin yaklaşımınız bu otomobil sanayiini devletleştirmek değil, fakat bundan sonra kurulacak bir motor sanayiini ya da bir başka otomobil sanayiini, krediler mekanizmasıyla, devlet olmanın gücüyle, halk sektörüne ya da devlet sektörüne kanallandırmak. Yani bu anlamda kullandım yaklaşımınızın “pozitif” olduğunu.*

– Doğrudur... Bizim soruna yaklaşımımızın güzel bir yorumlaması, tanımlaması oluyor bu... Ben de biraz daha somutlaştırmak için bu otomobil sanayii örneğini alayım... Şimdi Türkiye’de halkın büyük çoğunluğunun otomobil alacak gücü yok. Otomobilin, tabir yerindeyse, ruhu demek olan motor sanayii de yok. Büyük ölçüde bir montaj sanayii olarak ve hayati maddeleri bakımından, dışa bağlı olarak otomobil endüstrileri kurulmuş bulunuyor ve çeşitli tiplerde otomobiller yapılıyor. Kurulu bir sanayii, birçok bakımlardan çok yanlış olarak kurulmuş olsa bile, durdurmak çeşitli sakıncalar ortaya çıkarır.

İşsizlik ve Döviz Sorunu

Bir defa başta işsizlik ortaya çıkarır. Zaten dışa bağımlı tüketim sanayiine ağırlık vermiş olmanın en büyük ve giderilmesi en zor sakıncası da burada. Bir ülke kilit sanayilere, temel sanayilere ağırlık vermiş olduğu vakit belli ekonomik bunalım dönemlerinde tüketimini kısarak ekonomisini kurtarabilir. Türkiye bu olanaktan yoksun. “Tüketimi bir süre için kısıyım da şu bunalımlı dönemi atlatayım” dedi mi, büyük çapta işsizliğe yol açmak zorunda kalacaktır. Çünkü sanayi büyük ölçüde tüketim sanayiidir. O sanayinin üretimi kısıılır veya durursa işsizlik artacaktır. Onları kapatmamak içinse sürekli ithalât yapmak zorundadır ülkemiz. Dövizimiz daraldı deyip, ithalâtını kesmek olanağı yoktur Türkiye’nin. Dış ticaret alanında içine düştüğümüz çıkmaz ve korkunç durum da bundandır.

Örneğin otomobil sanayiimiz yüksek maliyetli ve dışa bağımlı olarak kurulmuş, iç pazara dönük üretim kısılsa ihracata hız vererek ayakta duramaz. Döviz yutan bir sanayi, bu durumuyla... Fakat dövizimiz kalmadı deyip, otomobil sanayiinin parça ithalini kısılamazsınız. Dışarıdan sürekli olarak parçaları geliyor, motoru geliyor. Bunları ithal etmek zorundasınız. Aksi halde on binlerce işçi, işsiz kalacaktır. Bunları ithal edip, fabrikanın çarklarını hızlı biçimde döndürmek zorundasınız. O zaman ayrıca petrol ithalatını da artırmak zorundasınız. opec ülkeleri petrole ne kadar zam yaparlarsa yapsınlar, bizden çok daha zengin Avrupa ülkeleri kadar bile yakıt kısıntısı yapamayız. Çünkü yakıt kısıntısı yaptık mı, otomobil fabrikalarının üretimi duracaktır, işsizlik artacaktır. Böylece bir kısır döngüye düşmüş oluyoruz.

Montaj endüstrisi dövizimizi yutuyor, kazandığını büyük ölçüde yurtdışına aktarıyor, kaynaklarımızı tüketiyor, tasarruf olanaklarımızı sınırlıyor, o yüzden de kilit sanayiler için, temel sanayiler için gerekli döviz, iç ve dış tasarrufu sağlayamıyoruz. Varımızı yoğunuzu, bir dipsiz kuyu durumunda olan, dışa bağımlı tüketim sanayiine döküyoruz. Bu yetmezmiş gibi, daha da ileri gidiliyor; gazetelerde okuyoruz, otomobil satınalma kredisi düşünülüyor. Elimizde bunun için gerekli kaynak varsa, bunu motor sanayiine, elektronik sanayiine, başka temel sanayilere yöneltmek gerekir. Fakat bu düzende yapılamıyor bu. Bırakınız temel sanayileri, sınaileşme için gerekli altyapılara bile yeterince kaynak ayrılamıyor. Birçok yerlerde enerjisizlikten, susuzluktan sanayi kurulamıyor.

Tasarruf Eğilimi ve Halk Sektörü

Biz, öngördüğümüz düzen değişikliği modelinde, köylünün, yurtiçindeki ve dışındaki işçinin, kamu görevlisinin, esnaf ve sanatkârın ortak yatırım gücünü, halk sektörü ve köy-kent sistemi içinde destekleyip güçlendirdiğimizde, tasarruf eğilimini de özendirip artırmış olacağız.

Özel sektörümüzün halk sektörüne karşı çıkışının temel nedenlerinden biri de bu... Halk sektörü halkı tasarrufa özendirecek. Oysa tüketim sanayiine büyük ölçüde de lüks tüketim sanayiine ağırlık vermiş olan özel sektörün işine gelmiyor bu... Çünkü tüketim sanayiine dayanan bir özel sektörün ayakta durabilmesi için, halkın tasarruf etmesi değil, bol bol harcayıp tüketmesi, hatta borçlanma yoluyla, kredili, taksitli satış yoluyla, kazandığından da çoğunu harcaması gerekli.

Burada yine bazı uyanık işadamlarının son zamanlardaki haklı yakınmalarıyla –haklı fakat gecikmiş yakınmalarıyla– içine düştükleri bir çelişkiye dikkati çekmek istiyorum. İç tasarrufu artırmak gerektiğini, çok haklı olarak, ileri sürüyorlar. Fakat bir yandan da, iç tasarrufu artırmanın başta gelen koşulu halkta tasarruf eğilimini artırmak olduğu halde, bundan tedirgin oluyorlar. Çünkü ancak halkın kazandığını, kazandığından da fazlasını harcamasıyla ayakta durabileceklerini, işlerinin çarklarını döndürebileceklerini biliyorlar. Halk sektörü bizim istediğimiz boyutlarda ve ölçülerde, köy-kent hareketiyle birlikte kurulduğu vakit, halkın gönüllü tasarrufu hızlanacaktır ve bu gönüllü halk tasarrufu, halk sektörü yoluyla, yatırıma yönelecektir. Özel sektörü oluşturan tüketim sanayii sahipleri ise, belirttiğim nedenle, bunu istemiyorlar. Tasarrufun artması gerektiğini düşünebiliyorlar. Ama tasarrufun artması için gerekenlerin yapılması, Türkiye’nin bozuk düzeninde, kendi çıkarlarına ters düşüyor.

Öte yandan, açıkça söylüyoruz, “Biz makûl bir ölçüde halk sektörünü kayıracağız” diye... Bu kayırmanın anlamı da çok açık. Kredi kaynaklarını öncelikle bu sektöre yönelteceğiz. Kamu sektörünün desteğini de öncelikle bu sektöre yönelteceğiz. Bu da, özel sektörün işine gelmiyor. Biz bu tedbirleri aldığımız vakit, özel sektörün şimdiye kadar alışageldiği olanaklar haliyle sınırlanmış

olacak. Bundan dolayı, özel sektörün bir kesimi bir süre için bazı zararlar görecektir. Ama bu, uzun vadede özel sektörün de yararına olacaktır. Çünkü özel sektörü ülke yararına daha uygun alanlarda çalışmaya, dünya pazarlarında rekabet gücü olan sanayiler kurmaya zorlayacaktır. Ayrıca, bir süre sonra, özel sektör, özel sektörü oluşturan tüketim sanayii halk sektörünün şu yararını da görmeye başlayacaktır: Tabii, belli bir süre, halk, gönüllü tasarrufunu artırıp yatırıma yöneltecek, ama bu yatırımlar birkaç yıl sonra halkın gelirini hızla artıracak. Halkın, geliri artınca, tüketim gücü de artacak ve böylece ülkemizde hızlı bir pazar genişlemesi olacak. Türkiye’de tüketim sanayilerinin pazarı hâlâ çok dardır. Bu darlıktan doğan sakıncayı fahiş kârla kapatmaya çalışıyorlar. Oysa bizim öngördüğümüz düzen kurulduğunda, kâr oranları makûl düzeylere düşmekle birlikte, sürümleri artacağı için zamanla daha çok kazanç elde etmeye başlayacaklardır. Burada, kârla kazanç arasındaki ayrımı, tabii, dikkatinize sunuyorum.

– *Efendim ben bu konuda biraz daha farklı düşünmekteyim. Siz, düşündüklerinizin gerçekleşmesi için bir noktada halk sektörünü kayırmanız gerektiğini söylüyorsunuz. Ayrıca yaptığınız devlet tanımının da son vardığı noktada, halkın egemenliğindeki bir devlet dediniz. Burada, düşüncelerinizin doğal bir sonucuna gelmiş oluyorsunuz. Ancak, bir noktada bana doğalın dışına çıkılıyor gibi gelmekte.*

Halk sektörünü, belki devlet sektörünü de geliştirmenin yolu, gayet doğru tanımladığınız şekilde, devlet mekanizmalarının kullanımına büyük ölçüde dayanıyor. Siz kredi mekanizmalarını kullanarak bu sektörü genişletmek, bu sektöre önem vermek tercihini yaptığınızda, sizi özel sektörün anlaması ve sizi desteklemesi varsayımı, bana biraz fazla beklemek gibi geliyor. Çok uzun vadeli ve çok iyimser bir bakış açısı, bundan özel sektöre de yarar gelebileceğini ortaya koyabilir. Hatta bunu bilimsel olarak ortaya koysanız dahi, ben özel sektörün bunu benimseyeceğini, bu görüşleri destekleyebileceğini sanmıyorum.

Ekonomik İktidar, Kendisine Karşı Bir Hükümete Olanak Tanır mı?

– Tabii ben de öyle bir iyimserlik içinde değilim. Ama bizim politikamızdan zaman içinde ortaya çıkacak sonuçların, bugünkünden çok başka türlü çalışmayı ve kazanmayı içine sindirmesi şartıyla, özel sektörün de işine geleceğini –belki iddialı konuşacağım ama– bilimsel bir gerçek olarak görüyorum. Çünkü biraz önce belirttiğim gibi, halkın kazancı ve tüketim gücü arttıkça ve ekonomimizin yapısı sağlamlaştıkça özel sektör de bundan kazançlı çıkacaktır. Bunu da, belki onlara bir teselli olur, içlerinde ilerisini görebilenlere bir umut verir diye söylemeyi görev biliyorum. Ama şu konuda kendimi aldatmıyorum: İşadamları, genellikle, mesleğinin niteliği gereği ve Türkiye’deki alışkanlıklar gereği, kısa vadeli kârı öncelikle gözetir, düşünür ve benim ilerisiyle ilgili olarak bu söylediklerim onu fazla ilgilendirmeyebilir. Fakat Türkiye’de geniş kültürlü bir sanayici grubu çıkmaya başlamıştır, özellikle yeni kuşaklar arasında... Tabii bunlar da kurulu düzenin, bozuk ekonomik yapının, kötü alışkanlıklarını ve hastalıklarını kolaylıkla edinseler bile, akıllarıyla bazı gerçekleri görebilirler. O çevreden ille bir destek beklemiyoruz, ama hiç değilse akıllı olanlardan, ileriye ve dünyanın da Türkiye’nin de nereye gittiğini görenlerden bir anlayış bekliyoruz.

Bazıları, şu açıdan da bizleri başka bir gözle görmeye başlamışlardır: Cumhuriyet Halk Partisi yönetiminin Türkiye’ye huzur getirdiğini ve Türkiye’nin dünyadaki gücünü ve etkinliğini artırdığını, CHP yönetiminde Türkiye’nin dünyaya daha çok açılabilmesini, 1974 yılında görmüşlerdir. Böylelikle hem yurttan huzur içinde çalışabileceklerini ve giderek yeni olanaklara kavuşabileceklerini, hem de dünya piyasalarına daha çok açılacaklarını görmüşlerdir. Akıllı, ileriye görebilen bir

işadamları için de bunlar önemli unsurlardır. Kısacası, birçoğunun bizim şu sırada iktidara gelmemizi özellikle istemelerini beklemiyorum, ama bunun korkulacak yanı olmadığını, hatta kendileri açısından da yararlı olabileceğini gören sanayicilerin sayısı az değildir.

Kaldı ki gerçek sanayici tipini, ben işadamlarıyla sanatçı arasında bir yere oturturum. Çünkü onun da bir yaratıcılık güdüsü vardır. Bu yaratıcılık güdüsünden hareket eden bir sanayici riskler göze alabilir; büyük ve kolay kâr olanağı görmese bile, gene de yatırım yapmak isteyebilir. Gerçek sanayici de budur ve Batı’da, böyle sanayiciler arasında demokratik sol hareketlere destek olmuş, hatta öncülük etmiş olanlar az değildir.

Şunu da ekleyeyim: Bu gerçek sanayici tipindeki yaratıcılık güdüsünün, onu âdeta sanatkâra yaklaştıran, işadamlarıyla sanatkâr arasındaki bir yere oturtan yaratıcılık güdüsünün, dinamik bir kalkınma süreci içerisinde değerlendirilmesi gereken bir unsur olduğuna içtenlikle inanıyorum. Bunu değerlendireceğiz, ama bunu değerlendirirken onların bu güdüsünü, onların iş faaliyetini, yatırım faaliyetini, toplum yararının çerçevesi içerisinde sokmaya çalışacağız.

– *Siyasal gücün bir yerde ekonomik güçle çok yakın bağlantısı olduğu malum. Ve sizin hükümetinizin son döneminde, ekonomik gücü elinde tutanların, sizin hükümetinize karşı birtakım somut ve ters davranışları oldu. Kamuoyunda çok tartışıldı. Örneğin bir yağ sıkıntısıyla karşılaşıldı. Yağ bulunamadı. Hükümet değişikliğinden sonra görüldü ki, bu aslında tamamen yapay biçimde yaratılmış, sizi ve hükümetinizi zor durumda bırakmayı amaçlamış bir çeşit araçlar hareketiydi. Bu durumla karşılaşıldı.*

Bu biraz teorik bir soru oluyor. Fakat dünyadaki örneklerde de görüyoruz ki, sizin düşüncelerinize yakın hareketlerin iktidara gelmesi halinde, ekonomik güç merkezleri, bu yeni iktidar kendilerine çok aykırı gelmese bile, gene de bu ekonomik güç merkezleri, siyasal değişimi önlemek yönünde güçlerini kullanabiliyorlar. Ve biz de sizin hükümetinizin son günlerinde bunun küçük bir örneğini yaşadık. Bu tehlikeler önemli midir? Ekonomik güç merkezlerini sizin modelinize adapte etmeye çalışmanız sırasında, sizin iktidarınızın engellenmesi açısından bu faktör önemli olabilir mi?

Tekelci Sermaye

– Türkiye’de henüz tekelci sermayenin ve o arada çokuluslu ortaklıkların, siyasal açıdan yenilmez, aşılmaz bir tehlike noktasına geldikleri kanısında değilim.

CHP’nin iktidara gelmesi gecikmezse, öyle bir tehlike noktasına varılmadan önce ekonomide boşluk ve sarsıntı yaratmaksızın, düşündüğümüz düzen değişikliğini gerçekleştirmeye başlayabileceğimiz kanısındayım. Değindiğiniz oyunları oynama olanakları, yani yağ sıkıntısı, parça sıkıntısını yaratarak bizim iktidarımızı güç duruma düşürme olanakları elbette vardır. Fakat biz, tek başımıza iktidara geldiğimiz vakit kooperatifçiliği süratle yayarsak ve iç ticaret alanında istediğimiz düzenlemeleri süratle yapabilirsek, bunları geniş ölçüde önleyebiliriz. Bizim 1974’teki hükümet deneyimizde en büyük eksikliğimiz, ekonomik bakanlıkların elimizde olmayışı idi. Bir yandan istediğimiz düzen değişikliğinin yasalarını Meclislerden çıkaracak durumda değildik; çünkü Meclislerde azınlıktaydık. Öte yandan yürürlükteki yasalar içinde bile yapılabilecek bazı düzenlemeleri yapma olanağımız yoktu, çünkü ekonomik bakanlıklar bizim elimizde değildi, hükümet ortağımızın elindeydi. 1973 seçimlerinden sonra, bir azınlık hükümeti kurmamız bizim açımızdan söz konusu olduğu sırada demiştim ki; Meclis’te çoğunlukta olmadığımız için düzen değişikliğiyle ilgili

ayasa değişikliklerini şimdilik yapamamak bile bugünkü yasalarla da istediğimiz düzen yolunda adımlar atabiliriz.

İzin verirsiniz şunu da hatırlatmak isterim: Bizim düzen değişikliği programımız, halk sektöründen, kooperatifçiliğin geliştirilmesinden, köykentlerden ibaret değil. Toprak reformunun hızlandırılması gerekiyor. Arsa düzeninde, şehirleşme düzeninde, spekülatif kazançları ve düzensiz şehirleşmeyi önleyici bazı düzen değişiklikleri gerekiyor. Vergi alanında bazı değişiklikler gerekiyor. Kredi düzeninde değişiklik gerekiyor. Ayrıca Türk ekonomisinde ve siyaset hayatında büyük yeri olan kamu sektöründe bir düzen değişikliğini gerekli görüyoruz.

Özyönetim

Kamu iktisadi kuruluşlarında özyönetimi, dikkatli adımlar atarak, mümkün olan en geniş ölçüde uygulamayı düşünüyörüz. O kuruluşlarda çalışanlara, işçi olarak, teknisyen olarak, yönetici olarak çalışanlara en geniş ölçüde yetki ile birlikte, aynı oranda sorumluluk da vermek istiyoruz. Böylece, bir yandan şimdiye kadar bu kuruluşlarda geçerli olan bürokratik yönetimin yerine, sınai ve ticari işletmeciliği getirebileceğimizi düşünüyörüz; bir yandan da kazanç kaygısını artırabileceğimizi düşünüyörüz. Çünkü kazancı artırıcı etkinlikte bir yönetim ve işletmecilik düzeni oluşturabildikleri ölçüde bu kuruluşlarda çalışanların kendi kazançları da artmış olacaktır, ama, bu kuruluşları verimsiz çalıştırdıkları oranda kendileri de bundan zarar göreceklerdir. Siyasal yararı da şu olacaktır: Bir kere demokrasiyi iş hayatına sokmuş olacağız. Ayrıca hükümetlerin, kamu iktisadi kuruluşlarını bir siyasal baskı aracı gibi kullanabilme olanaklarını kaldırmış olacağız. Kötü niyetli bir iktidarın, partizan bir hükümetin elinde kamu iktisadi kuruluşları en büyük toprak ağasının elinde bulunandan daha büyük bir baskı aracı olabilmektedir. Ben, özellikle bir Zonguldak Milletvekili olarak bunu çok iyi biliyorum. Ereğli Kömür İşletmeleri'nde ve Karabük Demir-Çelik İşletmesi'nde zaman zaman hükümetlerin bu partizanlık ve baskı olanağını ne kadar ileri ölçüde kullandıklarını ve işçilerin oylarını bu yönden etkilediklerini biliyorum. Bizim kamu sektörüne getireceğimiz düzenle, bu partizanlık ve baskı kapısı da kapanmış olacaktır. Plan çerçevesinde, program hedefleri doğrultusunda davranmalarını, çalışmalarını beklemek dışında hükümetler bu kamu iktisadi kuruluşlarının işleyişine, personel politikasına hiçbir şekilde karışamayacaklardır.

– *Düzen değişikliği hangi ölçülerde düşünülürse düşünölsün, kavramın özünde mülkiyet düzeni de var. Yani, üretim araçlarının mülkiyet düzeninde belli değişimleri içerir, düzen değişikliği.*

Siz düzen değişikliğinden söz ederken, bu gerçeği yok saymıyorsunuz. Ancak, getirdiğiniz tercihler ve ölçüler acaba yeterince açık mı? Düzen değişikliğini öngörürken, mevcut üretim araçlarının mülkiyeti üzerinde nasıl bir değişim öngörmektesiniz? Bu değişim yaygın bir kamulaştırmaya mı, yoksa belli tercihler doğrultusunda bazı mülkiyet biçimlerini desteklemek, ötekilerini kendi hallerine bırakmak biçiminde mi oluyor?

Halk Sektörü Yoluyla Toplumsal Mülkiyeti Yaygınlaştırmak

– Evet, önemli doğal kaynaklar dışında kesin bir devletleştirme hedefimiz yok. Bir de insan sağlığı ile yakından ilgili olduğu için ilâç sanayii konusunda özel girişimi sınırlayıcı tedbirler düşünmek zorundayız. Koşullar zorlamazsa başka bir alanda devletleştirme düşünmüyörüz. Ancak özel girişimi kamu yararına uygun çalışır duruma getirmek üzere etkin bir tutum izlemeyi düşünüyörüz. Buna karşılık, halk sektörü yoluyla ortaklaşa mülkiyeti, halkın ortaklaşa mülkiyetini yaygınlaştırmak kararımız var. Aynı zamanda kamu sektöründe uygulayacağımız özyönetim sistemi bir düzeye

vardığında devlet mülkiyeti kavramının yapısında da bir değişiklik olmuş olacak. Bu kuruluşlar, değiştirmemekle birlikte devlet mülkiyeti bir anlamda sosyal mülkiyet niteliğini edinmiş olacak. Tabii bizim için bunun ekonomik gelişmeyi ve sınaileşmeyi hızlandırıcı, ekonomik yapıyı değiştirici, aynı zamanda sosyal adaleti yaygınlaştırıcı niteliklerinin, yararlarının yanı sıra, en az onlar kadar önemli bir sonucu da, demokrasiye daha büyük bir gerçeklik ve güç kazandırması olacak. Çünkü halkın siyasal gücünü büyük ölçüde artıracığı gibi, demokratik mekanizmayı günlük çalışma hayatına da sokmuş olacak...

– *Tabii, ancak o özyönetimde de çok büyük eşitsizliklerin doğması zaman zaman söz konusu olabiliyor.*

– Ne gibi?..

– *Örneğin özyönetimde çalışan işçinin işyerine ait belli bir kazançtan, pay alması söz konusu olduğunda, bir ağır sanayi kuruluşundaki işçi, uzun yıllar çalışmasına ve ağır koşullarda çalışmasına rağmen, işyeri düşük gelir sağladığından, pay almayabiliyor. Buna karşılık hafif tüketim malları sanayiindeki bir işçi, çok kısa sürede büyük pay alabiliyor. Başka bir deyişle, işyerlerinin nitel farklılığı, özyönetimde bir eşitsizlik olarak işçilere yansiyabiliyor.*

– Devletin bu konuda birtakım ölçüler getirmesi mümkündür ve gereklidir. Bunun yasal yolları bulunabilir. Sendikalarla işbirliği yaparak, anlaşma ortamı yaratarak kendi içinde dengeli ve adaletli bir ücret düzeni oluşturma yolu da bulunabilir ve bulunmalıdır. Bu dediğiniz sakınca aslında bugün de var. Özyönetim sisteminin uygulanmadığı işletmelerde de nispeten kolay ve risksiz bir işi yapan bazı işçiler, çok kolay ve bol kâr elde eden bir kurumda çalıştıkları için, çok yüksek bir ücret alabilirler, ama çok güç, riskli, can tehlikesi bakımından riskli ve ekonomi bakımından da hayati önem taşıyan bazı işletmelerde çalışan işçiler daha düşük ücret alıyor olabilirler. Bu adaletsizlik, gerek kamu sektöründe, gerek özel sektörde bugün de vardır. Biz ekonomiye geniş ölçüde işçi ve köylü örgütleriyle birlikte yön vermek istiyoruz. Tabii belli kurullarda iş çevrelerine de danışılacaktır, fakat, özellikle işçi ve köylü örgütlerini yüksek düzeyde karar oluşturulmasına ve siyasal tercihlere katmak istiyoruz. Öyle bir karar oluşturma düzeninde işçilerin yetkileri kadar sorumlulukları da artacaktır ve ücretler arasındaki dengesizlikler işçi kesiminin de daha çok dikkatini çekecektir ve tepkisini uyandıracaktır. Bunun çözümünü hükümetle birlikte arayacaklardır.

Ek 1: Bülent Ecevit’in Politika Gazetesine Özel Demeci^[2]

METE BUHARALI – CHP’nin 1975 Kısmi Senato seçimlerinde yüzde 44 oranında oy almasını ve yüzde 8 dolaylarında oy artışını bazı çevreler bu arada Politika gazetesi Türkiye’nin sanayileşmesine ve kentleşmesine bağlıyor. Siz bu görüşe katılıyor musunuz? Bugünkü durum CHP’nin önerdiği çözümlerin sonucu mudur? Yoksa sağ partilere güvensizliği mi yansıtıyor?

BÜLENT ECEVİT – Cumhuriyet Halk Partisi’nin izlediği yeni demokratik sol politikayı halkın, vardığımız gelişme aşamasında, bir umut olarak, toplum sorunlarına bir çözüm olarak görmesiyle, birçok bakımlardan toplumun gerisinde kalmış olan sağ partilerden uzaklaşma eğilimi bir bakıma birbirleriyle bağlantılıdır. İki olgunun da aldığımız sonuçlarda payı vardır. Adalet Partisi’nin aldığı oylar Türkiye’de tutucu eğilimlerin güçlenmeye başladığını göstermez; ancak, tutucu oyların büyük ölçüde derlenip toparlandığını gösterir. Genel oy tablosuna baktığımız vakit, tutucu oylar toplamının Türkiye’de oran olarak düşmekte olduğu, buna karşılık Cumhuriyet Halk Partisi’nin demokratik solda bir parti olarak gelişmesini sürdürdüğünü gösterir. Biz Ekim 1975 seçimlerine bir cephenin hedefi

olarak girdik. Yalnız hükümette bulunan partiler değil, hükümet dışında bulunup da seçime katılan bütün partiler de Cumhuriyet Halk Partisi'ni başlıca hedef olarak seçtiler. Buna rağmen Cumhuriyet Halk Partisi'nin oylarında görülen büyük ilerleme, bu partinin, sınaileşmekte ve gelişip değişmekte olan toplumun özlemlerini en iyi karşılayan, bu toplumun sorunlarına halkı en çok tatmin edici çözümler öneren bir parti durumuna geldiğini gösterir.

– 1973 seçimlerinden sonra, “... Türkiye, demokrasinin bir ölçüde askıya alındığı bir dönemden yeni bir döneme geçiyor. Demokrasi birçok kurallarıyla yeniden işlemeye başlıyor” demiştiniz. Bu açıklamanızla daha çok demokrasinin yeniden işlemeye başladığını vurguluyordunuz. Peki, 12 Ekim 1975 sonrası döneminin siyasal, sosyal ve ekonomik özellikleri sizce nelerdir? 14 Ekim 1973'ten günümüze kadar, demokrasi kurallarıyla işledi mi? İşletildi mi?

– Demokrasi bence 1973 seçimlerinden sonra da Türkiye’de başarılı bir sınav vermiştir. Daha doğrusu Türk halkı demokrasi konusunda başarılı bir sınav vermiştir. Bu sözlerim son hükümetin ve bu hükümeti oluşturan siyasal partilerin demokrasiyi eskisine oranla daha çok benimsedikleri anlamına gelmez. Tam tersine, eskiden benimsedikleri veya benimser gördükleri kadar bile demokrasiyi benimsemiyorlar. Ve Türkiye’de demokrasi kurallarını etkisiz bırakmak için ellerinden geleni yapmışlardır. Fakat önemli olan ellerinden gelenin çok olmamasıdır. Bu kuralların dışına çıkarak toplumu diledikleri gibi yönetebilme ve toplumsal gelişmeyi bir noktada durdurup geriye çevirebilme niyetlerinde başarı sağlayamamışlardır. Adalet Partisi’nin tek başarısı sağdaki oyları bir ölçüde kendi partisi etrafında toplayabilmiş olmasıdır. Bunun da nedeni sağdaki toplulukların Adalet Partisi’ne daha çok umut bağlaması değildir, iki nedeni vardır sağ oyların Adalet Partisi’nde toplanmasının: Birincisi; Türk halkı hükümet sorununa çözüm bulabilmek için oylarını dağıtmaktan kaçınmış ve iki partide yoğunlaştırmıştır. İkincisi; Senato seçimlerinin özelliği, oyların bu şekilde toplanmasında, iki büyük partide kutuplaşmasında etken olmuştur. Bildiğiniz gibi, Senato seçimlerinde iller az sayıda senatör çıkardıkları için hatta bazılarında bir tek senatörün seçilmesi söz konusu olduğu için, seçim sistemi nispi temsile dayansa bile, fiilen çoğunluk sistemi kuralları işlemektedir. Birçok illerde küçük sağcı partilerin seçmenleri oylarını kendi partilerine verirlerse, ziyan etmiş olacaklarını düşünmüşlerdir ve Adalet Partisi’nde toplamışlardır. Onun için ben Türk siyaset hayatının iki partili sisteme döndüğü yolundaki yargıları biraz erken verilmiş yargılar olarak görüyorum. Öyle bir eğilim gerçi vardır, belirgin bir şekilde vardır, fakat bunun kesin olarak iki partili sisteme fiilen dönüldüğü yolundaki yargılara hak kazandıracak ölçüye vardığından henüz kuşkuluyum. Bunun gerçek kanıtı ancak genel seçimlerde görülebilir.

– Birleşik Amerika’nın ambargo kararını kısmen kaldırması seçimleri etkiledi mi? Eski Demokrat Partililerin ve Bayar’ın seçim sonuçları üzerinde sizce ne gibi etkileri olmuştur?

– Amerikan Kongresi’nin son kararını, ambargoyu kaldırmak diye nitelemek aşırı iyimser bir yorum olur. Bu, kısmi bir ambargo kaldırma kararıdır. Başbakanın da belirttiği gibi, parası ödenmiş olan malzememizin, üstelik birtakım koşullara bağlı olarak, Türkiye’ye gönderilmesi anlamında bir karardır kongrenin kararı. Bu kararın seçimler üzerinde herhangi bir etkisi, Hükümet açısından olumlu veya olumsuz bir etkisi olduğunu sanmıyorum. Ama genel olarak bu Hükümet’in dış politikadaki başarısızlığı, tutukluğu, kararsızlığı ve bu Hükümet döneminde Türkiye’nin dünyada 1974’te kazanmış olduğu etkinliği büyük ölçüde yitirmiş olması, sağ cephe oylarının düşmesindeki etkenlerden biri olmuş olabilir. Ayrıca Sayın Bayar’ın ve genel olarak eski Demokrat Partili politikacıların sağ cephe oylarının Adalet Partisi’nde toplanmasında bir ölçüde etkileri olduğunu

sanıyorum. Fakat Türkiye’deki sağcı oyların artmasında etken olmadıkları seçim sonuçlarından bellidir. Eski Demokratların Türk siyasetinde sosyolojik bir etken olmaktan çıktığı kanısındayım.

– *Milli Selamet Partisi’yle ortak hükümetinizin dağılmasından bu yana en çok sözü edilen konu “erken seçim” oldu. 1977 seçimlerinden önce bir genel seçimi düşünür müsünüz? AP Genel Başkan Yardımcısı Necmettin Cevheri 15 Ekim 1975 günü yaptığı basın toplantısında, “Eğer kuvvetlendiğini sananlar varsa, seçim yenileme önergesi versinler. Fakat önergelerin arkasında dursunlar” dedi. Bu konuda görüşleriniz nelerdir?*

– Buradaki imada büyük bir haksızlık var. Bizim geçen sefer seçim önergemizin ardında durmadığımızı ima etmek istiyor ki bu son derece haksız ve yanlış iddiadır. Geçen toplantı yılında bir oldubittiyle, beklenmedik bir anda bizim önergemizi Meclis’e getirdiler ve reddedildi, fakat ortadaki sayısal gerçek şu ki, biz bütün arkadaşlarımızı o gün iki saat içinde toparlayıp Meclis’e getirebilseydik bile yine sonuç değişmeyecekti. Bizim dışımızdaki partiler erken seçime oy vermedikçe veya bunlardan Adalet Partisi ya da Milli Selamet Partisi erken seçime oy vermedikçe, erken seçime gidilemeyeceği açıktır. Onun için böyle beyanlarla Türk halkı aldatılamaz, eğer Adalet Partisi ciddi olarak erken seçim istiyorsa bunu açığa vurur ve iki partinin oylarıyla erken seçime gidilir. Sayın Demirel kendi kurduğu hükümetin, hükümet sorununa seçimsiz de çözüm bulunabileceğini kanıtladığı iddiasındadır. Bu iddia da bence yanlıştır. Hiçbir zaman hiçbir ülke tam anlamıyla hükümete kalmaz. Hükümet boşluğu var dendiği zaman bile, bir hükümet bulunur. Ama bu bir geçici hükümet olabilir, partilere dayanmayan bir hükümet olabilir, yetersiz bir hükümet olabilir. Fakat hiçbir devlet hiçbir zaman hükümete kalmaz. Demirel’in kurduğu hükümetin kendi içinde ne kadar tutarsız olduğu bellidir. Dış politika ve ekonomi alanlarında birtakım uzun vadeli, ciddi ve cesur kararların alınmasının ülke yararı açısından zorunlu olduğu bir dönemde bulunduğumuz halde bu kararlardan hiçbirini alamayan bir hükümet vardır ortada. Böyle bir hükümet kurmuş olmakla, “Bakın işte seçimsiz de hükümet sorununa çözüm bulunuyormuş” denemez. Eğer bizim istediğimiz zamanda seçim yapılmış olsaydı, Türkiye’nin hem hükümet sorununa hem de ekonomik ve sosyal sorunlarına, dış ilişkiler sorunlarına, çok daha geçerli bir çözüm bulunmuş olacağı yolundaki kanımız 12 Ekim 1975 Kısmi Senato seçimleriyle doğrulanmıştır. Belli ki, Türk halkı hükümet sorununa bir çözüm bulacak şekilde oylarını kullanmak kararındaymış. Halkın bu kararlılığı 12 Ekim seçimleriyle belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır.

– *MSP Genel Başkanı Erbakan önceki gün verdiği demeçte koalisyon protokolünün gözden geçirilmesine ihtiyaç olduğunu söyledi. DP Genel Başkanı Bozbeyli de, “Yeni bir hükümetin kurulması zarureti ortaya çıkarsa bu zorluğu yenmek için biz görevden kaçmayız” dedi. Bir hükümet bunalımı halinde sizin de içinde olacağınız yeni bir koalisyon düşünür müsünüz? Ya da şartların zorlaması halinde size görev verilse azınlık hükümeti kurar mısınız?*

– Bence bu konularda bir şey söylemek için zaman çok erken. Benim böyle bir konuda varsayımlara göre konuşmam doğru değil. Cumhuriyet Halk Partisi’nin şu sırada bir hükümet kurabilmesi, Meclis’teki sayısı ve olanakları bakımından, ancak anlaşabileceği bir partinin veya grubun yeterli bir sayıyla ortaya çıkmasına bağlıdır. Meclis’in bugünkü kompozisyonu seçim yapılmadan birtakım değişikliklere uğrayacak mıdır, uğramayacak mıdır bunu bilmiyoruz. Biz Demokratik Parti ile belli koşullar altında hükümet kurmak için girişimlerde bulunmuştuk fakat o günden bu yana Demokratik Parti’nin Meclis’teki üye sayısı bir hayli azalmıştır. Bence bu Meclis içerisinden yeni bir hükümet çıkması olanaklarının bulunup bulunmadığı önümüzdeki günlerin gelişmeleriyle daha açık olarak ortaya çıkacaktır. Şimdiden bir şey söylemek için vakit çok erkendir.

Hükümet Partileri Toplumdaki Gelişmenin Doğrultusunda Memnun Değiller

– *CHP’nin iktidara gelmesi halinde ekonomik programı belirgin değil deniyor. Son seçim konuşmalarınızın ağırlık noktasını siyasal konular oluşturdu. Belki de bu yüzden ekonomik tedbirlerinize dikkat edilmedi. Hangi sınıflar yararına çözümler getiriyorsunuz?*

Örneğin AP Genel Başkanı Demirel seçim konuşmalarında ekonomi alanında yapmak istediklerini sıraladı. Boğaza ikinci köprü yapacaklarını, renkli televizyonu gerçekleştireceklerini söyledi. Sizin bu kadar somut örnekleriniz olmadığı söyleniyor seçim konuşmalarınızda. Ne dersiniz?

– 12 Ekim seçimlerinin sonucunda CHP’nin doğrudan doğruya iktidara gelmesi söz konusu değildi. Olsa olsa bu seçimler, yeni bir seçime veya yeni bir hükümet kuruluşuna yol açabilirdi. Ondan sonra CHP’nin hükümet olması söz konusu olabilirdi. Bu nedenledir ki biz bu seçim kampanyasında ekonomik konularda somut çözümlere ağırlık verme gereğini duymadık. Kendi genel ekonomik anlayışımızı sırası geldikçe ortaya koyduk. Hükümet’in, Hükümet partilerinin rejimle ilgili tutumları can güvenliğini tehdit edecek ölçülere vardığı için seçim konuşmalarımızda daha çok o konulara değindik. Ekonomik konularla ilgili olarak da Hükümet’in bazı sorumsuzca davranışlarının tehlikelerine dikkati çektik. Dış politika alanındaki hareketsizliğin ve tutarsızlığın ülke açısından yarattığı tehlikelere dikkati çektik.

Bizim ekonomik doğrultumuzun belirsiz olduğu yolundaki eleştirilere katılamıyorum. CHP, 1973 seçim bildirgesiyle ekonomik politikasını bir hayli açık bir şekilde ortaya koymuştur ve 1974 yılındaki kısa hükümet döneminde tek başına hükümet kuramadığı halde ve düzen değişikliği için gerekli herhangi bir yasa değişikliğini yapma olanağını bulamadığı halde, Meclis’teki sayısı buna yetmediği halde, kendi doğrultusunda birtakım adımlar atabilmiştir. Bütün dünyayı sarsan ve bütün dünyada en başta çalışanları ezen, yoksullaştıran bir büyük ekonomik bunalımın doruğuna vardığı sırada hükümet kurduğu halde ve hükümet ortağıyla anlaşamadığı halde bu yüzden de bazı önemli tutukluklar olduğu halde, ekonomiyi bir ölçüde canlandırabilme olanağını bulmuştur ve ekonomiyi canlandırırken gelir dağılımında büyük ölçüde adalet sağlayıcı adımlar atabilmiştir. Geçen yıl gerek tarım kesiminde gerek ücretler bakımından sağlamış olduğumuz gelir politikası bunun belirli bir kanıtıdır. Fakat bunun ötesinde bizim ekonomik politikamızı uygulayabilmemiz için bazı kurumsal ve yapısal değişikliklere gitmemiz gerekir ki, bunun için de ya bu konularda anlaşabileceğimiz bir parti ile hükümet ortaklığı kurmamız veya kendi başımıza hükümet kurabilmemiz ve Meclis’te de yeterli çoğunluğa sahip olmamız gerekir.

– *1973 seçimlerinden önce seçim bildirgenizde, CHP’nin iktidara gelmesi halinde yapacakları anlatılıyordu. Sonra MSP ile birlikte ortak hükümet kurdunuz. Bir iktidar deneyinden geçtiniz. Bu deneyden sonra seçim bildirgenizde değişiklik yapmayı düşünüyor musunuz? “... Bizim önerilerimizin hem belli, tutarlı dünya görüşü içinde oturduğunu, hem de toplum gerçeklerine ve halkın özlemlerine uyduğunu sanıyorum” demiştiniz 1973 yılında. İki yılda değişen toplum gerçekleri var mı sizce?*

– Hayır, seçim bildirgemizin temel noktaları ve ana doğrultusu bakımından ve genel olarak içeriği bakımından herhangi bir değişiklik yapmamıza gerek görmüyorum. Biz “Ak Günlere” adını verdiğimiz seçim bildirgemizi toplumun güncel sorunlarına çözüm olarak değil, uzun vade içinde temel sorunlarına çözüm olarak hazırlamıştık. Ancak bu arada toplumda yer alan yeni gelişmeler ve

bizim 1974 yılındaki kısa deneyimimiz, seçim bildirgemizde belirlenen ekonomik ve sosyal politikamızın ayrıntılarını daha geniş ölçüde hazırlayabilmemiz ve ortaya koyabilmemiz olanağını bize sağlamaktadır ki bu konuda çalışmalar yapmaktayız.

– *Ülkedeki terör, kargaşa, öldürülen gençler konusunda ne düşünüyorsunuz? Sizce bu olayların kökeninde ne yatıyor?*

Bazı partilerin büyük miktarda para harcadığı öne sürülüyor. Çalıştırdığı, yararlandığı ve kullandığı kişilere para ödüyor, onlara aylık bağlıyor deniyor. Partilerin bilinen belirli gelir kaynağı olmadığına göre bunu nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu parayı hangi kaynaklardan sağlıyorlar sizce?

– Bunlar iki ayrı soru, tabii. Birincisine cevabım şu: Bugünkü Hükümet partileri toplumdaki gelişmenin doğrultusundan memnun değillerdir. Bu gelişmeyi durdurabilmek ve tersine çevirebilmek istemektedirler. Bunu olağan demokratik mekanizma içinde ve yasal yollardan yapamadıkları için de baskı ve zorbalık yolu ile yapabilmek istemektedirler, yapmayı denemektedirler. Türkiye’de toplumsal değişimle birlikte ortaya çıkan ve ağırlığını, etkinliğini giderek artıran yeni özlemleri ve istekleri, tutucu partiler kendi programlarıyla ve zihniyetleriyle karşılayacak durumda değillerdir. Onun için demokrasiyi yozlaştırmak, demokrasiyi mümkün olduğu kadar işlemez duruma getirebilmek istemektedirler. Eski düzeni sürdürebilmek olanağını o yoldan elde edebileceklerini ummaktadırlar. Ayrıca Cumhuriyet Halk Partisi’nin güçlenişini de baskı ve zorbalık yoluyla engellemeyi denemektedirler. Fakat son radyo konuşmamda da belirttiğim gibi, bu niyetleri bakımından geride bıraktığımız kampanya süresinde yenilgiye uğramışlardır. Cephe partilerinin niyetlerinde birtakım faşist eğilimler saklıdır. Bazılarında bu eğilimler daha belirgindir, bazılarında biraz örtülüdür. Adalet Partisi halk içinde gücünü yitirdikçe faşist eğilimlerin giderek arttığı bir parti haline gelmiştir. Ama bu eğilimleri halkın büyük tepkisi ile karşılaşmıştır. Hatta yalnız halkın değil, devletin hükümet dışındaki organlarının direnişi ile karşılaşmıştır. Bu çok olumlu bir gelişmedir. Faşist eğilimlerin muşahhas temsilcisi olarak ortaya çıkardıkları bir aday İstanbul’da çok ağır bir yenilgiye uğramıştır. 1975 seçim kampanyasındaki muhtelif konuşmalarında belirttiğim gibi, devletin hükümet dışındaki organlarının ve halkın demokrasiye ve devlete sahip çıkışı kıvanç verici, gelecek için umut verici boyutlara ulaşmıştır. Hükümet bundan son derecede tedirgindir, özellikle halk-polis bütünleşmesinin sağlıklı bir biçimde ortaya çıkması karşısında Hükümet büyük tedirginliğe kapılmıştır ve öyle sanıyorum ki, kampanyanın son günü, 11 Ekim 1975 günü, Ankara’da suni olarak, zorlanarak yaratılan kanlı olay, halkla polisi yeniden birbirine yabancılaştırmak, birbirine hasım haline getirmek için hazırlanmış bir tuzaktı ve bu tuzığa genel olarak polislerin düşürülemeyeceğini anlayan Hükümet, kasıtlı olarak, tertipli olarak, birtakım kışkırtıcı ve gözü kararmış unsurları kullanmıştır. Polis arasına öylelerini sokmuştur. Bu kanıdayım. Ve zorla bu olayı yaratmıştır. Demokratik ülkeleri bırakınız, demokrasi iddiası bulunmayan fakat belli uygarlık ilkelerini benimseyen ülkelerde bile silahsız bir halk topluluğu üzerine ateş açılmaz. Böyle şey görülmemiştir. Fakat 11 Ekim Cumartesi günü başkentte yasal bir toplantıdan normal bir şekilde dağılan silahsız bir halkın üzerine ateş açılmıştır. Bu bağışlanmaz bir harekettir. Bunun arkasında polisle halkı birbirine yabancılaştırma tertibi yattığına inanıyorum. Türk polisinin bu tertibe alet olmayacağını, kendi içinde bu türlü tertiplere alet olabilecek eğilimde kimseleri de iyi teşhis edip, onları yalnızlaştıracağını, tecrit edeceğini sanıyorum.

– *Bu arada ben bir noktaya değinmek istiyorum, izin vererseniz. Eski bir önerinizi hatırlıyorum. Toplum polisi kurulduğu yıllarda siz toplum polisinin silahsız olmasını savunuyordunuz. Bugün de*

bu inançta mısınız?

– Çok iyi bir noktaya değindiniz. Toplum polisinin kuruluşundan amaç, çok partili özgürlükçü demokratik rejimde doğal olan toplum hareketlerini, büyük toplantıları, hatta taşkınlıkları, can incitmeden, uygarca sınırlayabilmek belli bir çerçeve içinde tutabilmek ve bunu sağlamak üzere çok insanca yöntemlerle yetiştirilmiş bir polis gücünü ortaya çıkarabilmektir. Fakat Cumhuriyet Halk Partisi iradesi dışında tam tersi yapıldı. Toplum polisi âdeta düşmana karşı savaşılabilecek bir güvenlik kuvveti imiş gibi, tank benzeri panzerlerle ve başka silahlarla donatıldı. Ve âdeta bir “SS” gücü haline getirilmek istendi. Bu da toplum polisi içinde büyük bunalımlara yol açmaktadır. Türk halkının içinde yetişip bu kuvvete giren iyi niyetli barışçı insanların, kendi tabiatlarına aykırı bir zorlama karşısında kalınca düştükleri ruhi bunalımdır bu... Şimdi ben bir şeyden daha kaygı duyuyorum. Bu kaygımı doğrulayıcı olaylar da gerek kampanyanın son günü, gerek seçim günü ve seçimi hemen izleyen günlerde ortaya çıkmıştır. Gene birtakım akıl almaz bomba atma, sabotaj olayları görülmeye başlanmıştır. 12 Mart öncesinde bu gibi olaylardan birçoğunun kışkırtıcı ajanlar tarafından düzenlendiği 12 Mart’tan sonra sıkıyönetim mahkemeleri sırasında ortaya çıkmıştır. Şimdi demokratik sol hareketin güçlenmeye devam ettiğini gösteren bir seçimden sonra, bazı solcu grupların toplumda tedirginlik uyandırıcı ve birtakım baskı tedbirlerine gerekçe hazırlayıcı sabotaj girişimlerinde bulunması iyi niyetle de akılla da bağdaşmaz. Eğer bunu yapanlardan bazıları birtakım sol gruplara gerçekten dahil iseler akıllıca davranmıyorlar demektir. Fakat benim asıl güçlü gördüğüm olasılık bunların kışkırtıcı ajan eseri olduğu yolundadır. Belli resmi örgütlerce veya Hükümet partilerince en azından cesaret verilen kışkırtıcı ajanların eseri olduğu yolundadır. Bizim dışımızdaki sol örgütlerden birçoğunun bu oyunlara gelmeyeceğine inanıyorum. İkinci sorunuza geliyorum: Bazı partiler, özellikle Adalet Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi büyük ölçüde para harcamışlardır. Milliyetçi Hareket Partisi kadar küçük ve iktidar olma umudu olmayan bir partinin ve oy sayısında, oy oranında bir artış olmadığı son seçimlerde de görülmüş olan bir partinin, gerek parti olarak gerek bu partiyle bağlantılı dernekler olarak, bu kadar geniş bir örgütlenme olanağı bulabilmesi, ancak belli bir mali destekle mümkün olabilir. Adalet Partisi’nin de iş çevrelerinden geniş destek gördüğüne hiç kuşku yoktur. Gerçi yasa bu desteği bir ölçüde sınırlıyor, ama yasal sınırlamaların dışına çıkmak için birtakım muvazaa yolları bulunabileceğinden hiç kuşku yoktur. Bunun da ötesinde Adalet Partisi devlet olanaklarını çok aşırı ölçüde kullanmıştır.

– Buraya gelmeden önce Zonguldak adayınızla konuştum. Sizin sözlerinize yakın sözler söylüyor. Bugünlerde özellikle sağ çevrelerde Zonguldak seçimlerinin kaybedilmesi başka türlü yorumlanıyor, işçi çevresinde CHP’nin yenildiği şeklinde yorumlanıyor. Bilmiyorum bu konuda siz ne söyleyebilirsiniz?

– Bu yargı, gerçekleri, verileri incelemeyen varılmış bir yargıdır. 1975 seçim sonuçları incelendiği zaman görülür ki, 1973 seçimlerine oranla CHP’nin oylarında bir gerileme yoktur. Zonguldak’ta tam tersine bir artış vardır. Fakat 1973’te Zonguldak’ta sağcı partilerin oyları bir hayli dengeli bir şekilde dağılmıştı. Şimdi Adalet Partisi Ereğli Kömür İşletmeleri’nin ve Karabük’ün Hükümet’e sağladığı baskı olanaklarını azami ölçüde kullanarak o oyların birleşmesini sağlamıştır. Yoksa Zonguldak işçisinin CHP’den uzaklaşması diye bir eğilim yoktur. Tam tersine CHP’nin oyları artmıştır ve bu da büyük ölçüde işçi oylarıdır. Zonguldak’ta ayrıca, benim görüşüme göre, sendika da Hükümet’in partizanca baskıları karşısında alması gereken vaziyeti almamıştır. Eğer almışsa bundan benim haberim olmamıştır.

– *AP Genel Başkanı Demirel’in son seçim konuşmalarında sizi Allende’ye ve Castro’ya benzetmesine ne dersiniz?*

– Bunlar gayri ciddi ve artık Türk toplumunda geçerliliği kalmamış birtakım isnatlardır. Biz demokratik sol hareketimizi Türkiye’nin koşulları ve halkın özlemleri doğrultusunda oluşturan bir partiyiz. Türk halkı bizi 1974’te hükümette denedikten sonra oylarımızı büyük ölçüde artırmıştır. Sayın Demirel’in sözlerini cevap vermeye bile değmeyecek kadar geçersiz isnatlar ve iddialar olarak görüyorum. Aslında Şili olayını Türkiye’deki sağcı partilerin hatırlatmaları çok akıllıca bir şey değildir kendi açılarından. Çünkü Şili’de nasıl dış kaynaklı birtakım sağ tertiplerin Allende rejimini yıktığı artık bütün kanıtlarıyla ve belgeleriyle ortadadır. Ve o rejimin yıkılmasından sonra da nasıl bir rejimin geldiği ortadadır. Eğer bu türlü benzetmeleri sürdürecektelerse, bizim söyleyeceklerimiz kendilerini daha güç duruma düşürür.

– *Sayın Demirel, seçim konuşmalarında Anayasa’yı değiştirmek gerektiğini söylediler. Sizin Anayasa hakkındaki önerileriniz, görüşleriniz nelerdir? Anayasa’nın eksik yanları ya da değiştirilmesi gereken bölümleri var mıdır?*

Anayasa’nın Demirel’in İsteddiği Biçimde Değişmesine Gerek Yok

– Herhalde Anayasa’nın Sayın Demirel’in istediği yönde değişmesi için bir gerek yoktur. Böyle bir olanak da yoktur. Sayın Demirel ve Adalet Partisi Anayasa’da yaptırmak istediği değişikliklerden bazılarını 12 Mart’tan sonra yaptırmışlardır. Cumhuriyet Halk Partisi o çalışmalara katılmakla bir ölçüde frenleyebilmiştir. Sınırlayabilmiştir. Eğer çalışmalara hiç katılmasaydık, Cumhuriyet Halk Partisi’nin dışında daha serbestçe istedikleri değişiklikleri yapabileceklerdi. Biz bir ölçüde sınırlayabilmişizdir. Yapılan değişikliklerle tatmin olmaması çok doğaldır, Sayın Demirel’in... Sayın Demirel, benim bazı seçim konuşmalarında da belirttiğim gibi hükümet-devlet ayrımını anlayamamaktadır. Çağdaş devlet kavramını kavrayamamaktadır. Keyfi bir idare kurabilmek istemektedir. Bütün yetkileri hükümetin elinde toplayabilmek istemektedir. Oysa çağımızda, gelişme süreci içerisindeki bir toplumda öyle bir hükümet olanağı yoktur. Biz bu Anayasa’yla 1974’te memleketi ne kadar başarıyla yönetebildiğimizi gösterdik: Barış içinde yönettik. Büyük bir dünya ekonomik bunalımına rağmen çalışan halk topluluklarını refah yoluna çıkarabilecek şekilde yönettik. Anayasa’da daha ileriye dönük birtakım değişiklikler belki düşünülebilir, fakat, bizim bu konuda şu anda bir iddiamız yoktur. Ama herhalde geriye dönük değişiklikler Demirel’in hevesleri olarak kalacaktır. Türk halkı böyle bir şeye izin vermeyecektir. Halkın geniş ölçüde susturulduğu ve etkisizleştirildiği ara rejim döneminde bile Demirel Anayasa’yla ilgili özlemlerini bir ölçünün ötesinde gerçekleştirme olanağını bulamamıştır. Bundan sonra hiç bulamayacaktır. Ya bu Anayasa’yla ülkeyi yönetmeye razı olacaktır veya, “Ben bu işi başaramıyorum” deyip bırakıp gitmek zorunda kalacaktır.

– *Bugünlerde son seçim konuşmalarınızda da değindiniz, birtakım yolsuzluk iddiaları var, büyük servet sahibi olanlar var, bunu haksız sağlayanlar var daha doğrusu. Bu konuda partinizin ne gibi tedbirleri olacak?*

– Bu haksız servet bozuk düzenin gelir dağılımında adaletsizliklere, halkın sömürülmesine olanak veren bir düzenin işleyişi yoluyla bir bakıma doğal olarak yapılan vurgunlardır. Bir de, bozuk düzenin bile kuralları zorlanmak suretiyle yapılan açık yolsuzluklar, yasalara aykırı olarak yapılan yolsuzluklar vardır. Bu yolsuzluklarla ilgili yasal ve siyasal kovuşturmalar sınırlı sonuçlar

vermektedir. Örneğin Sayın Demirel'in kardeşlerinin almış olduğu kredilerle ilgili usulsüzlük iddiaları kanıtlanmıştır. Ama bunun cezasını birtakım memurlar çekmiştir. Asıl o vurgundan yararlananlara bir şey olmamıştır ve Başbakan'dan bunun hesabının sorulması olanağı bulunamamıştır. Fakat biz buna rağmen, belli yolsuzlukların üzerine ve bu yolsuzluklara yol açanların üzerlerine yürüme yollarını, yöntemlerini arayacağız.

– 1973 seçimlerinde daha çok hesap sormamak şeklinde bir kampanya yürütmüştünüz.

Türkiye’de Demokrasi İşlemektedir

– 1973 seçimlerinde hesap sormamak tamamının baş nedeni şuydu: Çetin bir iç kavganın içinden geliyorduk. Karşılıklı düşmanlıklar içinden geliyordu Türk toplumu. Biz öyle bir topluma barış getirmek istiyorduk. Mesele sadece bir yolsuzluklar meselesi değildi, partizanlıklar meselesi değildi... İç kavgaların içinden gelmesi meselesiydi. Ve biz o iç kavgaların sonucunda yapılmış olan tek yanlı işlemlerden şikâyetçiydik. Türkiye’yi içsavaşa sürükleyen gruplardan biri korunuyor, ödüllendiriliyordu, biri ise alabildiğine cezalandırılıyordu. Biz cezalandırılanların affını vaat ettik ve bu affın toplumda yeni huzursuzluklara yol açmasını önlemek için ve ara rejimden normal demokratik rejime geçişi zorlaştırmamak için de, geçmişle ilgili hesaplaşmalara taraftar olmadığımızı söyledik. Bir ara rejimden normal rejime geçerken yapılması gereken de oydu sanırım. Şimdi öyle bir durumla karşı karşıya değiliz. Demirel Hükümeti’nin demokrasiyle bağdaşmayan eğilimlerine rağmen, Türkiye’de demokrasi işlemektedir. Demokratik rejim işlerken yapılan birtakım yolsuzlukların veya hükümet teşvikiyle yapılan yasadışı eylemlerin hesabını bir ölçüde olsun sormanın yollarını, iktidara gelişimizden de önce arayacağız.

– Son aylarda değişik çevre ve kesimlerde “Türkiye’nin yalnızlığı” tartışılıyor. Ve genellikle bu yalnızlık bütün sorunlardan, konulardan soyutlanarak tek başına Kıbrıs çözümüne ya da çözümsüzlüğüne bağlanıyor. Türkiye’nin yalnızlığı bir olgu ise bunu Kıbrıs sorununa bağlamak doğru olur mu? Türkiye’nin kişiliksiz olduğu söylenen dış politikasının da bu yalnızlıkta payı var mıdır? Bir konuşmanızda, “Türkiye, kaderini özellikle Batı Avrupa’nın demokratik ülkelerine bağlamış durumdadır... Batı demokrasilerinin vazgeçilmez saydığı haklardan, özgürlüklerden kısıntı yapılması, Türkiye için büyük bir yalnızlık tehlikesi doğurmuştur” demiştiniz; 12 Mart’tan sonra Anayasa ve yasalardaki değişiklikleri ve olumsuz uygulamaları kastederek... Türkiye’nin yalnızlığına Kıbrıs Harekâtı’ndan önce de değinmiştiniz. Şimdiki yalnızlığın sebepleri nelerdir sizce?

Türkiye’nin Yalnızlaşması Sadece Kıbrıs’a Bağlanamaz

– Sorunuz doğru sorulmuş bir sorudur. Türkiye’nin yalnızlaşmasını sadece Kıbrıs sorununa bağlamak doğru değildir. Fakat Kıbrıs konusunda Hükümet’in hareketsizliği ve yanlış tutumu da bu yalnızlaşmayı hızlandırıcı bir etken olmuştur, bu etkenlerden biri olmuştur. Biz 1973’te daha hükümet kurmadan Türkiye’nin bu yalnızlıktan kurtulmaya başlamasını sağladık. Çünkü 1975 seçim kampanyasında, bir radyo konuşmamda da belirttiğim gibi, bizim 1973’teki tüm baskılara ve elverişsiz koşullara rağmen, demokratik sol bir parti olarak en yüksek oyu alışımız bütün dünyada özellikle özgürlükçü demokrasiyi benimsemiş ülkelerde Türk demokrasisinin geleceğine beslenen ve Türkiye’deki siyasal yaşamın geleceğine beslenen güveni ve saygı duygularını artırmıştır. Sırf o seçim sonuçları bile, Türkiye’ye dünyada bir saygınlık kazandırmıştı. Yalnız demokratik ülkelerde değil, diğer ülkelere de büyük saygınlık sağlamıştır Türkiye’ye. Türk halkının siyasal

olgunluğunun, erginliğinin açık bir kanıtı olarak değerlendirilmiştir. Türkiye’de hükümet olan partilerin özgürlük ve demokrasi anlayışlarının geriye doğru değişmesi, tabiatıyla, yalnızlaşmamızdaki etkenlerden biri olmaktadır. Bir başka etken, bugün hükümette bulunan partilerin dünya görüşlerinin ve dış politika anlayışlarının bugünkü dünyada geçerliliğini çoktan yitirmiş birtakım verilere ve düşüncelere dayanmasıdır. Soğuk savaş yıllarında koşullanmış kafalarla Türkiye’nin dış politikası yönetilemez artık. Örneğin, bugünkü hükümetin başı ve dışişleri bakanı, Amerika’ya, bizim Kore’deki silah arkadaşlığımızı hatırlatmakta yarar görmektedirler. Oysa bugün dünya öyle bir aşamadadır ki, Amerikan-Sovyet ilişkileri öyle bir düzeye varmıştır ki, Amerikan-Çin ilişkileri öyle bir düzeye varmıştır ki, Amerika, Kore Savaşı’nın kendisine hatırlatılmasından bile tedirgin olur. Fakat Türk Hükümeti dünyanın nereye vardığından habersiz görünmektedir. Birtakım eski silah arkadaşlığı, eski dostluklar, vefa edebiyatıyla Türkiye’yi kendi müttefikleri arasında yalnızlıktan kurtarabileceğini sanmaktadır. Oysa kendi müttefikleri arasında yalnızlıktan kurtulamadığı gibi, daha geniş çerçevede de yalnızlıktan kurtulamamaktadır Türkiye.

– *Bütün konuşmalarınızda ısrarla demokrasiyi savunuyorsunuz. Demokrasi olmadan özgürlük olmaz diyorsunuz. Sol ve sağ partilerin özgürlük konusundaki görüş ayrılıklarını açıklar mısınız?*

Özgürlük Anlayışı

– Bence özgürlüğün sağı solu olmaz. Ben özgürlük derken, düşünce, anlatım ve örgütlenme özgürlüğünü kastediyorum. Bu özgürlükler de en ileri ölçüde özgürlükçü demokrasi dediğimiz rejimle sağlanır. Ancak, bu rejimi benimsemiş ülkelerden birçoğunun ekonomik ve sosyal düzenleri, bu değiştiğim özgürlüklere, yasal değil, fakat birtakım fiili sınırlamalar getirir. O ülkelerin rejimleri kendilerine ters gelen akımları müsamahalarıyla yumuşatıp etkisizleştirme yolunu bulurlar ve başka yollardan da sınırlayabilirler. Özgürlüğün tam anlamıyla gerçeklik kazanabilmesi elbette birtakım ekonomik ve sosyal koşullara bağlıdır. Batı demokrasileri bu eksiklikleri giderici unsurları içermektedir kanısındayız, umudundayız.

– *İzin verirsiniz bu açıklamanızı tamamlayan bir sorum daha olacak. 1973 seçimlerinden sonra da, “CHP Marksist değildir” demiştiniz. CHP’nin Marksist olmadığını sık sık söylemek durumunda kalıyorsunuz. Bu sözleriniz çoğu zaman da gazetelere başlık oluyor. Bu başlıklar CHP’nin Marksizmi suçladığı anlamına da geliyor sol çevrelerde... Bunun yanında CHP’nin sosyal demokrat karakterde bir parti olduğu biliniyor. Sol bir öz taşıyor sosyal demokrat partiler... Marksist özler de taşıyor sosyal demokratlar deniyor. Bu konuda düşüncelerinizi açıklar mısınız? Neden sık sık CHP’nin Marksist bir parti olmadığını söylemek ihtiyacını duyuyorsunuz?*

Bizim Kökenimiz Marksist Olmadığından Sapmamız da Söz Konusu Değildir

– Marksist kökenli bir parti olmadığımızı söylerken veya Cumhuriyet Halk Partisi’ndeki demokratik sol hareketin Marksist kökenli bir hareket olmadığını söylerken ben sadece bir gerçeği belirtmiş oluyorum. Hiçbir suçlama niyeti taşımıyorum. Böyle bir suçlamaya girmeyi de doğru bulmuyorum. Özellikle örgütlerince kendilerini yeterince savunma özgürlüğüne sahip olmayan topluluklara ve düşünce sahiplerine karşı bu türlü suçlamalarda bulunmayı, haksızlık, insafsızlık sayarım. Ben sadece bir gerçeği belirtmiş oluyorum. Temel hareket noktamız Marksist doktrin değildir ve yeni doğrultumuzu tanımlamak için “sosyal demokrat” terimi yerine, kendi oluşturduğumuz “demokratik sol” terimi tercih ettiğimiz nedenlerinden biri de budur. Sizin de ima ettiğiniz gibi, sosyal

demokrasi, Marksist kökenli sosyalizmin bir sapması olarak yorumlanır bazı çevrelerde. Bizim kökenimiz Marksist olmadığı için sapmamız da söz konusu değildir... “Sosyal demokrat” terimini kullanmamız halinde sapma ithamlarına da kendimizi hedef olarak ortaya çıkarmış bulunurduk. Kendi sol anlayışımızı, kendimiz, Türkiye’nin toplumsal koşullarına göre oluşturmakta olduğumuz içindir ki, bizim sol doğrultumuzu tanımlayacak yeni bir terim oluşturduk: Demokratik sol...

– *Demokratik sol harekette Marksist bir öz yoktur diyebilir miyiz?*

– Hareket noktamız Marksizm değildir, ama Marksizmin toplum sorunlarıyla ilgili bilimsel çözümlmeleri veya çözümlleme yöntemleri bizim için suçlanacak yöntemler değildir. Marksist olmadan da o yöntemlerden yararlanılabilir. Nitekim Marksist olmayan birçok bilimadamları, siyaset adamları, Batı’da da zaman zaman Marksist çözümlleme yöntemlerinden yararlanmaktadırlar. Herhalde biz konuya Türkiye’deki sağcıların yaptığı gibi bir demogojik bir suçlama havası içinde yaklaşma eğiliminde değiliz.

– *Olağanüstü günlerde ve kararlarda şiir okuduğunuz söyleniyor. Nitekim 12 Ekim gecesi de Cummings’i okuduğunuz açıklandı. Daha önceleri de böyle bir günde Ezra Pound’u okuduğunuzu hatırlıyorum. Böyle günlerde neden şiir okumak ihtiyacını duyuyorsunuz?*

Şiir ve Sanatla İlgilenmek

– Siyaset adamının, özellikle siyaset içinde boğulma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı günlerde, yaşamda siyasetin dışında da bir şeyler olduğunu ve insana siyaset dışında başka açılardan da yaklaşmak gerektiğini unutmaması gerekir. Bu açıdan, siyasetin yoğun olduğu dönemlerde, diğer bilgilerimi de uyanık tutmaya, canlı tutmaya çalışırım. Öte yandan şiir ve sanatın temel konusu insandır, siyasetin de temel konusu insandır; ama siyasetten başka bir şey düşünmez hale gelen siyasetçiler temel konularının insan olduğunu unutabilirler. Şiirle ve sanatla ilgilenmek siyaset alanında bu bakımdan da yararlıdır. Siyasetin temel konusunun insan olduğunu ona daima hatırlatır. Tabii, kendi ilgilerini şiir ve sanat diye, bencillik etmiş olmaya. Her siyaset adamı ille şiirle, sanatla ilgilenmelidir demek istemiyorum. İnsanı bütün olarak görebilmesini sağlayacak ve siyasetin amacının insan olduğunu, insanı geliştirmek, insanın potansiyel gücünü geliştirmek ve insana mutluluk getirmek olduğunu unutmamak için ve siyaseti öyle bir yaklaşımla izleyebilmek için başka düşünce disiplinlerinden de yararlanılabilir. Örneğin felsefeyle ilgilenebilir siyaset adamları, psikolojiyle ilgilenebilir. Siyasetten daha geniş, soyut siyasetten daha geniş bir çerçeve içinde sosyal bilimlerle ilgilenebilir. Herhalde bir siyaset adamının insani bakış açısından uzaklaşmaması ve sadece siyaset düşünür hale gelmemesi gereklidir.

Ek 2: Devlet Kişiliğini Belirtiyor^[3]

17. yüzyılın Fransa kralı XIV. Louis “devlet benim” sözüyle tarihe geçmiştir. Ama kişilerin kendilerini devlet yerine koyabilecekleri çağ artık tarih olmaktadır. Çağımızın özgürlükçü demokrasisinde, kişiler şöyle dursun, hükümet bile “devlet benim” diyemez artık. Özgürlükçü demokraside, devleti oluşturan öğelerden ancak biridir hükümet...

Demokraside devletin kendi kişiliği vardır. Yurttaşlara yabancılaşmış bir kişilik değildir, olmamak gerekir bu... Demokraside devletin kişiliği bir ortak kişiliktir. Tüm yurttaşların, tüm ulusun yararını, esenliğini, özgürlüğünü, haklarını, güvenliğini gözetmek üzere oluşan ve ulusal iradeyi yansıtan bir ortak kişilik...

Bu ortak kişiliğin belirebilmesi için siyasal iktidar sınırlanır. Yurttaşların özgürlüğü ve hak eşitliği, siyasal iktidarın sınırlanmasıyla güvenceye kavuşur. Bu sınırlama, devletin ve toplumun değişik kurumları arasında birbirini denetleyici ve dengeleyici bir yetki bölüşümüyle sağlanır.

*

Böyle bir yetki bölüşümü Türkiye’de 1961 Anayasası ile ileri bir demokratik düzeye ulaşmıştır.

Fakat iktidarla veya hükümetle devleti birbirine karıştıranlar, bu yetki bölüşümünden tedirgindirler. Hükümete geldiler mi kendilerini devlet gibi görebilmek, devlet gücünü tümüyle kendilerinde toplayabilmek isterler. Devletin ortak kişiliğini ezip çözerek yerine kendileri geçebilmek isterler. Bu istekleri gerçekleştiremeyince de kızarlar, huysuzlaşırlar ve türlü yollardan siyasal iktidarın anayasal ve toplumsal sınırlarını zorlamaya kalkışırlar.

Ne yoldan olursa olsun devleti ele geçirmek isteyen bir küçücük partinin iddialı önderi, birkaç ay önce Millet Meclisi’nde kasıp kavurucu bir konuşma yaptıktan sonra kürsüden inerken, bir milletvekili kendisine, “Devlet bir gün sizden hesap soracak” diye seslenmişti.

Önder, alaylı bir gülüşle ve mağrur, “Devlet bizimledir” diye karşılık vermişti bu sese...

XIV. Louis’den üç yüz yıl sonra, Türkiye’de, 1961 Anayasası’na göre ant içmiş bir parti önderi, Millet Meclisi çatısı altında böyle konuşabilecek kadar dünyanın ve Türkiye’nin nereye geldiğinden bilgisizdi.

Şimdi bu kendilerini devletle bir sanan kimseler hükümettedirler. Başlarında da siyasal iktidarın sınırlanmasını bir türlü içine sindiremeyen, kendine ve hükümete sınırsız yetkiler isteyen, başka türlü hükümet edilemeyeceğini sanan, kendi yetersizliğini, yeteneksizliğini sınırsız yetkilerle giderebilmek isteyen bir Başbakan...

12 Mart 1971 ertesinde, kendisini hükümetten uzaklaştıran güçlerin yardımıyla bu sınırları kaldırıp iktidara öyle geri gelmek ve rahata konmak istedi, olmadı. Ara rejimde bile o sınırları bir ölçünün ötesinde genişlettiemedi. Üstelik de seçimle iktidara geri gelemedi. Şimdi bölük pörçük partilerin katkısıyla bir azınlık iktidarı oluşturabilmiştir bu kişi... Fakat devleti teslim almalarını sağlayıcı Anayasa ve yasa değişikliklerini yapmaya bu partilerin sayısı da gücü de yetmiyor. Onun için zorbalıkla, yıldırma, sindirmeyle başarmayı deniyorlar bunu...

Ülkemizde son zamanların en ilginç ve kıvanç verici gelişmesi, devleti ele geçirmeye kalkışanlara karşı, devletin direnmesi ve kendi kişiliğini belirtmesidir.

Anayasa Mahkemesi’yle, Danıştay’ıyla, Yargıtay’ıyla, Askeri Yargıtay’ıyla, tüm yargı organlarıyla, özerk üniversiteleriyle, özgür basınıyla, bağımsız çalışması gereken radyosu ve televizyonu ile, kamu görevlisi olmanın sorumluluğunu bilen memurlarıyla, polisleriyle ve tüm iç güvenlik kuvvetleriyle, sendikalarıyla ve hepsinden önemlisi, anayasal haklarının ve toplumsal gücünün bilincine varan halkıyla, bütün bir devlet, şimdi, hükümet olanaklarından devleti ele geçirmek için yararlanmaya

kalkışanların karşısına dikilmektedir. Hükümet kendi yetki sınırlarını zorladıkça, işi zorbalığa döktükçe, devlet ve halk üzerindeki baskısını artırdıkça, bu dikiliş belirginleşmektedir. Özellikle son aylarda gözle görülür, elle tutulur boyutlara erişmiştir.

Alanlarda, sokaklarda Hükümet'e güvenerek zorbalık eden, saldıran, yasal toplantıları engellemeye kalkışan, adam vuran partizanlar, çoğu kez karşılarında devleti buluyorlar şimdi.

O parti zorbalarından kimi, "Güçlü iktidar, güçlü devlet" diye bir slogan haykırırlardı yakın zamana kadar... Fakat şimdi, kendilerini sokağa süren siyasal iktidarın karşısında gerçekten güçlü bir devlet bulunca şaşırmışlardır. İktidarla devletin bir olmadığını, iktidarla devlet çatıştı mı, Türkiye'de artık devletin üstün geleceğini anlamaya, en azından sezmeye başlamışlardır. Güvendikleri Hükümet gücünün sınırlı olduğunu, suç işledikleri zaman kendilerini her yerde devletin polisinden, jandarmasından, savcısından, yargıcından kurtarmaya veya halkın tepkisinden korumaya yetmediğini görmektedirler. O nedenle de, iktidarla devleti bir sayan o çağdışı sloganı haykırmak içlerinden gelmemektedir artık. Boğazlarında tıkanıp kalmaktadır o slogan...

Hükümet partilerinin sokağa sürdüğü silahlı zorbaları suçüstü yakalayan polisler yer yer cezalandırılıp sürülmektedirler. Ama sürüldükleri yerlerde de, birçoğu üzerlerindeki devlet sorumluluğunun gereğini cesaretle yapmaktadırlar.

Hükümet baktı ki olacak gibi değil, sorumluluğunun bilincine varan polisle baş edebilmek elinde değil, bir başka yol düşündü: Parti zorbalarını polis kılığına sokmayı, polis yetkileriyle ve silahlarıyla donatmayı denedi. Bunu sağlayacak bir yönetmelik çıkardı. O zaman da tüm polis örgütleri Hükümet'in karşısına dikildiler, devlet adına dikildiler. Hükümet, uygulayamadığı yönetmeliğiyle, ortalıkta kalakaldı.

Devletin radyosunu, televizyonunu kendi sesi durumuna getirmek isteyen Hükümet, yasadışı yollardan, TRT yönetimini değiştirdi. Devlet, yargı organlarıyla Hükümet'in karşısına dikilip "yapamazsın" dedi. "Yaparım" diye direniyor gerçi Hükümet... TRT'yi işgal altında tutuyor... Ama günü gelecek, devlet, bu yetki hırsızlığının hesabını da onlardan soracak.

Yolsuzluklara el koyan memurları değiştirtip onların yerine yolsuzlukları kolaylaştıranları getiriyor Hükümet... Fakat halk, atılan, sürülen memurlara sahip çıkıyor. O memurlar da sürüldükleri yerlerde baskıya karşı direnişlerini veya ayrıldıklarında açık mücadelelerini, halkla bütünleşerek ve devlet gücünü ortaya koyarak sürdürüyorlar.

Devleti ele geçirmeye kalkışanlar, evli barklı kadın memurlardan kimini uzak illere sürüyorlar, gidemeyip çekileceklerini umarak... Fakat onlardan bile birçoğu, "Bu devlet, bu yurt bizimdir" diyerek, yuvalarından ayrı düşmek pahasına gidiyorlar sürüldükleri yerlere.

Hükümet partilerinin zorbaları, külhanbeyleri bazı devlet dairelerine yerleştiriliyor. Hükümet, dürüst ve cesur memurları o yoldan sindirmeyi, devleti o yoldan ele geçirmeyi deniyor. Ama devlet yine direniyor, memuruyla, yargı organlarıyla ve halkıyla...

Anayasalar, yasalar kâğıt üzerinde kurallardır. O kurallar onlara sahip çıkanların elinde canlanır, gerçeklik kazanır. Şimdi Türkiye’de, anayasal ve yasal haklarına, demokratik özgürlüklerine cesaretle ve uygarca sahip çıkanlar, o kurallara gerçeklik kazandırıyorlar, devletin kişiliğini güçlendirip belirtiyorlar.

Özgürce ve insanca yaşayabilmek için yapıyorlar ve yapacaklar bunu... Devleti ve demokrasiyi yaşatabilmek için, bu Hükümet’e karşı devleti koruyabilmek için yapıyorlar ve yapacaklar. Bu Hükümet, karşı çıktığı ve ele geçirmek istediği devletin ağırlığı altında çökecek ve devlet dimdik kalacak ayakta... Bir daha da kimse kolay kolay bu devleti ele geçirmeye kalkışamayacak.

Başbakan, geçenlerde, “Demokrasinin en büyük problemi hükümeteşizliktir” diyordu. Oysa demokrasinin asıl sorunu hükümeteşizlik değıldir, devletin hükümetçe veya başka etkenlerle tahrip edilmesi, işleyemez duruma getirilmesi.

Demokraside hükümetler sık sık değışebilir, uzun hükümet bunalımları olabilir, aylarca hükümeteşiz kalınabilir, zayıf hükümetler, tutarsız veya kararsız hükümetler, azınlık hükümetleri kurulabilir, yetki sınırlarını aşmak, devleti ele geçirmek, rejimi yıkmak isteyen hükümetler işbaşına gelebilir... Eğer bir ülkede devlet, her türlü hükümete rağmen veya uzun hükümet bunalımlarına rağmen ayakta durabilecek kadar, hükümeteşiz dönemlerde –önemli siyasi kararlar alınmadan da olsa– düzenli işleyebilecek kadar kişiliğini bulmuşsa, kişiliğini belirtebiliyorsa, o zaman, ancak o zaman, o ülkede demokrasi yaşayabilir ve o ülke demokrasiyle yaşayabilir. Türkiye’de şimdi devlet, en çetin sınavlar içinde, kendi kişiliğini belirtme sürecine girmiştir. Böylece demokrasinin en büyük güvencesine kavuşmuş oluyor ülkemiz.

Kimi kamu görevlileri, ya bir masanın başında veya bir sokakta, bir alanda, iki baskı arasında sıkışıp kalıyorlar çoğı kez: Bir yanda devleti ele geçirmek isteyenlerin hükümetinden gelen baskı; öbür yanda kendi devlet ve demokrasi anlayışlarından, kendi sorumluluk duygularından ve parçası oldukları halktan gelen baskı... Bu baskılardan ikincisi her geçen gün daha ağır basıyor.

Hükümet partilerinin kışkırtmalarıyla gençler, öğretmenler vuruluyor, Cumhuriyet Halk Partisi toplantılarına saldırılıyor, suçluları yakalayan polisler yer yer cezalandırılıyor, yolsuzluklara el koyan kamu görevlilerinin evi bombalanıyor. Öylece bir yılgınlık havası estirmek isteniyor ülkede... Ama halk yılıp da evine kapanacak yerde, sokaklara, alanlara dökölüp zorbalara karşı dikiliyor aşılmaz bir duvar gibi... Devleti ele geçirmeye kalkışanlara karşı devlet kendi kişiliğini belirtinceye kadar da yerinden kıpırdamıyor halk... Üstüne taşlar yağsa da, çivili sopalar atılsa da, ateş edilse de, halk bir adım gerilemiyor ve devlet, halktan aldığı güçle, kent kent, sokak sokak, alan alan kişiliğini koyuyor ortaya ve bütün Türkiye’de halk, devleti koruyor, devleti koruyanları koruyor. En önde de kadınlarıyla, “devlet ana”larıyla koruyor devletini halk... Evladını korur gibi, insanlık onurunu korur gibi, kişiliğini korur gibi koruyor.

II

UYGULAMADA DEMOKRATİK SOL

CHP Küçük Kurultayı'nı Açış Konuşması^[4]

Cumhuriyet Halk Partisi Küçük Kurultayı'nın değerli üyeleri, sayın konuklarımız, değerli basın, radyo ve televizyon temsilcileri, hepinize saygılar sunarım.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin kuruluş yıldönümüne birkaç gün kala toplanan Küçük Kurultayımız vesilesiyle kuruluş yıldönümümüzün ulusumuza, devletimize ve tüm Cumhuriyet Halk Partililere hayırlı olmasını dilerim.

Değerli arkadaşlarım,

Bu Küçük Kurultay'ın zaman bakımından bir özelliği yaklaşan Cumhuriyet Senatosu üçte bir ve ara seçimlerine, Milletvekilliği ve Belediye Başkanlığı ara seçimlerine 40 günden az kala bir zamanda toplanmış olmasıdır. Bu bakımdan Küçük Kurultayımızın çalışmalarını daha çok seçim hazırlıkları ve seçim stratejisi üzerinde yoğunlaştırma gereğini duyacağına inanıyorum. Bu inançla ben de açış konuşmamda, izin vererseniz, daha çok yaklaşan seçimler açısından sorunlara ve Partimizin durumuna bakmak gereğini duyuyorum.

14 Ekim Seçimlerinin Önemi: Belirsizliğin Sona Ermesi

Türkiye'nin bugünkü ortamında 14 Ekim günü yapılacak ara seçimler, ara seçimlerin temel işlevinin ötesinde bir önem kazanmaktadır. Aslında bu ara seçimlerin, şimdiki durumu çok sınırlı olarak değiştirecek veya sürdürecektir olan sonuçları, Türkiye'de siyasal dengeye köklü bir değişiklik getirecek değildir, öyle inanıyorum ki bir hükümet sorunu da getirecek değildir.

Gerek seçimin bu özelliği açısından, gerek özellikle son gezilerimde gözleme olanağını bulduğum ortam bakımından, 14 Ekim seçimlerinden sonra da Cumhuriyet Halk Partisi'nin hükümetteki görevini sürdüreceğine inanıyorum. Fakat bu seçimlerde Cumhuriyet Halk Partisi'nin olumlu sonuç alması, Türkiye'nin siyasal ortamındaki istikrarsızlığı ve belirsizlik görüntüsünü ortadan kaldırması bakımından önem taşımaktadır.

AP ile MHP'nin Yandaşlarına Moral Verme Çabaları

Adalet Partisi muhalefete kolay kolay alışamayacak kadar iktidara ısınmıştı. Katıldığı hükümet ortaklıkları sırasında, Milliyetçi Hareket Partisi de, bir daha muhalefette kalmayı içine sindiremeyecek kadar amacına yaklaşmıştı. Demokrat Parti'nin başlangıcındaki halk hareketiyle hiçbir ilgisi, ilişkisi olmayan Adalet Partisi, Demokrat Parti mirasını da sömürüp tükettikten sonra, belli çıkar çevrelerine ve Milliyetçi Hareket Partisi'nin militanlarına dayanan bir parti durumuna gelmiştir. Halkın desteğini yitirdiği oranda bu sınırlı çıkar çevrelerinin desteğine ve Milliyetçi Hareket Partisi militanlarının desteğine daha çok dayanır duruma gelmiştir. Bu payandaları kullanmaya devam edebilmek, değerlendirebilmek için, yani bazı sınırlı çıkar çevrelerinin sağladığı ve Milliyetçi Hareket Partisi'nin sokak militanlarının sağladığı payandalardan yararlanmaya devam edebilmek için, Adalet Partisi, iktidarda kalmayı veya olanak bulursa iktidara bir an önce geri gelmeyi kendisi açısından kesin zorunluluk saymaktadır ve ancak çok yakında iktidara gelebileceği umudunu o çevrelerde canlı tutabilirse, o çevrelerin desteğinden yararlanabileceğini düşünmektedir.

Milliyetçi Hareket Partisi'ne gelince... Bildiğiniz gibi, bu parti için iktidarın amacı da yolu da demokrasi ile ilgili değildir. Milliyetçi Hareket Partisi değişik bir rejim ve devlet amaçladığını saklamamaktadır. Bu amacına erişebilmek için de kaba kuvvete güvenmektedir. Devlet içinde devlete karşı bir güç oluşturma gereğini duymaktadır. Milliyetçi Hareket Partisi ortağı bulunduğu hükümetten ayrılınca o gücü oluşturan militanlar bir bir yakalanıp tutuklanmaya, hatta son aylarda mahkûm edilmeye başladılar. Milliyetçi Hareket Partisi için yıllardan beri kendi beslediği ve kışkırttığı bu militanların umudunu ve moralini yüksek tutabilmek, kendi açısından hayati önem taşımaktadır. O nedenle gerek Adalet Partisi, gerek Milliyetçi Hareket Partisi Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1978 başında kurduğu Hükümet'in geçici olduğu, bu Hükümet'in süratle yıkılacağı ve yerine Cephe Hükümeti benzeri bir başka hükümetin kısa sürede geleceği kanısını, umudunu, hayalini kendilerine destek olan ve desteklerini sürdürmesini istedikleri çevrelerde sürekli canlı tutmak ihtiyacındadırlar.

Bu ihtiyacı ne ölçüde duyduklarını açık belirtilerle ortaya koymuşlardır. Hiçbir sonuç alamayacaklarını bile bile Hükümetimiz hakkında ve Hükümetimizin bazı üyeleri hakkında birbiri üstüne sayısız gensorular vermişlerdir. Her gensoru arasındaki birkaç günü de, yandaşlarının moralini biraz olsun ayakta tutabilmek için, "işte bu Hükümet gitti, gidiyor" umudunu onlara verebilmek üzere değerlendirmeye çalışmışlardır.

Yaz başlarında ekonomik darboğazdan çıkış noktasına varıldığında ve uygun koşullu dış yardımlar sağlandığında ise Hükümet'i düşürebilecekleri izlenimini vermek için, gerek Adalet Partisi gerek Milliyetçi Hareket Partisi, çok daha yoğun ve hırçın bir çaba içine girmişlerdir. Fakat bunların hiçbirinden sonuç alamamışlardır.

Hükümet'in ömrüne, bildiğiniz gibi, birbirini izleyen vadeler biçmişlerdir. Zaman zaman kesin tarihler vermişlerdir, "şu ayın falanca gününde Cumhuriyet Halk Partisi Hükümeti yıkılacak, bunu kesin biliyoruz" diyerek vadeler biçmişlerdir. O vadeler de gelip geçmiştir ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin değerli bağımsız arkadaşlarımızla ve değerli bir Demokratik Partili arkadaşımızla kurduğu Hükümet bir buçuk yılı aşkın bir süredir görevinin başındadır.

Çözüm Gösteremiyorlar

Aslında sanırım Adalet Partisi de Milliyetçi Hareket Partisi de, bir varsayım olarak Cumhuriyet Halk Partisi Hükümeti görevden ayrılmak zorunda kalsa bile, kendileri bir hükümet kurabilecek durumda olmadıklarını bilmektedirler. Kendileri bunu bir ölçüde bilmezlikten gelseler bile, halk öyle bir şeyin mümkün olamayacağını çok iyi görmektedir. Nitekim kendileri de "bu Hükümet giderse yerine şöyle bir hükümet kurulacaktır veya kurulabilir" diye bir çözüm gösterememektedirler. En fazlası, bilinen Demirel mantığı içinde, "hele bir düşün, o zaman çözüm bulunur" diyebilmektedirler. Çünkü vaat edebilecekleri çözümlerin hiçbirisinin Türk halkı tarafından kabul edilebilir çözümler olmadığını, Türkiye'nin gereksinimleriyle ve gerçekleriyle bağdaşabilir çözümler olmadığını ve Türkiye'nin, Türk demokrasisinin bir Cephe Hükümeti'ne daha tahammülü olmadığını çok iyi bilmektedirler.

İki Cephe Hükümeti döneminin devlet yapımıza ve demokrasimize getirdiği hastalıklar hâlâ tümüyle iyileştirilememiştir. İki Cephe Hükümeti'nin toplumda açtığı yaralar hâlâ tedavi edilememiştir. Bunu Türk toplumu çok iyi bilmektedir ve Türk toplumunun bunu çok iyi bildiğini de sanırım gerek Adalet Partisi'nin, gerek Milliyetçi Hareket Partisi'nin en azından bazı yöneticileri görmektedirler.

Hapisteki Eylemcilere MHP'den Mektuplar

Buna karşın Cephe militanların moralini, hayallerini, umutlarını ayakta tutabilmek için, Milliyetçi Hareket Partisi'nin bazı üst kademe yöneticileri, en ağır suçlardan yakalanarak tutuklanan, cezaevlerine konulmuş olan üyelere veya yandaşlarına “merak etmeyin yakında bu Hükümet gidecek, Milliyetçi Hareket Partisi hükümete gelecek, bir af çıkaracak ve hepinizi hapisten kurtaracak” diye mektup üstüne mektuplar göndermektedirler. Hapishanedeki yandaşlarının, kendilerini cezaevlerine götürecek suçlara kışkırtan yandaşlarının moralini ancak bu gibi vaatlerle, hayallerle ayakta tutabileceklerini görmektedirler.

14 Ekim Duruma Aydınlık Getirebilir

Bu hayallerin, bu beklentilerin boş olduğu, gerçekleşemeyeceği en kesin biçimiyle ne kadar çabuk belli olursa Türkiye istikrara, huzura ve iç barışa o kadar çabuk kavuşur. 14 Ekim ara seçimleri bu vaatlerin, hayallerin, beklentilerin gerçekleşemeyeceğini kesin olarak ortaya koymak bakımından bir fırsat olarak değerlendirilmelidir. Bu açıdan özellikle 14 Ekim seçimleri büyük önem taşımaktadır.

Biraz önce belirttiğim gibi, bu seçimler, öyle görünüyor ki, Cumhuriyet Halk Partisi'nin Hükümet'ten ayrılmasına da, Adalet Partisi'nin veya Milliyetçi Hareket Partisi'nin iktidar olmasına da yol açacak değildir; ama Cumhuriyet Halk Partisi'nin bu seçimlerde iyi sonuç alması Türkiye'de siyasal duruma aydınlık getirecektir, açıklık getirecektir, istikrarsızlığı, kararsızlığı, belirsizliği önemli ölçüde azaltacak, belki de tümüyle ortadan kaldıracaktır. 14 Ekim seçimleri özellikle bu açıdan kendi temel işlevinin ötesinde bir önem kazanmıştır.

MSP Çağdaşlaşmadıkça Erimekten Kurtulamaz

Bu çözümlemelerimde (tahlillerimde) Milli Selamet Partisi'ne değinmediğimi fark etmiş olabilirsiniz. Değinmeyişim başka türlü, benim kastımın ötesinde yorumlara yol açmasın diye Milli Selamet Partisi'ne niçin değinmediğimi de, değinme nedenini duymadığımı da kısaca belirtmek isterim: Milli Selamet Partisi çağdaş bir parti görüntüsüne girmedikçe, kendi geleneksel tutumunu sürdürse bile çağdaş bir parti durumuna gelmedikçe, iktidarda da olsa, muhalefette de olsa erimekten kurtulamayacağını herhalde artık kendisi de anlamaya başlamış olmalıdır.

CHP'de Birliğin ve Tutarlılığın Önemi

Değerli arkadaşlarım,

14 Ekim günü yapılacak seçimlerde Cumhuriyet Halk Partisi'nin iyi sonuçlar alabilmesi için pek çok objektif neden vardır. Bunları konuşmamın son bölümünde kısaca belirtmeye, anımsatmaya çalışacağım. Ama asıl önemli olan bizim bu seçimlere parti olarak birlik ve tutarlılık içinde girmemizdir.

Aslında son yıllarda Cumhuriyet Halk Partisi demokratik sol doğrultusunda birliğini ve iç tutarlılığını sağlamıştır. Ama bu konuda halkta kuşku uyandırabilecek, haksız kuşklar uyandırabilecek davranışlardan da elbirliğiyle kaçınmamız gerekir. Genel olarak örgütümüz bu gerekliliğin bilinci içindedir.

Parti İçi Güç Gösterileri Yerine Partinin Gücü İçin Elbirliği

Ancak bazı arkadaşlarımız ve bazı örgüt birimleri Parti içinde iktidar olmaya, Parti iktidarını güçlendirmekten daha çok önem verirmiş gibi görünmektedirler. Aday yoklamalarının sonuçlarını bile bu açıdan yorumlamak ve yansıtmak isteyenlere rastlanmaktadır. Aday seçilen değerli arkadaşlarımızı Parti içi iktidar mücadelesine göre kategorilere ayırmaya kalkışanlar ve bunu kamuoyu önünde yapanlar görülmektedir. Buna kimsenin hakkı yoktur ve bu gerçeğe de uygun değildir. Herhalde adaylarımız şu veya bu hizibin, ekibin ya da kişinin adamı gibi değil, tümüyle Cumhuriyet Halk Partisi'nin adayı olarak halk önüne çıkıp oy istemenin, hele bugünkü Türkiye ortamında, en geçerli davranış olacağını bilecek kadar ülke gerçeklerinin ve parti yararının bilincindedirler. Cumhuriyet Halk Partisi'ne umut bağlayanlar, Cumhuriyet Halk Partisi'nin 14 Ekim yenileme ve ara seçimlerinden güçlenerek çıkmasını isteyenler, Cumhuriyet Halk Partisi'nde şu veya bu ekibin ön seçim zaferiyle değil, Cumhuriyet Halk Partisi'nin yeni bir seçim zaferi kazanmasıyla ilgilidir.

Parti doğrultumuzun parti içinde ciddi olarak tartışma konusu olmadığı bir dönemde ve Türkiye'nin bugünkü ortamında Cumhuriyet Halk Partisi'nin kendi içindeki yüzeysel sorunlara, ekip çekişmelerine, toplumun karşı karşıya bulunduğu ağır sorunlardan daha çok önem verirmiş gibi görünmesini halkın hoş karşılamayacağına inanıyorum. Hele Cumhuriyet Halk Partisi'ni yıpratmak için fırsat kollayan bazı gazetelere böyle bir yanlış görüntü yaratacak malzemeyi vermek hiç hoş karşılanamaz. Bu tür çabalar, çok şükür Partimiz içinde çok dar bir çevrede olmaktadır ve gerçeğe aykırı bir görüntü vermektedir. Ama Cumhuriyet Halk Partisi'ni yıpratmak isteyen bazı çevrelerin ve yayın organlarının da katkısıyla bu çabaların gürültüsü çok olmaktadır.

Cumhuriyet Halk Partisi'nde başka partilerin üyelerinin imrendikleri bir hoşgörü ve parti içi demokrasi vardır. Ülkenin bugünkü ortamında herkesin bu hoşgörüyü ve parti içi demokrasiyi sorumlucu değerlendireceğine inanıyorum. Partililerimizin ve örgütümüzün çok büyük bir kesimi bu sorumluluğun bilincindedir; bunu inançla ve kıvançla belirtmek isterim. Fakat seçimlere 40 günden az kaldığı bir sırada bu Parti içi güç gösterilerine, iddialarına herkesin son verip, tüm olarak Parti'nin gücünü ortaya koymak üzere elbirliği yapmaları gerekir. Tekrar ediyorum, kimsenin Cumhuriyet Halk Partili adayları “şu kişinin veya ekibin adaydır” diye sunmaya hakkı yoktur. Halkın bunu merak ettiğini sananlar da, öyle inanıyorum ki, kendi kendilerini aldatmaktadırlar. Hepsi Cumhuriyet Halk Partisi'nin değerli adaylarıdır. Cumhuriyet Halk Partisi'nin hakkı olan oyları da şunun veya bunun adayı olarak değil, ancak Cumhuriyet Halk Partisi'nin adayları olarak alabilirler, önümüzdeki seçimin bir Kurultay veya Grup seçimi olmadığını herhalde herkes aklında tutmalıdır.

Dışımızdaki Solla Sınırlarımız

Bu Küçük Kurultay'dan bu yöndeki birtakım yanlış ve haksız izlenimler yaratma çabaları sona ermiş olarak çıkacağımızı umuyorum. Parti içi tutarlılık da Parti birliği kadar önemlidir, özellikle bir demokratik sol parti için çok önemlidir. Aslında Cumhuriyet Halk Partisi yıllar süren iç mücadeleler sonucu bu tutarlılığa erişmiştir. Ama tutarlı olmak yeterli değildir, tutarlı olduğumuza tüm halkımızı kesinkes inandırabilmemiz de gereklidir. Bu konuda önemli olan dışımızdaki solla ilişkilerimizi ve sınırlarımızı çok belirgin biçimde çizip ortaya koyabilmemizdir. Çünkü bu konuda bir belirsizlik veya kuşku uyandırıcılık olursa parti içi tutarlılığa da gölge düşmüş olur ve bu Cumhuriyet Halk Partisi'ni büyük ölçüde güçsüzleştirir. Aslında bütün dünyadaki, bütün demokratik ülkelerdeki, demokratik sol, demokratik sosyalist veya sosyal demokrat partiler bu sorunla karşı karşıyadırlar. Çünkü özellikle demokratik sol ve sosyal demokrat akımların yeterince kökleştiği ülkelerde, onun

dışında kalan sol güçlenme olanağı bulamadığı için, sürekli olarak, demokratik sol, sosyal demokrat ve demokratik sosyalist partilere sızmaya çalışır. Gücünü yitirmek istemeyen, güçlenebilmek ve halkına güven verebilmek isteyen her sosyal demokrat, demokratik sosyalist veya demokratik sol parti bu konuda sürekli titizlik göstermek zorundadır.

Bizim halkımız, demokrasiyle ve kendi değer ölçüleriyle bağdaşmak koşuluyla, toplumun gereksinme duyduğu her ilerici adıma ve atılıma açıktır. Ama halk bir partiyi olduğu gibi görebilmek ister, Cumhuriyet Halk Partisi’ni de ve Cumhuriyet Halk Partisi’nin demokratik sol anlayışını ve tutumunu da, gerçekte nasılsa öyle görebilmek ister. Onun için kendi dışımızdan bu Demokratik Sol doğrultuya bazı yanıltıcı gölgeler düşmesini önlemeye özen göstermemiz gerekir. Buna, Genel Başkan olarak benim, Demokratik Sol hareketin başından beri ne kadar önem verdiğimi biliyorsunuz. Fakat özellikle önümüzdeki seçim kampanyasında eksiksiz olarak bütün örgütün bu özeni en ileri ölçüde göstermesini bekliyorum.

“Parti dışı sol” derken, bizim dışımızdaki yasal sol partileri değil, partileşmemiş veya partileşemeyen ya da partileşmek istemeyen bazı sol grupları, dernekleri, grupçukları, fraksiyonları kastediyorum. Dışımızdaki sol partilerle aramızdaki ayrılıklar ve çizgiler oldukça kesin biçimde bellidir. Bu konuda ciddi bir sorunla karşı karşıya bulunduğumuzu sanmıyorum. Esasen kendiliğinden yeteri kadar belirmese bile, seçim kampanyalarında o partiler kendi açılarından aramızdaki ayrılıkları, sınırları bütün açıklığıyla ortaya koymaktadırlar. Ama ötekilerin, yani, bizim dışımızdaki ve yasal sol partiler dışındaki birtakım toplulukların, grupçukların, fraksiyonların, derneklerin ne oldukları pek belli olmadığı için onlarla ayrılığımızı sürekli vurgulamak, daha özel bir dikkat, sürekli bir çaba ister.

Gerçek “Demokratik Kitle Örgütü” CHP’dir

Önce şunu belirtmek isterim ki, sorunu “demokratik kitle örgütleriyle ilişkiler” diye koymak hem gerçeğe aykırıdır hem de kendi kendimize, kendi Partimize haksızlık olur. En azından sayısal gerçeklere baktığımızda, Türkiye’de Cumhuriyet Halk Partisi kadar büyük veya Cumhuriyet Halk Partisi’ne yakın büyüklükte ve onun kadar gerçek bir demokratik kitle örgütünden söz etmek çok garip olur.

Diyelim ki, yanlış bir tanımlamayla bazı meslek dernekleri için “kitle örgütü” deyimi kullanılıyor. Yanlış bir tanımlamayla diyorum, çünkü “kitle örgütü” sayılmak bir anlamda meslek kuruluşu olmanın gereğine ve doğasına aykırıdır. Meslek kuruluşları kitleyi değil, o kitlenin içindeki belli meslek gruplarını temsil ederler. O bakımdan “yanlış tanımlama” deyimini kullandım. Ama elbette kendi kendileri için bazı kuruluşlar o tanımlamayı kullanırlarsa, bunu da saygı ile karşılamamız gerekir. Yeter ki, kendi kendimize olan saygımızı ve inancımızı yitirmeyelim... Bunların dışında, kaç yandaşları bulunduğu bilinmeyen, halktan, kitlelerden ne kadar kopuk oldukları ise halka güvenmeyişlerinden, demokrasiye inanmayışlarından belli olan bazı küçük toplulukları, fraksiyonları “demokratik kitle örgütleri” diye tanımlamak herhalde çok yersizdir.

Cumhuriyet Halk Partisi’nin, kendi dışındaki solun büyük bir bölümü ile belirgin ayrılıkları vardır. Bunların bazı önemlilerini, içinde bulunduğumuz ortamda özellikle önem kazananlarını, kısaca belirtmek isterim.

CHP’nin Özgürlükçü Demokrasiye Bağlılığı

Bir kere bizim dışımızdaki sol kuruluşlardan önemli bir bölümünden farklı olarak, CHP, ülkeye kendi getirdiği özgürlükçü demokratik rejimi yalnız bir araç olarak değil, aynı zamanda kalıcı bir amaç olarak benimsemektedir. Onu bir aşama gibi kullanmayı, başka amaçlara, demokrasi dışı amaçlara geçmek için bir aşama gibi kullanmayı aklından geçirmemektedir.

Yine CHP, ekonomide bir düzen değişikliği istemektedir. Ama bu düzen değişikliğinin bu anlamdaki demokrasiyle, çok partili özgürlükçü demokrasiyle bağdaşacak ve onu güçlendirecek bir düzen değişikliği olmasına önem vermektedir.

Demokratik İşletmecilik ve Çalışma Düzeni

Yine CHP, kendi Demokratik Sol doğrultusu açısından tüm üretim araçlarının devletleştirilmesini değil, devlette ve ekonomide örgütlenmiş halkın etkinliğinin artmasını istemektedir.

Aynı zamanda devlet kesiminin bir siyasal baskı ve yönlendirme aracı olmasını değil, giderek demokratikleşen bir işletmecilik modeline kavuşmasını istemektedir. Bu amaçla da, kamu işletmelerinde, kamu kesimindeki ekonomik işletmelerde, çalışanların yönetime ve sorumluluğa etkin bir biçimde katılmasına gerek duymaktadır. Bunun kesin hazırlıklarını da yapmıştır. Öyle umuyorum ki önümüzdeki günlerde bunu bir yasa gücünde kararname olarak açıklayıp uygulamaya başlayabileceğiz. Sanırım, ülkemizde, çalışanların kamu kesimindeki işletmelerde yönetime ve sorumluluğa katılmasını isteyen tek sol parti, Cumhuriyet Halk Partisi'dir.

Yine CHP, kendi dışındaki sol akımların bazısından farklı olarak, demokratik işçi haklarını, yine tıpkı özgürlükçü demokrasi gibi bu ülkeye kendi getirdiği demokratik işçi haklarını, ister istemez bu hakları ortadan kaldıracak bir rejime ve düzene geçiş için bir aşama, bir araç olarak değil, demokrasinin kesin ve sürekli bir gereği olarak benimsemekte ve değerlendirmektedir. Kendi dışındaki solun büyük bir bölümünden bu konuda da ayrılmaktadır.

Demokratik Devrimcilik

Öte yandan CHP'nin devrimciliği, demokrasinin karşıtı olan bir devrimcilik değildir, demokrasiye inançsızlıktan doğan bir devrimcilik değildir; demokrasiyle bağdaşan ve onu güçlendiren, ona daha çok genişlik, derinlik ve gerçeklik kazandıran bir devrimciliktir.

“Tek yol devrim” diyen, bunu derken de demokratik yolları, oyu, seçimi, kısacası halk iradesini reddeden, o anlamdaki devrimin silahlı mı yoksa silahsız mı gerçekleştirilmesi gerektiğini aralarında tartışan, bunun ancak örgütlenme biçimleri veya stratejileri, taktikleri üzerinde ayrılan birtakım fraksiyonlar, kendilerini ne kadar “solcu” olarak tanımlarlarsa tanımlasınlar, solculuğun düşünme yöntemlerinden ve temel yaklaşımlarından bile yoksundurlar. Çünkü solculuğun düşünme yönteminde ve temel yaklaşımlarında başlıca unsur, kendi toplum koşullarını objektif biçimde değerlendirmektedir. Bu değerlendirmeyi yapan bir sol, özgürlükçü demokrasi ile bağdaşmayacak hiçbir düzenin ve hiçbir çözümün Türk toplumunda geçerli olamayacağını görebilir. Cumhuriyet Halk Partisi bunu görmüştür ve demokratik sol doğrultusunu bu gözleme dayanarak oluşturmuştur.

Kendi Koşullarımızı Değerlendiremeyen Özenticiler

Bizim dışımızdaki solun büyükçe bir bölümünün kendi toplum koşullarımızı objektif olarak değerlendiremeyişlerine en yeni iki örnek vermek isterim: Bizim dışımızdaki sol çevrelerden, çok şükür hepsi değil, fakat bazısı, örneğin bir İran Devrimi'ne özenmektedirler. Daha doğrusu bundan

birkaç ay önceye kadar özeniyorlardı, şimdi nasıl yanıldıklarını sanırım kendileri de görmüşlerdir. Kimisi susmaktadırlar, kimi de İran'daki devrimi, daha sonucu da belli olmayan bu devrimi bundan birkaç ay önceye kadar konuştuklarının tam tersi biçimde konuşarak değerlendirmektedirler. Bu sözlerimi, İran Devrimi ile ilgili kendi değerlendirmem olarak söylemiyorum. Bu bizim işimiz değildir, İran'ın kendi işidir. Fakat bir başka ülkenin kendine özgü koşullarını, Türkiye'nin koşullarından birçok noktalarda çok farklı olan koşullarını hiç hesaba katmaksızın o ülkedeki bir devrime Türkiye'deki bazı kimselerin, kendi ülkeleri için özenmelerinin ne kadar geçersiz olacağını göstermek için ortaya koyuyorum.

Bunun dışında yine Türkiye'de birtakım sol grupçuklar arasında Nikaragua Devrimi'ne özenenler ve aralarında Türkiye açısından bunu ciddi ciddi değerlendirmeye, tartışmaya kalkışanlar da görülmektedir, duyulmaktadır. Her iki ülkedeki koşulların Türkiye'dekinden ne kadar değişik olduğunu, kıyaslanamayacak kadar, Türkiye için ahkâm çıkarılamayacak kadar değişik olduğunu bile görememeleri, gerçek anlamda bir sol düşünce ve değerlendirme sürecine giremediklerinin açık kanıtıdır. Bu tür özentilere kapılanlar, Nikaragua'daki kırk yıllık Somoza Hanedanı'nın veya İran'daki uzun bir Şah yönetiminin baskısından bunalanların biraz daha özgür bir rejime geçiş umuduyla giriştikleri hareketlerin, uyguladıkları stratejilerin, otuz yıllık Türk demokrasisine karşı da gerekli ve geçerli olabileceğini sanacak kadar dünyadan ve Türkiye'den habersizdirler.

Türkiye'de demokrasinin gerçekliği ve geçerliliği şuradan da bellidir: Sık sık söylediğim gibi, dünyada demokrasiden yararlanarak faşizmin iktidara gelebildiği ülkeler görülmüştür. Ama bir kez iktidara geldikten sonra demokratik rejim içinde faşizmin iktidardan indirilebildiği sanırım yalnız Türkiye'de görülmüştür. Böylesi bir ülkede Nikaragua'ya veya İran'a özenenler, oraların kendilerine özgü koşullarından kaynaklanmış devrimlerine özenenler, dünyadan da habersizdirler, kendi ülkelerinden de, kendi toplumlarından da habersizdirler. Dünyadan ve kendi ülkelerinden, kendi toplumlarından, bu kadar habersiz olanların, bırakınız solculuklarını, düşünce güçlerini bile ciddiye almak olanağı elbette yoktur.

Milliyetçilik ve Sol

Bizim dışımızdaki solun önemli bir bölümünden CHP olarak oldukça kesin çizgilerle ayrıldığımız bir konu da milliyetçiliktir; ve Türkiye'nin bugünkü ortamında, kendi dışımızdaki bir kısım solla milliyetçilik konusundaki belirgin ayrılığımız giderek artan bir önem kazanmaktadır.

Bizim dışımızdaki, Türkiye'de ulusal yararı gözetmenin solculuğa aykırı olduğunu sanan bazı sözde solcular vardır. Ulusal birliği korumaya özen göstermenin solculuğa ve sosyalizme ters düştüğünü sanan bazı dünyadan habersiz solcular vardır. Bunlardan bazıları ülkemizde bölücü akımları desteklemektedirler, bazıları Kıbrıs Türklerinin ulusal haklarına, onun da ötesinde insanca ve özgür yaşama haklarına karşı çıkmaktadırlar. Kıbrıs Rum Yönetimi'nin şoven milliyetçiliğine destek olmayı solculuğun gereği sayan bazı sözde solculara bile rastlanmaktadır Türkiye'de.

Hükümetimiz Türkiye'nin uluslararası siyasal ve ekonomik ilişkilerini çok unsurlu bir dengeye kavuşturarak bağımsızlığımızı daha sağlam temellere dayandırmaya çalışırken, bu dengeyi başka yönlerden bozmaya kalkışan, hatta sağlıklı bir yeni dengeye geçişi engellemeye uğraşan bazı sol akımlar veya sol görüntülü akımlar da vardır ülkemizde. Bunlar milliyetçiliğin solculukla bağdaşmadığı yanlışlığına kapılırken, yalnız CHP'nin demokratik sol anlayışından ayrı düşmekle kalmamaktadırlar, aynı zamanda sosyalist ülkelerden her birinin ne kadar milliyetçi olduğunu da

bilmezmiş gibi davranmaktadırlar.

Oysa çağımızda sosyalist ülkelerin milliyetçilikleri artık bilinmezlikten gelinemeyecek kadar belirginleşmiştir. Sovyetler Birliği’nden Çin Halk Cumhuriyeti’ne kadar, Romanya’dan Arnavutluk’a kadar tüm sosyalist ülkelerde koyu bir milliyetçiliğin değişen biçim ve ölçülerde kanıtları görülebilir. Yer yer milliyetçilik kimi sosyalist ülkeleri birbirleri ile sürtüşmeye hatta son olarak Vietnam’da görüldüğü gibi, savaşın eşiğine kadar götürecek ölçülere varmaktadır. Genel olarak da milliyetçilik sosyalist ülkelerden her birinin kendi yapılarına uygun ayrı birer doğrultu oluşturmaları biçiminde ortaya çıkmaktadır ve her sosyalist ülkenin kendi koşullarına uygun ayrı bir ideolojik doğrultu, model oluşturma hakkı ve gerekliliği artık sanırım istisnasız bütün sosyalist ülkelere de kabul edilmektedir. Bu ülkelerden bazılarının, milliyetçiliği dış politikada veya ideolojide açıktan kendilerine özgü birer yol seçmeye kadar götüremeyişleri de, bunu istemeyişlerinden, bu gereksinmeyi duymayışlarından değil, içinde bulundukları koşulların buna el vermeyişindendir.

İrkçılıktan Faşizm Doğar Ama Sosyalizm Doğmaz

Değerli arkadaşlarım,

Türk toplumu gibi tarih boyunca tek bir ulus olarak yaşamış bir toplumu kendi içinden bölmeye kalkışmanın tarihsel gelişmeyle de, solculukla da ilişkisi yoktur. Bu olsa olsa, Türk Devleti’ni ve Türk ulusunu geçen yüzyıldan beri bölmek isteyen değişik güçlerin oyununa bilmeden veya bilerek gelmektir. Böyle bir bölücülük çabasını ırk ayırımına dayandırmaksa, sağ açıdan da sol açıdan da bakılsa kaba bir ırkçılıktan, ilkel bir kafatasçılıktan başka bir şey değildir. İrkçılıktansa faşizmin doğduğu görülmüştür, sosyalizmin doğduğu hiç görülmemiştir.

Atatürk Milliyetçiliği

Çağımızdaki milliyetçilik akımlarının belki de insancası Cumhuriyet Türkiye’si’nin mayası olan ve CHP’nin simgesi olan Atatürk milliyetçiliğidir. Atatürk milliyetçiliğinde ırk ayırımının da, din ve mezhep ayırımının da yeri yoktur. Zaten bu ayrımları yapmak ve gözetmek, Türk ulusunun, Türk toplumunun tarihsel geleneklerine de aykırıdır. Sayısız etnik grupların yüzyıllar boyunca kaynaştığı ve bütünleştiği bir ülkede yaşıyor olmanın gerçeğinden kaynaklanan bir milliyetçiliktir Atatürk milliyetçiliği ve CHP de bu milliyetçiliğin bayrağını inançla taşımaktadır. Atatürk milliyetçiliği bencil bir milliyetçilik değil, tüm insanlığın esenliğini gözetken bir milliyetçiliktir, yurttan da dünyada da barış isteyen bir milliyetçiliktir.

Milliyetçiliğin Zayıflamasından Kafatasçı Sahte Milliyetçiler Sorumludur

Türkiye’de bizim dışımızdaki solun bazı kesimlerinde milliyetçiliğe karşı, ülkenin de, çağdaş dünyanın da gereklerine ve gerçeklerine aykırı olarak bir tepki uyanmış olmasından; bazı sol çevrelerde veya toplumun çok az da olsa bazı yüzeydeki kesimlerinde âdeta milliyetçilikten, Türk milliyetçiliğinden, bir kaçış eğiliminin başlamış olmasından aslında en başta kendilerine “milliyetçi” diyen, ama Atatürk milliyetçiliğini reddeden bazı kafatasçılar sorumludur. Elbette, Türkiye’de milliyetçiliğe karşı olma akımının –çok sınırlı da olsa– ortaya çıkmasında bazı dış güçlerin veya gelişmelerin de etkisi vardır. Ama bu dış güçlerin ve dış gelişmelerin Türkiye’de bir ölçüde de olsa etkinlik kazanabileceği bir ortamın oluşmasından da yine o sahte ve bölücü milliyetçiliği yıllardır ülkemizde yaymaya kalkışan ilkel kafatasçılar sorumludur. Yıllardan beri Türk ulusunun üyelerini, “Türk olanlar ve olmayanlar” diye ayırmaya kalkışanlar onlardır. Bundan daha birkaç yıl önce bir

Güneydoğu iline “başbuğ”ları geleceği zaman, bir gün önce hoparlörlerle bütün kenti dolaşıp, “Savulun Türkler geliyor” diyerek, Türk ulusuna bağlılıklarını her vesile ile göstermiş olan o kent halkını tedirgin edenler ve kışkırtanlar, orada böylece bölücülük tohumunu ekenler yine onlardır. Oy hesaplarıyla mezhep ayrılıklarını ideolojik ayrılıklar kalıbına dökmeye kalkışanlar da onlardır. Böylelikle, tarihimizde zaman zaman ancak bazı dış güçlerin, Türkiye üzerinde emelleri olan dış güçlerin, kışkırttıkları mezhep ayrımcılığını bu kez içeriden kışkırtanlar da yine o kafatasçılardır.

Oysa gerçek milliyetçilik, bir ulusu bölen ve kendi içinde çatıştıran, kendi kendine düşman eden milliyetçilik değildir. Gerçek milliyetçilik, ulusal birliği ve iç barışı pekiştiren milliyetçiliktir. Solda, bu tür kışkırtmalara kapılarak milliyetçilikten soğuma eğilimine kapılanların nasıl bir oyuna geldiklerini çok geçmeden anlayacaklarını umarım. Hele sokaklarda yıllarca “Bağımsız Türkiye” diye haykırdıktan sonra, bağımsızlığımızı simgeleyen Ulusal Marş’a, İstiklal Marşı’na saygısızlık gösterenler de çok az sayıda da olsa, bu oyuna gelenler arasından çıkmaktadırlar. Onların da kısa sürede nasıl bir oyuna geldiklerini görececeklerini umarım.

CHP’nin Kapıları Bölücülüğe Kapalıdır

Sağdan da soldan da gelse bölücülöklere CHP’nin kapıları, CHP’lilerin kafaları sımsıkı kapalıdır ve kapalı kalacaktır. Türk ulusunun birliğini sürdürebilmesi ve bu toplumda CHP’nin gücünü ve varlığını sürdürebilmesi her şeyin üstünde buna bağlıdır. Onun için özellikle bu seçim kampanyasında, CHP milliyetçiliğine, Atatürk milliyetçiliğine ters düşenlerle, karşı çıkanlarla, solda da sağda da olsalar bu milliyetçilik anlayışıyla ters düşenlerle ve ona karşı çıkanlarla, aramızdaki kesin ve giderilmez ayrılığı her vesile ile gözler önüne sermek zorundayız. Bunu da elbette kendimize yaraşır biçimde, yani demokratik ve barışçı yaklaşımımız içinde yapacağız. Bunun ulusumuza büyük yarar sağlayacağı kadar, CHP’ye de büyük güç katacağına inanıyorum. Bu inancım kendi kişisel gözlemlerime dayanıyor. Bölücü akımların göreceli olarak en çok etkili olduğu, etkinlik kazandığı sanılan Güneydoğu ve Doğu bölgemizin birçok illerini, bildiğiniz gibi bu yaz başında dolaşım. Ancak çok az yerde ve çok ürkek bir sesle dile getirilen bölücü sloganlar toplantılarımızda da bazen duyuldu ve bölücü sloganları nerede duyduysam açıktan karşı çıktım. Karşı çıktığım her yerde o bölücü sloganları haykıranların nasıl bir anda halktan soyutlanıverdiklerini halkın içinde bir avuç insan olarak yapayalnız kalıverdiklerini gördüm.

Hepinizin ve tüm örgütümüzün, bütün adaylarımızın bu seçim kampanyasında dışımızdaki solla ayrılıklarımızı belirgin biçimde ortaya koymalarını, özellikle Cumhuriyet Halk Partisi’nin milliyetçilik anlayışını açık ve seçik biçimde ortaya koymalarını, yalnız Parti yararı açısından değil, ulusal yarar açısından da ve demokrasimizin esenliği açısından da başta gelen görevimiz olarak sayıyorum.

Sorunlar ve Çözümler

Bu düşüncelerimi ve dileklerimi sizlere sunduktan sonra şimdi yine seçim kampanyasında üzerinde özellikle durmamız gereken bir tema olduğu için, hükümete geldiğimizde karşılaştığımız, üstlenmek zorunda kaldığımız sorunlara ve bu sorunlarla ilgili olarak getirdiğimiz ve getirmekte olduğumuz çözümlere kısaca değinmek istiyorum. Bu konuda daha ayrıntılı bilgileri, bugün ayrılmadan önce sizlere dağıtılacak olan Genel Yönetim Kurulumuzun bastırdığı, *Zor Günleri Halkımızla Birlikte Aşıyoruz* başlıklı kitapta bulacaksınız. Seçim kampanyasına başlarken hepinizin bu kitabı okumanızı ve kampanya süresince de yanınızda bulundurmanızı diliyorum. Sanırım ki gereksinme

duyabileceğiniz en ayrıntılı bilgileri bile bu kitapta bulabileceksiniz. Ben fazla vaktinizi almamaya çalışarak bir özet değerlendirme yapmak istiyorum.

Ekilen Tohumların Acı Ürünleri

Bilindiği gibi, hükümete gelince karşılaştığımız temel sorunlardan, en kaygı verici sorunlardan biri iç kavgalar ve asayiş sorunu idi. Yıllar boyunca ülkemizde ekilen kin ve kavga tohumlarının, kafalara örülen örümcek ağlarının acı meyveleri, acı ürünleri her yıl giderek artan ölçüde ortaya çıkmaktaydı ve Cumhuriyet Halk Partisi hükümete geldikten sonra, yıllar öncesinin tohumlarını, filizlerini, bu acı ürünleri derlemeye devam etti. Bir toplumda 11-12 yıl bazı gençler yüreklerinde kinle, kafalarında bağınazlığın örümcek ağlarıyla yetiştirilmiş olurlarsa; bir ülkede kimi gençler, hatta ne yazık ki kimi çocuklar kendi kafalarına doldurulan kalıplaşmış düşüncelere uygun düşünmeyenleri, sokakta, durakta, kahvehanede gördükleri zaman öldürmeyi bir görev sayacak kadar bağınaz biçimde yetiştirilmiş olurlarsa ve bu şekilde yetiştirilen gençlerin sayısı onları, yüzleri, binleri değil, on binleri bulmuş olursa; bu tohumların, bu filizlerin etkilerini toplumdan bir anda, bir yılda temizlemek elbette mümkün değildir.

Üstelik bu şekilde yetiştirilen gençlerden bazılarında yıllar boyunca suçlar işletilmiştir, cezası, müeyyidesi ağır olan suçlar işletilmiştir ve halen de işletilmektedir. Bu suçları işlemiş olan binlerce genç istese bile geriye dönüş yolunun, nedamet yolunun kapandığını görmektedir. Acı gerçek o. Bu şekilde nedamet yolunun, pişmanlık yolunun, geriye dönüş yolunun kapatıldığını gören gençler yeni eylemlere kışkırtılmaya büsbütün hazır ve açık bir duruma gelmiş olmaktadırlar. Türkiye’yi bazı gençler bakımından, çok şükür Türk gençliği içinde küçük bir azınlığı oluşturan bazı gençler bakımından, bu durumda bulduk. Ayrıca mezhep ayrılıklarıyla bölünmüş durumda bulduk, ideolojik ayrılıkların düşmanlığa ve kavgaya dönüştürüldüğü bir ortam bulduk.

Eğitilmiş Eylemci - Eğitimsiz Polis

Hükümete geldiğimizde sağlıklı ve sollu binlerce, on binlerce insanı, şiddet eylemcilerini yıllarca en yüksek düzeyde eğitilmiş olarak bulduk, ellerinde en modern hafif silahlarla ve o silahları kullanmasını bilir durumda bulduk. Buna karşılık Türkiye’de polisin büyük çoğunluğunun yıllardan beri hiç eğitim görmeden, bir aylık bile eğitim görmeden, ortaokuldan nasıl mezun olmuşsa ve ortaokulda öğrendiklerini de unuttuktan ve yıllar geçtikten sonra polis diye alındığını, üzerine üniforma giydirilip eline silah verilip sokağa salındığını gördük. O polislerimizi elbette eleştirmeye, suçlamaya hakkımız yok. Büyük çoğunluğu iyi niyetliler, ne kadar iyi niyetli olduklarını bizim muhalefette olduğumuz yıllarda gösterdiler. Ama karşısında öylesine iyi eğitilmiş, iyi silahlandırılmış eylemciler bulunan polisin çoğunluğunun iyi niyetli olması elbette yeterli değildir. Onların da en az mücadele etmek ve etkisiz bırakmak zorunda kaldıkları kimseler kadar iyi eğitilmiş ve gerekli araçlarla donatılmış olmaları gerekir. Araç eksikliği belki kısa sürede giderilebilir, ama eğitim eksikliği, paranız, döviziniz olsa da, kısa sürede giderilemez.

Yeni Bir Devlet Anlayışı ve Eylemcilerin Tepkisi

Onun için Cumhuriyet Halk Partisi hükümete geldikten sonra iç güvenlik alanında bir yandan kısa sürede sonuç verecek, bir yandan orta ve uzun sürede sonuç verecek bazı köklü çözümlere girişti. Bunlardan en başta geleni devletin tavrını, devletin davranışını değiştirmektir. Eylemciler arasında taraf tutan, birini kötüleyip, ötekini sırtını sıvazlayarak eyleme kışkırtan ve değişik kamplardan eylemcileri birbiriyle çatıştırarak ülkeye barış getirebileceğini sanan bir devlet anlayışının yerine,

yıllardan beri ilk kez, Türkiye’ye, Cumhuriyet Halk Partisi’nin 1978 başında kurduğu hükümetle birlikte, silahlının, eylemcinin, tedhişçinin, sağcısıyla solcusunu birbirinden ayırt etmeyen, düşünce uğruna adam öldürenlerden bir kısmına “vatan kurtaran aslan” gözüyle ve bir kısmına “hain” gözüyle bakmak yerine, tümüne birden katil gözüyle bakan bir hükümet işbaşına gelmiş olmaktadır.

Böyle bir devlet anlayışı ve böyle bir hükümet yaklaşımı bazı çevreleri çok tedirgin etti. Aslında yalnız sağdaki eylemciler değil, soldaki eylemcilerden de çoğu Cephe Hükümetleri dönemini arar duruma geldiler. Çünkü o dönemin, Cephe Hükümetleri döneminin yönetimi aslında solcu şiddet eylemcilerine de karışmıyordu, “sağdaki eylemciler nasıl olsa onların hesabını görür” diye bir bekleyiş içine girmiş bulunuyordu.

Oysa bizim Hükümetimiz ayırım gözetmeksizin hepsinin birden üstüne yürüdü, bunların hepsi birden hedef alındılar. Sağdaki eylemciler artık devleti işgal etme aşamasına gelmişlerdi.

Destekledikleri partinin sözcüleri çekinmeden söylüyorlardı, “Bizim için iktidarın yolu devlet dairelerinden ve okullardan geçer” diyorlardı ve üniversitelerden, eğitim enstitülerinden ortaokullara kadar kendi iktidar yollarını eli silahlı çocuklara, gençlere açtırmaya kalkışıyorlardı. İki-üç kamu kuruluşu dışında tüm kamu kuruluşları biz hükümeti kurduğumuzda bunların işgali altına girmişti ve bu işgal özellikle bizim 1977 haziran ve temmuzunda kurduğumuz bir aylık hükümet dönemiyle 1977 sonu arasında, yani ikinci Cephe Hükümeti sırasında yoğunlaşmıştı. Çünkü artık demokratik süreç içinde iktidardaki günlerinin, sürelerinin sayılı olduğunu bilenler, bir an önce devleti içinden işgal edip rejimin ve devletin niteliğini değiştirmeyi amaçlıyorlardı. Yalnız okullar değil, yalnız üniversiteler değil, yalnız eğitim enstitüleri değil, yalnız birçok devlet daireleri ve bazı devlet fabrikaları değil, gümrükler işgal altına alınmıştı, hastaneler birbiri ardından işgal altına alınmaya başlanmıştı.

Bunlar, işgal ettikleri devlet kadrolarından Cumhuriyet Halk Partisi hükümete gelip de ayrılmak zorunda kalınca, kendilerini destekleyen güçler de etkinliklerini ve maddi olanaklarını yitirmeye başlayınca büyük bir huzursuzluğa sürüklendiler.

Değişik görüntüde de olsa soldaki eylemciler de aynı huzursuzluklara yöneldiler. Eskiden daha çok birbirlerini hedef alırlarken bu kez, sağlı-sollu hem birbirlerini hem de Hükümetimizi hedef almaya veya Hükümetimizi müşkül durumda bırakacak masum hedeflere yönelmeye başladılar.

Şiddet eylemciliğine karşı, teröre karşı köklü ve etkin çözümler getirme yolunda bir mücadeleye girerken, bunu göze almak zorundaydık. Bir süre şiddetin tırmanacağı bir tepki süreci içine girilmesi doğaldı ve bunu göze almak zorundaydık.

Eğitim Kurumlarında ve Yurtlarda Sağlanan Barış

Öte yandan daha iç güvenlik kuvvetlerimizi etkinleştirme olanağı bulamadan bazı somut başarılar sağlamaya başladık. Örneğin, daha geçen yıl, 1978 başlarında, hükümete geldikten birkaç ay sonra, üniversitelerin ve yükseköğrenim kurumlarının çoğunda, hangi ideolojik doğrultuda olursa olsun tüm gençlerimizin barış içinde okuyabilecekleri, öğrenimlerini sürdürebilecekleri bir ortam hazırladık. İki-üç yükseköğrenim kurumu bir yana bırakılacak olursa –ki onlarla da önümüzdeki ders yılında daha etkin biçimde ilgilenmeye kararlıyız– Türkiye’de bütün yükseköğrenim kurumlarında artık öğretim aksamasız, kesintisiz ve büyük ölçüde barış içinde ve karma olarak sürer duruma gelmiştir.

Biz hükümete gelmeden önce eğitim enstitülerine devlet sınavlarını kazanamasa bile, sadece bir partinin özel sorularını yanıtlayabilen gençler alınırdı. Devlet sınavlarını kazananlar ise ellerinde Danıştay'dan alınmış karar olsa bile, Devlet Eğitim Enstitülerine giremezlerdi. Hükümetimiz döneminde eğitim enstitülerinde yalnız barış sağlanmakla kalmadı, burada hem haksız olarak da olsa bu enstitülere girmiş olanlardan suç niteliğindeki eylemlere karışmayanlar alıkonuldu, hem de hakları olduğu halde o enstitülere giremeyenlerin o enstitülere girip okumaları sağlandı ve bu enstitülerin sayısı artık ülke gereksinmesini de aştığı için, bunlardan bir kısmı teknik okullara, meslek okullarına dönüştürülmeye başlandı.

Ülkemizde on-on iki yıl devlet yurtlarından çoğuna devlet gücü giremez olmuştu; arama yapmak üzere giremez olmuştu, oralara kaçan eli silahlı suçluları yakalamak üzere giremez olmuştu ve bu yurtlardan çoğu ya bir silahlı grubun ya da öbür silahlı grubun işgali altındaydı. Ancak bir grubun militanlarının kalabildiği bu yurtlar yaklaşık yüzde on kapasiteyle kullanılabiliyordu.

Yine Cumhuriyet Halk Partisi hükümete geldiğinde, geride bıraktığımız ders yılının başlangıcından, yani 1978 güzünden başlayarak, tüm devlet yurtlarına devlet girdi ve bu yurtlarda bütün Türk çocukları şiddet eylemine, suç niteliğinde eyleme kalkışmamak koşuluyla barış içinde yaşayabilir, öğretimlerini ve sosyal faaliyetlerini sürdürebilir duruma geldiler.

Türkiye'de "kurtarılmış bölge" denen bölgeleri sanki yeni bir şeymiş gibi sunanlar veya göstermeye çalışanlar bundan yaklaşık bir buçuk yıl öncesine kadar tüm üniversitelerin, tüm eğitim enstitülerinin, liselerden ve ortaokullardan giderek artan bölümünün ve tüm devlet yurtlarının utanılacak bir şekilde, sözde "kurtarılmış," aslında eli silahlı devlet dışı güçler tarafından işgal edilmiş müesseseler olduğunu herhalde unutamazlar.

İç Güvenlik Kuvvetlerini Etkinleştirme Çalışmaları

Değerli arkadaşlarım,

Bu arada iç güvenlik önlemlerini etkinleştirme, iç güvenlik kuvvetlerimizin yeterlilik düzeyini artırma yolunda programlı çalışmalara girdik. Dediğim gibi, bunlardan bazıları kısa sürede, bazıları orta veya uzun sürede sonuç verebilecek çözümlerdir. O arada polisimizin, iç güvenlik kuvvetlerimizin teknik ve bilimsel destek servislerini, laboratuvarlarını geliştirmeye başladık. Birkaç aylık yurtiçi ve yurtdışı kurslardan sonra bu konularda bir çekirdek kadro elde ettik. Bunlar da bütün sorumluluklarıyla ve güçleriyle çalışmaya başladılar ve bu teknik servisler, bilimsel servisler, laboratuvarlar çalışmaya başladıktan sonradır ki, Türkiye'de ilk kez, iki veya üç cinayette kullanılmış bulunan mermi kovanlarının aynı silahtan çıktığı anlaşılmaya başladı. O silah bir kişinin elinde yakalandığı vakit, muhtelif tarihlerde ve yerlerde o silahları kullanarak cinayet işlemiş olanlar zincirleme yakalanmaya başladılar.

Yine bu teknik servisler, laboratuvarlar işlemeye başladıktan sonradır ki, yer yer, Hükümet'i müşkül durumda bırakmak veya kışkırtıcılık yapmak için kendi üyesi bulunduğu, kendi içinde bulunduğu binaya bomba bırakanlar ortaya çıkmaya başladı.

Yine bu teknik servisler, bilimsel servisler kurulduktan sonradır ki, Türkiye'de ilk kez yakalanan, bulunan bombalar patlatılmadan sökülüp içindeki kanıtlar saptanmaya ve oradan iz sürülerek suçlular yakalanmaya başladı.

Bunun sonucu nedir? Artık özellikle son aylarda radyonuzu, televizyonunuzu açtığınız vakit suç işleyen eylemcilerden daha çok sayıda yakalanan suçlu eylemcilerin, adalete teslim edilen ve son haftalarda da Sıkıyönetim Mahkemelerinde mahkûm edilmeye başlayan şiddet eylemcilerinin haberlerini dinlemeye başladınız. Yalnız geçen ay sonu biten iki aylık sıkıyönetim dönemi ile ondan önceki iki aylık sıkıyönetim dönemi karşılaştırıldığında, ideolojik nitelikteki suçları işleyen eylemcilerin devlet güçleri tarafından süratle yakalanma oranının iki ayda yüzde 26'dan yüzde 47'ye yükseldiği görülür.

Sıkıyönetimin Etkinliği

Öte yandan, mezhep ayrımcılığının kışkırtılarak kitle çatışmalarına dönüştürülmek istenmesi karşısında, bildiğiniz gibi, bu tür veya etnik kışkırtmaların özellikle etkin olabileceği illerde ve o illerdeki şiddet eylemlerinin beyin merkezleri durumundaki büyük illerde, yani Ankara'da, İstanbul'da, Adana'da sıkıyönetim ilân edildi.

Sıkıyönetimden amaç bireysel nitelikte, vur-kaç niteliğinde eylemleri önlemek olamazdı. Çünkü Silahlı Kuvvetler ona göre kurulmuş bir kurum, bir kuruluş değildi. Bu, daha çok polisin, jandarmanın görevi idi. Bizim sıkıyönetimden temel amacımız bazı yörelerde kitle çatışmalarına yol açabilecek ölçülerde kışkırtılan mezhep ayrımcılığını ve etnik ayrımcılığını tehlike olmaktan çıkarmaktı. Bu açıdan bakıldığında sıkıyönetimin kesin başarıya ulaştığı görülür. Çünkü çok acı anılar olarak anımsadığımız Malatya, Elazığ, Sivas olaylarından birkaç hafta sonra ve hepsinden de acı olan Kahramanmaraş olaylarından hemen sonra sıkıyönetim ilân edildiğinden beri bu tür kitle çatışmaları çok şükür ülkemizin hiçbir yerinde olmamıştır.

Dünyada Şiddet Eylemciliği

Fakat her şeye rağmen yıllardır Türkiye'de –tabiri yerinde ise– kültürü yapılmış, eğitimi yapılmış, bazı gençlerin bilinçaltına işlenmiş, sicillerine işlenmiş tedhişçilik bir kez kökleştikten sonra, onu kısa sürede toplumdan söküp atmak kolay olmuyor. Yalnız Türkiye'de değil, dünyanın hiçbir ülkesinde kolay olmuyor. Türkiye'de her marifeti yaptıktan sonra, her kışkırtmayı yaptıktan sonra, Türkiye'yi, Türk toplumunu bölmeye kalkıştıktan, yıllarca kin ve düşmanlık tohumlarını ektikten, on binlerce silahlı militanın yetiştirmelerine öncülük ettikten veya bilerek göz yumduktan sonra, bu yükü bize devredip, “Niye hâlâ iç barışı tam sağlayamadınız” diyenlere kendi günahlarının dışında başka bazı ülkelerin örneklerini hatırlatmak isterim.

Dünyada polisin demokratik ölçülerle İngiltere'deki kadar etkin olduğu bir ülke daha yoktur. Nitekim biz de polisimizin gücünü geliştirmeye çalışırken, eğitim düzeyini geliştirmeye çalışırken, büyük ölçüde İngiliz polisinden yararlandık. Ama o İngiltere'de 15 yıldır tedhişçilik sürmektedir. Daha geçen gün kraliçenin yakını İkinci Dünya Savaşı Komutanı bir emekli amiral öldürülmüştür ve yine geçen gün pek çok insan öldürülmüştür. İtalyan polisinin ve Karabiniyeri'sinin dünya çapındaki şöhretine rağmen, İtalya'da yıllardan beri tedhişçilik sürmektedir. İspanya'da faşist rejim döneminde yıllar önce başlayan şiddet eylemciliği, rejim değişmiş demokrasi gelmiş, hâlâ sürmektedir.

Şiddete Karşı Şiddet Kullanmadan Mücadele

Ben inanıyorum ki, göreceli olarak Türkiye'de belki hepsinden önce de şiddet eylemciliği sona erecektir, iç barış sağlanacaktır. Ama bunu bir günde, birkaç ayda sağlanabilecek bir mucize olarak maalesef beklememek, görmemek gerekir. Kaldı ki biz bazı muhalefet çevrelerinden Hükümet'e

yönelen bütün teşviklere veya kışkırtmalara karşın, demokrasi anlayışımızdan hiçbir ödün vermeksizin, demokratik hukuk devleti kurallarından ve barışçı yolumuzdan sapmaksızın şiddete karşı mücadele ediyoruz.

Dünyanın hiçbir ülkesinde, hiçbir demokratik ülkesinde muhalefetin hükümeti daha insafsız olmaya, şiddet kullanmaya, özgürlükleri kısımaya zorladığı görülmemiştir. Bu terslik, sanırım yalnız Türkiye’de vardır. Fakat biz bu türlü zorlamalara, kışkırtmalara, tehditlere kapılmaksızın şiddete karşı şiddet kullanmaksızın mücadelemizi sürdürüyoruz. Bu biraz zaman alan, biraz sabır isteyen, fakat demokrasiyi yaşatabilmenin ve demokrasiyi yaşatarak şiddet eylemciliğini önleyebilmenin tek yolu olan davranış biçimidir. Bu davranışımızı da sürdürmeye kararlıyız. Bu davranışımızın ne kadar etkin ve kıvanç verici sonuçlara ulaşabileceği bundan birkaç ay önce ülkemizde bir yabancı Büyükelçilik binası dışarıdan gelmiş bir şiddet eylemcisi grup tarafından işgal edildiği zaman görüldü. Bu olayda da, demin belirttiğim demokratik hukuk kurallarına bağlı, her olasılığa hazır ama mecbur kalmadıkça sonuna kadar insanca davranmaya kararlı tutumumuzu sürdürdük ve bütün dünyanın takdirle izleyen gözleri önünde, sanırım o koşullarda beklenebilecek en olumlu ve hayırlı sonucu elde edebildik.

Değerli arkadaşlarım,

Asayiş konusunda, huzur ve iç barış konusunda söyleyebileceğimiz çok şey vardır. Zaten halkımız bunları bilmektedir. Nasıl bir miras devraldık ve bu sorunlara ne türlü bir yaklaşım, nasıl insanca bir anlayış içinde çözüm getirmeye başladık, hangi alanlarda hangi sonuçları şimdiden sağladık, okullarda, üniversitelerde, yurtlarda mezhep çatışmalarının kışkırtıldığı bölgelerde ne ölçüde barış sağladık?.. Suçluları saptayıp yakalama yönünden ne kadar mesafe aldık?.. Bunları gönül huzuruyla ve inanarak anlatabilecek durumdayız.

Ekonomik Bunalım ve Nedenleri

Şimdi hükümete geldiğimizde devraldığımız ekonomik sorunlar üzerinde ve bu sorunlara getirdiğimiz ve getirmekte olduğumuz çözümler üzerinde kısaca durmak istiyorum:

CHP hükümete geldiğinde Türkiye Cumhuriyet tarihinin en ağır ekonomik bunalım dönemine girmişti. Daha önceden çeşitli vesilelerle belirttiğim gibi, aslında 1977 ortalarından öteye bunalımı birtakım sahte ve zararlı önlemlerle, giderek büyüten önlemlerle gözden saklamayı sürdürme olanağı da ortadan kalkmıştı. Bunu bildiği içindir ki Adalet Partisi, öteki hükümet ortaklarının muhalefetine karşın seçimlerin birkaç ay öne alınmasını istemişti. Nitekim 1977 Eylülü’nden itibaren Türkiye’de ekonomik bunalım bütün boyutlarıyla, bütün ağırlığıyla ortaya çıktı. Üç yıllık Cephe Hükümetleri süresince sorunlar ertelene ertelene, gözden saklana saklana büsbütün ağırlaşmış olarak halkın omuzlarında ve devletin üzerinde hissedilmeye başlandı. Bu sorunlar ve bunalım hem Cephe Hükümetlerinin aşırı ölçülere varan sorumsuzluklarının sonucuydu, hem uzun yıllardan beri işlenegelmiş yanlışlıkların, izlenegelmiş sakat bazı politikaların sonucuydu, hem de bizim dışımızda, Türkiye’nin dışında, dünyada oluşan bazı yeni etkenlerin, gelişmelerin sonucuydu.

Uzun bir dönemden beri, yaklaşık olarak İkinci Dünya Savaşı sonrasında, özellikle 1950’lerden beri Türkiye’de izlenen ekonomik politika, bu politikanın yanlışlıkları, aksaklıkları, neden Türkiye’yi böyle bir bunalım noktasına getirdi ve neden Türkiye’yi dünyadaki ekonomik bunalımdan belki de en çok etkilenen ülke durumuna getirdi?

Önce bunlar üzerinde durmak isterim.

Tarımın ve Köylünün İhmali

Bir kere Türkiye, geniş bir tarım ülkesi ve yalnız kendi halkını değil en azından bütün Ortadoğu ülkeleri halkını besleyebilecek kadar geniş tarımcılık ve hayvancılık olanaklarına sahip olduğu halde, tarımda gelişme ile sanayileşmenin çeliştiği gibi, birinden birini seçmek gerektiği gibi, bir yanılgıya kapılanlar, yıllarca Türkiye’de tarım kesimini ihmal ettiler, tarımsal gelişmeyi ihmal ettiler, köylüyü ihmal ettiler. Bu yüzden Türkiye’nin tarımsal üretimi arttırıp, kaynak üretip, sanayiye aktarma olanağı oldukça sınırlı kaldı. Üstelik köylümüz giderek yoksullaştığı için, kentlere olağanüstü hızlı bir akım başladı ve kentlerde de giderek artan ekonomik, siyasal ve toplumsal olaylara yol açtı.

Doğal Kaynakların İhmali

Türkiye’nin zengin petrol kaynakları bulunmasa bile petrol dışında oldukça geniş doğal kaynakları, madenleri, mineralleri vardır, kömürü vardır. Bunlardan gereğince yararlanılmadı. Ne kadar yararlanılmadı? Türkiye’de dağlar gibi fosfat kaynakları gözler önünde yattığı halde Türkiye yıllarca fosfatını döviz ödeyerek Ürdün’den, Tunus’tan ve Fas’tan aldı. Üstelik yıllarca bu ülkelere fosfat borcunu ödeyemedi. Mazıdağı’ndaki fosfat yataklarını değerlendirme yolunda ciddi adımlar ancak Hükümetimiz döneminde atılmaya başlandı.

Türkiye’de bol bulunan ve Türkiye’ye hemen hemen petrol kadar döviz sağlayabilecek olan bazı başka madenler ve mineraller de vardır. Ama Türkiye, kendi madenlerini, minerallerini ihmal etmiştir ve bunları dışarıdan ithal etmiştir. Bakır ithal etmiştir Türkiye. Değerlendirilmeyen bakır kaynakları uzun yıllar Türkiye’nin, başka ülkelerin gereksinmelerini karşılayabileceği halde Türkiye zaman zaman dışarıdan bakır almıştır. Kendi topraklarında bulunan başka mineralleri dıştan almıştır.

Kendi akarsularından ve linyitinden üretebileceği elektrik enerjisi ile en az 1990’lara, belki 2000 yılına kadar Türkiye’nin tüm elektrik enerjisi gereksinmesi karşılanabileceği halde, akarsularımız başıboş bırakılmıştır; o yüzden Türkiye’de sık sık sel baskınları olmuştur.

Linyit kaynaklarımızdan çoğu sorumsuz bazı girişimcilerin sömürüsüne, savurganlığına bırakılmıştır. Bütün bunların sonucu olarak, Türkiye, tüketeceği enerji için gerekenin çok üstünde dıştan alınan petrole dayalı, *fuel-oil*’e, mazota dayalı bir ülke durumuna getirilmiştir.

Dışa Bağımlılığı Arttıran Bir Sınaileşme

Normal olarak her ülke ekonomide ve siyasette giderek bağımsızlığını arttırabilmek için sınaileşir. Oysa Türkiye 1950’lerden bu yana öylesine ters bir sınaileşme politikası izlemiştir ki, o yüzden sınaileştikçe Türkiye’nin ekonomik bakımından dışa bağımlılığı artmıştır. Çünkü kurulan sanayilerden çoğu yalnız tüketime yönelik olmakla kalmamıştır, aynı zamanda girdileri bakımından, ara malların yatırım malları bakımından büyük ölçüde dışalıma, yani dış kaynaklara bağımlı olarak kurulmuştur. Tüketim sanayileri, dışsatıma yöneltilmemiş, büyük ölçüde iç pazara yönelmiştir. Bunun sonucu ne olmuştur? Bu fabrikaların çarklarını döndürmek için, sürekli döviz harcayarak dışalımımızı arttırmak zorunluluğu ortaya çıkmıştır.

1973’ten beri, bir yandan dünya petrol fiyatları olağanüstü bir hızla artmaya bir yandan da sanayi ülkelerinin ürettiği ara malların ve yatırım mallarının fiyatları petrol fiyatlarından da daha büyük bir hızla artmaya başlayınca Türkiye enerji üretimini yapabilmek için gerekli petrolü alabilecek döviz

bulamaz, kurulu fabrikalarının çarklarını işletmek için gerekli girdileri getirmecek dövizi bulamaz durumda kalmıştır.

Üstelik dışsatıma yönelik bir sanayi kurmadığı, tarım ürünlerini gereğince, yeterince, olanaklar elverdiğince dışsatıma yneltilmediği için de petrol fiyatları yüzünden, sanayi ürünleri fiyatları yüzünden artan döviz faturasını karşılayabilecek bir dışsatım gelir düzeyine ulaşamamıştır.

Dışsatımın İhmali

Dışsatım ne kadar ihmal edilmiştir? Buna bir örnek vermek istiyorum: 1964'te biz hükümette iken Türkiye'nin dışsatım gelirinin 400 milyon doları aşmış olmasıyla vnyorduk. 1977 sonunda Cephe Hükümetleri iktidardan ayrıldığı sırada Türkiye'nin dışsatım geliri 1 milyar 753 milyon dolardı. 1964'te 400 milyon, 1977 sonunda 1 milyar 753 milyon... Küçücük bir adaya hapsedilmiş olan ve dünyada hemen hemen hiçbir ülkeyle artık diplomatik ilişkisi bile kalmamış bir ada devleti durumunda bulunan Milliyetçi Çin'in dışsatımı geliri de yine 1964'te bizim gibi ilk kez 400 milyon doları aşmıştı. Fakat 1977'de Milliyetçi Çin'in dışsatımdan elde ettiği gelir 8 milyar dolara yükselmişti. Dünyanın en zengin pazarlarının eşiğinde bulunan, insan gücü bakımından olsun, toprak büyüklüğü, doğal kaynakları bakımından olsun, Formoza'yla, Milliyetçi Çin'le kıyas edilemeyecek olan Türkiye'nin, bütün dünya ile diplomatik ilişkileri bulunan Türkiye'nin dışsatım gelirleri 1964'te 400 milyon dolardan 1977 sonunda ancak 1 milyar 753 milyon dolara yükseliyor, Formoza'nınki ise 400 milyon dolardan 8 milyar dolara yükseliyor. Bir milyar 753 milyon dolarlık dışsatım geliri de bir anlamda bir yükselişi değil düşüşü ifade etmektedir. Çünkü ondan bir yıl önce yine Cephe Hükümetleri döneminde Türkiye'nin dışsatım gelirleri 1 milyar 960 milyon dolardı. Bu, ertesini yıl 1 milyar 753 milyon dolara düştü. Geriledi Türkiye'nin dışsatım gelirleri. Döviz gereksinmemiz arttı, ama dışsatımdan elde ettiğimiz döviz geliri düştü. Neden? Çünkü Türkiye yıllar boyu dışsatıma gereken önemi vermemişti. Sadece i tüketimi kamılamayı ve bir lde karşılamayı düşünmüştü. Bir yandan işçi dövizlerinin verdiği rehabet ve rahatlık içinde, öbür yandan hesabı-kitabı düşünülmeksizin alınan, astarı yüzünden pahalı kısa dönemli borçların sağladığı uyurukluk içinde dışsatım ihmal edilmişti.

Oysa 1977'de, işçi dövizleri akışı da büyük lde yavaşlamaya başlamış ve sorumsuzca borçlanma olanakları, bir noktadan sonra, kapanmıştı.

Turizmin İhmali

Türkiye'de turizm de ihmal edilmişti. Tüm dünyada Türkiye kadar turizme elverişli ve turizmden döviz geliri sağlama olanağı geniş bir ülke daha gösterilemez sanırım. Ama yıllarca Türkiye turizmden döviz kazanacak yerde döviz yitirmiştir. Bizim onda birimiz kadar nüfusu olan, toprakları topraklarımızın onda biri kadar olan, bizdeki doğal güzelliklerin, iklim olanaklarının tarihsel zenginliklerin binde birine sahip olmayan 4-6 milyon nüfuslu bazı Avrupa lkeleri, turizmden yılda 5 milyar dolar, 7 milyar dolar, 10 milyar dolar döviz kazanmaktadırlar. Biz ise yıllarca turizmden döviz kazanmamışız, döviz yitirmişiz. Dünyanın en zengin uygarlıklarının beşiği olan, bazı köşelerinde dağında kayak yapılırken, kıyılarında denize girilebilen Türkiye'de turizmden yıllarca döviz yitirmişiz.

Yanlış Bir Ulaştırma Politikası

Türkiye,  yanı denizle çevrili bir ülke olduğu halde, ülkemizde deniz yolu taşımacılığı ihmal

edilmiştir. Daha Abdülhamit döneminde kurulmaya başlayan ve Cumhuriyet döneminde geliştirilen geniş bir demiryolu şebekesine, altyapısına sahip olan Türkiye’de demiryolculuk ihmal edilmiştir. İkinci Dünya Savaşı’nda bütün Avrupa demiryolculuğa öncelik vermeye başlarken, Türkiye’de karayolu taşımacılığına öncelik verilmiştir; yani en çok akaryakıt, en çok benzin, en çok mazot tüketen taşımacılık türüne ağırlık verilmiştir. Dünyanın başka hiçbir ülkesinde akıl almayacak şeyler olmuştur Türkiye’de. Türkiye gibi üç yanı denizlerle çevrili bir ülkede ve deniz taşımacılığının en ucuz taşımacılık olduğu bilinen bir dünyada ve çağda, örneğin İstanbul’dan Rize’ye atanan bir memur eşyalarını denizden taşımak yerine, karadan taşımak zorunda bırakılmıştır... Başka nice ülkelerde kent içi kitle taşımacılığı gelişir, tramvay yaygınlaşırken, bizde tramvay rayları sökülüştür.

Bütün bunları şimdi söylemiyoruz. Muhalefette bulunduğumuz yıllar boyunca, tarım konusunda, sanayileşme politikası konusunda, enerji politikası konusunda, turizmin ihmali konusunda, ulaştırma politikasının yanlışlığı konusunda Cumhuriyet Halk Partisi bu uyarılarını ve eleştirilerini yaptı. Uzmanlar, meslek kuruluşları, meslek odaları da bu konularda uyarılarını yaptılar. Fakat maalesef Adalet Partisi Hükümetleri döneminde ve Cephe Hükümetleri döneminde bunların hiçbirine kulak asılmadı.

Hizmet Dışsatımının İhmali

Ayrıca yanı başımızdaki ülkelere, yanı başımızda olmakla da kalmayıp bizimle çok sıkı tarihsel bağları olan ülkelere, bazı bakımlardan teknolojik olanakları ancak bizim düzeyimizde olan, belki daha düşük olan bazı ülkelere mühendislik ve müteahhitlik hizmetlerini götürürken, Türkiye ondan da geç kaldı. Yer yer istisnai olarak bazı özel firmalar ve müteahhitler, devletten destek görerek değil, devletçe engellenerek o ülkelere gittiler; Türk teknisyeninin, mühendisinin, işçisinin gücünü yeteneğini kendi başlarına kanıtladılar. Ama devlet, onlardan hiçbirinin elinden tutmadı ve devletin kendi mühendislik gücünü o ülkelere sunmadı. Güney Kore ta Uzakdoğu’dan gelip, Suudi Arabistan’da mühendislik ve müteahhitlik hizmetleriyle yılda 3 milyar, 4 milyar dolar kazanırken, – bunlar birkaç yıl önceki bilgilerim, şimdi rakamlar değişmiştir–, Türkiye bu alandan bir kuruş döviz kazanamamıştır. Brezilya gelmiş bir Ortadoğu ülkesinde demiryolu inşaatını yüklenmiş, Türkiye ilgilenmemiştir. Şimdi bu inşaatı üstlenen Brezilya firması bize geliyor, “Ben bu inşaatı üstlendim ama benim işçim yok, bana işçi ver; benim demiryollarına döşeyecek taşım yok, bana taş ver” diye Türkiye’den istekte bulunuyor. Bu olanakları da ihmal etmişiz.

Verimsiz Kaynak Kullanımı

Öte yandan Türkiye’de üretimden çok tüketimi ve spekülatif kazancı özendiren bir düzen yıllar boyunca yoğunlaşarak oluşturulmuş ve böylelikle zaten ekonomi için, sınaileşme için kaynak üretme olanakları sınırlı olan Türkiye’de üretilen maddi kaynaklar, mali olanaklar da üretken alanlardan çok sanayiden çok, spekülatif faaliyet alanlarına yönelmiş, hatta bir kısmı yurtdışına kaçmış.

Devraldığımız Dış Borç Yüğü

Bunların da ötesinde özellikle Cephe Hükümetleri döneminde sorumsuzca bir borçlanma sürecine girilmiş. Ne kadar sorumsuzca? Üç yıl içinde Türkiye’nin dış borçları dört katına yakın artmış; 1977 sonundan üç yıl önce, Cumhuriyet Halk Partisi hükümette bulunduğu yıl 229 milyon dolardan ibaretken, 1977 sonunda 6 milyar doları aşmış. Türkiye’nin dış borçlarının yüzde 58’inden çoğu çok kısa vadeli borç olmuş ve böylelikle dış borçlarımız 12 milyar dolara, ama faizleri ile birlikte 18 milyar dolara varmış. Bu ne demektir? 1977 sonunda devraldığımız düzeyi ile tüm dışsatım

gelirlerimizi on yıl boyunca sadece Cephe Hükümetlerinin dış borç taksitlerine ödesek yetmeyecekti. Kaldı ki o borçların yüzde 58'i, belki çok daha fazlası, on yıl beklemeye de tahammülü olmayan, hemen gelip kapımıza dayanmış olan borçlardı.

Bu yılın ilk yarısında dünya petrol fiyatlarında yüzde 50 yeni artış olduğu için ve dıştan alınan başka girdilerin fiyatlarında da artış olduğu için Türkiye, bildiğiniz gibi, bir ara büyük sıkıntılar ve darlıklar çekti. Biz o darlıklar döneminde büyük ölçüde artan dışsatım gelirlerimizin tümüne yakını petrol dışalımına öderken, bir de bu yılın sadece ilk dört ayında 500 milyon dolar dış borç ödemek zorunda kaldık. Cephe Hükümetlerinden miras kalan borcun bu yıla düşen dört aylık bölümü... Son olarak bazı dış borç ertelemelerini sağlayamamış olsaydık, bu yıl ödememiz gerekecek geçmişten kalma borçların taksiti ve faizi 1 milyar 800 milyon doları bulacaktı, yani 1977 başında devraldığımız dışsatım gelirlerinden daha çok olacaktı. Bu ortamda, bu koşullar altında işbaşına geldik, ekonomik sorunları üstlendik.

Ekonomik Bunalımdan Çıkış Yolunda Yapılanlar

Neler yapmaya başladık, neler yapabildik, neler yapmaya çalışıyoruz ve bunları nasıl, hangi doğrultuda yapmaya çalışıyoruz? Kısaca onları özetlemeye çalışacağım. Bir kere ancak Türkiye'de, Türkiye'nin olanakları sorumlucu değerlendirilirse başarılabilecek bir mucizeyi başardık. Geçen yıl enerji kesintileri devam ederken 1977'de yüzde 50 düzeylerine düşmüş olan sanayide kapasite kullanımı yine aşağı yukarı o düzeylerde sürerken, yani kapasitenin yarısı düzeyinde üretim yaparken, sanayi kuruluşlarımızdan çoğu girdi getirtilemediği için gereğince çalışamazken, biz dışsatım gelirimizi bir yılda dolar olarak yüzde 30'un üzerinde arttırmayı başardık. Bu yıl onun da üstüne yeni artışlar sağlıyoruz.

Dışsatımda Atılım

Daha önemlisi dışsatımımızın bileşimini, yapısını değiştirmeye başladık. Evvelce birkaç klasik dışsatım ürünümüz vardı. Tütün satardık, pamuk satardık, fındık satardık, kuru incir, kuru üzüm satardık. Bunlardan birçoğu bizden alınmasa da idare edilebilecek ürünlerdi; yani bunun alıcısı olan bir ülke biraz maddi sıkıntı içine düşerse bunlardan çoğunun alımını kısılabildi. Buna karşılık dünyanın bir meyve ve sebze cenneti olan Türkiye meyvesinden sebzesinden döviz kazanamazdı. Bundan on yıl önce, bildiğim kadarıyla, İsrail çölde suni sulamayla oluşturduğu bahçelerde yetiştirdiği çiçeklerin dışsatımından yaklaşık 100 milyon dolar kazanırdı. Biz çiçekten bir kuruş bile döviz sağlamayı akıl etmemiştik geride bıraktığımız yıllarda. Bütün dünyaya satabileceğimiz bir patates ürünü, hatırlarsınız, 1977 yılında Adapazarı'ndan Niğde'ye kadar Türkiye'de her yerde çürürdü. 70 kuruşa, 80 kuruşa alıcı bulamazdı. Elmalarımız çürürdü ve birçok illerimizde elma bahçeleri sökülmeye başlamıştı. Şimdi biz Türkiye'de elmasından, patatesinden suyuna kadar her şeyi pazar bulabildiğimiz yerde satmaya başladık. Bunun sonucu olarak dışsatım gelirlerimiz artmakla kalmadı, köylünün geliri arttı. 1977'de patatesi tarlada çürüyen köylü bugün 11 liraya, 12 liraya patatesini satabiliyor. 1976'da, 1977'de para etmediği için, elmaları bahçesinde çürüdüğü için elma ağaçlarını sökmeye başlayan köylü bugün elmasından 1977'dekinin, 1976'dakinin dört katı para kazanıyor.

Hayvan Dışsatımında Yeni Dönem

Bütün Ortadoğu'yu besleyebilecek ve Sovyetler Birliği'nin bir bölümünü besleyebilecek kadar hayvan yetiştiren Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu halkı, köylüsü yoksulluk içinde kıvrılırken,

Türkiye hayvan dışalımından hemen hemen hiç denebilecek kadar bir döviz kazanmakla yetinirken, biz Türkiye'nin hayvan dışsatım gelirini iki yıla kalmadan birkaç kat arttırdık ve devlet eliyle hayvanı yetiştiren köylüden alıp sınır dışına döviz karşılığı satarak gelir sağlamaya başladık. Evvelce yapılan neydi? Birkaç varlıklı kişi devletin aldığı krediyle koyunun karnındaki kuzuyu doğmadan yarı fiyatına, üçte bir fiyatına satın alır ve onu kaçak olarak yurtdışına sattığı zaman aldığı dövizden tek kuruşunu getirip Merkez Bankası'na teslim etmezdi. Şimdi biz bu düzeni tersine çevirdik. Krediyi öncelikle hayvan yetiştiren köylüye veriyoruz. En yüksek fiyatla. Devlet olarak köylünün hayvanını, sınır köyünde ise sınır köyüne kadar gidip ayağından alıyoruz. 50 lira üzerinden alıyoruz ve devlet eliyle satıp alın terinin hakkını Türk parası olarak köylülere veriyoruz, dövizini de devlet olarak değerlendiriyoruz. İşte Ana Muhalefet Partisi Lideri'nin hazmedemediği şeylerden biri de bu; ona, "Devlet celeplik mi yapacak?" dedirten bu. Evet, Türkiye'nin yararı için Doğu, Güneydoğu Anadolu köylüsünün kalkınması için devlet gerekirse celeplik de yapacaktır. Devlet olmanın gereği, devletin ve halkın parasını bir avuç aracıya, tefeciye, kardeşe, yeğene vermek değil, halka vermek ve ondan devlet olarak kazanç sağlamaktır. Bunu yapmaya başladık.

Sanayi Ürünleri Dışsatımında Büyük Artış

Daha da önemlisi aldığımız gerçek özendirici önlemlerle, öyle aldatici vergi iadelerinden ibaret olmayan gerçek özendirici önlemlerle, Türkiye'de ilk kez sanayi ürünleri dışsatımında atılım yapmaya başladık. Geçen yıl, hatırlarsınız belki, bir ünlü İngiliz dergisi, "Türkiye olsa olsa Ortadoğu'nun kasaplığını, bakkallığını, manavlığını yapabilir" diyordu. Ben de o zaman cevap vermişim, "Evet, Türkiye'nin yararı için ve bölge ülkeleri halkının yararı için manavlık da, kasaplık da, bakkallık da yaparız, ama bununla da kalmayız" demiştim. Nitekim bu yılın yalnız ilk altı ayında Türkiye'nin sanayi ürünleri dışsatımından elde ettiği döviz, geçen yıl yine bizim hükümet dönemimizin altı ayında sanayi ürünleri dışsatımından elde ettiğimiz gelirin yaklaşık yüzde 60 üstündedir. Sanırım bir yılda sanayi ürünleri dışsatımında bu ölçüde atılım yapabilmiş bir büyük sanayi ülkesi bile göstermek kolay olmasa gerektir.

İşçi Dövizlerinde Sağlanan Artış

Öte yandan, birkaç yıldan beri ilk kez işçi dövizleri gelişinde hızlı bir artış başladı. Bu yıl aldığımız yeni önlemlerle, bu yılın yalnız ilk altı ayı sonunda Türkiye'ye gelmesi sağlanan işçi dövizini, geçen yılın on iki ayında gelmiş olan işçi dövizine eşittir.

Dışarıya Hizmet Sunumu

Yine ilk kez devlet politikası olarak, mühendislik ve müteahhitlik hizmetleri sunmak üzere Ortadoğu'ya ev Ortadoğu'nun ötesinde Kuzey Afrika ülkelerine, Afrika'nın içlerine doğru açılmaya başladık. Yol yapmak üzere, sulama tesisleri kurmak üzere, çölleşmiş araziye tarıma açmak üzere, o ülkelerden bazılarının haritalarını yapmak üzere, bölge ülkelere, Afrika ülkelere açılmaya başladık. O kadarla kalmayacağız, yeni girişimlerimizle, hazırlıklarımızla bazı bölge ülkelere, Afrika ülkelere çimento fabrikası kurmak üzere, şeker fabrikası kurmak üzere, cam fabrikası kurmak üzere gitme olanaklarını sağladık. Böylece Türkiye, Cumhuriyet döneminin yetiştirdiği teknik insan gücüyle ve teknolojik potansiyeli ile de, hem bölge ülkelerinin, Afrika ülkelerinin gelişmesine katkıda bulunacak, hem de o yoldan da ülkemize döviz kazandırma olanağı sağlanmış olacaktır.

Turizmde Yeni Girişimler

Turizm alanında ilk kez ciddi yatırımlar yapmaya başladık ve yıllardan beri ilk kez geçen yıl Türkiye’yi turizm alanında döviz yitiren bir ülke olmaktan çıkarıp, döviz kazanan bir ülke olma durumuna getirdik. Başlattığımız yatırımlar üç-dört yıl içinde verim verecek aşamaya geldiğinde Türkiye de, özendiğimiz birçok başka Akdeniz veya Avrupa ülkeleri gibi, belki bugüne kadar dışsatımdan elde ettiği dövizin daha çoğunu turizmden elde edebilen bir ülke durumuna gelecektir.

Dış Ekonomik İlişkilerde Çok Unsurlu Denge

Asıl önemlisi, bütün bu atılımları Türkiye’nin ekonomik bakımdan dışa bağımlılığını azaltarak yaptık. Bunu nasıl sağladık? Birincisi kendi doğal olanaklarımızın ve ulusal olanaklarımızın daha iyi değerlendirilmesine özen gösterdik. İkincisi ekonomik pazar bakımından ve destek bakımından, yalnızca belli bir devletler topluluğuna dayanmaktan kendimizi kurtardık. Özellikle ve öncelikle bölge ülkeleriyle bir ekonomik işbirliği ve dayanışma sürecine girdik. Gerçi bu süreç bir anlamda daha önce de başlamıştı, ama çok yavaş ilerliyordu ve çok yetersiz düzeyde kalıyordu.

Oysa bölge ülkelerinden çoğunun gereksinmelerini Türkiye kendi başına karşılayabilecek durumdadır. Tarım alanında olsun, altyapılarda olsun, bazı sanayi ürünlerinde, hatta bazı sanayi kuruluşlarının yapımında olsun, Türkiye birçok bölge ülkelerinin gereksinimini karşılayabilecek durumdadır. Bunları değerlendirmek yoluyla dış siyasal ilişkilerimizde de, dış ekonomik ilişkilerimizde de parti programımızda vurgulanan çok unsurlu dengeyi sağlamaya başladık. Bunun sonucu ne oldu? Eskiden Ortak Pazar bizim bir dışsatım ürünümüzü engelledi mi, Türkiye’de felaket olurdu. Şimdi elbette üzülüyoruz, tepkimizi gösteriyoruz, ama çoğu kez umurumuzda değil. Ortak Pazar’a satamazsak başka pazarlara satıyoruz malımızı. Bir buçuk yıl içinde Türkiye bir dış pazar yetersizliği durumundan kurtarılmıştır. Hükümetimizin sağladığı pazarlara, dış pazarlara yeterince mal üretememenin sıkıntısını çeken bir ülke durumuna gelmiştir Türkiye ve üretimimiz arttıkça bu pazarlar daha değerlendirilebilmektedir ve değerlenecektir.

Ben ilk başbakan olduğumda ve ilk yurtdışına çıktığım gezilerde birlikte dolaştığımız gazeteci arkadaşlarım Türkiye’nin içinde bulunduğu döviz sıkıntısını bildikleri için genellikle ve merakla beklerler ve sorarlardı. “Ne kadar yardım sağladınız? Ne kadar kredi sağladınız?” diye. Biz de ısrarla, “Kredi sağlamadık, yardım sağlamadık; onun için de gelmedik, onu başka yollardan sağlamaya çalışıyoruz. Ama Türkiye’ye pazar sağladık” diyebiliyorduk. O şekilde şimdi Türkiye tek bir devlete veya devletler topluluğuna bağlı olmaksızın, boynu eğik olmaksızın bölgede ve dünyada kendine geniş pazarlar bulabilmektedir.

Kendi Gücümüzle Aşılmaya Başlayan Darlıklar

Bu yılın ilk altı ayı Türkiye’nin Cumhuriyet dönemindeki en sıkıntılı dönemi idi. Çünkü dediğim gibi, petrol fiyatlarında 1973’ten bu yana süregelen büyük artışların üstüne yüzde 50 dolaylarında yeni bir artış gelmişti. Cephe Hükümetlerinin devrettiği borç taksitleri kapımıza yığılmıştı. Bu nedenle de bu yılın ilk aylarında bazı ciddi darlıklar olmuştu, sigaradan, yağdan, mazota benzine, tüp gazına, *fuel-oil*’e kadar... Biz 1979 yılının altıncı ayı biterken bütün bu darlıkları büyük ölçüde geriye bırakma noktasına geldik. Sigara darlığı, söz verdiğimiz gibi daha mart sonunda bitmişti. Yağ darlığı gerçekte aşılmıştı, ama bir-iki aylık darlığın yüreklerde bıraktığı korku yüzünden piyasaya ne kadar yağ sürsek yetmiyordu. Mazot darlığı büyük ölçüde aşılmıştı ve bizden çok daha zengin bazı ülkeler akaryakıt darlığı yüzünden üretimlerini aksatırken Türkiye’de tarım kesiminde çok şükür mazot darlığı yüzünden hiçbir üretim aksamasına yol açılmaması sağlanmıştı. *Fuel-oil* sıkıntısı sona

ermişti. Benzin sıkıntısı tümüyle sona ermemişse de azalmıştı. Haftalarca devam eden tüp gazı sıkıntısı bütün yurtta sona ermişti. Üstelik daha Türkiye'ye dışarıdan bu yıl bir dolar dış yardım gelmeden bu sıkıntıları büyük ölçüde aşabilecek noktaya varmıştık. Zaten kendi gücümüzle bu sıkıntıları büyük ölçüde aşabilecek noktaya vardığımızı, varabileceğimizi kanıtlamadan dünyanın bize yardım yapmaya niyeti de yoktu. Ancak biz bunu kanıtladıktan sonradır ki, bütün iç engellemelerle, dışarıya da yansıtılan iç engellemelere karşın, Türkiye'ye yardımlar da gelmeye başladı.

Dünyada Sağlanan Güvenilirlik ve Dış Yardımlar

1977 yılı sonunda Merkez Bankası çekleri dünyanın dört bir yanından geri çevrilecek kadar güvenilirliğini yitirmiş Türkiye'ye, on bin dolarlık, beş bin dolarlık çekleri karşılıksız diye ödenmeyen Türkiye'ye, bu yılın temmuz ayında uygun koşullu, uzun ödemesiz süreli, düşük faizli yaklaşık 1 milyar 800 milyon dolar yeni kredi sağlayabildik ve geçen yıl ertelediklerimizle birlikte bundan birkaç gün önce Londra'da imzalanan anlaşmayla o 6 milyar doları aşan Cephe Hükümetleri döneminden kalmış, vadeleri kapıya gelip dayanmış kısa vadeli borlarımızdan 5 milyar dolarını üç yılı ödemesiz olmak üzere uzunca vadelerle geniş taksitlere bağladık.

Bu nasıl oldu? Türkiye'ye ve Türk ekonomisine, Türk Devleti'ne yeniden güvenilirliğini kazandırmamızla, yeniden saygınlık kazandırmamızla sağlandı.

Sağlıklı Yatırımlar Yılı

Bu yılın bir yatırımlar yılı olacağını söylemiştim. Böylesine sıkıntılı bir dönemde bu sözümüzü tutabileceğimize inananlar belki çok azdı, hele muhalefet hiç inanmıyordu. Fakat geride bıraktığımız aylar Türkiye'de nasıl yoğun bir yatırım faaliyetine de başlandığını gösterdi. Üstelik yapılan yatırımların, temelini attığımız ve hızlandırmaya başladığımız yatırımların yalnız sayısı, niceliği değil, yapısı, niteliği de çok önemli. Türkiye'nin geçmişteki sanayi politikasının yanlışlığından söz ederken, Türkiye'de 1950'lerden beri kurulan sanayilerden çoğunun kendi doğal kaynaklarımızı değerlendirmeyen, dışarıya yönelik olmayan, Türkiye'nin dışa bağımlılığını arttıran sanayiler olduğunu söylemiştim.

Oysa bizim bu yıl temelini attığımız sanayilere bakacak olursanız, bunların hepsi ya Türkiye'nin kendi olanaklarını ve doğal kaynaklarını değerlendiren ya da Türkiye'nin sanayisinde girdi bakımından dışa bağımlılığını bir ölçüde azaltacak olan sanayilerdir. Üstelik bunların yurt çapında dağılımı bakımından da bu yılın ve Hükümetimizin tutumunun bir özelliği vardır. Bu yıl temelini attığımız sanayiler, Türkiye'nin göreceli olarak sınaileşmiş bölgelerinde değil, daha çok, Doğu Anadolu'da, Güneydoğu Anadolu'da ve Orta Anadolu'nun orum gibi, Tokat gibi, Yozgat gibi, en ihmal edilmiş yörelerinde yoğunlaşan yatırımlardır. Böylece Türkiye'de coğrafi anlamda dengeli bir sınaileşmeye, ulusal bağımsızlığımızı, ekonomik gücümüzü pekiştirecek ve doğal kaynaklarımızı değerlendirecek bir sınaileşme dönemine de girilmiş olmaktadır.

Üretimde Artışlar

Yine bunca zorluğa ve ekonomik bunalım unsurlarına karşın bu yıl temel maddelerin ve hizmetlerin üretiminde önemli artışlar sağlanmıştır. Örneğin, Cephe Hükümetlerinden devraldığımız günlük elektrik kesintileri bu yıl başlarında sona erdirilmiştir ve bu elektrik kesintileri sona erdirilirken *fuel-oil*'e, mazota dayalı bazı santraller devreden çıkartılmış veya üretimi azaltılmış, onların yerine

kendi kaynaklarımızı değerlendiren, kendi kömürümüzü, suyumuzu değerlendiren santrallerin üretimi arttırılmıştır.

Demir-çelikte üretimimiz önemli ölçüde artmıştır, linyitte üretimimiz çok önemli ölçüde artmıştır, petrol üretimimizde belli bir artış sağlanmıştır, kâğıttan, cama, tuza kadar daha birçok temel maddelerde bu yılın ilk yarısında önemli üretim artışları sağlanabilmiştir. Bu da sorumlu bir yönetim işbaşına geldiğinde, bürokrasiye yeterince işlerlik henüz kazandırılmamış olduğunu, dolayısıyla geleceğimize ne kadar umutla ve güvenle bakabileceğimizi kanıtlamaktadır.

Altyapılarda Atılım ve Rekor Yılı

Ayrıca Hükümetimiz döneminde, özellikle bu yıl altyapı yatırımları bakımından ve atılımları bakımından çok önemli bir yıl olmuştur. Sanırım karayolları yapımı bakımından olsun, köy ve orman yolları bakımından olsun, geride, Türkiye'nin bu yılki kadar çok yol yapmaya başladığı bir yıl daha gösterilemez. Bu yıl elektrik giden köy sayısı kadar köy sayısı geçmişte hiçbir yılda gösterilemez. Bunun örneklerini hepiniz aşağı yukarı kendi illerinizde görüyorsunuzdur. Son gezimde de gördüm ki şimdiye kadar hiçbir köyüne elektrik gitmemiş olan bazı illerimizin, bazı Doğu illerimizin köylerine ilk kez bu yıl Hükümetimiz, döneminde elektrik gitmektedir.

Ayrıca sulamaya büyük önem verilmektedir. Tabii bütün bunlar, bu yol, sulama ve elektrik yatırımları, köyün ve köylünün üretimine hız katacak ve köylüye, üretimin daha ileri süreçlerine hızla geçebilmesi, ürettiği malı daha iyi değerlendirebilmesi olanağını sağlayacaktır.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun Sorunlarına Yöneliş

Bu arada Hükümetimiz özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun sorunlarını çözmeye ve kalkınmasını hızlandırmaya yönelmiştir. Gerek hizmetleri gerek yatırımları büyük ölçüde bu yörelerimizde yoğunlaştırmaktadır. Ana Muhalefet Partisi Lideri alay ededursun, "Siz süt fabrikasına fabrika mı diyorsunuz? Et kombinasına sanayi mi diyorsunuz?" diye. Bu bizim her şeyden önce kendi doğal kaynaklarımızı ve olanaklarımızı değerlendirme politikamızın doğal sonucudur. Her şeyimizi değerlendireceğiz. Hayvanlarımızın sütünden, peynirinden, yününden derisine kadar; taşımıza toprağımıza, suyumza, içeceğimize, elmamıza kadar her şeyi değerlendirerek Türkiye'yi yabancılara muhtaç olmaktan kurtaracağız ve kurtarıyoruz. Bunun mümkün olduğunu da üretimde sağladığımız, bunca zorluklara karşın, üretimde sağladığımız; bunca darboğazlara karşın, dışsatımda sağladığımız önemli artışlarla şimdiden kanıtlamış durumdayız. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'yu da bu gerçekçi yaklaşım içinde ve üyesi bulunduğumuz bölgenin sağladığı olanakları da değerlendirerek kalkındırmaya çalışıyoruz.

Dış Politikamızın Değerini Köylü Kendi Yaşamında Duyuyor

Bizim dışımızdaki bazı sol çevrelerin sesi bizden daha az çıktığı için, zaman zaman, sayıları çok az olsa da ve bazen bizim bazı arkadaşlarımız onların iddiaları veyahut tavırları karşısında, bizim sol tutumumuz bakımından tereddüde düşseler de ve o yüzden aydınlarımızın oldukça büyük bir bölümü CHP Hükümeti'nin izlediği dış politikayı gereğince bilgili biçimde çağdaş açıdan maalesef değerlendirmese bile, benim son gezilerimde gördüğüm gerçek o ki, bu Hükümet'in izlediği dış politikanın değerini en çok bilen, Türk köylüsüdür. Çünkü bu Hükümet'in izlediği politika, iki yıl önceye kadar tarlasında çürüyen patatesi, bahçesinden sökmek zorunda kaldığı elma ağacını değerlendirme, elmasına, patatesine, hayvanına, buğdayına, üzümüne her zamankinden daha çok umut

bağlama gücünü, güvenme gücünü köylüye kazandırmıştır ve köylü bunun bilinci içindedir. Dış politikamızı bile onun için nice aydınlarımızdan daha gerçekçi biçimde değerlendirebilmektedir.

Zorlukları Aşarken Sosyal Adalet

Değerli arkadaşlarım,

Cumhuriyet tarihinin en ağır bunalım döneminin bilinen koşullarına karşın ekonomide bu atılımları yaparken, elbette bazı özverilere toplumca, ulusça katlanmak zorundaydık. Ama bu özverilerin topluma hakça dağıtılmasına elden geldiğince özen gösterdik. Elden geldiğince diyorum, çünkü bazı yasalar çıkarmamız gerekirdi bu yükün daha hakça dağılabilmesi için, ama birçoğunu çıkarmaya Parlamento'daki sayısal gücümüz yetmedi. Eğer engellenmeseydik ve Vergi Yasa Tasarısı'nı Meclislerden çıkarabilseydik veya çıkarmış olduğumuz Belediye Gelirleri Yasa Tasarısı'nın yürürlüğe girmesini sağlayabilseydik, kamu kesiminin ürettiği bazı mallara ve hizmetlere son aylarda yapmak zorunda kaldığımız zamları o ölçüde yapmadan da gereğince kaynak sağlayabilirdik.

Bu engellere ve güçlüklerle karşın böylesine bir ekonomik zorluklar dönemine ne ölçüde sosyal adalet gözetebildik, ne ölçüde hakça bir gelir dağılımı ve külfet dağılımı sağlayabildik? Bunu birkaç örnekle göstermek isterim.

Yine de, bunun da en çok değerini bilen köylümüzdür.

Destekleme Alım Fiyatlarında Olağanüstü Artışlar

Geçen yıl biz hükümete gelince türlü güçlüklerle karşın destekleme alım politikasındaki donukluk, durgunluk dönemini, tıpkı 1974'te olduğu gibi, sona erdirdik ve destekleme alım fiyatlarını, taban fiyatlarını büyük ölçüde yükselttik geçen yıl. Bu yıl geçen yılın da fiyatlarının üstünde, destekleme alım fiyatlarını, özellikle son aylarda, yeni döviz kurlarının sağladığı olanaklarla, ne ölçüde yükselttik? Birkaç örnek vermek isterim.

Pamuk destekleme alım fiyatlarını geçen yıla göre yüzde 81, fındık destekleme alım fiyatlarını yüzde 74.4 yükselttik. Pancar fiyatlarını yüzde 62.5, kuru incir destekleme alım fiyatlarının yüzde 109.5, kuru üzüm destekleme alım fiyatlarını yüzde 128.5 yükselttik. Ayçiçeği destekleme alım fiyatını yüzde 88.2 oranında yükselttik. Tarihimizin hiçbir döneminde köylünün böylesine yararına destekleme alım politikası izlenmemiştir. Bunun değerini Türk köylüsü bilmektedir. Onun için sizlerden beklediğim, göğsünüzü gere gere, bu seçim kampanyasında Türk köylüsünün ayağına gitmektir. Onu her zamanki değerbilirliği, kadirbilirliği içinde bulacağınızdan eminim. Bu ölçüde yüksek destekleme alım fiyatlarını saptarken, aslında ödün de vermedik. Sadece köylüye hakkını verdik. Çünkü dış ve iç piyasanın nabzını dikkatle elimizde tuttuk, gerçekçi olarak hangi fiyatı saptamak gerekirse o fiyatı saptadık.

Eskiden olsa ne yapılırdı? AP ve Cephe Hükümetleri işbaşındayken, düşük bir fiyat saptanırdı, köylünün eline az para geçerdi, ama o ürün dünya piyasalarında çok para ediyorsa aradaki fark bir avuç aracının, dışsatımcının cebine girerdi. Biz şimdi onu dışsatımcıya, aracıya, kendi meşru hakkının ötesinde bırakmaksızın, doğrudan doğruya köylüye ulaştırmak suretiyle, böylesine, yüksek destekleme alım fiyatları saptamak durumuna eriştik.

Ayrıca, bir ürünün destekleme alım fiyatı, taban fiyatı saptandıktan sonra iç veya dış piyasadaki fiyatında beklenmedik bir artış olursa, başka hükümetler döneminde ondan da aracılar veya

dışsatımcılar yararlanırdı. Biz bu usulü de kaldırdık. Eğer yıl içinde taban fiyatı saptandıktan sonra bir ürünün iç veya dış piyasa fiyatından önemli bir artış oluyorsa onu da köylüye, üreticiye veya onun kooperatiflerine intikal ettiriyoruz. Geçen yıl bunun fındıkta örneğini verdik. Bu yıl pamukta, ayçiçeğinde örneğini verdik.

İşçi Ücretlerinde Büyük Artışlar

Bunun dışında işçi ücretlerinde olağanüstü artışlar oldu, dünya ölçüleriyle olağanüstü artışlar oldu. Hatta yer yer ölçünün de aşıldığı oldu. Böylelikle köylümüzün büyük kesimi ve toplu sözleşme yapabilen işçilerimiz fiyatlardaki artışlar altında ezilmekten kurtuldular, hatta köylümüzün, işçimizin önemli bir bölümü gelir düzeyini yükseltme olanağını bulabildiler.

Kamu Görevlilerine ve Teknik Personele Sağlananlar

Türk toplumunda en çok sıkıntı çeken kesimlerden biri hiç kuşkusuz kamu görevlileridir. Fakat geçen yıl içinde kamu görevlilerinin aylık gelirlerinde de ortalama yüzde 70 artış sağladık, emeklilerin aylık gelirlerinde ortalama yüzde 60 artış sağladık ve hükümette kararlaştırdığımız, önümüzdeki birkaç gün içinde yayınlanacak olan yeni Yan Ödemeler Kararnamesi'yle kamu görevlilerine bunun da ötesinde gelir artışı sağlayacağız. Teknik personele ise genel olarak kamu görevlilerine sağlananın ortalama iki katı, bazı durumlarda çok daha üstünde yan ödeme artışları getireceğiz. Bu da birkaç güne kadar açıklanmış olacaktır.

Arsa-Konut-Kira Sorununa Çözüm Getirici Çalışmalar

Ayrıca, arsa-konut-kira sorununa köklü çözümler getirmeye yöneldik. Önümüzdeki birkaç hafta içinde bunun ilk somut sonuçları Ankara, İstanbul ve İzmir'de gözler önüne serilmeye başlayacak. Devlet büyük yerleşme merkezlerinin yakınında henüz arsa spekülasyonuna konu olmamış yerlerde arsaları makûl fiyatla kapatıyor, gerekirse Hazine arsalarını da kapatıyor. Bütün ilgili kamu kuruluşlarının işbirliğiyle (dsi, yse, Bayındırlık, Orman, Ulaştırma vb.), devletin bütün gücü ile o bölgelerin altyapısını tamamlamaya kararlıyız. Bu şekilde kısa sürede üreteceğimiz 100 bini aşkın konutluk arsayı bu yıl bu üç büyük kentimizde vatandaşlarımıza sunabileceğiz. Burada isteyen evini yaptırabilecek, isteyen yap-satçıdan katını alabilecek, isteyen kooperatifini kurabilecek. Ama burada kurulacak yapılar belli kurallara bağlı olacak. Burada konut yapacak bir şirket veya yap-satçı, binasını hangi standartlara uygun olarak yapması gerektiğini bilecek. O yılın maliyeti saptanacak, o maliyetin üzerine alabileceği kâr belirlenecek, onun üstünde kâr alamayacak. Aldığı arsayı belli bir sürenin üstünde bekletemeyecek. Böylelikle vatandaşlarımız, arsa maliyeti şimdikine oranla çok daha düşük, onun için şimdikine oranla çok daha ucuz konutları, spekülatif olmayan fiyatlarla elde etme olanağını bulacaklar ve bu uygulamayı da inşallah bu sonbaharda başlatmış olacağız.

Köykentler Yolunda İlk Adımlar

Öte yandan köykentlerle ilgili ilk adımlarımızı attık ve bu ilk adımların sonuçlarını değerlendirerek önümüzdeki yıl içinde yurt çapında daha büyük atılımlara girişeceğiz. Böylelikle bir yandan yüksek destekleme alım fiyatlarıyla, bir yandan hakça bir kredi politikasıyla yandan Köykentlerle ve halk sektörünü ve kooperatifçiliği destekleyerek, nüfusun kendi isteğiyle kırsal alanda kalma eğilimini arttırmış olacağız. Nitekim bugün Taşkesti Köykenti'ne bağlı köylerden kentlere akın durmuştur ve kentlerden Taşkesti Köykenti'ne akın bir sorun olacak ölçülere varmıştır.

Böylelikle aslında konut sorununa da, bir yandan büyük kentlerde, bir yandan da bu sorunun kaynağında, yani kırsal alanda, halkı kırsal alana daha çok bağlayacak, bulunduğu yerde kalkındıracak bir düzen içinde çözüm gelmiş olacaktır.

Orman Köylüsü İçin Yeni Düzen

Ayrıca, orman köylüsüne elimizi uzatıyoruz. Artık, orman ürünleri bir avuç imtiyazlı kişilerin yararlanabileceği ürünler olmaktan çıkmıştır. Yurdun bütün orman bölgelerinde orman köylüsünün katılmasıyla bu yıl kurmaya başladığımız tümleşik (entegre) orman ürünleri sanayileriyle orman köylüsü, içinde yaşadığı ormanın ürünlerini en son aşamasına kadar, dışsatım aşamasına kadar, kendisi değerlendirebilecektir. Bu fabrikalar düzenli bir biçimde işlemeye başladığında Türkiye’de orman köylüsünün de yaşam düzeyinde birdenbire büyük bir ilerleme, gelişme sağlanacaktır.

Piyasa ve Fiyat Denetimi Sorunu

Fiyat denetiminin daha etkin duruma getirilmesi sorunuyla da karşı karşıyayız. Bu temelde bir istem-sunu (arz-talep) dengesi sorunudur ve ancak üretim belli bir düzeye çıkarıldıkça bu denge kurulabilmektedir. Onun ötesinde devletin ve belediyelerin yetkileri çok sınırlıdır. Bu yetkileri etkinleştirecek bir yasayı Hükümetimiz Meclis’e sunmuştur. Hatırlayacağınız gibi, bu yasa da muhalefet tarafından engellenmektedir. Fakat yerel yönetimlerin, kooperatiflerin ve Hükümet’in elbirliği ile olabileceğince fiyat kontrolünü de etkinleştirmeye çalışıyoruz.

Halk Sektörü ve Kooperatifçilik

Halk Sektörü kuruluşlarından çoğu kapanma, iflas noktasına gelmişti biz hükümete geldiğimizde: Şimdi bu Halk Sektörü kuruluşlarından pek çoğuna yeniden işlerlik kazandırdık.

Türkiye’de kooperatifçilik ilk kez ciddi bir olgu durumuna yine Hükümetimiz döneminde gelmeye ve büyük ölçüde yaygınlaşmaya başladı. Gereksiz veya sakıncalı aracılık aşamaları esnafa zarar vermeksizin kaldırılmaya başladı.

Traktör dağıtımında aracının spekülasyonunu ortadan kaldıran bir düzen geçtiğimiz haftalarda yürürlüğe girdi.

Yeni Kredi Düzeni

Kredi alanına yeni bir düzen getirdik, yıllarca Programımızda vaat ettiğimiz gibi, artık köylümüz Ziraat Bankası’na kredi almak için başvurduğunda, “İnanca (teminat) olarak ne mal gösterebilirsiniz?” diye kendisine sorulmayacak, malını ipotek ettirmek zorunda bırakılmayacak, “Elindeki projen nedir, senin ortaya koyduğun tasarruf nedir, varsa kooperatifinizin tasarrufu, projesi nedir?” diye sorulacak ve gereği kadar kredi köylüye verilecektir. Fabrika kurulabilmesi için gereği kadar modern tarım işletmeciliğine, modern hayvancılığa geçebilmesi için gereken kadar kredi, ipotek istenmeden, taşınmaz, mal karşılığı aranmadan artık köylümüze verilebilmektedir. Bu düzen de Türkiye’de işlemeye başlamıştır.

Madenler

Öte yandan, önemli madenlerin devlet eliyle işletilmesi olanağı, yine Hükümetimiz döneminde sağlanmıştır. Böylelikle bazı doğal kaynaklarımızın istismarı ve israfı önlendiği gibi, enerji

retiminde linyit kaynaklarımızdan gereğince yararlanma olanağı da elde edilmiştir

Tüm Adımlarımız Demokratik Sol Doğrultuda

Bunlar tek başımıza iktidarda olmayışımıza karşın, istediğimiz yasalardan çoğunu Meclis'ten ıkıkarabilecek durumda olmayışımıza karşın, bizim partimiz doğrultusunda atmaya başladığımız adımlardır. Zaman zaman belki dışımızdaki solun bizde kompleks yaratmak için bize yönelttiği eleştirilerden etkilenenler olursa diye söylüyorum: şu en zor dönemde, ekonomiyi düzlüğe çıkarmaya çalışırken attığımız adımların tümü CHP'nin Demokratik Sol doğrultusunda ileriye doğru atılmış adımlarıdır. Destekleme alım politikamızdan kredi politikamıza kadar, dış ilişkilerimizden dışsatım politikamıza kadar, sanayiden madencilige kadar hepsi bu yönde atılmış adımlardır. Eğer bunlar başkalarının programlarına uygun değilse, bu bizim kusurumuz değildir, ama her biri kendi programımız doğrultusunda ileriye doğru atılmış adımlardır.

Ekonomide Ulusal Kurtuluş Mücadelesi

Değerli arkadaşlarım,

Bunları seçim çalışmalarında göğsünüzü gere gere halkımıza anlatabilecek durumdasınız ve halk da bunları anlamaya, değerlendirmeye dünden hazırdır. Hatta biz yeterince anlatmadığımız halde halk kendiliğinden anlamaktadır. Zorlukları da anlamaktadır, bizim o zorlukları nasıl ve hangi koşullarda aşmaya başladığımızı da görmektedir ve büyük çoğunluğuyla Türk Halkı bugün Hükümetimiz döneminde ekonomik alanda bir ulusal kurtuluş mücadelesi vermenin bilinci ve kıvancı içindedir. Seçim çalışmalarımızda bunun somut sonuçlarını gözlerinizle greceğinize ve şimdiden görmekte olduğunuza inanıyorum.

Bardağın Dolu Yanı

Bunu özellikle vurgulamak gereğini duyuyorum, çünkü CHP rgt, bir bakıma hep daha iyisini istediği için –ki bu sağlıklı bir yaklaşımdır–, bir bakıma uzun yıllar muhalefete göre koşullandığı için, muhalefet psikolojisine göre koşullandığı için, kendi hükümeti döneminde bile yapılanlardan çok yapılamayanları görme ve dile getirme eğilimindedir. Bardağın dolu yanını değil, boş yanını görüp değerlendirme eğilimindedir. Hatta dolu yanının gitgide yükseldiğini bile sanırım bütün arkadaşlarım yeterince değerlendirmemişlerdir. Oysa en azından seçim kampanyası döneminde bu konuda kendi kendimize karşı daha hak bilir olmamızın hem gereği vardır, hem de bunun ne kadar yararlı olacağını tahmin edeceğinize, takdir edeceğinize inanıyorum.

Örgüt çalışmalarında, seçim çalışmalarında –bilerek konuşuyorum– Türkiye'ye dünyanın en ileri demokratik işçi haklarını getirenin CHP olduğu da maalesef yeterince vurgulanmamakta. Bunu türk-iş bayram olarak kutlamaya başladı, fakat CHP'de hâlâ 24 Temmuz o açıdan anılmaz maalesef. Bu haklardan bazen sorumsuzluk lsnde yararlanmayı marifet sayanlar, bu hakları ktlemek için en ağır, en haksız lafları söylerken, CHP ve CHP'lilerin susmalarını anlamak kolay değildir. En azından bardağın boş yanı kadar dolu yanına da arkadaşlarımızın daha çok zen göstermelerini dilerim.

Dış İlişkilerdeki Atılımlar

Değerli arkadaşlarım,

Hükümetimizin dış politika konusundaki atılımları ve başarıları da Türkiye'de yeterince

değerlendirilmemiştir. Yine bizim dışımızdaki solun bazı konularda, bizim bazı arkadaşlarımızda uyandırabildiği kompleksler bizim bunu yeterince vurgulamamızı önlemiştir sanıyorum. Örneğin üç buçuk yıllık bir savunma araçları ve gereçleri ambargosunu, hiçbir ödün vermeksizin kaldırtabilen hükümet bu Hükümet'tir. CHP hükümetteyken abd Kongresi'nden Türkiye'ye karşı ambargo kararı çıkmış ama uygulanmamıştı. Biz ayrıldık uygulanmaya başladı; CHP hükümete geldi birkaç ay sonra ambargo kalktı. Ama bunun Parti çalışmalarında yeterince vurgulandığını görmedim. Eğer vurgulanıyorsa ben farkında değilim.

Ambargonun kalkmasından başka, dediğim gibi, bundan on sekiz-yirmi ay önceye kadar Merkez Bankası çekleri dünyanın her yerinden geri çevrilen Türkiye'ye, 1 milyar 800 milyon dolarlık yeni ve uygun koşullu bir dış yardım sağlanmış olması, 5 milyar dolarlık kısa vadeli dış borçların ertelenmiş olması, bu Hükümet'in sağladığı, yine sanırım çok önemli bir başarıdır.

Yıllardır, yalnız bizim Yunanistan'la aramızdaki değil, sosyalist blok içinde-dışında birçok ülkelerin kendi aralarındaki kıta sahanlığı sorunu çözölememişken, biz birkaç gün içinde Sovyetler Birliği'yle Karadeniz'de kıta sahanlığı sorunumuzu çözdük. Tam eşitlik ve hakçalık ilkesine uygun olarak Karadeniz'in iki ülke arasındaki bölümünün ortasından Karadeniz'in kıta sahanlığını bölüştük.

Türkiye, uluslararası ilişkilerdeki yumuşamaya kendi katkısını yapmaya başlamıştır. İttifak içinde olsun dışında olsun, çok daha kişilikli bir dış politika uygulamaya başlamıştır. Bölge ülkelerine kendini çok daha fazla kabul ettirmiştir. Tüm bağımsızlık hareketleri içinde, örneğin Namibya veya Zimbabve hareketlerinde, artık Türkiye'nin bir sözcü devlet, bir lider devlet olarak adı geçmektedir. Son olarak FKÖ ile kurduğumuz ilişkiler bunun yeni bir adımıdır.

Onun için, dışımızdaki solun dünyadan habersiz olan bölümünün, çağın gerçeklerinden habersiz olan bölümünün, olumsuz değerlendirmelerine bakmaksızın, dış politika ve dış ekonomik ilişkiler alanında sağladıklarımızı da vatandaş önünde rahatça anlatabilecek, değerlendirebilecek durumdayız.

Toplantılara Sızanların Taktikleri

Değerli Arkadaşlarım,

Yaptığım geziler sırasında kendi gözlemlerime dayanarak örgütümüzden, arkadaşlarımızdan bir istekte bulunmak istiyorum: Dışımızdaki sol veya sol görüntülü bazı çevreler, şöyle bir taktik izlemeye başladılar: Bizim yandaşlarımıza, üyelerimize ters gelmeyecek bazı sloganlarla toplantılarımızı, konuşmalarımızı engellemek... Öyle sloganlarla geliyorlar ki, "Hayır, bu sloganları haykırmayın" diyemiyorsunuz. Hatta kendi arkadaşlarımız içlerinden gelerek haykırıyorlar. Ama o sloganları öylesine haykırıyorlar ki, eğer onları susturamazsanız, siz susmak zorunda kalıyorsunuz. Böylelikle bizim toplantılarımızı kendi toplantılarına dönüştürüyorlar, sonra o sloganların arkasında saklı olan ve ilk bakışta fark edilmeyen niyetleri ortaya çıkmaya başlıyor.

Buna bir ilginç örnek vermek istiyorum: Bir toplantıya gittim. Hemen hemen tek slogan, "MHP-ÜGD kapatılsın." Bir toplantıya daha gittim, yine o. Bütün toplantılarda bu... Elbette, "MHP, ÜGD kapatılmasın" diyemeyiz. Kaldı ki MHP'nin, ÜGD'nin üyelerinin ve yandaşlarının yasadışı eylemlerinin üstüne en çok bu hükümet döneminde yüründü. Birçok üyeleri ve yandaşları yakalanmaya başlandı, ama bu noktadan sonra konu adaletin yetki alanına girmiş oluyor. Bizlerin de artık bir noktanın ötesinde sanki adalete baskı yaparmış gibi, Başbakan'ın konuştuğu toplantılarda sadece bu sloganı haykırmamız biraz garip oluyor. Bunun da ötesinde belki o sloganları haykıranların

da çoğunun bilmeden düştükleri bir tuzak olduğunu sanıyorum: “MHP Kapatılsın, ÜGD Kapatılsın,” bütün Türkiye’de bu slogan haykırılınca ne oluyor? Bütün eylemlerden sadece MHP-ÜGD sorumlu gibi oluyor. Evet, MHP sorumlu, ÜGD sorumlu, ama yalnız onlar mı sorumlu? Sloganları haykıranlardan bir kısmı olsun sorumlu değil mi ve yıllarca MHP’yi, ÜGD’yi kullanan AP yönetimi sorumlu değil mi?

Adalet Partisi’nden ses yok... Onlar mutlu, “Oh... Günah benim üstümden gidiyor, benim bir şey söylememe gerek kalmıyor...” diye. Bu bir saptırmaca, bu bir yutturmaca, bu bir hokkabaz sahnesindeki gibi dikkatleri bir yana toplayıp asıl oyunu gözden saklama taktiği... Onun için arkadaşlarım, kendi sloganınız varsa onu kendiniz haykırın, başkalarına muhtaç değilsiniz. Ve sizden rica ediyorum, seçim zamanı illerinize geldiğimde o sloganları haykıranlarla beni karşı karşıya bırakmayın. Buna gücünüz yeter... Bizi dinlemek üzere gelen topluluğa karşı büyük bir saygısızlıkla konuşmalarımızı dinletmek istemeyenleri, bize yaraşan demokratik ve barışçı kurallar içinde etkisiz bırakmak örgütümüzün elindedir. Bir haksızlığa, bir yasadışı işleme maruz kalırsa yine en önce bizleri yanlarında bulurlar. Ama bizim kendi toplantılarımızı engellemek, saptırmak ve birtakım oyunlarını sahnelemek için çağrısız konuk olarak toplantılarımıza gelenlere boyun eğecek, muhtaç olacak tarafımız yok.

Bu konuda da nasıl oyunlar döndüğünü bilerek, örgütümüzün daha dikkatli, daha titiz davranmasını diliyorum. Bu titizlik ne ölçüye varırsa CHP’nin demokratik sol doğrultusu o ölçüde gerçek niteliği ile pırıl pırıl ortaya çıkacaktır. Halk kimin ne olduğunu, kimin ne olmadığını daha iyi anlayacaktır ve bunu anladığı oranda da CHP’ye daha çok güvenecek ve daha çok oy verecektir.

Adalet Partisi’ne Bir Çağrı

Değerli arkadaşlarım,

Biz yıllarca muhalefette de iktidarda da, kimler kendi düşüncelerini başkalarına kabul ettirmek için, şiddet, sopa, taş, zincir, silah kullandıysa onlara karşı çıktık; gereğinde adını söyleyerek, kuruluş kuruluş adını söyleyerek, karşı çıktık. Şimdi bunu AP’den de bekliyoruz. Yıllarca bekledik, beklediğimizi açıktan söyledik. Karşı çıkmadılar. Ama şimdi karşı çıkmaya biraz daha mecbur. Neden? Çünkü bir gazetemiz, bildiğiniz gibi, geçenlerde iyi niyetle çok iyi hazırlanmış bir çağrıda bulundu. AP Genel Başkanı da imzasını verdi. Bu Türk demokrasisi bakımından önemli bir olay sayılabilir. Yeter ki o imzalar kâğıt üzerinde kalmasın.

Şimdi o çağrıdan bir cümle okuyorum: “Kendi düşünce ve kanaatlerini yaymak veya başkalarının düşünce ve kanaatlerini yaymalarına engel olmak uğrunda zora, şiddete ve demokratik hukuk devleti kuralları ile bağdaşmayan herhangi bir yönteme başvurmaktan kaçınmak ve başvuranlara karşı açık durum almak.”

Biz yıllardır muhalefette ve iktidarda, bu yöntemlere başvuranlara karşı, gerektiğinde adlarını söyleyerek, açık durum aldık. Şimdi, “Ben de öyle yapacağım” diyor Ana Muhalefet Partisi Lideri. Bu sözünü, önümüzdeki seçim kampanyasında olsun yerine getireceğini umarız. Bazı sol eylemcilerin suçları karşısında biz nasıl tepki gösteriyorsak, onlar da elbette tepkilerini göstereceklerdir. Ama bekleriz ki, örneğin bir Abdi İpekçi’yi öldürenin suçu ortaya çıktığında, bir Doğan Öz’ü öldürenin suçu, kimliği ortaya çıktığında, bir Anayasa Mahkemesi’ni bombalayanın suçu ortaya çıktığında, Ana Muhalefet Partisi Lideri onları da açıkça ve kimi kastettiğini belirleyerek kınasın. Bu da yetmez. “Ben hiçbir zaman kendi üyelerimin, yandaşlarımın bu tür suçlar işlemelerine teşvikçi olanlarla, en

azından göz yumanlarla işbirliği yapmam, el ele vermem” desin. Şu biraz önce okuduğum cümlelerin altına atılan imzanın gereği budur, bu gereğin de yerine getirilmesini bekliyoruz.

Ulusal Birliğe Çağrı

Değerli arkadaşlarım,

Bir başka dileğim, seçim kampanyasında her zaman olduğu gibi gerilimi azaltıcı davranışınızı sürdürmek olmalıdır. Ne kadar ağır ve haksız eleştirilerle, suçlamalarla, hatta ne kadar çirkin hareketlerle karşılaşırırsak karşılaşalım, bunlara kendi uygar üslubumuz içinde yanıt vereceğiz. Muhalefette böyle yaptık, iktidarda daha çok böyle yapacağız. Çok mecbur kalmadığım bir-iki somut olay veya konu dışında, dikkat etmişsinizdir, Başbakan olduğumdan beri AP Genel Başkanı ile polemiğe girmemeye özen gösterdim. İnaniyorum ki, bu yüzden de herhangi bir şey kaybetmedim. Biz, belli bir üslup düzeyinde tartışmayı kabul edenlerle seve seve tartışırız, saygıyla tartışırız, ama o düzeyin altında, üslubun altında kalanları, halkımızın değerlendirmesi ile karşı karşıya bırakırız.

Yine bu seçim kampanyasında, bütün CHP örgütünün kendi milliyetçilik anlayışımız doğrultusunda, Atatürk milliyetçiliği doğrultusunda bütün Türk ulusunu birliğe çağıracaklarına güveniyorum ve CHP’nin bu seçimlerden Hükümet’te ve kendi içinde yurt düzeyinde güçlenerek çıkabileceğine güveniyorum. Bu seçim kampanyasında bu güvenle hepimize başarılar dilerim, saygılar sunarım.

CHP Küçük Kurultay Bildirisi^[5]

5 Eylül 1979 günü Ankara’da toplanan Cumhuriyet Halk Partisi Küçük Kurultayı, delegelerce belirtilen görüşlerin ışığında, aşağıdaki bildirinin yayınlanmasını kararlaştırmıştır:

14 Ekim 1979 günü 29 ilimizde yapılacak Cumhuriyet Senatosu üçte bir yenileme ve ara seçimleriyle Milletvekilliği ara seçimleri, ülkemizin içinde bulunduğu ortamda, özel bir önem kazanmaktadır.

14 Ekim seçimlerinin bir iktidar değişikliğine yol açması beklenmemekle birlikte, bugünkü Hükümet kurulduğundan beri siyasal istikrarsızlığı arttırmak ve bir hükümet değişikliği beklentisini canlı tutmak için bazı muhalefet partilerince ve bazı çıkar çevrelerince gösterilen sürekli çabalar ve başvurulmuş sorumsuzca tertipler, Cumhuriyet Halk Partisi’nin bu seçimlerde başarılı sonuçlar almasıyla, etkinliğini yitirmiş olacaktır.

Uzun yılların birikimi olan ve bir ölçüde dış gelişmelerden ve etkenlerden de kaynaklanan ağır sorunları çözme yolunda, Cumhuriyet Hükümeti, Cumhuriyet Halk Partisi’nin Demokratik Sol doğrultusunda, şimdiden büyük mesafe almıştır. 14 Ekim seçimlerinde halkımızın Cumhuriyet Halk Partisi’ne güveninin belirgin biçimde doğrulanması, Hükümet’in gücünü arttırarak sorunların çözümünü kolaylaştıracaktır ve şiddet eylemlerini kışkırtanların bir hükümet değişikliği olabileceği yolundaki hayalleri büsbütün sona ererek, eylemleri sürdürme cüretleri geniş ölçüde kırılabilecektir.

Bu nedenle Cumhuriyet Halk Partisi, seçimlerde tüm gücünü ortaya koyacak ve bu seçimlere katkıda bulunmanın önemini, kendisini destekleyen ve ülke sorunlarına özgürlükçü demokrasi kuralları içinde ve Demokratik Sol doğrultuda çözümler getirilmesini isteyen yurttaşlarımıza anlatacaktır.

Bunun başta gelen koşulu, Cumhuriyet Halk Partisi’nin birliğini ve kendi tutarlılığını, hiçbir

kuşkuya yer bırakmayacak açıklıkla ortaya koyabilmektir.

Bu amaçla, Cumhuriyet Halk Partisi adaylarını birer hizip veya ekip adayı imişler gibi gösterme yolundaki gerçekdışı ve Parti'yi de değerli adaylarımızın kişiliklerini de yaralayıcı yorum ve tanımlamaların geçersizliği her vesilede gösterilmelidir.

Yine bu amaçla, Cumhuriyet Halk Partisi'nin Demokratik Sol doğrultusu tüm açıklığıyla belirtilerek, dışımızdaki bazı akımların bu doğrultuya gölge düşürmelerini önlemeye sürekli özen gösterilmelidir.

Cumhuriyet Halk Partisi Demokratik Sol tutumu, Türk toplumunun gerçeklerinden kaynaklanan ve halkın özlemlerini gerçekleştirmeye yönelik bir sol tutumdur.

Demokrasiye inançsızlıktan doğan ve halktan kopuk sözde devrimci bazı akımların tersine, Cumhuriyet Halk Partisi'nin devrimciliği, her şeyin üstünde halka, halkın desteğine ve oyuna güvenen ve demokrasiyi güçlendirip genişletmeyi amaçlayan bir devrimciliktir.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin milliyetçiliği, Atatürk'ün çağdaş ve insanca milliyetçiliğidir. Cumhuriyet Halk Partisi'nin milliyetçiliği, ırk, din, mezhep, düşünce ayrımı gözetmeksizin tüm ulusu bir tutan, bölücülüğün her türlüşünü önleyen, yurttta da dünyada da barışı gözetten, ulusal gücü her alanda değerlendirip geliştirmeyi amaçlayan bir milliyetçiliktir ve ulusal birliğin güvencesidir.

Cumhuriyet Halk Partisi ve onun kurduğu Hükümet, toplum kesimleri arasında da bölgeler arasında da toplumsal adaleti gözetten hakça bir düzen kurulması yolunda her türlü güçlüğe ve engele karşın attığı adımlarla, ulusal birliği ve dayanışmayı en sağlam temellere kavuşturma çabasındadır.

Hükümet, Cumhuriyet Halk Partisi Programı'na uygun olarak izlediği tutumla, Türkiye'nin uluslararası siyasal ve ekonomik ilişkilerini çok unsurlu bir dengeye kavuşturarak bağımsızlığımızı her anlamda güçlendirmektedir ve Türk ulusunun bölge ve dünya güvenliğine ve barışına, uluslararası ilişkilerdeki yumuşamaya, dünyada hakça bir ekonomik düzen oluşmasına katkısını arttırmaktadır.

Hükümetçe uluslararası alanda izlenen tutumun ekonomideki olumlu sonuçları şimdiden belirgin ölçüde görülmeye başlamıştır. Dışsatımlarımızda ve dış ödemeler gücümüzde önemli gelişmeler sağlanmaktadır.

Gerek petrol fiyatlarındaki, gerek dıştan alınan girdilerin fiyatlarındaki büyük artışlara ve Cephe Hükümetlerinden devralınan ağır borç yüküne karşın, bazı darboğazlar ve darlıklar şimdiden aşılmaya başlamıştır ve devletimize, yeniden kazandırılan güvenilirlikle Türkiye, uygun koşullu dış krediler sağlama, kısa vadeli borçlarını erteletme olanaklarına kavuşmuştur.

Köylümüz-çiftçimiz, ürünlerinin gitgide daha iyi değerlendirildiğini görerek, uluslararası ilişkilerdeki gelişmelerin ve dışsatımdaki artışların olumlu sonuçlarını kendi yaşamında duymaktadır.

Hükümet'in izlediği halkçı ve hakça destekleme alım politikası da köylülerin gelirlerini şimdiye kadar görülmemiş ölçüde yükseltmektedir.

Hükümet'in izlemeye başladığı yeni kredi politikası ise, tarımda verim ve üretim arttırıcı, tarımdan sanayiye geçişi hızlandırıcı girişimlerde ve yatırımlarında, köylüye, kooperatifçilik hareketine ve halk kesimine büyük ölçüde destek olmaktadır.

Kırsal alana yönelik altyapı yatırımları ve hizmetleri de, Cumhuriyet Halk Partisi'nin kurduğu hükümet döneminde, tarihimiz boyunca görülmedik bir hız ve yoğunluk kazanmıştır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun en uzak köylerine kadar hizmet ve pazarlama olanaklarını götüren yol politikası, köylerin elektrikleştirilmesine büyük hız verilmiş olması, sulama projelerinin yaygınlaştırılması, orman köylülerinin orman ürünlerini son aşamasına kadar değerlendirebilecekleri yatırımlara ve örgütlenmelere girişilmesi, köykentlerin kurulmaya başlaması, kısa sürede Türkiye'nin ekonomik coğrafyasını da toplumsal yapısını da sağlıklı biçimde değiştirecek, gerek gelişme atılımlarımızı gerek demokrasimizi güçlendirecektir.

Hükümet, uzun süredir ihmal edilen doğal kaynaklarımızın her alanda ve her anlamda değerlendirilmesine büyük önem vermektedir.

Başlıca madenlerin devlet eliyle işletilmesini yaygınlaştıran yasa, elektrik enerjisi üretiminin de kendi kaynaklarımıza dayanmasını kolaylaştırmaktadır. Türkiye'nin enerjide dışa bağımlılığını azaltma ve enerji üretiminde kendi kömür ve su kaynaklarımızı daha etkin biçimde ve daha geniş ölçüde değerlendirme bakımından kısa sürede olumlu gelişmeler sağlanmıştır.

Bu yıl, ağır ekonomik zorluklara karşın, yatırımlarda ve üretimde sağlıklı bir atılım dönemine girilmiştir. Bu yaz temeli atılan sanayi kuruluşları kendi kaynaklarımızı değerlendirici, ülkemizin ekonomide dışa bağımlılığını azaltıp özgücünü geliştirici, dışalımını azaltıp dışsatımlarını arttırıcı veya sınaileşmeyi tüm yurda dengeli biçimde yayıp bölgelerarası adaletsizliği giderici yönde yatırımlardan oluşmaktadır. Böylelikle gerçek anlamda bir ulusal sınaileşme politikası uygulanmaya başlamış bulunmaktadır.

Hükümet, işçilerimizin refahını artırma yolunda da hiçbir özveriden kaçınmamaktadır. Bunun yanı sıra, kamu kesiminde çalışanların yönetime ve sorumluluğa katılmalarını sağlayacak ve bir yandan çalışma yaşamını daha çok demokratikleştirirken bir yandan da kamu iktisadi kuruluşlarının verimini ve etkinliğini arttıracak bir yeni çalışma ve kamu işletmeciliği düzenine geçiş çalışmalarının sonuç aşamasına vardığı öğrenilmiştir.

Kamu görevlilerinin yaşam ve çalışma koşullarını rahatlatıcı ve gelişme atılımlarımızda önemli görevler üstlenen teknik personele yeni ve özendirici olanaklar sağlayıcı hükümet hazırlıklarının ve çalışmalarının yakında daha somut sonuçlar vermesi beklenmektedir.

Gerek çalışanların, gerek emeklilerin, dulların ve yetimlerin toplumsal güvenliğini geliştirme yolunda şimdiden küçümsenemeyecek adımlar atılmıştır.

Bu arada esnaf ve sanatkârların, toplumsal güvenlikleri, kredi edinme ve sanatlarını ve işlerini geliştirme olanakları giderek genişletilmektedir.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin köylü, işçi, esnaf ve sanatkâr kesimlerinde daha etkin biçimde örgütlenmesi, yalnız Cumhuriyet Halk Partisi'nin gücünü değil, bu kesimlerin siyasetteki ağırlığını da arttırmış olacak ve halk yararına yasaların çıkarılabilmesini, çözümler getirilebilmesini kolaylaştıracaktır.

Tam Gün Yasası, uygulama sırasında görülen bazı pürüzleri de giderildikçe, ülkemizde sağlık sorununu büyük ölçüde hafifletecektir.

Bu yıl uygulanmaya başlayacak olan Yeni Yerleşme Alanları Projesi'nin, arsa-konut-kira

sorunlarına köklü bir çözüm getireceğine ve ülkemizde sağlıklı kentleşme sürecini başlatacağına inanılmaktadır.

Uzun yıllardır ekilen zehirli tohumların sonucu olan ve rejim ve ulus düşmanlarınca hâlâ sürdürülen şiddet eylemleri karşısında hükümetçe alınan önlemlerin devlet etkinliğini giderek arttırdığı görülmektedir. Yakalanan ve hüküm giyen suçluların sayısının giderek çoğalması, öğrenim kurumlarından büyük çoğunluğunda ve devlet yurtlarında barışın gerçekleştirilmiş olması, sıkıyönetimin de sağladığı olanaklarla mezhep ayrımcılığını ve sürtüşmelerini kışkırtma çabalarının büyük ölçüde etkisizleştirilmesi ve halkımızın her zaman ve Türkiye'nin her yerinde reddettiği bölücü akımların toplumdan kolayca soyutlanabilmesi, devlet etkinliğinde sağlanmaya başlayan gelişmenin somut belirtileridir.

Cumhuriyet Halk Partisi, iç barışa ve huzura ve siyasal gerilimin azaltılmasına seçim kampanyası sırasında da büyük özen gösterecektir.

Küçük Kurultay delegeleri, gerek iç güvenlik önlemlerinin, gerek piyasa ve fiyat denetiminin daha çok etkinleştirilmesi yönünde, Hükümet'e, yapıcı önerilerde bulunmuşlardır.

Küçük Kurultay, devralınan ağır mirasa ve içinde bulunduğumuz koşulların oluşturduğu büyük engellere karşın, Cumhuriyet Halk Partisi'nin kurduğu hükümet döneminde birçok alanlarda sağlanmaya başlayan olumlu sonuçları, başta köylü ve işçi olmak üzere geniş halk topluluklarının gelirlerinde gerçekleştirilen önemli artışları ve her türlü tertibe ve kışkırtmaya karşın demokrasimizi yaşatıp gücendirme yönünde gösterilen başarıyı, 14 Ekim seçimlerinde, halkımızın gereği gibi değerlendireceğine ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin bu seçimlerden güçlenerek çıkacağına güvenmektedir.

III

DEMOKRATİK SOL VE HÜKÜMET BUNALIMI^[6]

“CHP’nin Demokratik Sol Siyaseti Geçerliliğini Şimdiden Kanıtlamıştır”^[7]

Sayın başkan, değerli konuklar, CHP’li genç arkadaşlarım, hepinizi saygıyla, sevgiyle selamlarım.

İşlerim nedeni ile ve hükümet kurma çalışmalarım nedeni ile dünkü toplantınıza katılamadığım için çok üzgünüm. Fakat yapılan konuşmaları özet halinde de olsa, gazetelerden bir ölçüde izleme olanağını buldum. İleride, bundan önceki forumda olduğu gibi, bunların bir kitap halinde basılacağını umuyorum. O zaman bu forumda yapılan konuşmalardan daha büyük ölçüde, hem ben, hem de toplumumuz yararlanma olanağını bulacaktır.

“Demokratik Sol Düşünce Forumu” CHP Gençlik Kolları’nın 12 Mart’tan önce başlattığı bir gelenektir. Şimdi de gençlik kolları genel merkezimiz bu geleneği sürdürdüğü için kendilerini kutlarım ve bu foruma genç arkadaşlarım dışında katılan değerli konuşmacıları, bilimadamlarını, siyaset adamlarını kutlar, kendilerine foruma gösterdikleri bu ilgi için şükranlarımı sunarım.

“Demokratik Sol Düşünce Forumu”nun daha başlarken benimsediği bir kural, bu forum bir partinin gençlik kolları tarafından düzenlenmekle beraber düşüncelerin tam bir özgürlük içinde ortaya konulması ve tartışılmasıdır. Aynı tartışma özgürlüğünün bu toplantıda da devam edeceğinden eminim. Demokratik solu CHP’de, kendi aramızda da tartışırken elbette bir partinin demokratik disiplin anlayışı içinde, geniş tartışma özgürlüğümüz vardır. Ancak bu tartışma özgürlüğünü kullanırken, temel ilkemizi ve temel ülkümüzü tartışmanın dışında tutmaya çalışmamız gerekir. Ülkümüz, kimsenin kimseyi ezemeyeceği, sömüremeyeceği, insan kişiliğinin her türlü toplumsal engelden kurtulmuş olarak özgürce gelişebileceği, dinamik, yaratıcı ve hakça bir düzen kurmaktır. Temel ilkemiz ise, bu ülkeye doğru, demokrasi kuralları içinde ilerlemektir.

Bu ilkeye ve ülkeye bağlı kalmak insanlık anlayışımızın gereğidir. Bu ilkenin ve ülkenin çerçevesinde araçları, yöntemleri özgürce tartışabilmek, yolumuzu özgürce araştırabilmekse, demokrasi anlayışımızın gereğidir.

Bizim demokratik sol anlayışımızı bilimsel sosyalizm açısından yargılayanlar ve eleştirenler olduğunu biliyoruz. Elbette kendi inandığımız demokratik rejim içinde bu eleştirileri yapmaları haklarıdır. Bunlardan yararlanmaya da çalışırız. Ancak, bunlardan yararlanırken, eleştirileri, yargılamayı yapanların bakış açılarını ve değer ölçülerini de daima göz önünde tutmamız gerekir. Bu açıdan CHP’de oluşmakta olan, demokratik sol akımını eleştirenler, “Siz solcu değilsiniz, siz düzen değiştiremezsiniz” derler, “Siz burjuva revizyonistisiniz” derler, “Siz işi yozlaştırıyorsunuz” derler. Bunları söylerken dayandıkları kanıtlar, deliller elbette bizim için önem taşır. Fakat bu gibi savlarda bulunanların yargıları bizi bir ölçünün ötesinde de ilgilendirmemelidir. Bu açıdan bizi yargılayanların hareket noktası, aslında bilimsellik kavramı ile çelişen bir dogmatizmdir.

Bilimselliğin temelinde kuşkuculuk vardır. Kuşkuculuk derken, insanı karamsarlığa ve hareketsizliğe götüren kuşkuculuğu kastetmiyorum. İnsanları yanılgılardan kurtarıcı, insanları bütün doğru bilinenleri sınamaya yöneltici, yapıcı, ileriye götürücü bir kuşkuculuğu kastediyorum. Bu anlamda kuşkuculuk dünyadaki bilimsel gelişmenin daima itici gücü olmuştur. Eğer insanlar belli dönemlerde doğru bilinenlerin, gerçek bilinenlerin doğruluğundan, gerçekliğinden kuşku

duymasalardı, dünyada bilim diye bir şey olmazdı. Bilim, belli aşamalarda doğru bilinenlerin doğruluğundan kuşkuya kapılmak suretiyle yola çıkanların yarattıkları, oluşturdıkları bir olgudur. Onun için, bilimsel sosyalizm kavramını bile, bir anlamda ben, bilimsellikte çelişir görüyorum. Özellikle sosyal ve siyasal bilimlerde tek doğrunun, kesin gerçeğin bulunduğunu iddia etmenin bilimsellikte bağdaşamayacağını sanıyorum.

Kendi bildiklerinin ve bellediklerinin kuşku duyulmaz ve tartışılmaz gerçekler ve doğrular olduğuna inanan kimseler ve siyasal güçler, tarihin her döneminde görülmüştür. Solda görülmüştür, sağda görülmüştür. İnsanlık en büyük acıları böylelerinin elinden çekmiştir. Çünkü bir insan veya bir siyasal güç, “Benim toplum sorunları için yaptığım çözümleme, çözümlemelerin en doğrusudur. Bundan başka doğru çözümleme olamaz” diye düşünürse veya, “Benim toplum sorunları için öngördüğüm çözüm tek doğru çözümdür” diye düşünürse, o çözümü topluma kabul ettirebilmek için zor kullanma hakkını da kendinde görür. Onun için, zora başvurur, baskıya başvurur, insan kişiliğini ezici ve toplumları baskı altında tutucu yöntemlere başvurmayı kendinde hak olarak görür. O bakımdan biz, gerektiğinde kendi inançlarımızı da kuşku sınavından, deneyinden geçirme gereğini kabul eden kimseler olarak, kendi inandıklarından başka hiçbir şeyin doğru olamayacağına inananların, o kaniye varanların bizim hakkımızdaki yargılarına, bir ölçünün ötesinde önem vermezsek, bizi mazur görmelidirler.

Siyasette geçerliliğin önemi herhalde küçümsenemez. Siyasette geçerlilik, hiç değilse, tutarlılık kadar önem taşır. Geçerlilik ölçüsünü kullandığımız zaman ise, herkesin herhalde kabul edeceği gerçek şudur ki, CHP’nin demokratik sol siyaseti Türk toplumunun objektif, nesnel koşulları içinde geçerliliğini şimdiden kanıtlamıştır. Solun ülkemizde en çok kötülendiği bir dönemde, “Ben soldayım” demenin bir insanın veya topluluğun başına en büyük tehlikeleri getirebildiği bir dönemde, sola, ayırım gözetilmeksizin solun değişik biçimlerine, en ağır kuşkuların ve ithamların yöneldiği bir dönemde, CHP demokratik solda olduğunu söyleye söyleye, haykıra haykıra, halktan en çok oy alan parti durumuna gelmiştir. Bunu, ne olduğumuzu, ne düşündüğümüzü bütün açıklığı ile halka anlatarak başarabildik ve halkla anlaşarak başarabildik.

Aslında halkla anlaşma deyimini tercih ederim. 9. Eğitim Şurası’nda da söylediğim gibi, halka anlatılmaz, halkla ancak anlaşılabilir. Ancak halkı hor görenler, halkı anlamayanlardır ki, kendilerini halka bir şeyler anlatabilme yetkisinde görürler. Topluma yön vermek isteyenlerin, ülkeleri yönetmek isteyenlerin, aslında en büyük bilgi kaynağı halktır. Çünkü onlar halkın sorunlarını çözmekle yükümlüdürler. Halkın sorunlarını ise, en iyi halkın kendisi bilir. O bakımdan halka anlatmak biraz fazla iddialı bir deyimdir. Halkla anlaşma deyimini tercih ediyorum. CHP’deki demokratik sol hareket, halkla anlaşarak kendini halka kabul ettirebilmiş ve bugünkü gücüne erişebilmiştir.

CHP’nin içinde bu mücadele sekiz yıl kadar çetin bir biçimde sürmüştür. Bu mücadelenin sonlarına doğru bir ara kendi içimizde de, Türkiye’nin genellikle aydın çevrelerinde olduğu gibi, kendi içimizde de bir kavram kargaşalığı olasılığı ortaya çıkmıştır. O zaman CHP’ye “ortanın solunda” diyerek yola çıkmıştık, sonra “demokratik sol” sözünü de yerine göre kullanmaya başladık, “sosyal demokrasi” sözünü de yerine göre kullanmaya başladık. Ben bu değişik terimleri kullanırken, özde hepsini bir tutuyordum. Amma değişik durumlara göre, bu terimlerden biri bizim tutumumuzu daha iyi anlatabildiği için yerine göre birini yerine göre öbürünü kullanıyordum. Fakat gördüm ki ve yönetici arkadaşlarımla birlikte gördük ki, bu kavram ayrılığı giderek kavram kargaşalığına yol açabiliyor ve her parti içinde doğal olarak bulunabilecek kişisel gruplaşmalara ve çekişmelere, bu kavram farklılıkları, birer kılıf, birer giysi olarak giydirilebiliyor. Buna son vermek amacıyladır ki, bu yıl

CHP tüzüğünü değiştirirken, bu terimlerden birini seçmeyi kararlaştırdık ve Parti'nin yetkili organı olan Parti Meclisi ve ondan daha yetkili organı olan Kurultay, demokratik sol terimi üzerinde birleşti.

Demokratik solu tercih edişimizin, hiç değilse benim açımdan belirgin nedenleri vardır. Bir kere, yıpranmamış, yozlaştırılmamış bir terimdi; fazla kullanılmamıştı, onun için, kastettiğimiz, güttüğümüz anlamı, o terimin içeriğine biz verebilecek durumdaydık. Ayrıca demokratik sol, kendi kendini tanımlayan bir terimdi. Demokrasiye bağlılığın altını çizen bir terimdi. O bakımdan demokratik sol terimi üzerinde birleştik. Şimdi bu birleşmeden sonra CHP'nin içinde, demokratik sol kavramı ve tanımlaması üzerinde de bir anlaşmazlık bulunduğu izlenimini vermekten dikkatle kaçınmalıyız. Eğer gerçekten bu terim üzerinde, bu terimin anlamı, içeriği üzerinde aramızda bir ayrılık varsa, bunu partimizin demokratik gelenekleri içinde, özgürce tartışmalıyız. Fakat tartışmaya değecek kadar büyük bir ayrılık yoksa o zaman yanlış izlenimler vererek halkta gereksiz kuşklar uyandırmamalıyız. "CHP'nin içinde demokratik solda olanlar, olmayanlar var" gibi izlenimler yaratarak gereksiz kuşklar uyandırmamalıyız. Halkın güveninin ve umudunun en çok üzerimizde toplandığı bir dönemde, temelsiz olarak, gereksiz olacak böyle kuşklar uyandırma hakkını kendimizde görmemeliyiz. Aksi halde önümüze çıkan bir tarihsel olanağı kaçırma tehlikesi ile karşı karşıya kalabiliriz.

Sözlerimin başında belirttiğim gibi, demokratik sol akımı benimsemiş CHP olarak ülkümüz, kimsenin kimseyi ezemeyeceği, sömüremeyeceği, insan kişiliğinin her türlü toplumsal engelden kurtulmuş olarak özgürce gelişebileceği, dinamik ve yaratıcı bir toplum düzeni kurmaktır. İlkemiz de, bu ülkeye doğru demokrasi kuralları içinde ilerlemektir. Acaba bu ülkeye doğru, hem de gelişme halindeki bir ülkede, pek çok ekonomik ve sosyal sorunları, ağır sorunları bulunan bir ülkede, özgürlükçü demokrasi kuralları içinde ilerlenebilir mi? Hiç değilse Türkiye'de ilerlemenin, o yoldan ilerlemenin mümkün olduğunu artık tartışlamayacak bir açıklıkla ortaya koymuş olduğumuz inancındayım. Özgürlükçü demokrasiyi Türkiye'deki başka partiler kadar da değil, Türkiye'deki başka partilerin hepsinden daha çok benimseyen parti olarak, CHP, geride bıraktığımız birkaç yıl içinde solda olduğunu açık açık söyleyerek, düzeni değiştireceğini açık açık söyleyerek ve kurulu düzen savunucularının suç saydığı düşünceleri suç saymadığını söyleyerek, suçlardan dolayı mahkûm edilmiş olanları serbest bırakacağını ve o suçları suç olmaktan çıkaracağını söyleyerek, en zor koşullar altında, demin belirttiğim gibi, Türkiye'nin en çok oy alan, halktan en çok destek gören partisi durumuna gelebilmiştir. Halk bazı şeyleri toplumsal, ekonomik, siyasal sorunlarla ilgili bazı şeyleri, anlamaz kuşkusuna kapılanlar, aslında halkı anlamayanlardır ve halkla yabancılaşanlardır.

Solda bir düzen değişikliği isteyenlerin, halkı bir yana itmeye kalkışmaları, "Biz bu işi halksız yapacağız, halka dayanarak bu iş yapılamaz, çünkü halk anlamaz" diye yola çıkmaları pek akıllıca bir davranış da sayılmaz. Çünkü solda bir düzen değişikliği yapmak isteyenler, zaten o düzenin bütün egemen güçlerini karşılarına alırlar. Bir de halkı yanlarına almazlarsa, neye dayanarak, hangi güçten güç alarak yollarında ilerleyebileceklerdir? Elleriindeki tek çare zora dayanarak ilerlemeye çalışmaktır. Oysa kendilerinin karşı çıktıkları bir düzende, kendi kullanabilecekleri zorlardan daha baskın zorların da karşılarına çıkması kaçınılmazdır.

Halkla bütünleşebilmenin hiç değilse Türkiye için kesin bir koşulu vardır. O da halkın isteklerine, özlemlerine ters düşen bir rejim peşinde koşmamaktır. Türk halkı, artık görülmüştür ki, demokrasi ile gelmeyen hiçbir şeyi benimsemeyecektir. Fakat sadece demokrasi de yetmez. Demokratik rejim içinde de halk güçsüz kalabilir. Oysa halktan yeterince güç alabilmek için, halktan alınacak güçle

iktidara gelebilmek için, önce halkın yeterince güçlü olması gerekir. Sadece siyasette güçlü olmak, halkı güçlendirmek, siyasal örgütlenmelerle halkı güçlendirmek yeterli değildir. Siyasal gücün temeli ekonomik güçtür. Eğer halk ekonomik bakımdan yeteri kadar güçlü değilse, eğer halk üretim ilişkilerine kendi istediği yönü verebilecek olanaklara ve güç düzeyine kavuşamamışsa, o zaman halkın siyasetteki güçleri kâğıt üzerinde kalır. Anayasa'nın ve yasaların sayfaları üzerinde kalır. Onun için biz, demokratik sola inanan bir parti olarak, her şeyden önce, ekonomide halkı güçlendirmek, ekonomide halkı en büyük güç haline getirmek amacına yönelmiş bulunuyoruz. Bizim dışımızdaki bazı solcular, halkı güçlendirebilmek için ekonomik gücün devlet elinde bulunması, yoğunlaşması gereğini savunurlar ve devletin bu gücü halk yararına, halk için kullanabileceğini ileri sürerler. Bunun böyle bir olanak sağlamadığı, dünyada, hiç değilse şimdiye kadar yapılmış deneylerden, görülmüştür. Ekonomik güç bir ölçünün üstünde devletin elinde yoğunlaştı mı, o sırada devleti yönetenlerin başında kimler bulunuyorsa, onlar güçlenmiştir. Halk adına diyerek, halkı güçlendireceğiz diyerek, halkı yönetenler güçlenmişlerdir ve o rejimler içinde halk, birtakım maddi olanaklar elde edebilmiş olsa bile, demokratik solun vazgeçilmez ülküsü olan özgürlüklerine kavuşamamıştır.

Özgürlükçü demokratik rejimi kabul edince, ister istemez, girişim özgürlüğünü de kabul edeceğiz, bir özel sektörün de bulunmasını kabul edeceğiz. Ama devletin elinde özel sektöre toplum yararına yön verebilme, demokratik ölçüler içinde disiplin sağlayabilme gücünü, olanağını da bulunduracağız. Ayrıca, bununla da yetinmeyeceğiz ve yetinmedik, işçilere demokratik sendikal hakları tanıyarak özel sektör karşısında, büyük sermaye karşısında kendi haklarını ve özgürlüklerini savunabilme, gerçekleştirme olanağını tanımak gerekir ki, Türkiye'de bu esasen yapılmıştır.

Türkiye'nin koşulları içinde güçlü bir devlet sektörü de vardır. Bu ihtiyaç devam etmektedir. Ve bu güçlü devlet sektörü içinde de halkın, çalışanların hakları gene demokratik sendikal özgürlükler yoluyla korunabilmektedir. Fakat halkın yönetime ağırlığını koyabilmesi, iktidar olabilmesi, hiç değilse iktidara katılabilmesi için bu da yeterli değildir. Devlet sektöründe işçilerin, çalışanların yönetime etkin biçimde katılabilmeleri, kârdan hakları olan payı alabilmeleri gerekir. Bu şimdiye kadar Türkiye'de gereken ölçüde sağlanmamıştır. Demokratik solun gerçekleştireceği amaçlardan biri de bu olacaktır, bu olmalıdır. Tabii devlet sektöründe çalışanlara yönetime katılma yetkisini, hakkını, kârdan pay alma hakkını verirken daima hakla birlikte gelen sorumluluğu da işçiler kabullenmek, üstlenmek durumunda olacaklardır. Yönetime ve kâra etkin biçimde işçilerin katılması sağlandı mı, artık o işletmelerin iyi işlemesinden, verimli işlemesinden, yalnız devlet değil, o işletmede çalışan işçiler de, halkın gözünde, halkın önünde sorumlu olacaklardır.

Fakat bizim için, varlıkları kaçınılmaz olan bu iki sektörün üstünde, asıl önemli olan, gerçek ve etkin bir "halk sektörü"nün ortaya çıkmasıdır. Türkiye'de bunun için gerekli ortam vardır. Bizi, halk sektöründen söz ettiğimiz için kınayanlar olduğunu biliyoruz; oysa biz Türkiye'de doğmakta olan bir şeye, daha doğrusu doğmak için toplumun kabuklarını zorlayan bir güce sadece adını koymuş bulunuyoruz. Bugün Türkiye'de yurtdışındaki işçilerle, yurtiçindeki işçiler ve köylüler el ele vererek, ekonomide kendi sektörlerini yaratma çabası içindedirler. Türkiye'nin gözden ırak kalmış, ihmal edilmiş köşelerine devletçi bir yönetim altında bile devletin götürmediği yatırımları, özel sektörün götürmediği ve hiçbir zaman götürmek istemeyeceği yatırımları, halk, kendi olanaklarını bir araya getirerek, o en ırak, en ihmal edilmiş köşelere kadar götürebilme çabası içindedir. Biz bu çabanın, bu çaba ile güdülen amacın adını koymuş olduk halk sektörü sözü ile ve bu halk sektörünü yaratmaya çalışan halk topluluklarının karşılaştıkları engelleri ortadan kaldırmaya çalışmaktayız ve çalışacağız.

Halk sektörü derken, bunun elbette sadece işçi yatırımlarından oluşacak bir sektör olacağını düşünemeyiz. Halk sektörünün belki daha önemli bir unsuru da köylüler olacaktır. Ve köylüler halk sektörü içinde yalnız daha iyi, daha verimli tarım yapma olanağını değil, aynı zamanda, bir yandan tarım yaparken, bir yandan da sanayi toplumuna geçiş olanağını sağlama yoluna girmiş olacaklardır.

Demokratik sol akımı, başka bazı sol akımlardan, o arada, bilimsel sosyalizmden ayıran bir önemli nokta da, köylüye verdiği önemdir. Belli doktrin kalıpları içinde donup kalmış olan bazı doktriner sosyalist düşüncelerden hareket edenler, kendi öngördükleri düzeni tasarlar, o düzene doğru yürümeye çalışırken, köylüyü ne yapacaklarını, nereye koyacaklarını bilemezler. Çünkü doktrinlerinin içinde köylünün iyice tanımlanmış bir yeri yoktur. Onun için çıkar yolu köylüyü ihmal etmekte, köylünün kendiliğinden işçi haline gelmesini beklemekte bulurlar. Biz bunu gerçekçi ve geçerli bir tutum olarak, bir yaklaşım olarak görmüyoruz. Mademki, Türkiye'nin gerçeği içinde, Türkiye'nin nesnel koşulları içinde, çalışanların, ezilenlerin, haklarını gereğince alamayanların büyük çoğunluğu henüz köylüdür, o halde kimsenin kimseyi ezemeyeceği bir toplum düzeninin kurulmasına herkesten önce köylüden başlamak zorunda olduğumuzu kabul etmeliyiz. Köylü ile ilgilenmemizi kınayanlar olduğunu biliyoruz. Köylü ile ilgilenmemizi "küçük burjuva revizyonizmi" diye eleştirenler olduğunu biliyoruz. Fakat biz de öyle inanıyoruz ki, bu eleştirileri yapanlar, kendi saplanıp kaldıkları, Türkiye'nin gerçeklerine, nesnel koşullarına ters düşen düşünce kalıpları içinde gitgide halktan uzaklaşmakta, halka yabancılaşmaktadırlar.

Türkiye gibi bir ülkede, işçinin güçlenmesi ile köylünün güçlenmesi çelişmemelidir. Eğer böyle bir çelişki varsa, eğer işçinin güçlenmesi, köylünün güçlenmesini zorlaştırıyor veya geciktiriyorsa, bunun mutlaka çaresi bulunmalıdır. Aksi halde, köylü ile işçi birbirine yabancılaşır, çalışanlar arasında âdeta bir sınıf karışıklığı, mücadelesi ortaya çıkar ve bundan işçiler de yararlanmaz köylüler de yararlanmaz, ancak ikisini de ezebilmek, sömürebilmek için fırsat kollayan bazı egemen çevreler yararlanabilir. Köylünün ezilmesi pahasına işçinin refaha ulaşması, işçinin ezilmesi pahasına büyük sermaye sahiplerinin daha çok kazanması kadar adaletsizdir. Biz her iki adaletsizliği de önlemek veya ortadan kaldırmak zorundayız.

Kalkınmayı köylüden başlatmak demek, ister istemez tarıma önem vermek demektir. Bizim dışımızda belli sosyalist doktrinler açısından bizi eleştirenler bunu da kabul etmezler. Çünkü kendi benimsedikleri doktrinler, hızlı sınaileşme sürecine girmiş olan toplumlarda doğmuştur. Onları, olduğu gibi, Türkiye'nin koşullarını düşünmeksizin, Türkiye'ye uygulamak isterler ve köylüyü ne yapacaklarını bilemedikleri gibi, tarımla da ne yapacaklarını bilemezler. Çözümü, tarıma gözlerini kapatmakta, tarımı ihmal etmekte bulurlar. Bizim için bu da geçerli değildir.

Bu yanılgıya düşen bazı ülkeler olmuştur. Bu yanılgı yönünde yürüyen bazı sosyalist ülkeler olmuştur. O ülkeler ne duruma gelmiştir? Uçsuz bucaksız tarımsal toprakları olduğu halde yiyecekleri için, günlük gıdaları için, yemeklik buğdayları için zaman zaman kapitalist ülkelere avuç açmak zorunda kalmışlardır. Bunun örneklerini dünyanın muhtelif yerlerinde veya çevremize baktığımızda kolaylıkla görebiliriz. Hatta bu sosyalist ülkelere bazıları, gene sanırım inkâr edilemeyecek bir gerçektir ki, tarıma gerekli önemi vermemiş olmalarının doğurduğu sorunlar karşısında, ekmeklik buğdayları için, bazen kapitalist ülkelere yardım istemek zorunda kala kala, bazen dış politikalarını bile değiştirme zorunluluğu ile karşı karşıya gelmektedirler.

Tarıma önem vermek derken, elbette sınaileşmeyi ihmal etmek, ertelemek gerektiği düşüncesinde değilim. Biz, demokratik sol düşüncüyü benimsemiş kimseler olarak, parti olarak, hızlı sınaileşme ile

tarımda ilerlemeyi ve köylüyü kalkındırmayı bir arada yürütmenin, bağdaştırmanın yolunu bulmak zorundayız.

Son günlerde, “CHP iktidara geldi, ama düzeni değiştiremedi” diyenler var. Kurduğumuz karma hükümetin ne kadar kısa ömürlü olduğu ve bu kısa ömür içinde ne büyük iç ve dış sorunlarla, güçlüklerle karşılaştığı bir yana, aslında biz gerçek anlamda henüz iktidara bile gelmiş değiliz. Bunu yalnız “CHP tek başına hükümet kurabilecek kadar çoğunluğa sahip değil” anlamında söylemiyorum. Şu anda seçimler yapılsa da CHP oyların çoğunluğunu alarak hükümet kursa bile, biz gene bir süre için gerçek anlamda iktidar olamayacağız. Çünkü karşıtı olduğumuz, muhalifi olduğumuz bir düzeni ve o düzenin ömrüne ömür katmak isteyenleri karşımıza almış olacağız. Yani daha bir süre, tek başımıza iktidara gelsek bile, halk çoğunluğunun desteği ile iktidara gelsek bile, daha biz bir süre, bir anlamda muhalefette kalacağız. Düzene karşı muhalefet görevimizi sürdüreceğiz. Ancak, halk iktidarı tam anlamı ile gerçekleştiği vakit, demokratik solda bir partinin gerçek iktidarından söz edilebilir. O âna, o aşamaya ginceye kadar, CHP büyük çoğunluğa dayanarak hükümet kurabilse bile, gerçek anlamda iktidara gelmiş olamayacaktır. Bunun için de, halk iktidarını gerçekleştirebilmek için de, halkın ekonomik alanda örgütlenmesini hızlandırmamız, etkinleştirmemiz ve desteklememiz gerekir. Hükümette olsak da, hükümette olmasak da bunu yapmamız gerekir.

Halk sektörünün halkın içinden doğmakta olduğunu, halktan gelen bir itici güç olduğunu söylemişim. Buna kimsenin fazla bir itirazı yoktu. Nereye kadar fazla bir itirazı yoktu? Bir araya gelip yatırımlar yapmak, sınai tesisler kurmak isteyen halk toplulukları bunu bazı köylerde birer mütevazı zeytinyağı fabrikası kurmak ölçüsünde tuttukları sürece; biraz daha büyük köylerde veya kasabalarda birer küçük iplik fabrikası, malını nereye satacağını bilemeyen birer küçük iplik fabrikası kurma ölçüsünde tuttukları sürece; veya ufak tefek konserve fabrikaları kurma ölçüsünde tuttukları sürece, kimsenin, halktan gelen bu isteğe, bu güce fazla bir diyeceği olmuyordu, fazla bir itirazı olmuyordu. Ne zamandır ki biz, “Halkın gerçek bir ekonomik ve siyasal güce kavuşması için, orada burada kendi çabalaması ile birkaç zeytinyağı fabrikası, birkaç konserve fabrikası, birkaç tavuk çiftliği, birkaç iplik fabrikası kurması yetmez; halk kilit sanayileri kurmalıdır” dedik, o zaman kıyamet koptu. Ve o zaman, bırakınız Parlamento’yu, kendi kurduğumuz hükümetin içinde, koalisyon hükümetinin içinde engellenmeye başladık. Sanılmasın ki dış siyaset alanında veya devlet anlayışımız, siyaset anlayışımız konusunda birtakım derin farklılıklar çıkmasaydı koalisyon kopmayacaktı. Koalisyon belki de asıl bu nedenle kopacaktı.

Bugün CHP’nin gerçek durumu şudur ki, kendi istediği, özlediği özgürlükçü demokrasinin bütün kurallarını, hükümette kendisi olsa bile işletebilecek durumda değildir. Bu gerçeğe gözümüzü kapatamayız. Bize göre Türkiye’de düşünce, anlatım ve örgütlenme özgürlüğüne konan bazı sınırlamalar demokrasiye aykırıdır. Biz hükümetteyiz ve bu sınırlamaları kaldıramıyoruz. Kaldırmaya Parlamento’daki gücümüz yetmiyor, başında bulunduğumuz koalisyon hükümetindeki gücümüz yetmiyor. Biz gerçek bir demokrasi kurabilmek için halkın ekonomik alanda güçlendirilmesini istiyoruz. Bunun için halk sektörünün geliştirilmesini ve ekonominin bazı hâkim tepelerine çıkabilmesini istiyoruz. Bu konuda elimizden gelen bütün çabayı da gösteriyoruz. Fakat bırakınız Parlamento’yu, kendi kurduğumuz, başında bulunduğumuz koalisyon hükümeti içinde bile aşılması çok zor engellerle, dirençlerle karşılaşıyoruz. Böyle bir ortamda, böyle koşullar içinde, “CHP iktidara geldi ama düzeni değiştiremedi” diye eleştirilerde bulunmakta herhalde büyük bir haklılık payı görülemez. Bu eleştiriler gene yapılmalıdır, ama hiç değilse CHP’nin karşılaştığı güçlükler de bilinmeli ve değerlendirilmelidir. Henüz değiştirme olanağını bulamadığımız, belirttiğim nedenlerle

bulamadığımız, bu düzen içinde, bu düzenin köhneleşmiş kurumları içinde ve gerek Parlamento'da, gerek hükümette karşılaştığımız engeller içinde bile yapabileceğimizin azamisini birkaç ayda yaptığımızı söylemek fazla iddialı konuşmak olmaz sanırım. Düzen olduğu gibi devam ederken, düzenin bütün kurumları olduğu gibi devam ederken, öyle sanıyorum ki biz bu yıl gelir dağılımında Türkiye tarihinin belki de en büyük adaletini sağlamış bulunuyoruz. Hem de nasıl bir dönemde?.. 1930'lardan beri görülmemiş ölçülere varan bir ekonomik bunalımın bütün dünyayı sarstığı ve bütün dünyada da en çok köylüyü ve işçiyi ezdiği bir dönemde, biz birkaç aylık hükümet dönemimizde büyük çoğunluğu ile köylünün ve işçinin milli gelirden şimdiye kadar alabildiğinin bir hayli üstünde bir pay alabilmesini sağlamış bulunuyoruz. Bankacılık düzenini değiştirme olanağını bulamadan, kredi düzeninde köklü değişiklikler yapma olanağını bulamadan, çoğunluğa sahip bulunmadığımız Parlamento'da bir tek vergi reformu gerçekleştirme olanağını bulamadan, şimdiye kadar belki de tarihimizde görülmedik ölçüde, gelir dağılımında adaleti sağlamayı başaramış bulunuyoruz. Böylelikle, bütün dünyayı sarsan bir enflasyonun işçi ve köylü çoğunluğu üzerindeki, hatta bir ölçüde küçük memur üzerindeki yükü büyük ölçüde hafifletilebilmiş bulunmaktadır.

Hakça bir düzenin, sosyal adalete dayanan bir düzenin, sosyal adalete dayanan bir devletin temel koşullarından biri eğitimde adalet sağlanmasıdır. Oysa Türkiye'de Anayasamızın eğitim bakımından sağladığı fırsat eşitliği büyük ölçüde kâğıt üzerinde kalıyordu, Anayasa'nın sayfalarında kalıyordu. Fırsat eşitliği halinden çıkıp olanak eşitliği haline gelemiyordu ve liseleri, meslek okullarını bitiren gençlerimizden on binlercesi, amaçladıkları yükseköğrenimi yapma olanağını bulamıyorlardı. Yedi-sekiz aylık bir kısa ömrü bulunan hükümetimiz döneminde, kendi demokratik sol anlayışımız doğrultusunda, daha bu yıldan bu sorunu da çözmüş bulunuyoruz. Hatırlayacaksınız, bu yıla gelinceye kadar, ekim ayında büyük kentlerimizin sokaklarında yükseköğrenim olanağı bulamayan gençlerin gösterileri olurdu, haklı isyanları olurdu, boykotları olurdu. Ama bugün hiçbir genç sesini çıkarmamaktadır, çıkarma gereğini duymamaktadır. Çünkü liseyi bitirenlerin hepsi, ilk kez bu yıl, yükseköğrenim yapma olanağına kavuşabilmiştir.

Demokratik sol tutumumuzun bazı başarılı uygulamalarını yalnız içeride değil, dışarıda da elde etmiş bulunuyoruz. Dünyadaki ekonomik ilişkileri ve güç dengelerini hesap dışı tutarak güçlü olamayız. Bizi, bizim daha solumuzdan eleştirenler, emperyalizme yeteri kadar güçlü karşı çıkmadığımızı, Türk milletinin haklarını yeteri kadar savunmadığımızı söylerler, söylemeye devam ederler. Fakat biz şu yedi-sekiz aylık kısa, yarım iktidar döneminde, kendi ulusal yararımızı her şeyin üstünde tutarak, dünyada gücümüzü ispatlama, arttırma olanağını da bulmuş, elde etmiş durumdayız ve bunu elde ederken de dünya için bir huzursuzluk kaynağı değil, aksine, huzur kaynağı, güven kaynağı olmuşuzdur. Kısa bir hükümet dönemi sonunda dış politikada Türkiye artık en güçlü devletlere karşı bile haklarında direnebilecek bir etkinlik düzeyine erişmiştir. Batı Anadolu'daki yoksul yörelerin dilediği ürünü yetiştirebilme hakkı, dünyanın direncine ve tehditlerine rağmen bu Hükümet zamanında gerçekleşirken, yalnız o yörelerin, o bölgelerin halkı güçlenmedi, aynı zamanda Türkiye çok daha güçlü ve dünyada çok daha itibarlı, saygın bir ülke haline gelmiş oldu.

Rum sermayesi ile yabancı sermaye işbirliğinin ezdiği, köleleştirmek istediği Kıbrıs Türk halkını ezilmekten, tutsaklıktan, kölelikten kurtarıırken, yalnız onları kurtarmış olmadık, aynı zamanda Türkiye'yi de dünyada hatırı sayılan bir devlet durumuna getirmeyi başardık. Bizi, daha solumuzdan, bilimsel sosyalizm açısından eleştirenlerin hepsi değil, fakat küçük bir kısmı, Kıbrıs Barış Harekâtı'nı da eleştiriyorlar, bunu emperyalizmin bir oyunu olarak, kapitalizmin bir oyunu olarak görüyorlar. Oysa yıllardır Kıbrıs'ta Türkler dünya kapitalizminin sömürsü altındaydılar, o

zaman hiç sesleri çıkmıyordu. Türkiye bugün Kıbrıs'taki barış harekâtı ile kendi yaşama haklarını elde edebilmek için Türkiye'ye güvenen Kıbrıs Türklerini yalnız siyasal sömürüden değil, ekonomik sömürüden de kurtarmış durumdadır. Bütün bunlar, henüz gerçek anlamda iktidar olamamış, henüz çoğunluğun oylarını alamamış bir demokratik sol hareketin, her türlü iç ve dış engellemeye rağmen, halktan aldığı güçle, birkaç ayda, içeride ve dışarıda başarabildikleridir.

1971 Martı'ndan bu yana kendi demokratik sol doğrultumuzun, kendi ilkelerimizin haklılığını sanırım tartışılmaz bir şekilde göstermiş bulunuyoruz. Bizim dışımızdaki sol akımlar darmadağın olurken, CHP'nin oluşturduğu demokratik sol akım, en zor şartlar altında hükümet kurabilecek duruma gelmiştir. Dünya ekonomisinin, bütün ülkeleri, o arada Türkiye'yi de etkileyen büyük bunalımına rağmen, en güçlü ülkelerde bile, güçlü iktidarlara sarsan ve halk topluluklarını ezen ekonomik bunalıma rağmen ve bu bunalımın kaçınılmaz zorunluluğu olarak yapılan bazı hatırı sayılır zamlara rağmen, son seçimlerden bu yana geçen bir yıl içinde, demokratik sol doğrultudaki CHP, bugün seçim yapılsa tek başına oyların çoğunluğunu alabilecek duruma gelmiştir.

Bu durumda, bizim demokratik sol doğrultumuzu başka sol açılardan kınayanların, eleştirenlerin söylediklerini saygı ile dinleyelim, objektif bir şekilde değerlendirmeye çalışalım. Fakat bu eleştiriler, kınamalar karşısında bir küçüklük kompleksine asla kapılmayalım. Bunun için hiçbir gerek olmadığı kanısındayım. Bu kendi kendimize haksızlık olur, fakat en başta Türk halkına haksızlık olur.

Buraya, saydığım bütün zor koşullara, engelleyici koşullara rağmen, ne kadar başarı ile gelebildiğimizi, yalnız Türk halkı kabul etmiyor, herhangi bir ülkenin herhangi bir gazetesini açar okursanız göreceksiniz ki, bütün dünya kamuoyu görüyor. Bütün dünyanın kabul ettiği bir gerçek karşısında bizim kendi kendimizden kuşkuya kapılmamız için hiçbir neden yoktur.

Fakat bu başarılar bizi fazla rahatlığa, gevşekliğe de yöneltmemelidir. Henüz yolumuzun pek azını aşabilmiş bulunuyoruz. Henüz karşılaşmamız mukadder olan, halkı kurtarmak için yola çıkmış her hareketin tarih boyunca karşılaşması mukadder olan engellerden pek azını aşabilmiş bulunuyoruz. Önümüzde daha çok büyük engeller var. En ivedi sorun olarak da önümüzde, bugün halk katında kazanmış olduğumuz gücü siyasal mekanizmaya yansıtabilme sorunu var. Henüz bu sorunun da çözümünü bulamamış olduğumuzu itiraf ederim.

Bu engelleri aşmaya çalışırken, bu sorunu çözmeye çalışırken de, bugüne kadar geçerliliği en zor koşullar altında ispatlanmış olan doğrultumuzda yürüyeceğiz. Bugüne kadar siyaset alanında geçerliliği, Türkiye'nin koşulları içinde geçerliliği görülmüş, ispatlanmış olan ilkelere bağlılığımızı sürdüreceğiz. Yöntemlerimizi tartışabiliriz, her zaman tartışacağız. Kurumlara vermek istediğimiz biçimi tartışabiliriz, her zaman tartışacağız. Ama demokratik sol kavramının, demokratik özünü tartışamayız. Çünkü demokratik sol kavramının demokratik özünde, halka inanmak vardır, halkla bütünleşmek vardır. Biz halka inandığımız için ve halkla bütünleştığımız için bütün engelleri aşarak bugüne erişebildik.

Bugün için hükümette kalamayabiliriz; bugün için yeni bir hükümet de kuramayabiliriz. Bunların hiçbir önemi yoktur. Biz hükümet kurmak için değil, biz halk iktidarını gerçekleştirmek için yola çıktık. Halk iktidarını gerçekleştirme yolunda bize yeni adımlar attırmayacak hükümetler içinde yer almaktansa, hükümetlerin dışında kalmayı tercih ederiz. Halk iktidarını gerçekleştiremeyecek hükümet formülleri içinde kendimizi eritemeyiz. Bu hakkı kendimizde göremeyiz, halkın karşısında.

Halk iktidarını gerçekleştirme yolunda biz, halkın muhalefeti olarak da ilerleyebiliriz. Halk iktidar oluncaya kadar zaten biz hükümet kurabilirsek de bir anlamda halkın muhalefeti olacağız. Onun için şu dönemde, şu aşamada, hükümette olmamızın veya olmamamızın büyük önemi yoktur. Halkın iktidarını gerçekleştirme yolunda biz, halkın muhalefeti olarak da ilerleyebiliriz. Herhalde elimizin kolumuzun bağlı kalacağı hükümetlerle ilerleyebileceğimizden çok daha hızlı ilerleyebiliriz.

Hepinize saygılar sunarım.

“Toplumun On Yıl Gerisinde Kalanlarla Toplum Sorunları Çözülemez”^[8]

Kurulduğu günden beri CHP Gençlik Kolları, CHP’nin, Atatürk’ün partisinin devrimci gücüne güç katmıştır. Demokrasinin en çetin sınavlardan, dar geçitlerden geçtiği günlerde, CHP, gençlik arasında demokrasinin yıkılmaz kalesi olmuştur.

Açıkta yürütemedikleri karanlık siyasal emellerini gençlik arasında yürütmek ve gençliği birbirine düşürmek isteyenler karşısında CHP Gençlik Kolları gençlik barışının güvencesi olmuştur.

Sözlerimin bu noktasına geldiğimde, benim sizlerde daima gördüğüm, sizlerin de bende daima gördüğünüz –görmediğiniz zaman beni uyaracağınız– açıklıkla, CHP Gençlik Kolları’yla ilgili bazı düşüncelerimi, daha doğrusu sizinle ilgili bir sorunu sizlere sunacağım ve demokratik bir anlayış içinde de bu sorunun çözümünü öncelikle sizlerden bekleyeceğim.

Azınlıktaki Gruplar Yönetimi Ele Geçiriyor

CHP dışındaki gençliğin büyük çoğunluğu, yeni tutumuyla CHP’nin doğrultusundadır. Türk gençliğinin üniversite içinde dışında büyük çoğunluğu, demokratik sol doğrultudadır. Bunu görgülerimiz, Türkiye’nin her yerindeki, her üniversitesindeki, her yükseköğretim kurumundaki görgülerimiz bize gösteriyor. Bunu, sandık sandık incelendiğinde, seçim sonuçları bize gösteriyor. Bu gerçek ortada...

Ama bu gerçeğe rağmen, yıllardan beri sağın veya solun, demokrasiye inanmayan, demokratik barışçı yöntemleri benimsemeyen militanları, çok küçük gruplar olmalarına rağmen, yükseköğrenim kurumlarında ve yurtlarda, yönetimi büyük ölçüde ele geçirebilmektedirler. Bu gerçeği görmezlikten gelemeyiz. Yönetimi ele geçirebilmekte ve küçük birer azınlık olmalarına rağmen, gençlik hareketlerini gereğinde çığrından çıkarabilmekte, yozlaştırabilmektedirler. Bu büyük bir çelişkidir. Hem CHP’nin yandaşları gençlik arasında büyük çoğunluğu oluştursun, hem de yükseköğrenim kurumlarından ve yurtlardan oldukça büyük bir bölümünde, sağda veya solda demokrasiye inanmayanların oyunlarına gelenler yönetime gelebilsin, bu büyük bir çelişkidir.

Sağda veya solda demokrasiyi benimsemeyenlerin oyunlarına gelenler derken, aslında bu oyunlara gelen gençleri eleştirmiyorum. Onlar da hayata atılıp halkla bütünleştikçe, CHP’nin bugünkü doğrultusunun doğruluğunu görmektedirler.

Bu Çelişkiyi Gidermenin Yollarını Aramalıyız

Biz, bu çelişkiyi gerçekçi bir gözle kabul etmeliyiz ve bu çelişkiyi gidermenin yollarını aramalıyız. Benim görüşüme göre, uzun yıllar bu partide Genel Sekreterlik yapmış, bir süredir de Genel Başkanlık yapan ve gençlik hareketlerini olanak bulabildiği oranda yakından izlemeye çalışan bir kimse olarak benim görebildiğim, bu çelişkinin başlıca nedenleri şunlardır: CHP Gençlik Kolları,

yıllardan beri kendi içindeki çekişmelerden, gençlik çevrelerine yeterince ilgi gösterebilme olanağını, zamanını bulamamıştır.

Kendi içinizdeki çekişmeleri, parti dışı gençlik arasında çalışmalarınızı engellemeyecek ölçü içinde tutmak zorundasınız. Bunu, ne bugünkü yönetime, ne dünkü yönetime karşı söylüyor değilim. Bu, yıllardan beri CHP'nin ve genellikle gençliğin bir sorunudur. Bunu bir genel sorun olarak ortaya koyuyorum.

İkinci neden bence şudur: CHP Gençlik Kolları, yine birkaç yıldan beri, yalnız kendi içindeki değil, ana kademede, içindeki çekişmelere o kadar çok zaman, enerji ayırmaktadır ki, bu çekişmelerle o kadar çok zaman yitirmektedir ki, o yüzden de parti dışındaki gençlikle yeteri kadar ilgilenme olanağını bulamamaktadır.

CHP'de Düşünce Bütünlüğü Sağlanmıştır

CHP'nde 8 yıllık çetin bir iç mücadelenin sonunda, düşünce bütünlüğü çok geniş ölçüde sağlanmıştır. CHP gençliğindeki düşünce bütünlüğü ise, bugün birbiriyle, bazı delege seçimlerinde, bazı kongrelerde yer yer kavga eden CHP Gençlik Kolları üyeleri arasındaki düşünce bütünleşmesi ise, benim görüşüme göre, ana kademedekinden de daha ileri ölçüde gerçekleşmiştir. Ancak, hâlâ bir ölçünün ötesinde çözülemeyen kavram kargaşalığı, başka nedenlerle ortaya çıkan çekişmelerin, sürtüşmelerin üstüne eklenince, bir kılıf gibi giydirilince, sanki CHP'li gençler arasında bir parti bütünlüğüyle bağdaşamayacak kadar düşünce ayrılığı varmış gibi bir yanlış izlenim, yanıltıcı bir görüntü ortaya çıkabilmektedir. Oysa benim içten kanım, birbiriyle zaman zaman kavga eden, tartışan genç arkadaşlarımı da tanıyan, fırsat buldukça dinleyen bir Genel Başkan ve bir eski Genel Sekreter olarak benim gerçek kanım, CHP'li gençler arasında, en az ana kademedeki kadar belki de onun da ötesinde bir düşünsel bütünleşme vardır.

Çözümü Siz Bulmalısınız

Buna rağmen, ana kademe içindeki sürtüşmeler sağlıklı sayılabilecek ölçülere indiği halde, CHP Gençlik Kolları'nda bu, henüz o ölçüde sağlanabilmiş değildir. Bunun bir ölçüde doğal sayılması beklenebilir. Çünkü gençlik daha heyecanlıdır. Düşüncelerini daha açık, kelimelerini sakınmadan söyleyebilir. Bu açıdan CHP'li gençler arasındaki çatışmaların, tartışmaların zaman zaman ana kademelerdekilerden daha sert olması doğal sayılabilir. Ne var ki, bu ölçüyü aştığı zaman, rejim açısından zararlı olabilmektedir. Çünkü rejim açısından sorumsuz ve zararlı kişilere gençlik meydanının boş bırakılması sonucunu doğurmaktadır. Açıklığa inanan bir partide, açıklığa inanan bir Genel Başkan olarak bunu size, –belki doğrudur, belki yanlıştır, fakat inandığım düşüncedir– bütün açıklığıyla söylemeyi görev biliyorum. Bu, hepimizden önce, sizin, CHP'li gençlerin sorunudur. Onun için bu sorunun çözümünü de sizlerden bekliyorum. Ama benim beklemem önemli olmayabilir. Bu sorunun çözümünü benden önce, Türk toplumu, Türk gençliği sizden bekliyor...

Bunun için, bütün önyargılardan kurtularak, gerçek demokratik solculardan beklenen özeleştirici anlayışı içinde, bu sorunun nedenlerine cesaretle eğilmenizi sizlerden bekliyorum. Yalnız bugün bu salonda bulunan CHP'li gençlerden değil, bu salona delege seçilmediği için gelmemiş, gelememiş olanların veya bu salonun içinde birbiriyle tartışan genç arkadaşlarımdan da bekliyorum. Her türlü önyargıdan kurtularak bu çelişkinin nedenlerine eğilmelisiniz. Serinkanlılıkla, özeleştirici bir anlayışla, önyargılardan kurtularak bu çelişkiyi gidermenin çözümlerini bulup bize göstermelisiniz.

Bu sorunu çözmeye çalışırken, “siz falan delege seçiminde veya kongrede şöyle yaptınız”, “biz falan delege seçiminde böyle yaptık” yollu iddialar bir sonuç vermez. Yıllardan beri değişik ekipler Gençlik Kollarımızın başına gelmiştir, geçmiştir. Çeşitli İl ve İlçelerde ve genel merkezde bu türlü ithamlar, haklı veya haksız, karşılıklı yapılagelmiştir. Elbette, bu türlü ithamlardan haklı olanlar varsa, bu ithamların nedenlerini ortadan kaldırmak gerekir. Ama benim ortaya koyduğum sorunun çözümü, nedenleri, benim bildiğim kadarıyla bu değildir. Bunu aşmaktadır. CHP Gençlik Kolları, kendi içine ve ana kademe çalışmaları içine fazlasıyla kapalı kaldığı için, parti dışı gençlik sorunlarıyla –üniversite içinde ve dışında– yıllardan beri yeteri kadar ilgilenememiştir. Başka nedenlerle, parti içi nedenlerle birbiriyle tartışan, kavga eden gençler bile, öyle bir aşamaya gelmiş bulunuyoruz ki artık rejim açısından ve ülke açısından, o tartışmalarınızı, kavgalarınızı yerinde bırakmalısınız ve bu ortak sorunun üzerine eğilerek çözümünü bulmalı, partinin yöneticilerine getirmelisiniz.

Bir Tek CHP’li Gence Toz Kondurulamamıştır

İçinizdeki çekişmeler, tartışmalar, ayrılıklar, ne denli derin olursa olsun –ki ben bunların çok derin olduğuna inanmıyorum– şunu kesinlikle biliyorum ki, yer yer birbiriyle tartışan ve kavga eden, birbirine benim asla tasvip edemediğim sıfatları bazen reva gören CHP’li gençler, özgürlükçü demokrasi anlayışlarında birleşmektedirler. Türk toplumunun sorunlarının ancak halka inanarak ve halktan güç alarak çözülebileceğine ve böyle bir çözümün de ancak özgürlükçü demokratik rejim içinde sağlanabileceğine, ben biliyorum ki, tüm CHP’li gençler inanmaktadır.

Aynı şekilde, aslında bambaşka nedenlerle zaman zaman birbirleriyle tartışan, hatta kavga eden genç arkadaşlarım, birbirlerine “sen demokratik soldasın, sen değilsin” deseler de ben, hepsini az çok tanıyan bir genel başkan olarak biliyorum ki, bu karşılıklı suçlamaları birbirlerine yöneltenlerin hepsi, benim kadar ve benim gibi demokratik soldadırlar...

Benim sizlerin demokratik inancınıza, demokrasiye bağlılığınıza inanmam fazla bir anlam taşımayabilir. Ama toplum buna inanmıştır. Devlet buna inanmıştır. Bütün gençlik kuruluşlarının üzerine ve bu arada özellikle CHP’li gençlerin ve onların örgütlerinin üzerine pervasızca eğilindiği bir dönemde, bir tek CHP’li gence toz kondurulamamıştır.

Demokrasiye inancı böylesine çetin sınavlardan geçmiş bir gençlik örgütü olarak, demokrasi uğruna, özgürlük uğruna, bu konuşmamda değindiğim soruna mutlaka bir an önce çözüm aramalısınız ve bulmalısınız.

ODTÜ Baskınının Şu Günlerde Oluşu Bir Rastlantı Değildir

Bunu neden bu kadar ivedi bir sorun olarak, üstüne basa basa söylüyorum? Belki dünden önce konuşsaydım, kurultayınız dünden önce olsaydı, bu sözleri, bu kadar üstüne basa basa söylemek, konuşmamın ağırlığını bu noktaya vermek gereğini duymazdım. Ama hükümet bunalımı, belli bir amaçla, bir kasıtle sürdürüldüğü artık herkesçe bilinen hükümet bunalımı biraz uzayınca, gençlik arasında ne türlü oyunlar çevrilebildiği, bu oyunların çevrilmesine şimdiden, yeniden başlandığı görülmüştür. Herhalde Ortadoğu Teknik Üniversitesi baskınının şu günlerde oluşu bir rastlantı değildir. Şu günlerde politikanın karanlık kulislerinde çevrilmekte olan oyunlarla son günlerin gençlik olayları arasındaki bağlantı, görmezlikten gelinemeyecek kadar açıktır. Onun içindir ki, biraz önce değindiğim sorunu bir an önce çözmelisiniz ve gençlik alanında gerçek etkinliğinizi gösterebilir duruma gelmelisiniz. Bu sizlerin yalnız CHP’ye değil, yalnız Türk gençliğine değil, inandığınız,

uğrunda o kadar acıya katlandığınız demokrasinin yaşayabilmesi için de borcunuzdur, ödevinizdir...

Size, bazı yaşı başı ilerlemiş kimselerin yaptıkları gibi, birlik, beraberlik öğütleri vermek istemiyorum. Bu sözlerimin amacı bu değildir. Demokrasiye inanan, demokrasinin ne olduğunu bildiğini sanan bir kimse olarak şuna inanıyorum ki, demokratik siyasette birlik ancak bir ölçüye kadar sağlanabilir ve bir ölçüye kadar sağlıklıdır. Bir partinin içinde bile, kesin birlik, mutlak birlik oldu mu, o parti içinde tartışmaya yer kalmamış, tartışma marjı kalmamış demektir. Ama demokratik bir partide de, belli bir ölçüde birliğin sağlanması gereği vardır ve bu ölçüde birliği sağlayacak unsurların CHP’li gençler arasında bulunduğuna inanıyorum. Bu konuda sizden isteğim özet olarak şudur: İç tartışmalarınız için öyle bir ölçü ve yöntem bulmalısınız ki, bu tartışmalar sizi, parti dışı gençlikle yeterince ilgilenme göreviniz yerine getirmekten daha fazla alıkoymasın...

Hükümet bunalımı iki aya yaklaşıyor. Bu sürenin sonlarına doğru hükümet bunalımı artık ülkemiz için tehlikeli sayılabilecek bir ölçüye varmıştır. Rejim düşmanlarının “gün, bugündür” diye ortaya çıkma cesaretini gösterebilecekleri noktaya varmıştır. Hâlâ Türkiye’de demokrasinin esenliğine inanıyorsak, bu inancımızın temel nedeni, baş güvencesi, Türk ulusunun demokrasiye olan sarsılmaz, kopmaz bağlılığını bilmemizdir.

Son günlerde açıkta çevrilmeye başlayan, hem politika kulislerinde, hem de açıkta çevrilmeye başlayan oyunlara karşı, gençliği demokrasi sınırları içinde korumak, CHP’nin yarım iktidar olmasıyla birlikte en elverişsiz görünen koşullar altında bile oluşmaya başlayan gençlik barışını koruyabilmek ve yaşatabilmek, en başta CHP’li gençlerin görevidir.

Onun için bu kurultayda ve bu kurultaydan sonra, seçilen-seçilemeyen ayrımı gözetmeksizin bir araya gelmelisiniz. Kendi sorunlarınızı, biraz önce belirttiğim gibi, hiç değilse bir süre bir yana bırakıp, rejimi elbirliğiyle nasıl koruyabileceğinizi, demokrasiyi yıkmak isteyen ve bu isteklerine gençliği alet etmek isteyenlere karşı demokrasiyi de, gençliği de nasıl el ele koruyabileceğinizi, birlikte saptamalısınız...

Oyunu Bozacağız

Ülkemizde çok tehlikeli bir oyun oynanıyor. Bu oyunun baş hedefi CHP’dir. Daha doğrusu CHP içinde yeşeren, filizlenen ve artık Türkiye topraklarında kökleştiği görülen demokratik soldur bu oyunun hedefi. Bu oyunlar, demokratik soldaki CHP’yi eritmek için, yıkmak için, yok etmek için çevrilen oyunlardır. Ama öyle tehlikeli oyunlardır ki, CHP ile birlikte, hatta belki ondan daha çok rejime zarar verebilir, ülkeye zarar verebilir. O boyutlara erişmiş, hiç değilse yaklaşmış bulunmaktadır. En azından şu kesin bir gerçek olarak ortaya çıkmıştır ki, bu oyunların bugün vardığı aşamada, Türkiye dış politikasını yürütemeyecek noktaya gelmiştir. Hem de nasıl bir ortamda? Dış ilişkilerini her zamandan daha çok geliştirebileceği, Türkiye yararına ve dünya barışı yararına pekiştirebileceği bir dönemde...

Tarihte Az Rastlanan Bir Sorumsuzluk

Yirmi yıldır ıstırap çeken Kıbrıs Türklerinin ıstırabına kesin olarak, nihai olarak son verebileceği bir dönemde, Türkiye dış politika yapamaz, dış temaslarını yapmaz duruma düşürülmüştür.

Türkiye’yi bu duruma sürüklemek sorumsuzluğunu gösterenlerin oyunlarını bozacağız arkadaşlar, mutlaka bozacağız...

Son aylarda bütün dünya gördü ki, şimdiye kadar yalnız iç politikada değil, dış politikada da dünya tarihinde eşi görülmemiş kadar açık bir politika yürüttük. Ama bu kadar açık bir dış politikanın bile, zamanı gelmedikçe, gelişmeler, oluşmalar belli kıvama erişmedikçe açıklanamayacak unsurları vardır. Açıklanamayacak gerçekleri, dayanakları, açıklanamayacak kararları vardır. En azından tek taraflı olarak açıklayamayacağımız, açıklanması başka bazı devletlerin de rızasına bağlı unsurları vardır. Biz, sorumluluğun ne olduğunu bilen insanların partisi olarak, o partinin Hükümet kanadı olarak, henüz açıklanma zamanı gelmemiş gerçekleri, henüz açıklanma zamanı gelmemiş çözümleri açıklayamayacak kadar sorumluluk duygusu ve bilinci içindeyiz. Hükümet'in öbür kanadı, birlikte geçirdiğimiz aylarda, bizim bu sorumluluğumuzu görmüştür. Şimdi, bizim bu sorumluluğumuzu, tarihte eşine az rastlanmış bir sorumsuzlukla istismar etmektedir.

Bizim bu sorumluluğumuzu bildikleri içindir ki, birtakım açıklamaları yapmadıkça CHP'nin üstüne gölge düşürülebileceğini bilsek bile bu noktada, ülkemizin, devletimizin esenliği, güvenliği söz konusu olduğunda sorumluluğumuzdan vazgeçmeyeceğimizi bildikleri içindir ki, sorumsuzluklarını arttırmaktadır Hükümet'in MSP kanadı. Kıbrıs sorunuyla ilgili Hükümet tutumunu, CHP tutumunu tahrif etmektedir.

“Yalan” dememek için kendimi zor tutuyorum, gerçekleri bazen tam tersine çevirmektedirler. Alınmamış kararları alınmış gibi ilân etmekte, kendilerinin de katılmasıyla alınmış kararları ise inkâr etmektedirler...

Hiçbir taviz vermeksizin, Türkiye'nin yararından ve haklarından da, Kıbrıs Türklerinin haklarından ve yararından da hiçbir taviz vermeksizin, Kıbrıs'ın Rum bölgesinde kalmış on binlerce Türk'ün bir an önce esenlikle Türk bölgesine geçebilmesini sağlayacak hazırlıklarımız vardı. Bunların hepsini sorumsuzca baltalamışlardır. Türkiye'nin dış politikasına ve Kıbrıs Türklerine, şimdi Rum kesiminde can güvenliği kaygısı içinde yaşayan Kıbrıs Türklerine karşı bu şekilde verdikleri zararı, tarih, bugün açıklanamayan, ama ileride açıklanabilecek olan belgeleriyle yazacaktır.

MSP'li hükümet ortaklarına, Kıbrıs konusunda bilgi vermediğimiz iddiası da gerçekdışıdır. Sayın Erbakan, biraz önce yaptığı basın toplantısında, benim abd Dışişleri Bakanı Kissinger ile savaş günlerinde ve onu hemen izleyen günlerde yaptığım telefon konuşmalarına gölge düşürmek istiyor. Bu telefon konuşmalarının hemen hepsi yapılırken, ya Sayın Erbakan veya bazı başka MSP'li Bakanlarla aynı odadaydık. Benim neler söylediğimi, neleri kabul ettiğimi, neleri kabul etmediğimi ve etmeyeceğimi, tanık olarak bilmektedirler. Bazı çok önemli dış temaslara, MSP'nin bakanlarından birisi tanık olarak katılmıştır. Cenevre'deki görüşmelere MSP'nin bir yöneticisi katılmıştır. Kiminle ne görüşülmüşse, Kıbrıs'a çözüm için ne düşünüldüyse, meşhur iyi niyet jestleri olarak ne hazırlandı ve bunların karşılığında nelerin sağlanması tasarlandıysa, bunların hepsi hükümette açıklanmıştır. Milli Güvenlik Kurulu'nda açıklanmıştır. MSP'nin Genel Başkanı'na açıklanmıştır. Yazışmalarımızın, haberleşmelerimizin belgeleri, devletin arşivlerindedir...

Kısacası, Hükümet'in Kıbrıs politikası konusunda, Kıbrıs sorunu üzerine, Hükümet'in CHP kanadı ne biliyorsa, Genelkurmay ne biliyorsa, istisnasız, hepsini Erbakan da bilmektedir. Ama bile bile bilmezlikten gelmektedir. Birlikte aldığımız kararları inkâr etmektedir ve bizim elimizi kolumuzu bağlayarak, Kıbrıs'ın Rum kesimindeki Türkleri, Kıbrıs Rumlarının insafsızlığına terk etmektedir...

Hükümete Fiilen de Son Vermek Zorunludur

Bize, “Hükümeti bırakıp gidemezsiniz” diyorlar. MSP'nin sadece dış politikada izlediği tutum bile,

bu Hükümet’e, bir an önce, yalnız hukuken değil, fiilen de son vermeyi zorunlu kılmaktadır. Onun için, bu hükümet çöküntüsünün bizi hapseden duvarlarını aşacağız.

Herhalde Türkiye’nin dış politikasını, Sayın Erbakan’ın Suudi Arabistan’la ilişkilerimizi yürüttüğü gibi yürütmeye çalışmayacağız. Erbakan’ın Suudi Arabistan’da gördüğümüz yöntemleriyle, Türkiye’nin yararı korunamaz. Türkiye’nin yararını bırakınız, Türk ulusunun onuru korunamaz...

Erbakan zihniyeti bir dış politikayı, iktidar da olsak, iktidar ortağı da olsak, muhalefette de olsak, siyaset dışında vatandaşlar durumuna gelsek de, kimseye yürütmeyeceğiz. Yürütmemek için elimizden geleni yapacağız.

CHP’ye, daha doğrusu CHP içinde filizlenip Türk toplumuna kök salan demokratik sol akıma karşı şu hükümet bunalımı sırasında açıkça görüldüğü üzere çevrilen oyuna değindim biraz önce. Bu oyunun amacı CHP’yi çökmüş bir hükümetin harabesi içine hapsedmek ve orada yok etmektir. Oyunun amacı budur... Tarihin akışı içinde artık bütün Türk toplumunu kavrayan demokratik sol akıma set çekebilmek için bu oyunu oynamaktadırlar. CHP’yi yıkamazlar, yok edemezler, ama CHP’yi yok etseler bile, tarihin doğrultusunda akan demokratik sol akımı durduramazlar, durduramayacaklardır.

Ama bu uğurdaki oyunlarını, tertiplerini, sorumsuzca çabalarını birkaç günden daha fazla sürdürmek olanağını bulabilirlerse, Türkiye’ye büyük zararlar verebileceklerinden endişe ediyoruz...

Kimsenin kuşkusu olmasın... Biz bu oyunu bozacağız. Biz bu duvarları aşacağız ve tarihin akışı içindeki yerimizi tekrar alarak Atatürk’ün ülküsüne doğru ilerleyeceğiz...

Zorla sürdürülen hükümet bunalımının ikinci ayı dolarken, toplumun esenliği üzerine oyun oynayanları, kendi sorumluluklarıyla baş başa bırakacağız. Ya kendileri hükümet kurarlar ya bizim hükümet kurmamıza razı olurlar. Ya da “biz bu işin içinden çıkamıyoruz” deyip millete başvurmayı, yani seçime gitmeyi kabul ederler... Çökmüş bir hükümetin harabesi içinde böyle bir oyuna gelemeyiz. Daha uzun süre hapsedilmeye katlanamayacağımız gibi, halkın umut bağladığı, bütün umudunu bağladığı, demokratik solu öğütecek biçimde düzenlenmiş hükümet tertipleri içinde, kendimizi ve demokratik solu eritmeye de razı olmayacağız. Tarih önünde buna hakkımız yoktur. Türk ulusu önünde buna hakkımız yoktur...

Ama bunu söylediğimiz için kimse, bizim hükümet sorumluluğundan kaçtığımızı iddia edemez. Bu iddiayı ileri sürenler var... Ama bu iddiayı ciddiye alanlar artık yok. Aslında biz erken seçim şartıyla her türlü hükümete varız. Bunu defalarca söyledim.

Eğer seçime yoklarsa, kendi başımıza hükümet kurmaya, Meclis’te çoğunluğun bize karşı olacağını bile bile, hiçbir yasa çıkarttırmayacaklarını bile bile, hükümet olmaya talibiz... Kendimize güvendiğimiz için talibiz, halkımıza güvendiğimiz için talibiz...

Geçim İçin de Seçim Şarttır

Ama buna razı olmazlar ve olanak vermezler... Kendileri hükümet kurmazlar, kuramazlar. Seçimi kabul etmezler. Seçim sözünü ettik mi, vatan-millet edebiyatından geçilmiyor. Yok “seçim değil geçim”miş, “millet seçim değil, geçim istiyor”muş.

Seçime gidilmedikçe, seçimi engelleyenlerin tutumu ve tertipleri yüzünden uzayan kuyruklar daha

da uzayacaktır. Artan yokluklar, artan fiyatlar daha da artacaktır. Kendi oyunlarının sonucu olarak seçimden kaçmalarının, Türkiye’de güçlü bir hükümet kurulmasını, tutarlı bir hükümet kurulmasını engellemelerinin sonucu olarak bunlar maalesef olacaktır. Dolayısıyla seçim yapılmadıkça, onların “geçim” dediği şey de sağlanamamış olacaktır.

Bugün Türkiye’de yalnız iç durumumuz değil, yalnız bütün dünyayı sarsan ekonomik konjonktür değil, dünya durumu ve Türkiye’nin dış ilişkileri ve bu arada özellikle Kıbrıs sorunu, bir an önce, istikrarlı, güvenli, kendi içinde tutarlı bir hükümet kurulmasını gerekli kılmaktadır. “Bize şimdi seçim değil, geçim lâzım”, “Vatanı, milleti kurtarmak, kuyrukları koparmak, hayat pahalılığını durdurmak için kendi içinde istikrarlı, Meclis içinde güçlü bir hükümet lâzım” diyenlere, “Böyle hükümeti kurun” diyoruz. İki aya yakın süredir kuramıyorlar. Bundan bir yıl önce, üç ay uğraştılar, kuramadılar. Şimdi, iki aydır uğraşıyorlar veya uğraşır gibi görünüyorlar, ama kuramıyorlar... “Siz kuramıyorsanız, bırakınız, biz bildiğimiz gibi bir hükümet kuralım” diyoruz. Kurdurmuyorlar. “Öyle ise, başka çözüm gösterin” diyoruz. Göstermiyorlar. “Seçime gidelim” diyoruz. Seçime gitmiyorlar. “Siz hükümetesiniz. Biz, sizi meşru sayıyoruz. Güvenoyumuz bakidir, devam edin” diyorlar...

Dış ilişkileri bile yürütemez duruma gelmiş bir hükümetle Türkiye’nin yönetilmesi olanağı yoktur. Bir hükümetin iki kanadı birbirine olan güvenini yitirmişken, Meclis’in o hükümete güveninin devam ettiğini varsaymanın akla, mantığa, gerçeğe sığan tarafı yoktur. Bu ancak Sayın Demirel’in hukuk mantığıyla izah edilebilir.

Ya Hükümet Kursunlar, Ya Millete Başvursunlar

Bu oyunu bozacağımızı, geçen basın toplantısında yaptığım açıklamayla gördüler. Bu açıklamamı kıvançla söylüyorum – hepinizin beklediği gibi, istisnasız bütün bakan arkadaşlarım desteklediler. Birlikte almamız gereken bu kararı, ben, zaman sınırı olduğu için, arkadaşlarıma danışmadan almak zorunda kaldım. Hepsi bu kararımı benimsediler, desteklediler. Kendilerine şükran borçluyum.

Bizim bu oyunu bozma kararımız karşısında, ne kadar büyük bir şaşkınlığa ve kızgınlığa düştüklerini, bazıları dün verdikleri demeçlerle göstermeye başladılar.

Bize bunun için kızanlar “hükümeti bırakamazsınız” diye ders vermeye kalkışanlar, “Size Meclis’in güveni devam ediyor”, “Siz, meşru hükümet olarak devam etmeye, nöbette kalmaya mecbursunuz” diyenler, aynı konuşmalarında, “Bu Hükümet memleketi felakete sürüklüyor” diyorlar. “Bu Hükümet, bunalım ne kadar uzun sürerse sürsün, nöbette kalmalıdır” diyorlar. Bunu diyenler, aynı konuşmanın içinde, “bu Hükümet’in memleketi felakete sürüklediğini” de söylüyorlar. Eğer gerçekten bu Hükümet memleketi felakete sürüklüyorsa, bıraksınlar bu Hükümet’ten ayrılalım. Ya kendileri kursunlar ya da bizimle birlikte, millete başvursunlar...

Biz, gerekirse, ulusumuzun esenliği uğruna, hapsedildiğimiz bu çökmüş hükümet harabesinin içinde kendi kendimizi feda da edebiliriz. Ama ne var, kendimizi feda etmemiz ulusumuza bir yarar sağlayacaksa... O yararı da sağlayacağımız belli olduğuna göre, bu oyunu bozmak zorundayız.

Parlamento Çoğunluğu Toplumun On Yıl Gerisinde Kalmıştır

Öyle inanıyorum ki, bugün içine düştüğümüz durumun seçimden başka çıkar yolu yoktur. Bu Parlamento kompozisyonunun içinden sürekli ve güçlü bir hükümet çıkarabilme olanağı yoktur. Beş ayını hükümet bunalımıyla geçirdiğimiz son bir yıl, bu Parlamento kompozisyonu içinden güçlü,

istikrarlı, sürekli, tutarlı bir hükümet çıkamayacağını, açıkça göstermiştir. Bunun da nedeni, benim görüşümce bellidir. Çünkü bu Parlamento, daha bir yıl önce seçilmiştir ama toplum öylesine hızlı ilerlemektedir ki, bu Parlamento'nun çoğunluğu, şimdiden toplumun en az on yıl gerisinde kalmıştır.

Toplumsal on yıl gerisinde kalmış insanların kafasıyla, her gün ilerleyen Türk toplumunun sorunları çözülemez, o sorunları çözecek hükümet kurulamaz.

Hepiniz Meclis'te konuşulanları olduğu gibi biliyorsunuz. Siyaset kulislerinde konuşulanları büyük ölçüde biliyorsunuz. Hepiniz zamanına göre bir gecekondu kahvehanesinde, bir köy kahvehanesinde oturuyorsunuz. Her gün dolmuşa, otobüse biniyorsunuz. O kahvehanelerde, o dolmuşlarda, sade Türk vatandaşını her gün dinliyorsunuz. O sade Türk vatandaşlarını dinledikçe, onların toplum sorunlarına ve dünya sorunlarına bakışlarını, o konulardaki yorumlarını, değerlendirmelerini dinledikçe, Parlamento'daki çoğunluğun, o sade vatandaştan en az on yıl geride kalmış olduğunu her gün görmüyor musunuz? Toplumsal böylesine gerisinde kalmış bir parlamentoyla, topluma yön verilemez, ülke yönetilemez. Onun için seçime gidilmelidir, seçime gidilecektir.

İşte Meydan

Seçimsiz hiçbir sorun çözülemez artık. Seçimsiz ne geçim sorunu çözülebilir, seçimsiz ne rejim sorunu çözülebilir, ne Kıbrıs sorunu çözülebilir, ne dış politikamız yürütülebilir. Seçimden korkanların, seçimden kaçanların mazeretlerini kimse ciddiye almıyor artık. Korkularının, kaçışlarının gerçek nedeni, toplumun en az on yıl gerisinde kaldıklarını kendilerinin de bilmeleridir veya sezmeleridir. Eğer böyle değilse, eğer toplumun gerisinde kalmadıklarına inanıyorlarsa, eğer toplumu kendilerine inandırabileceklerini düşünüyorlarsa, eğer korkmuyorlarsa, işte meydan... Haydi, seçime gidelim...

Derler ki, "CHP çok güçlendi de onun için erken seçim istiyor." Oysa bunu söyleyenler, aynı konuşmalarında derler ki, "CHP şu kısa hükümet döneminde, milletin bütün güvenini yitirdi." Bunların hangisi doğru? Çok mu güçlendik, milletin bütün güvenini yitirdik mi? En azından kendi konuşmalarındaki, kafalarındaki bu çelişkiyi çözmeye uğraşmalıdırlar.

Eğer CHP çok güçlendi de onun için seçim istiyorsa, hükümeti CHP'ye bırakmasınlar. Kendileri hükümet kursunlar. Eğer ikinci savları, sanıları doğruysa, CHP milletin bütün güvenini yitirdiyse, seçimden bu kadar korkmasınlar. Bizim de önümüzde seçime gitsinler...

Bu Parlamento İçinden İşçi Yararına Hükümet Çıkamaz

Çok sevdiğim sendika yöneticisi bazı arkadaşlarım beni bağışlasınlar. Bana göre "şu kadar güne kadar hükümet kurulmazsa, genel grev yaparız" gibi sözler de çözüm değildir. Neden değildir? türk-iş yöneticisi arkadaşlarıma bütün saygıyla bunu söylüyorum. Değerli sendikacı arkadaşlarımla bu sözleri iyi niyetle, hükümetin bir an önce kurulmasını sağlamak, devleti bir an önce hükümeteşizlikten kurtarmak gibi bir iyi niyetle, sabırlarının taşma noktasına geldiklerinden söylediklerini biliyorum. Ama şunu da aynı sendikacı arkadaşlarımla, biraz üzerinde düşündükleri takdirde kabul edeceklerine inanıyorum: Farz edelim ki, bu Parlamento'nun içinden seçime gidilmeksizin bir hükümet çıktı. O hükümet kıdem tazminatını otuz güne çıkaracak kanunu çıkarabilecek midir bu Parlamento'dan? Çıkaramayacağı görülmüştür. Sözde hükümet ortağımızla anlaşmıştık kıdem tazminatı konusunda. İş Meclis'e geldiğinde, hükümet ortağımız, kıdem tazminatına karşı bütün muhalefetle birleşiverdi.

Özgürlükçü demokrasiye sendikacı arkadaşlarımızın bizim kadar inandıklarını biliyorum. Ama bu Parlamento'nun içinden çıkacak bir hükümetle, onların da özlediği ölçüde özgürlüğün Türkiye'ye getirilebileceğine ihtimal veriyorlar mı? Bu Parlamento'dan çıkacak bir hükümetin, Dernekler Kanunu'yla sendika haklarına getirilen kısıntıları ortadan kaldıracak bir hükümet olabileceğine inanıyorlar mı? Aslında bu Parlamento'nun içinden, işçi yararına hükümet çıkamaz. İşçi yararına, köylü yararına, halk yararına hükümet çıkamaz... Çıkarsa, CHP'nin kurduğu hükümetin başına gelenler, o hükümetin de başına gelir...

Bazı egemen güçler, "Ne pahasına olursa olsun, seçime falan gidilmeden, bu Parlamento'nun içinden bir hükümet çıkarılmalıdır" diyorlar. Bunun için, biz de elimizden geleni yaptık. "Başka talip yoksa biz kuralım" dedik. Olmadı, çıkmıyor. Çıksa da halka yararı yok...

Bazı egemen güçlerin işine gelebilir bu Parlamento içinden bir hükümet çıkması. Ama onların işine gelen, benim bildiğim, işçinin işine gelmez, köylünün işine gelmez, halkın işine gelmez...

Seçim, Seçim, Seçim

Onun için, bu yolda, bu çıkmaz olduğu görülmüş yolda direnmenin bize göre, gereği yoktur. Kurtuluşun, demokrasi için kurtuluşun, ülke için kurtuluşun, bunalımdan kurtuluşun, hükümet sorunundan kurtuluşun bir tek yolu vardır. Bu yol da seçimdir...

Halkı düşünenler, demokrasinin yaşamasını isteyenler, demokrasiye inanmayanların, dün olduğu gibi, bugün de meydanları boş bulmasını bir an önce önleyebilmek isteyenler, halk yararına etkin bir hükümetin oluşabilmesini ve o hükümet eliyle geçim sorununun çözülebilmesini isteyenler, seçim isteğinde birleşmelidirler. Seslerini "seçim isteriz" sözünde birleştirmelidirler. Seçim, seçim, seçim... Bunu halkla birlikte, halk için yapacağız...

Bütün ülkede, ülkemizin esenliği için, "seçim, seçim" diye halka birlikte haykıracağız...

Hepinize başarılar dilerim, saygılar sunarım...

"Demokrasi Sorumluluk ve Sevgi Rejimidir"^[9]

Demokrasi haklar ve özgürlükler rejimi olduğu kadar, sorumluluklar ve görevler rejimidir de... Demokraside, rejimin ve devletin esenliği bakımından kimse ve hiçbir parti kendisini başkalarından daha az veya daha çok sorumlu göremez. İktidarda veya belirli mevkilerde görevlerin ve sorumlulukların niteliği değişir ama ölçüsü herkes için birdir.

CHP, devleti de demokrasiyi de kuran parti olduğu için, yakın zamana kadar, muhalefette bile bulunsa, devletin ve rejimin sorumluluğu ona yüklenirdi. CHP'de de, kendini başkalarından daha çok sorumlu görme eğilimi vardı. Oysa çok partili demokratik rejimde, hiçbir partinin, kendini, başka partilerden daha sorumlu görmeye hakkı yoktur. Bu, demokrasinin esenliği bakımından doğru da olmaz. Çünkü o zaman, başka kimseler, başka partiler, bütün sorumluluğu CHP'nin üstüne yıkarlar, kendileri de bir baba evinin sorumsuz çocukları gibi davranırlar, rejime ve devlete her türlü zararı verirler.

Nitekim CHP'nin, eski devlet partisi alışkanlığı içinde, kendini başkalarından daha çok sorumlu saydığı, başkalarının da CHP'yi o gözle gördüğü yıllarda, hem CHP sürekli zayıflamıştır hem de rejim üst üste kazalara uğramaktan kurtulamamıştır.

Demokraside herkes sorumluluğunu bilmelidir. Demokrasi bir kişinin, birkaç kişinin veya bir partinin sorumluluk duygusuyla yürümez. Ancak dikta rejimlerinde sorumluluk birkaç kişinin üstünde kalabilir.

Demokrasi, herkesin sorumlu olduğu rejimdir. Ne kadar çok insan ve kuruluş sorumluluğunun bilincine varırsa, demokrasi o kadar iyi işler, devlet o kadar güçlü olur, devletle millet o kadar çok bütünleşir.

Bu sorumluluk anlayışı içinde şimdiki gibi hükümet bunalımları sürüp giderken, özellikle kamu görevlilerinin, devlet memurlarının sorumluluk bilinci ve görev anlayışı büyük önem kazanır; hatta sorumluluklarının ve görevlerinin bir ölçüde niteliği değişir.

Bunu, hükümet bunalımı başlamak üzereyken, İzmir’de, Aliaga’daki bir temel atma töreninde söylemişim. Memurlara düşen sorumluluğu anlatmaya çalışmışım. Memurların o sözlerimi ne kadar anlayışla karşıladıklarını görerek kıvanç duydum.

Gerçi, memurlar ne kadar sorumluluk yüklenirlerse yüklensinler, hükümet bunalımı uzadıkça bazı işler gene de aksar; bunalım uzadıkça devlet ve millet bundan her alanda artan ölçüde zarar görür; çok önemli siyasal kararlar alınamaz; daha doğrusu önemli siyasal tercihler yapılamaz. Büyük atılımlar yapılamaz. Ama hiç değilse günlük işler aksamadan yürütülebilir, piyasa da bir ölçüde kontrol altına alınabilir, huzur ve asayiş korunabilir, uluslararası ilişkilerde gerilemeler ve duraklamalar önlenabilir.

Bunalımın Uzamasının Nedenleri

Hükümet bunalımı neden bu kadar uzuyor? Neden bir yılın yarısı bunalımlarla geçiyor?

Bunun bence temel nedeni, toplumdaki hızlı değişmedir. Kurumlardan, partilerden çoğu bu hızlı değişimin gerisinde kalmaktadır. Toplumun gerisinde kaldıklarını sezen partiler de, hükümet kurma sorumluluğunu yüklenmekten çekinir oldukları gibi, milletin hakemliğine başvurmaktan da çekinir, hatta korkar oluyolar.

CHP dışındaki partilerin hızla değişen Türk toplumunun ne kadar gerisinde kaldıkları şundan bellidir:

Bazı sloganların, temaların, istismar konularının ve iddiaların, hızla değişen Türk toplumunda geçer akçe niteliğini çoktan yitirdiğinin farkında bile değillerdir. Öyle olmasaydılar, “sağ koalisyon” gibi, “milliyetçi cephe” gibi, “komünizmle mücadele” gibi laflarla artık halkı tutamayacaklarını, kendi saflarına çekemeyeceklerini şimdiye kadar görebilirlerdi. Oysa göremiyorlar. Çünkü Türk toplumunun ne kadar değiştiğinin, halkın hangi noktaya vardığının, kendilerinden ne kadar ileride olduğunun farkında bile değiller.

Bir kere halk, şu geride bıraktığımız aylarda, CHP’nin temsil ettiği demokratik solun bir umacı olmadığını, komünizme yol açmadığını, komünizme yol açmak şöyle dursun, kimsenin özgürlüğünü kısımaksızın, komünizmi bir tehlike olmaktan çıkarabildiğini görmüştür.

Ara rejimden demokratik rejime kısa zamanda esenlikle geçilebilmesinde başlıca etkenin, demokratik soldaki CHP olduğunu, CHP’nin demokrasiye bağlılığı olduğunu da halk son birkaç yılda açık seçik görmüştür.

Af çıkarsa kan gövdeyi götürecektir deniyordu. CHP'nin çabasıyla siyasal suçları da kapsayan af çıkmıştır, fakat, hükümet bunalımının son haftalarına gelinceye kadar toplumda hiçbir kargaşalık çıkmamıştır. Tam tersine, topluma daha çok barış ve kardeşlik gelmiştir. Özgürlükler uygulamada genişletildiği halde tedhişçilik canlanmamış, komünizm yaygınlaşmamıştır, ikisi de gerilemiştir.

CHP yönetiminde analar babalar çocuklarını, 1968'den beri ilk kez, okula korkusuz gönderebilmenin tadına varmışlardır.

Faşizmin yuvaları yıllardır özenle ve devlet gücüyle korunmuş olduğu için o yuvaların etkinliği gerçi hâlâ sürüyordu ama CHP hükümetteyken kontrol altında tutulabiliyordu. Çıkartmak istedikleri yangınlar başladıkları yerde söndürülebiliyordu.

Gene, CHP'nin hükümette bulunduğu birkaç aylık süre içinde, koalisyonun bütün zorluklarına rağmen, CHP'nin milliyetçilik anlayışını Türk milleti uygulamada görme olanağını buldu.

Haşhaş sorununun çözümü buna örnektir. Kendilerini Türk milliyetçiliğinin Başbuğu gibi görenlerin ve gösterenlerin "aman Amerikalıları gücendirmeyelim" diye öğütler verdikleri günlerde, CHP'nin başında bulunduğu hükümet, hem haşhaş ekimini belli bölgelerde serbest bırakmış hem de haşhaşın insanları zehirleyici yönde kullanılmasını önlemek üzere alacağını açıkladığı etkin kontrol tedbirleriyle bütün dünyanın takdirlerini kazanmıştır.

CHP'nin başında bulunduğu hükümet zamanında Kıbrıs sorunu temelinden çözülmüştür.

Her türlü baskıya ve tehdide karşın, Ege'nin deniz altındaki haklarımıza sahip çıkılmıştır.

Batı'yla ilişkileri koparmadan, hatta güçlendirerek, Ortak Pazar'la ilişkilerimizin Türk kalkınmasına zarar verici yönlerini düzeltme yolunda adımlar atılmıştır.

Bu kısacık dönemde hem Türkiye'nin hakları en ileri ölçüde korunmuş hem de dünyadaki saygınlığı uzun süredir görülmedik ölçülere varmıştır.

Neye rağmen?.. Koalisyonun kendi içinden gelen engellemeye rağmen. CHP'nin hükümette bulunduğu birkaç aylık dönemde, bütün dünyayı sarsan ağır bir ekonomik bunalıma rağmen, Türkiye'de geniş halk kesimlerinin ekonomik bakımdan da yüzü gülmeye başlamıştır. Yıllardır, köylünün, işçinin, küçük memurun gelirindeki artış, fiyatlardaki artışın çok gerisinde kalırdı. Bu yıl ise, dünya bunalımına rağmen, Kıbrıs Barış Harekâtı'nın bütçemize getirdiği ek yüklere rağmen, köylümüzün, işçimizin büyük çoğunluğunun gelirinde, geçen yılların kaybı kapatılmış ve bu yılki fiyat artışlarının da üstüne geçen yükselmeler sağlanmıştır. Böylece, daha hükümet görevini alırken verdiğimiz söz yerine getirilmiştir: Halkın gelirlerinin fiyatlardan daha çok yükselmesi sağlanmıştır. Üstelik de enflasyonun hızı kesilmiştir.

Bunun somut delillerini verebilirim...

Toptan eşya fiyatları, 1972 Aralığı ile 1973 Ekimi arasında yüzde 21.6 artmıştı. Bu yıl aynı dönemde ise ancak yüzde 16.7 arttı. Oysa bu yıl bazı kalkınmış ülkelerde bile bu artış hızı daha yüksektir. Üstelik dünya petrol fiyatlarındaki baş döndürücü yükselişler bu döneme rastlamıştır. Daha önceki hükümetlerin sorumsuzca ertelediği bazı zorunlu fiyat ayarlamaları bu dönemde yapılmıştır.

Toptan eşya fiyatlarındaki artış yüzde 16.7 düzeyinde tutulurken, halkın geliri ne olmuştur?

Tarım dışı asgari ücretlerde yüzde 71.1 artış sağlanmıştır. Tarım kesimindeki asgari ücretlerde yüzde 73.6 artış sağlanmıştır.

Toplusözleşmelerle işçi gelirleri ortalama yüzde 48 artmıştır. Kamu kesiminde toplusözleşme yapan işçilerin ortalama ücreti, 1973'te 61.95 iken 1974'te 90 liraya yükselmiştir.

Memurların maaş ödemeleri toplam yüzde 34 artmıştır. Özellikle küçük memurların ücretlerinde önemli artışlar sağlanmıştır.

Buğday üreticisi köylünün gelirinde ortalama yüzde 79.2 artış sağlanmıştır. Tütün ekicisinin gelirinde ortalama yüzde 75, pancar üreticisinin gelirinde yüzde 33 artış sağlanmıştır.

Canlı hayvanlarla koza ilk kez destekleme alımlarının kapsamı içine girmiştir.

Tarımda geçen yıl destekleme alımları için 11.2 milyar lira ödenmişti. Bu yıl 25 milyar ödenmiştir. Bu, bir yılda yüzde 123 artış demektir.

Böylece birçok yerlerde köylünün toprağa bağlılığı artmış, işsizlik baskısı azalmıştır. Yoksa yurtdışına işçi akımının hemen hemen durduğu bir yılda, işsizlik baskısı patlama noktasına varabilirdi.

Bütün bu saydığım nedenlerle halk, yenilenen CHP'nin temsil ettiği demokratik sol akımın çok küçük ölçüdeki bir uygulamasının bile büyük yararlarını her alanda, kısa zamanda gördü... Birçok önyargılar yıkıldı.

Sağdaki partiler, bu durumda, CHP'ye tek başına hükümet kurdurmayı göze alamadılar. Kendileri hükümet kurmayı hiç göze alamadılar. Seçimden de korkar duruma geldiler.

Genellikle demokratik ülkelerde, hükümet bunalımı uzayınca ya azınlık hükümeti kurulur ya da seçimler yenilenir. Türkiye'de ise, toplumdan çok gerilerde kalan sağ partiler, toplumun artık kulağına bile erişemeyen eskimiş sloganlarıyla kendi kendilerini aldatan partiler, azınlık hükümetinden de, seçimden de, iktidardan da ürktüler. Böylece bunalım bugünlere kadar geldi.

Gençlik Olayları

Hükümet bunalımı uzadıkça gençlik olayları ve çatışmaları yeniden hızlanmaya, büyümeye başladı.

Bu yılın yaz tatiline girilinceye kadar, yurtların, yükseköğrenim kurumlarının güvenlik durumuyla günü gününe ilgilendim. Hiçbir önemli gençlik olayı olmadı o dönemde. Ancak, bazı yurtlardaki yuvalar daha önce korunmuş olduğu için ve bazı yükseköğrenim kurumlarındaki dernekler de, türlü tertiplerle, belirli bir gençlik kesiminin eline teslim edilmiş olduğu için, zaman zaman onların taşkınlıkları oluyordu. Fakat ateş çıktığı yerde hemen söndürülüyordu.

Solun halktan kopmuş bazı bölümleri ise örgütlenebilmek ve seslerini yükseltebilmek için elverişli ortam bulamıyorlardı.

İlkin halktan kopmuş bazı solculara bir çift sözüm var:

Sola en büyük ihanet, onu halktan koparmaktır, halkı tedirgin edici eylemlere sokmaktır, halkın anlamayacağı dille konuşmaktır.

“Halkın anlamayacağı dil” derken, halkın anlayış düzeyinin ötesinde sözler demek istemiyorum. Türk halkının anlayış düzeyinin ötesinde bir düşünce veya söz yoktur. Çağın elli yıl, yüz yıl gerisinde kalmış düşünceleri, sözleri, sloganları kastediyorum.

Geçmişte, soldaki bazı gençleri halktan böylesine koparıcı ve rejimi tehlikeye düşürücü eylemlere sürükleyenlerin ya birtakım bencil maceracılar ya da kışkırtıcı ajanlar olabileceğini söylemiştim. Olaylar beni doğruladı. Ölüme mahkûm edilen veya ömür boyu hapse mahkûm edilen gençlerden nicesinin ardında kışkırtıcı ajanlar bulunduğu anlaşıldı, ispatlandı. Gençlerden ölenler öldü, idamlıklar idam edildi. Onları ölüme, idama sürükleyen birtakım zaman aşımına uğramış teorisyenlerse, köşede bucakta saklandılar. Tatlı canlarını kurtardılar. Fakat şimdi, uzayan hükümet bunalımının bulanık havasında, eski kurtlar gene boy göstermeye başladılar. Hiç sıkılmadan, gençliğe yaptıkları kötülükleri, bıraktıkları yerden sürdürmeye başladılar.

Fakat eğer şiddet eylemcisi sağ güçlerin son günlerde büyük ölçüde artan saldırganlıkları ve tahrikleri olmasaydı, o eski kurtlar da bu ortamı bulamazlardı.

Geçmişte AP iktidarını, çatışan gençler arasında taraf tuttuğu için, taraflardan birine baskı yaparken öbürünü teşvik ettiği için çok eleştirmiştik. Bu tutumun Türkiye’yi kanlı olaylara sürükleyebileceğini, rejimi tehlikeye düşürebileceğini söylemiştik. Ama söz anlatamamıştık. Bu tutum, 12 Mart sonrası dönemde de, bütün uyarılarımıza rağmen devam etti.

Şimdi de, geçmişten hiç ders alamadıkları anlaşılan sağ partiler, bu partilerin tümü, açıkça, saldırgan gençlik gruplarından birinin ardında bir ittifak cephesi kurmuşlardır. Güpegündüz Orta Doğu Teknik Üniversitesi’ne saldırıda bulunan, son üniversite saldırılarını düzenleyen, boykotları çığırından çıkaran bir küçük gençlik grubunun ardında, irili ufaklı tüm sağ partiler suç ortaklığı yapmaktadırlar. Toplantılarında kışkırtıcı söylev yarışına girmektedirler.

Bu durum, demokrasimiz için bir utanç tablosudur. Bu utanç tablosunu çizenlerin, demokrasiden de iç barıştan da söz etmeye hakları yoktur.

Elleri gençliğin kanına bulanarlara, özgürlük içinde barış isteyen Türk milleti hiçbir zaman itibar etmeyecektir.

Kimse duyduk duymadık diyemesin diye, kimse bilmiyorduk diyemesin diye, son günlerde uygulanan taktiği bütün açıklığı ile ortaya koyuyorum. Tüm yetkililerin gözleri önüne seriyorum:

Silahlı sağ gençlik topluluklarının bir yükseköğrenim kurumuna saldırıya geçeceği önceden duyuruluyor. Ona rağmen gerekli güvenlik tedbirleri zamanında alınmıyor veya alınamıyor. Saldırıya uğrayacağı bilinen yükseköğrenim kurumundaki gençler, canlarını ve okullarını koruyabilmek için binaların içine girip kapıları kapatıyorlar. Saldırganlar gelip kapıya dayandıktan bir süre sonra güvenlik kuvvetleri geliyor, saldırganlar kaçıp dağılıyor. O zaman, sırf canlarını ve okullarını korumak için okul binalarının içine girip kapılarını kapatan öğrenciler de “işgalci” gibi gösteriliyor, “işgalci” muamelesi görüyorlar.

Bu oyunları çevirenlerin ve bu saldırganlıkları yapanların ve onların akıl hocalarının iddiası, devleti korumaktır. Devletin güvenlik kuvvetlerine ait olan bir görevi kendi üstlerine almak pozundadırlar. Gerçekte ise devleti işgale kalkışmaktadırlar.

Devletin bütün yetkililerini görev başına çağırıyorum. Hükümet bunalımı olsa da olmasa da, Türk

Devleti böyle oyunlar karşısında sessiz ve etkisiz kalacak bir devlet değildir. Herkes görevini ve sorumluluğunu bilmelidir ve yerine getirmelidir.

Gerçi, güvenoyu alamamış bir hükümet döneminde, aylardır uzayan bir hükümet bunalımı döneminde, bu gibi işlerin üstesinden gelmenin, gerekli cesur kararları alabilmenin bir ölçüde güçleştiğini inkâr edemem. Ama gene de, konuşmamın başında belirttiğim demokratik anlayışla, herkes kendi sorumluluğuna sahip çıkarsa, bu türlü oyunlar bozulabilir, bu türlü olaylar önlenabilir.

Beni hoş görmelerini dileyerek bütün ilgililere sorumluluklarını hatırlatmak istiyorum:

1) Baş sorumluluk gençlere düşmektedir. Kendi aralarında barış sağlamaya çalışmalıdırlar. Maceracıların, çağı geçmiş teorisyenlerin, kışkırtıcı ajan olabilecek birtakım önderlerin, gençleri kendi siyasal amaçları uğruna kavgaya tutuşturabilecek kadar alçalan bazı politikacıların oyunlarına, kışkırtmalarına karşı kendi kendilerini ve birbirlerini sürekli uyarmalıdırlar. Kavga yoluyla değil, tartışma ve ikna yoluyla aralarındaki anlaşmazlıkları gidermeye çalışmalı veya birbirlerini olduğu gibi kabul etmelidirler. Düşüncelerini paylaşmadıkları arkadaşlarına bile, sevgilerini sürdürmelidirler. Demokrasi sevgisiz yaşayamaz. Demokrasi hınçla, kinle, kanla yaşayamaz. Ve her şeyin üstünde, gençler, eğer halkı düşünüyorlarsa, halktan kopmamalıdırlar.

2) Okul ve yurt yöneticilerine ve hocalara büyük görev ve sorumluluk düşmektedir. Eğer bir okulda veya yurttaki silahlı öğrenci varsa ve barınabiliyorsa, bunu önlemenin, buna karşı tedbir almanın ilk ve baş sorumlusu bu yöneticilerle hocalardır.

Bu da yetmez... Öğrencilerle diyalog kurmalıdırlar. Çağımızda bir üniversite hocasının, herhangi bir öğretmenin görevi, ders saatiyle başlayıp ders saatiyle bitmez. Ders saatleri dışında da öğrencileriyle düşünce ilişkisinde olmalı, onları daha iyi anlamaya, kışkırtıcılara karşı uyarmaya çalışmalıdırlar.

Gene yükseköğretim kurumlarının yöneticileri ve hocaları, öğretim sistemiyle ilgili öğrenci şikâyetlerine ve isteklerine daha yakın ilgi göstermelidirler. Bu şikâyetlerden ve isteklerden birçoğu haklıdır. Eğer 1968'de bu gibi şikâyetlerle ve isteklerle yeterince ilgilenilseydi, belki öğrenci olaylarının boyutları ve niteliği o kadar kolaylıkla değişmezdi, rejimi sarsıcı, gençlerin canlarına kıyıcı ölçülere varmazdı.

3) Güvenlik kuvvetlerine büyük görev ve sorumluluk düşmektedir. Güvenlik kuvvetlerimizin, polisimizin iyi niyetine daima inanmışımdır. İktidarda bulunanlar onları taraf tutmaya zorlamadıkça tarafsız kaldıklarını görmüşümdür. Ama bir hükümet bunalımı döneminde çekingen davranabilirler. Oysa çekingen davranmaları değil, görevlerine daha çok sarılmaları gerekir. Hükümet bunalımı olduğuna göre, güvenliği koruma görevinin ve sorumluluğunun daha büyük ölçüde kendilerine düştüğünü düşünmeleri gerekir.

Gençlik olayları genellikle çıkmadan önce bilinir. Güvenlik kuvvetleri, olayların çıkacağını öğrenir öğrenmez, saldırganlardan önce olay yerine gelmelidirler, tedbirlerini tam bir tarafsızlıkla almalıdırlar. Okul veya yurt yöneticilerini uyarmalıdırlar.

Sağ tedhişçi gençlik gruplarının arkasında resmen birleşip cephe kuranlar, artık her gençlik olayının, çatışmasının baş sorumlusudurlar. Tutumlarını temelinden değiştirmedikçe de bu sorumluluktan kurtulamazlar.

CHP hükümetteyken, türlü güçlülere rağmen, gençlik barışı sağlanmıştı. Kimsenin özgürlüğü kısılmaksızın sağlanmıştı. Komünizm, kimsenin düşünce özgürlüğü kısılmaksızın önlenmiş, faşizm durdurulmuş, şiddet eylemleri kesilmişti. Şimdi hepsi bütün ağırlığıyla yeniden başlamıştır.

Cumhuriyet Halk Partisi, hükümetteyken, yükseköğrenimden bütün lise mezunlarının yararlanması sağlanmıştır. Böylece uzun yıllardır süregelen ve gençlik bunalımının başlıca nedenlerinden olan bir sorun ortadan kaldırılmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı, hükümet değişti diye ya da yeni hükümet güvenoyu alamadı diye, bu yönde atılmış adımların hızını kesmemelidir.

Ege Sorunu, Kıbrıs Sorunu ve Dış İlişkiler

Partilerin erken seçim sözünden caymaları, Irmak Hükümeti'nin kısa süreli bir seçim hükümeti olarak partilere dayalı bir biçimde kurulamayışının ve güvenoyu alamayışının başlıca nedeni olmuştur. Bu durumdan, bu sonuçtan Hükümet sorumlu değildir. Sayın Irmak sorumlu değildir. O halde, erken seçim yapılınca ya da bir başka hükümet kuruluncaya kadar, bütün partiler, tarafsız kaldığı sürece bu hükümete yardımcı olmalıdırlar. Özellikle iç ve dış güvenliğinin korunmasında ve dış ilişkilerimizin ulusal yarara uygun olarak sürdürülmesinde yardımcı olmalıdırlar.

Kıbrıs konusunda Türkiye'nin hiçbir taviz vermesine gerek yoktur. Tavizler vermeye hazırlandığımız iddiası yalandır. Bunu tarih yazacaktır. Hem de uzun zaman geçmesine gerek kalmadan yazacaktır.

Kıbrıs için ancak, Türkiye'nin ve Kıbrıs Türklerinin meşru haklarından ve güvenliğinden herhangi bir fedakârlık yapmaksızın, uzlaşmayı kolaylaştırıcı, Kıbrıs'a sürekli ve adaletli bir çözüm bulunmasını kolaylaştırıcı bazı iyi niyet jestlerinde bulunmak gerekecektir.

ap çevreleri zaman zaman bizim Kıbrıs konusunda sorumluluktan kaçtığımız için hükümeti bıraktığımızı söylüyorlar. Bu, taviz iddialarından daha da büyük bir yalandır.

Biz, sırf Kıbrıs sorununu kazasızca ve bir an önce çözüme ulaştırabilmek için, o arada Rum kesiminde kalmış Türklerin bir an önce kurtuluşunu sağlayabilmek için, bütün güçlüklerine rağmen azınlık hükümeti kurmaya da talip olduk. Ama "hükümeti işgal" etme hevesiyle itham edildik. Asıl sorumluluktan kaçanlar, "siz hükümeti kurun, biz hiç şart koşmaksızın güvenoyu almanıza yardımcı olalım" dediğimiz halde sudan bahanelerle bundan kaçınanlardır.

Kıbrıs konusunda hiçbir taviz vermeye gerek olmadığı gibi, Irmak Hükümeti'nin, güvenoyu alamadım diye hareketsizlik içine girmeye kendini mecbur saymasına da gerek yoktur. Hükümetin böyle düşüneceğine ihtimal de vermiyorum. Kaldı ki yürütmek durumunda oldukları politika, bir hükümet politikası olmanın ötesinde, bir ulusal politikadır.

Makarios'un Kıbrıs'a dönüş planı karşısında Türk kesiminin ve Türk birliklerinin güvenlik tedbirlerini arttırmış olmaları çok yerindedir. Hükümeti buna kararlı görmekle huzur duyduk. Çünkü Makarios'un Kıbrıs'a dönüşüyle, Rum kesiminde gene kanlı olaylar başlayabilir, küllenmiş bazı emeller gene ateşlenebilir ve Türklerin de güvenliği tehlikeye düşebilir.

Türklerin ve Türk birliklerinin aldığı ve alacağı yeni güvenlik tedbirlerinin, istila emeliyle değil, meşru hakları ve can güvenliğini korumak ihtiyacıyla alındığını dünyada herkes bilmelidir.

Eğer Yunanistan, seçimden sonra bile, Kıbrıs sorununu yeteri kadar sorumluluk duygusuyla ve cesaretle ele alamayacaksa, iki toplum kendi meselelerini kendi aralarında çözme çabalarını sürdürmelidir. Garantör devlet olarak Ada'da Türkiye'nin geçici varlığı, iki toplumun da mutlu bir düzene kavuşma çabalarını güvenlik içinde sürdürebilmelerini kolaylaştırıcı bir unsurdur.

Yunanistan'la aramızdaki başka meseleler de, gerektikçe ve zamanı geldikçe, Kıbrıs sorunundan ayrı olarak ele alınmalıdır. Örneğin, Ege'deki meşru haklarımız için Kıbrıs'ın pazarlık konusu yapılmasına yol açılmamalıdır. Ege'deki petrol aramalarımız, hiç tereddüt gösterilmeden, ertelenmeden, geciktirilmeden, programına göre yürütülmelidir.

Böyle bir tutum izlediği sürece, Hükümet, dış ilişkiler alanında, güvenoyu alamamış olsa bile, bütün Türk ulusunun desteğini yanında bulacaktır. Bu destek ancak, bu konularda tereddüt gösterirlerse yitirilebilir.

Seçim

Bugün, bunalım döneminde herkesin her alandaki sorumluluğunu hatırlatan bir konuşma yapmak istedim.

Devlet hepimizindir. Özellikle bunalım dönemlerinde hepimizin bu devlete olan sorumluluğu artar; rejimi koruma sorumluluğu artar.

Özellikle kamu görevlilerine, memurlara, devlet işlerini aksatmadan yürütme konusunda ağır sorumluluk düşmektedir. Kamu görevlilerinin, kendilerine yaraşan devlet anlayışıyla ve en büyük güç kaynaklarının halk olduğunu bilerek, halkla bütünleşmeye özen göstererek, bu sorumluluğu yerine getirebileceklerine, o yetenekte ve o bilinç düzeyinde olduklarına güveniyorum.

Bunalımı sona erdirmenin sorumluluğu da herkesten önce seçmenin üzerindedir. Yeter ki Parlamento, seçimleri yenileme kararını daha çok zaman yitirmeksizin alabilsin ve millete güvenini göstererek, bunalımı çözme olanağını seçmene versin.

Bunalım öyle bir çıkmaza saplanmıştı ki, seçimden başka hiçbir şey artık bu bunalımı sona erdiremez.

“Halk İktidarı Halkın Ekonomik Gücünün Artmasıyla Sağlanır”^[10]

Bugün memurlar, işçiler, öğrenciler örgütlenmiş, toplumun birçok başka kesimleri güçlü örgütlere kavuşmuştur. Fakat bütün bunların yanında bir diğer örgütlenmenin eksikliği duyuluyordu. Bugün köy kooperatiflerinin Ankara'da büyük bir kurultay yapabilecek kadar güçlenip örgütlenmelerinden kıvanç duymaktayım. Sizleri yürekten kutlarım.

Yakın zamana kadar, kooperatifçiliği Türkiye'de engellemek için çeşitli güçlükler ileri sürülürdü. Bir yandan kredi kaynakları kısık olurdu, diğer yandan da kooperatifçilik, kötü bir şeymiş gibi, kolektivizm veya komünizm imiş gibi gösterilirdi. Ya da Türk halkının özellikle Türk köylüsünün bir araya gelerek bir iş yapamayacağı söylentisi, iddiası yayılırdı. Unutulurdu ki, Türk köylüsünün tarihten gelen bir imece geleneği vardır. Bu imece geleneği zaman zaman yukarıdan gelen zorlamalarla saptırılmış ve yozlaştırılmıştır. Ama gerektiğinde Türk köylüsünün bir araya gelerek gücünü ortaya koyduğunun belirtilerinden birisi idi. Buna rağmen, bizim halkımız, köylümüz bir araya gelemez, bir arada iş yapamaz söylentileri uzun zaman yayılagelmiştir. Bunun amacı, ferdiyetçiliği,

bireyciliği korumak ve sürdürmektir. Bir yandan güçsüz kişileri bireyler olarak daha güçsüz bırakmak, bir yandan da güçlü bireyleri daha güçlü kılabilmek için bu söylenti yayılırdı. Böylelikle halk güçsüz kalacak, sömürülecekti. Yıllarca bu eğilim ve sistem Türkiye’de süregelmiştir. Fakat zaman içinde hele demokrasinin sağladığı eğitim ile bu söylentilerin doğru olmadığını halkımız ortaya koydu. Yer yer bir araya gelerek, güçlü kooperatifler, halk şirketleri, hemşeri şirketleri kurmaya başladı.

Halk Sektörü

Bildiğiniz gibi biz halk sektörü deyimini kullandığımız için, yakın zamana kadar eleştirildik. Oysa halk sektörü bizim icadımız değildi. Biz sadece adını koyduk. Halk sektörü, halkın içinden doğan yeni bir sektördür. Tıpkı kayaların içinden yükselen ve toprağı yarararak çıkmak isteyen filizlere benzeyen bu sektörün önündeki engelleri kaldırmak istedik. Bu vesileyle belirtmek isterim ki, bize göre halk sektörü özel sektörün bir dalı, parçası, uydusu değildir. Bize göre halk sektörü, bütün yurda kök budak salmış bir ağaçtır.

Kişisel sermayelerden kurulu özel sektörün bir uydusu değildir ve olmayacaktır halk sektörü. Halk sektörü ile özel sektörün sadece teşebbüs özgürlüğü yönünden benzerliği vardır. Şunu kıvançla görüyoruz ki, son yıllarda tavandan, temelden gelişmeye başlayan halk sektörü ve kooperatifçilik en ücra köşelerde bile güçlenmektedir. Bu da gerçek bir demokratik kooperatifçilik için gerekli olan, bir araya gelerek teşebbüs kurma isteğinin halkımızdaki yaygınlığını göstermektedir.

Yakın zamana kadar, kooperatifçilik devletten destek ve kolaylık yerine, zorluk ve engel görüyordu. Hâlâ birçoğu aşılabilmiş değil, ama hiç değilse bugün artık bu engellerin kaldırılması zorunluluğı kabul edilmiştir ve o yönde birtakım çalışmalar yapılmıştır. Fakat bu engelleri kaldırmak yolunda karşılaştığımız güçlükler, siz kooperatif önderlerinin karşılaştığınız güçlüklerden az değildir. Aynı güçlükleri birlikte yenmeye çalışacağız ve yakın gelecekte mutlaka başarıya ulaşacağız.

Kooperatifçilik Demokrasinin Gelişmesi İçin Gereklidir

Halkın özgür iradesiyle temelden yükselecek halk kooperatifçiliğı yalnız sosyal adalet içindeki bir kalkınmanın gereğı değil, aynı zamanda demokrasinin kökleştirilmesi ve geliştirilmesi için de gereklidir.

Çünkü demokratik kurallara uygun olarak kurulan bir kooperatif, aynı zamanda insanları çekirdekten yetiştiren bir demokrasi okulu gibidir.

Şimdiye kadar büyük kooperatif birlikleri aslında boşlukta duran birer çatı gibi kalmışlardır. Eğer iktidarda halkı belli bir düzeyde düşünen kimseler bulunuyorsa, o çatı halkı bir ölçüde yağmurdan, doludan esirger, ama başka kimseler bulunuyorsa, o çatı halkı kurtarmaktan, halka yararlı olmaktan çok, sömürmeye alışkınlara yardımcı olur. Bu çatı-örgütleri kaldırmak yerine, onları bir yandan halka daha yararlı hale getirirken, diğer yandan bir an önce tavandan yükselen halk kooperatifleri ile onları birleştirmek gerekir. Bu tabii ki zaman alacaktır. Ama bu zamanı kısaltmak, devletin elindedir. Eğer bu çatı, tabandan gelen gerçek halk kooperatiflerinin kesin yönetimine geçmezse, o zaman o çatı kuruluşlara halk haklı olarak sahip çıkmaz. Çeşitli engeller yüzünden o çatı kuruluşların tabandan gelen halk kooperatifleri ile birleştirilememesi yüzünden, altı olmayan bu kuruluş halkın yararına işleyemez hale gelir.

Bu duruma son vermek, çatı ile taban kuruluşları bir an önce birleştirmek için gerekli tedbirleri bir an önce almak, başlatılan çalışmaları da bir an önce tamamlamak gereklidir.

Çabalarımız Koalisyonla Birlikte Dağılıp Gitti

Hükümette bulunduğumuz kısa sürede bu yolda bazı adımlar atmaya çalıştık. Huzurunuzda belli siyasal meselelere girmemek için, bu yolda adımlar atarken karşılaştığımız güçlüklerin, koalisyonun içinden ve dışından gelen güçlüklerin ayrıntıları üzerinde durmak istemiyorum. Ancak kooperatifçilik son yıllarda halkımız tarafından o kadar benimsenmişti ki, artık kimse buna karşı çıkamaz olmuştu. Bu kooperatiflerin ve hemşeri şirketlerinin yatırımları küçük meyve suyu ve konserve fabrikaları, zeytinyağı fabrikaları ölçüleri içinde kaldığı sürece kimse ses çıkarmıyordu. Ama halkın gücünü daha büyük ölçüde birleştirerek, örneğin Türk ekonomisine yön verecek bir motor sanayiini halka kurduralım, dediğimiz zaman kıyamet koptu ve bizim halk sektörünü gerekli büyük kurumlara kavuşturma yolundaki çabalarımız da koalisyonla birlikte dağılıp gitti.

Bu arada, kooperatifler bankası kuruluşu yönünde bütün hazırlıklar tamamlandı ama bunun yetki kanununu çıkarma olanağı ve esas kanunu çıkarabilme zamanını bulamadık. Fakat bu bankanın kurulması zorunluluğu kabul olundu. Bunun yanında, Köyişleri Bakanlığı'nın adı değiştirildi "Köyişleri ve Kooperatifler Bakanlığı" adını aldı. Bu bakanlığı güdük halden kurtarabilmek için, bazı gerekli daireler, bir ölçüde olsun, bakanlığa eklendi ve çok daha yararlı çalışabilecek bir duruma geldi.

Ayrıca, kooperatiflere sağlanan kredi hacminde de küçümsenemeyecek bir gelişme olmuştur. Ama o gelişme bile son derece yetersizdir. Bu yetersizliği ancak, bankalar sisteminde değişiklik yapmakla, daha doğrusu değişik sistemde bir Kooperatifler Bankası kurmakla giderebilirdik. Fakat bunu yapma olanağı bulamadığımız için de kredilerde gönlümüzce bir gelişme sağlayamadık. Buna karşılık, kooperatiflerin yapacakları yatırımlara devlet yardımları yüzde 40'ı aşamıyordu, aldığımız bir kararla bu miktar yüzde 70'e çıkarıldı.

Eğitilmiş İnsan Gücü

Bu alandaki en önemli ihtiyaçlardan biri de eğitilmiş insan gücüdür. Biz halk sektörü sözünü ettiğimizde ve ilk adımları atmaya başladığımızda büyük sermaye çevrelerinden gelen itiraz, köylülerin ve işçilerin işletmecilik bilgisinden yoksun oldukları, bunların bu büyük işletmeleri idare edemeyecekleri noktasında olmuştu. Bu güçlüğü karşılayabilmek için de her şeyden önce kooperatiflerin eğitilmiş insan gücü ihtiyacını karşılamak gerekiyordu.

Gerçi bu eğitim çok ileri düzeye bile çıksa, gerçek kooperatif önderleri gene köyün içinden çıkacaktır. Ama o önderlerin de yanında, hizmetinde çalışacak bilgili, eğitilmiş insanlara gerek vardır.

Bu eksiğimizi gidermek amacıyla bu ders yılından başlayarak 17 ticaret lisesinde yeterli kooperatifçilik dersleri konulmuş, bazı fakülte ve yüksekokullarda da kooperatifçilik dersleri verilmeye başlanmıştır. Ayrıca, televizyonla, kurslarla ve yazışma yoluyla da yapılabilirse, bütün yurt düzeyinde bu eğitim sağlanır, köylü çocukları köylerinden çıkmaksızın kooperatifçilik yöneticiliği bilgisini çok iyi bir şekilde kazanırlar. Bu yolda, gerek televizyon, gerek yazışma yoluyla eğitim yolunda attığımız adımları, bildiğiniz nedenlerle güvenoyu alamamış olsa bile, Sayın İrmak Hükümeti'ne emanet ediyorum. Bu çalışmaları sürdüreceklerine inanıyorum. Bu çalışmaların

sürdürülmesi süresince, güvenoyu alamamış olsa bile, hükümete her an destek olacağımızı belirtmek isterim.

Güvenoyu alamamış olan bir hükümetin yasa çıkarmak için karşılaşacağı güçlükleri biliyorum. Ama ne de olsa bazı adımlar atılma olanağı vardır ve kooperatifçiliği destekleme yolunda adımlar atılırsa, bazı şeyler yapılabilir.

Adaletli Bir Destekleme Politikasının Yolu

Bir başka konuya geçmek istiyorum. Geçen yıla kadar, gelişmiş ülkelerdeki, varlıklı ülkelerdeki hayat pahalılığı artış oranı tek haneli rakamlarla ifade edilirdi. Yüzde 5-6 gibi... Yüzde 8'i buldu mu, felaket sayılırdı. Fakat şimdi, sanırım Almanya ve bir iki ülke dışında, bütün kalkınmış sanayi ülkelerindeki hayat pahalılığı hızı bile iki haneli rakamlarla belirtiliyor. Yüzde 10-20 gibi. O ülkelerde de işsizlik artıyor, işçiler ve köylüler eziliyor. Böyle bir dönemde görev aldık ve dedik ki, "Böyle bir dünyada fiyatları belli bir düzeyin altında tutabilmenin imkânı yoktur. Ancak, biz sosyal adalete inanmış olarak, köylünün, işçinin ve dar gelirliilerin gelirlerini fiyatlardan daha hızlı yükselteceğiz, öylelikle adaletli bir fiyat-gelir dengesi kurulacaktır."

Bunları büyük ölçüde yaptığımızı, tütünde, fındıkta, buğdayda, çayda, pancarda uyguladığımız destekleme alımları ile ortaya koyduk. Devletin, hükümetin bu sözünü tutabilmek için sarf ettiği çabayı da hiç şüphesiz takdir edecek durumdasınız. Bu politikayı yürütebilmek için bazı yerlerde yatırımlardan kısıp, üreticiye verdik. Oysa yatırımları kısmadan, maliyeyi sarsmadan aynı ölçüde hatta daha fazla bir sosyal adalet politikası tarım kesiminde uygulanabilirdi. Nasıl olurdu? Eğer, dar ve orta gelirli küçük çiftçi ile büyük toprak sahibi çiftçiyi birbirinden ayırmak ve destekleme alımlarından ancak bu küçük ve orta gelirli çiftçiyi yararlandırmak olanağı bulunabilseydi, bu yıl katlanmak zorunda kaldığımız yükün yarısıyla, köylümüzü gene mutlu kılar, diğer yarısıyla da sanayi yatırımlarına yönelirdik. Fakat göreve başladığımız sırada, tütünde ve bazı ürünlerde destekleme alımları sırası gelmişti. Bazılarının da ekimi yapılmıştı. Onun için de kim küçük ve dar gelirli çiftçidir, kim devletin destekleme alımlarından yararlanmalıdır, bunun ayrımını yapabileceğimiz zaman yoktu.

Daha sonra da, bildiğiniz gibi, hükümet bunalımı ortaya çıktığı için bu konudaki çalışmaları sürdüremedik. Fakat şimdiki hükümet güvenoyu alamamış olsa bile, bu konuda çalışmaları yapabilir. Hiç değilse pamuk konusunda, küçük ve dar gelirli üreticiyi, on binlerce dönüm toprağı olan zengin pamuk ekicisinden ayırabilmenin çalışmaları şimdiden yapılabilirse, devlet gelecek yıl üreticinin yüzünü bu yıldan daha çok güldürebilir ve bu sistem diğer alımlarda da uygulanırsa, daha adaletli bir tutuma gidilmiş olur. Bu yönde çalışacak hükümete karşı büyük hücumlar, büyük engeller gelecektir, bunu biliyoruz. Ama bu yolda çalışma gösteren hükümet de bütün gücümüzle bizi ve tüm Türk köylüsünü ve kooperatifçileri yanlarında bulacaktır.

Hükümetten diğer bir dileğim de şu: Yeniden haşhaş ekimine izin verilen bölge üreticileri, daha güçlü kooperatiflere kavuşmak istemektedirler ve alkaloid fabrikasını, devletin katkısıyla da olsa, kendi öncülüklerinde kurmak istemektedirler. Bu yolda hükümetin haşhaş üreticisine yardımcı olacağına inanıyorum.

Halk İktidarı

Kooperatifçilik yalnız, ekonomik kalkınmayı, yalnız sosyal adalet içinde kalkınmayı

gerçekleştirmekten ibaret değildir. Gerçek ve güçlü bir demokratik halk kooperatifçiliği ve daha geniş anlamda bir halk sektörü, demokrasimizi pekiştirmek ve güçlendirmek bakımından da önemlidir. Çünkü ekonomik güçle siyasal güç birbirinden ayrılmaz. Eğer geniş halk toplulukları ekonomik bakımdan güçsüzse, Anayasa’da o halka ne kadar ileri haklar tanınmış olursa olsun, siyasal alanda o halk güçlü olamaz. Bir ölçünün ötesinde güçlü olamaz.

Bana zaman zaman sorarlar, “Neymiş, bu halk iktidarı?” diye. “Milli irade yetmiyor mu?” derler... Milli irade elbette demokrasinin ayrılmaz, vazgeçilmez bir unsurudur. Fakat gerçek demokrasi için yeterli değildir. Sadece milli irade, halk iktidarını gerçekleştirmeye yeterli değildir. Eğer köylü yoksul kalırsa, çocuğunu okutamazsa, yöneticiler bir ölçünün ötesinde köy çocukları arasından yetişemez. Devletin yönetimine köylü ağırlığını koyamaz. O zaman da halk iktidarda sayılamaz. Milli irade memleketimizde var, iktidarlara, milletin oyu ile kuruluyor. Bunların hepsi doğru. Ama eğer bir ülkede bankaların kapıları, güçlü tüccara açıldığı kadar, köylüye de açılmıyorsa, eğer diğerlerine ardına kadar açılıyor, köylüye ise ancak aralanıyorsa, o ülkede halk iktidarı yok demektir.

Bugün Türkiye’de bir yılda bütün kooperatiflerin alabildiği krediyi, tek başına alan insanlar vardır. O halde bütün Türk köylüsü bir araya geldiğiniz halde, o bir tek insan kadar iktidarda değilsiniz. Biz demokrasiye aykırı bir şey söylemiyoruz. Demokrasiye daha çok gerçeklik kazandırabilmenin, demokrasinin köklerini toprakta daha derinlere salabilmenin yollarını arıyoruz.

“Gerçekdışı Temeller Üzerine Hükümet Kurulmaz”^[11]

Hükümet bunalımının bu kadar uzayıp gitmesinde bir neden de, çağımızın ve çağdaş Türk toplumunun gerçeklerine ters düşen temeller üzerine hükümet kurulmaya çalışılmasıdır.

Gerçekdışı temeller üzerine hayal kurulabilir ama hükümet kurulamaz. “Sola karşı milliyetçi cephe” temeli üzerine de ancak hayal kurulabilirdi, hükümet kurulamazdı.

Çünkü bu cephe CHP’ye karşı kurulacaktı, oysa Türkiye’de ve dünyada siyasetle biraz ilgilenen herkes, bugün ülkemizde gerçek milliyetçiliği CHP’nin temsil ettiğini biliyor.

Haşhaş sorununu çözenlere karşı, “milliyetçi cephe...” Denizlerimizin ve topraklarımızın altındaki milli haklarımıza sahip çıkmanın mücadelesini verenlere karşı, “milliyetçi cephe...” Kıbrıs sorununu çözenlere karşı, “milliyetçi cephe...” Dünyada Türk milletine hak ettiği saygınlığı kazandırmış bir iç ve dış politika izleyenlere karşı, “milliyetçi cephe...” Bunun gerçeğe, gerçekçilikle, içtenlikle bir ilişkisi olmadığını bütün millet biliyordu.

Dünyada kapitalizm temelinden sarsılırken ve bütün demokratik ülkelerde demokratik sol akımlar güç kazanırken, Türkiye’de demokratik solun temsilcisi bir partiye karşı cephe kurmaya kalkışmaksa, Türkiye gerçeklerine olduğu kadar dünya gerçeklerine de ters düşmektedir.

Hele yasadışı bütün saldırganlıkların sağcı şiddet eylemcilerinden geldiği, bu eylemcilerin, gün aşırı, tabancalarla, sopalarla yüksekokullara, üniversitelere saldırdığı bir dönemde, Türkiye’ye en büyük tehlikenin çağdışı sağ akımlardan gelmekte olduğunu millet çoğunluğunun görmekte olduğu bir dönemde, “sola karşı cephe” sloganıyla millete güven verilebileceği ve hükümet edilebileceği herhalde beklenemezdi.

Türkiye’nin sorunlarına çözüm bulabilmek için, bu çözümleri arayacak ve getirecek bir hükümet kurabilmek için, her şeyden önce, çağımızın ve toplumumuzun gerçeklerine ters düşen bu sloganları,

taktikleri bir yana bırakmak, daha gerçekçi bir yaklaşım izlemek gerekir.

Bir içsavaşa mı girilecek ki “cephe”ler kuruluyor? Demokraside cepheler yoktur. Demokraside düşünceler vardır, değişik düşünceleri temsil eden partiler vardır.

Bir partinin Meclis’te tek başına çoğunluğu yoksa, partiler düşüncelerini masanın üstüne koyarlar, anlaşabiliyorlarsa bir karma hükümet kurarlar. Anlaşamıyorlarsa aralarından birinin azınlık hükümeti kurmasına razı olurlar. Ona da razı olamıyorlarsa seçime giderler.

Demokrasinin kurallarına uygun çözümler bunlardır. Gerçekçi çözümler bunlardır. Kuralların dışına çıkılmakta direnilirse, elbette aylarca hükümet kurulamaz, kurulsa da bugünkü gibi olur, ne Parlamento’ya dayanır ne de güvenoyu alabilir... Ve hükümet bunalımları uzar durur. Ülkenin iç ve dış sorunları askıda kalır.

CHP’nin düşünce bakımından anlaşabileceği bir parti yoktur bugünkü Parlamento’da... CHP dışında grubu olan bütün partilerin bize karşı “cephe” kurmak istemeleri de zaten bunu gösterir. Grubu bulunan tek sol partisimiz Parlamento’nun.

Düşünceleri bırakın, kavramlar üzerinde bile, demokrasinin bazı temel kuralları üzerinde bile anlaşamıyoruz. Bu durumda, süresiz bir koalisyon deneyi daha yapmayı göze alamayız artık. Halkın bizden bekledikleri karşısında bu hakkı göremeyiz kendimizde. Biz, bugün Meclis’te grubu bulunan partilerle ancak erken seçim için bir hükümet kurabiliriz. Öyle bir hükümet için de hiçbir zorluk çıkarmayız.

IV DEMOKRATİK SOLDA İŞÇİ-KÖYLÜ EL ELE [\[12\]](#)

Cumhuriyet Halk Partisi Gençlik Kolları'nı, gelenekleştirdiği Demokratik Sol Düşünce Forumlarında gösterdiği başarılar için ve bu forumlarla Türkiye'nin düşün yaşamına ve Türkiye'de Demokratik Sol hareketin bilinçli bir hareket olarak gelişmesine yaptığı katkı için kutlamak isterim.

Son günlerde gitgide yoğunlaşan ve demokratik rejim için bir ölçüde kaygı konusu durumuna gelen olayların içinden geçiyoruz. Her gün gençler öldürülüyor, her gün gençler arasında çatışmalar çıkartılıyor ve Türkiye'de birçok yükseköğrenim kurumları, başta bulunan hükümet artık can güvenliği ve öğretim özgürlüğü sağlayamadığı için, öğretime ara verme zorunluluğunu duyuyor. Bu arada gençlerimiz suçlanıyor, gençlerimiz özellikle iktidar çevreleri tarafından ağır biçimde eleştiriliyor ve bu olayların sorumlusu gibi gösteriliyor.

Geçen gün Türkiye'nin bir üniversitesinde konuk öğretim görevlisi olarak çalışan bir yabancı profesörle konuşuyordum. Bana bir gözlemini anlattı, dedi ki, "Benim bulunduğum üniversitenin öğrencileri eylemlere en çok karışan öğrenciler olmakla eleştiriliyor, suçlanıyorlar, fakat ben sınıfımda bu kadar sakin, bu kadar ağırbaşlı ve tartışmaları bile bu kadar efendice, serinkanlılıkla yapan öğrencileri, hiçbir ülkede görmedim. Bana anlatır mısınız nasıl oluyor? Sınıfta bu kadar ağırbaşlı, bu kadar ölçülü, bu kadar sorumlu olan öğrenciler, sınıfın dışında neden o kadar hareketli, neden o kadar şiddet eylemlerine katılmaya yatkın bir hale geliyorlar?"

Kendisine gereken cevapları aklımın erdiği kadar verdim: Nasıl bundan bir buçuk-iki yıl önce, CHP hükümette iken, aynı öğrencilerin sınıftaki, üniversitedeki dersleri sırasında gösterdikleri ağırbaşlılıklarını ve sorumluluk duygularını sınıf dışındaki davranışlarında ve siyasal mücadelelerinde ve eylemlerinde de sürdürdüklerini anlattım. Çünkü o zaman kışkırtılmıyorlardı, aralarına kışkırtıcı ajanlar sokulmuyordu; hükümetin tutumu nedeniyle devletin güvenlik kuvvetleri, bazı saldırganları koruma durumunda bırakılmıyordu; devletin güvenlik kuvvetleri, gençlerin düşünceleri arasında ayırım gözetmeksizin, saldırıya uğramak tehlikesiyle karşı karşıya kalanları koruyordu. Devlet adaletli davranıyordu. Ayrıca gençler geleceğe umutla ve güvenle bakabiliyorlardı ve bu umut ve güven onları, Türkiye'nin bozuk düzenine karşı da daha sabırlı, daha tahammüllü yapabiliyordu.

Aslında benim görüşüme göre Türk halkı, gerektiğinde en iyi savaşabilen bir halk olmakla birlikte, savaşçı bir halk değildir, barışçı bir halktır. Ve gene Türk halkı, Akdeniz'de yaşamakla birlikte, duygularına kolayca kapılıveren aşırı heyecanlı bir halk değildir. Dikkati çekecek kadar ağırbaşlı ve sorumluluk duygusu taşıyan, gereğinde duygularına, sinirlerine hâkim olabilen bir halktır. O halde Türkiye'de şiddet eylemleri niçin birdenbire bu kadar yoğunlaşmıştır?.. Geçen gün bir kurul toplantımızda bir arkadaşım, bir gerçeği hatırlattı. 27 Mayıs 1960 öncesinin aylar süren o hareketli günleri içinde bir tek kişi ölmüştü. 12 Mart 1971 olayları öncesi üç yıllık dönemde şiddet eylemlerinde öldürülenlerin sayısı parmakla sayılabiliyordu ve üç yılda kaç kişinin öldüğü herkesin belleğindeydi. Fakat sanıyorum ki birçoğu gençlerden oluşan şu topluluğa sorsam, "Cephe Hükümeti'nin kuruluş hazırlıkları başladığından beri son bir yıl içinde Türkiye'de şiddet eylemleri nedeniyle kaç genç öldürüldü?" diye sorsam, öyle sanıyorum ki birçoğunuz cevap veremezsiniz. Çünkü artık sayısını aklımızda tutamıyoruz ve çünkü artık bunlar öylesine günlük, öylesine olağan olaylar durumuna gelmiştir ki, çoğu kez gazetelerde, bu konuyla en yakından ilgilenen gazetelerde bile, haber değerini yitiren günlük olaylar gibi görünmektedir. Çoğu kez manşetlerden tek sütunlu

haberlere inmektedir.

Siyasal Mücadelenin Nitelik Değiştirmesi

1960 öncesine göre gençlik hareketlerinin şiddeti ve ölçüsü neden böylesine değişmiştir? Gençlik hareketlerinin sorumluluğunu sırf gençliğe yüklemek bunları sosyal ve siyasal gelişmelerden soyutlayarak düşünmek yanlış olur. Gençlik elbette hareketlidir, kendine göre bir dinamizmi vardır, toplumun gelişmesine yön vermek istemektedir. Fakat gençlik hareketlerinin şiddete dönüşmesinin asıl sorumlusu gençlik değildir. Bunun nedenlerini onun dışında aramak gerekir. Aslında 27 Mayıs 1960 öncesine göre Türkiye’de gençlik kesiminde görülen eylemlerin yalnız şiddeti ve niceliği değişmemiştir, aynı zamanda niteliği de değişmiştir. Tümüyle Türkiye’deki siyasal mücadelenin, 27 Mayıs 1960 öncesi döneme oranla niteliği büyük ölçüde değişmiştir. Eylemlerin şiddet ölçüsünün gitgide artması da aslında siyasal mücadeledeki bu nitelik değişmesinin doğal bir sonucu sayılabilir.

27 Mayıs 1960 öncesi dönemi mücadelesi bir bakıma soyut bir özgürlükler mücadelesiydi, soyut bir demokrasi mücadelesiydi. Bir yanda sırf özgürlük aşkıyla demokrasiyi korumaya çalışanlar ve gerektiğinde bunun için mücadele edenler vardı, öbür yanda da henüz Türkiye’de demokrasi yeni olduğu için veya kendi doğaları, yaradılıştan eleştiriye yatkın, açık olmadığı için, özgürlükle beraber gelen eleştirilere psikolojik açıdan tahammüllü olmayanlar vardı. Bu tahammülsüzlükle bu özgürlük aşkı arasındaki mücadeleydi 27 Mayıs 1960 öncesi mücadelesi. Derinlerinde, hiç kuşkusuz, toplumun bilinçaltında oluşmaya başlayan sosyal ve ekonomik sorunlarla ilgili huzursuzluklar da vardı, fakat henüz bu, yüzeye çıkmamıştı, bilinç düzeyine çıkmamıştı.

Oysa şimdi, içinde bulunduğumuz aşamada, Türkiye’de özgürlükçü demokrasi mücadelesi artık bir soyut mücadele değildir, bir soyut rejim mücadelesi değildir, sırf özgürlüğe bağlılığı fazla olanlarla, özgürlüğe tahammülü az olanlar arasında bir mücadele, bir psikolojik uyumsuzluk sonucu doğmuş mücadele değildir bugünün rejim mücadelesi... Bugünün özgürlükçü demokrasi mücadelesi, bu rejimi korumak ve yıkmak isteyenler arasında yapılan mücadele, eskisine oranla büyük ölçüde sosyal ve ekonomik içerik kazanmıştır.

Türkiye’de artık özgürlükçü demokrasiyi savunan, bunun için gereğinde direnen ve mücadele eden kimseler, yalnız soyut bir düşünce özgürlüğünün mücadelesini vermiş olmuyorlar, aynı zamanda halkın, işçinin, köylünün, çalışanların ekonomik ve sosyal haklarının, özgürlüklerinin mücadelesini de vermiş oluyorlar.

Onun içindir ki Türkiye’de mücadelenin niteliği değişmiştir; niteliği değişirken, ölçüsü de, şiddeti de değişmiştir. Toplumsal değişimin, toplumdaki bilinçlenişin ve örgütlenişin hızlanması ve bunun gelir bölüşümünde, ekonomik güç yapısında, toplumsal ve siyasal iktidar yapısında yapmaya başladığı ve daha da yapacağı değişiklik, köklü değişiklik, bazı çevreleri, çıkarları kurulu düzenin devamına bağlı bazı çevreleri ürkütmektedir ve can havliyle mücadeleye, direnişe yöneltmektedir. Artık onların direnişi, 1960 öncesi dönemi yöneticilerinin özgürlükçülere, demokrasiyi savunanlara karşı direnişi gibi, sırf tahammülsüzlükten gelen veya bugünkülere göre ufak tefek sayılabilecek yolsuzlukları örtme çabasından gelen bir direnç değildir. *Bugün demokrasiyi korumaya çalışanlara karşı durum alanların, mücadele edenlerin direnci, doğrudan doğruya bir çıkar direncidir, bir sosyal iktidar olma savaşıdır. Türkiye’de artık iktidar savaşı partiler arasında bir savaş, bir mücadele olmaktan çıkmıştır. Türkiye’de sosyal iktidarın, toplumsal iktidarın mücadelesi verilmektedir.* Türkiye’de hangi partiler değil, kimler iktidar olacaktır, toplumun hangi kesimleri

iktidara daha çok ağırlığını koyacaktır, bunun mücadelesi verilmektedir ve mücadele böyle bir nitelik kazandığı içindir ki, günümüzdeki kadar amansız ve şiddetli olmaktadır.

Ancak demokrasiyi ve demokrasiyle birlikte halkın ekonomik ve sosyal haklarını ve özgürlüklerini savunanların sağduyulu ve akıllıca davranışlarıdır ki, mücadelenin şiddetini bugünkü düzeyinde tutabilmektedir. Yoksa demokrasiyi ve halkın haklarını savunanlar da karşı güçlerin sorumsuzluğunu bir ölçüde gösterecek olsalardı, 12 Mart 1971 öncesi dönemde bazılarının davrandığı gibi davransalardı, Türkiye’de şiddet olayları bugünkünün de çok üstüne çıkardı.

Halktaki bilinçlenişi, örgütlenişi ve siyasal iktidara, yönetime ağırlığını koyma eğilimini yasal yollardan önleme olanağı artık Türkiye’de kalmamıştır. Çünkü Türkiye’de artık yasaları değiştirmek sadece Parlamento’da oluşacak çoğunlukların elinde değildir. Türkiye’nin halkoyuyla benimsenmiş, yürürlüğe konmuş bir anayasası vardır. Meclislerden çıkan yasalar, Anayasa’ya uygunlukları bakımından Parlamento dışı bir Anayasa organının denetimine bağlıdır. Özgürlükler, düşünce, yayın özgürlüğü, sosyal ve ekonomik haklar ve özgürlükler Anayasa’ya aykırı olarak, Anayasa’nın ölçülerini zorlayarak sınırlanacak olursa, bu sınırlamalar Anayasa Mahkemesi’nce kaldırılabilir. Bunun da ötesinde toplum demokrasiyi, artık onsuz yapamayacak kadar benimsemiştir. Öyle ki, 12 Mart sonrası ara rejimde nice aydınların sustuğu dönemde, halk susmamıştır, köylü susmamıştır, işçi susmamıştır, düşüncelerini gene serbestçe söylemeye devam etmiştir. Böyle bir demokratik bilinçlenme ve kararlılık düzeyine erişmiş bir toplumda, artık, yasal yollardan halkın özgürlüğünü, örgütlenmesini ve iktidara gelmesini, iktidara doğru ilerlemesini durdurmak veya bir ölçünün ötesinde sınırlamak olanağı yoktur. Yasal yollardan bu olanağı bulamayacağını anlayanlar, şimdi şiddet yoluna, sindirme yoluna, ezdirme yoluna, bölüp dağıtma yoluna sapmışlardır, Türkiye’deki mücadele o nedenle bugünkü şiddet ölçülerine varmıştır.

“Tehlike”yi Kaynağında Kurutma

Halktaki bilinçlenişe, örgütlenişe ve iktidar olma özlemine ve kararlılığına karşı, bu direnci sürdüren bir kısım egemen güçler, kendileri açısından gördükleri tehlikeyi kaynağında kurutmaya çalışmaktadırlar. “Egemen güçler” derken, bir ayrım yapıyorum, her sözümün başında “bir kısım egemen güçler” diyorum. Çünkü şükranla belirtmek gerekir ki, Türkiye’deki geleneksel egemen güç denebilecek güçlerden bir kısmı özgürlükçü demokrasiye bağlıdır, bir ölçüde ilericidir; bir kısmı da dünyanın ve Türk toplumunun nereye gittiğini ve bu gidişin durdurulamayacağını anlayabilecek kadar akıllıdır, bilgilidir veya görgülüdür. Egemen güçler arasında o nedenle bir ayrım yapıyorum. Bunlardan bir bölümü tutucu değildir, bir bölümü de tutucu eğilimde olsalar bile, tutuculuklarıyla denge kurabilecek kadar akılları ve dünya görgüleri vardır. “Bir kısım egemen güçler” diyerek sınırlama gereğini o nedenle duyuyorum.

Bu bir kısım egemen güçler, karşılarında gördükleri tehlikeyi kaynağında kurutmak istemektedirler. Bir bakıma bu akıllıca bir davranıştır. Yüzeydeki belirtilerle mücadele edecek yerde, uzun vadeli bir mücadeleye kalkışmaktadırlar. Tehlikenin başlıca kaynaklarından biri olarak da okuyan gençliği görmektedirler, yükseköğrenim gençliğini görmektedirler. Çünkü geleceğin yöneticileri ve toplum önderleri, büyük çoğunluğuyla, yükseköğrenim gençliği arasından çıkacaktır; ve onları, daha fidanken, eğilip bükülme ve eğitilme çağındayken, kendi isteklerine ve ihtiyaçlarına göre, kendi çıkarlarına göre eğitmek istemektedirler. Kendi deyimleriyle, kendi çıkarlarına göre “adam etmek” istemektedirler gençliği, yola getirmek istemektedirler. Onları, kurulu düzende çıkarı bulunanların koruyucusu olarak, bozuk düzenin bekçileri olarak yetiştirmek istemektedirler. “Milli veya milliyetçi

eğitim” dedikleri, “milli ahlâka uygun eğitim” dedikleri, aslında baştan aşağı böyle bir çıkar hesabına dayanmaktadır. Çıkarcıların çıkarını koruyacak, bozuk düzene bekçilik edecek kuşaklar yetiştirmeyi öngören bir eğitim politikasına “milli eğitim politikası”, “milliyetçi eğitim politikası” adını vermektedirler.

Gençleri bir temel tehlike olarak, kaynak tehlike olarak görüp üstüne yönelince, elbette gençleri eğitenleri de tehlikeli olarak görmeleri doğaldır. O nedenle, gençleri aşarak yükseköğrenim kurumlarındaki öğretim görevlilerine ve çocukları aşarak öğretmenlere yönelmektedirler. Onları da türlü baskılarla görevden atarak, kışın ortasında uzak bir ilçeye veya köye sürerek, eşlerinden ayrı düşürerek, hapse attırarak, türlü baskılar altına alarak veya tutturabildiklerine birtakım çıkarlar sağlayarak yola getirmeye, kendi açılarından “adam etmeye” çalışmaktadırlar, kendileri için iyi çıkar bekçileri yetiştirecek birer eğitici olmaya zorlamaktadırlar.

Namlular İşçiye de Çevrildi

Fakat işin işten geçtiğini fark etmişlerdir. Evet, bir bakıma, demin söylediğim gibi uzgörü ve akıllılık göstererek, “tehlike”nin kaynağına yönelmişlerdir, gençliğe ve eğitimcilere yönelmişlerdir; ama “tehlike” bir bakıma yüzeye çıkmıştır; yalnız kaynağına inilerek önlenebilecek boyutları aşmıştır. Kendi açılarından bu tehlikenin en belirgin görüntüsü de işçilerdir. Gençliği yola getirmek, öğretmeni yola getirmek, artık onlar için geleceğin sorunu olmuştur. Günün sorunu işçilerdir.

Bugün karşı karşıya kaldıkları, kendilerini karşı karşıya gördükleri ivedi ve büyük tehlike siyasal bakımdan hızla bilinçlenen ve hızla örgütlenen, güçlü biçimde örgütlenen işçilerin bu çevreler açısından ortaya çıkardıkları tehlikedir. Bundan büyük ölçüde ürkmektedirler.

Onun da ardında şimdiden bir saklı tehlike olarak, potansiyel tehlike olarak, köylüyü görmektedirler. Köylünün de işçi gibi bir tehlike haline gelmesini önlemek üzere, bir yandan toprak reformunu yozlaştırır, savsaklar ve engellerken öbür yandan kooperatifçilik hareketini baltalamaktadırlar; kooperatifçilik hareketini yozlaştırıp güçsüzleştirmeye çalışmaktadırlar.

Bu konuşmamda daha çok sınaileşme sürecine demokratik rejim içinde giren bir toplumun bence en önemli sorunu olan işçi sorununa değineceğim. Bu, işçilerin, hakları için, adaletli bir gelir bölüşümü için, mücadelesi ve örgütlenmesi sorunudur ve buna karşı bir kısım egemen güçlerin takındığı tavırla, izlediği, yürüttüğü mücadele ile ilgili sorundur. Öyle sanıyorum ki, Türkiye’nin şimdi en önemli sorunu budur. Yakın gelecekte bu sorun daha da belirginleşecek, daha çok dikkatleri çeker durumuna gelebilecektir.

Nitekim sözünü ettiğim *egemen güçler, son zamanlarda gözlerini ve namlularını, yalnız gençlere değil, işçilere de çevirmeye başlamışlardır. Gözlerini, yumruklarını, namlularını ilkin İzmir’de tarış işçilerine, arkasından Seydişehir sanayi işçilerine yöneltmişlerdir. Sanıyorum ki yer yer işçiler arasına da kışkırtıcı ajanlar sokmaya başlamışlardır. Böylelikle demokrasiyi koruma ve haklarını sağlama mücadelesini dürüstçe, demokratik yöntemler içinde ve barışçı biçimde vermek isteyen işçileri iki ateş arasında bırakmaktadırlar. Bir yandan doğrudan doğruya bir kısım egemen güçlerin ateşi, bir yandan da işçilerin arasına soktukları bazı kışkırtıcı ajanların ateşi. Bu şekilde işçi hareketini de yozlaştırmaya uğraşmaktadırlar.*

Çalışanların Örgütlenmesini Önleme ve Etkisizleştirme

İşçilere karşı bu mücadeleyi son haftalarda açık bir biçimde başlatmış olanların gözünde Türkiye’deki en ürkütücü gelişme, çalışanların örgütlenmesi ve örgütleri yoluyla yönetime, iktidara ağırlıklarını koyma yoluna girmesidir. Bu çevreler şimdi bunu önlemenin mücadelesini vermektedirler. Bunun için başvurdukları, denedikleri yöntemler şunlardır:

Çalışanların örgütlenme hakkını sınırlamaya uğraşmaktadırlar. Bütün demokratik ülkeler kamu görevlilerine de sanayi işçileri kadar geniş sendika ve toplu sözleşme hakları verme yoluna giderken, Türkiye’de, tam tersine, kamu görevlilerinin zaten fazla bir yetkisi, hakkı olmayan sendikaları, bu amaçla yasaklanmıştır. Kamu görevlileri artık yalnız dernek kurabilmektedirler. Bu kuruluşlara da hiçbir hak tanınmamaktadır. Çünkü Türkiye’de, birazdan değineceğim gibi, derneklere, siyasetle ilgilenmek yasaklanmaktadır. Bir yandan kamu görevlilerinin sendikal hakları, yani, hak korumak ve sağlamak için örgütlenme hakları ortadan kaldırılırken, bir yandan da kamu kesiminde çalışan işçilerin mümkün olduğu kadar büyük bir kesimi kamu görevlisi durumuna getirilmek istenmektedir. Anayasa ile tanındığı için hükümetlerce, iktidarlarca kısılamayan işçi haklarından da işçilerin bir bölümü bu yoldan yoksun bırakılmak istenmektedir, kamu görevlisine dönüştürülerek yoksun bırakılmak istenmektedir.

Öte yandan, biraz önce belirttiğim gibi, derneklerin siyasetle ilgilenmeleri yasaklanmıştır. Oysa derneklerin büyük çoğunluğu belli sosyal amaçlarla kurulur, belli sosyal sorunları çözmek için kurulur. Özellikle çoğulcu demokratik toplumda ise hiçbir sosyal sorunu ülkenin siyasal sorunlarından ayırma olanağı yoktur. Bir anlamda siyaset yapılmadıkça, siyasal tavır takınılmadıkça, hiçbir sosyal sorunu, özellikle demokratik bir toplumda, çözme olanağı yoktur. Öyle ise, derneklere “siyaset yapamazsınız” demek, onlara “siz dernek olamazsınız” demektir; “siz hiçbir sosyal amaca hizmet edemezsiniz” demektir. Çalışanların, halkın, örgütlenmesini, güçlenmesini önlemek isteyenler, böylece bir yandan da, dernek haklarını kısmak, dernekleri yozlaştırmak yoluyla bu amaçlarına erişebilmek istemektedirler.

Bunun ötesinde yıllardır sendikaların siyasetle ilgilenmelerini önlemeye çalışmaktadırlar. Hiç değilse, sendikaların büyükçe bir kesiminde bu bakımdan başarı da sağlayabilmişlerdir. Ancak son zamanlarda işçideki siyasal bilinçlenme nedeniyle, bazı sendikalara rağmen, artık işçilerin siyasetle etkin biçimde ilgilenmesi önlenemez hale gelmektedir.

Sendikaların siyasetle ilgilenmelerini önlemeye çalışırken, bazı siyaset adamlarının kullandıkları gerekçeler de çok ilginçtir. Hani nasıl çocuklar evde konuklar için, itibarlı konuklar için alınmış pasta ve çikolataları yemesin diye, bazı analar, babalar “aman o acıdır, sakın ona dokunmayın” derlerse, siyaset adamları da işçilere, “sakın siyasetle uğraşmayın, siyaset çirkeftir, siyaset çamurdur” demektedirler. Ve o “çamur”un içine batma hakkını sadece kendilerine bir imtiyaz olarak saklamak istemektedirler. *Oysa siyaset toplumdan soyutlanmış bir oyun olduğu oranda çirkindir, o oranda çamurdur, o oranda çirkeftir.*

Bütün bunların, toplumdaki, halktaki hızlı bilinçlenme karşısında ve halkın kararlılığı karşısında yetersiz ve geçersiz kalmakta olduğunu görenler, şimdi bir başka yönteme daha başvurmaya başlamışlardır. O yöntem de, işçilerin ve genel olarak halkın örgütlerini bölmektir. Bir yerde bir sendika güçleniyor mu hemen onun karşısına bir başka sendika dikmek; birtakım çıkarlar sağlayarak, her sendikanın içinde her zaman olmuş ve olacak rekabetlerden yararlanarak onun karşısına başka bir sendika çıkarmak... Öğretmenler dernek mi kuruyor, hemen onun karşısına bir başka dernek; memurlar dernek mi koruyor, hemen onun karşısına başka bir dernek çıkartmak... Öylece halkın

örgütlenmesini etkisizleştirmek, halkın güçlenmesini önlemek istemektedirler.

Toplumsal gelişmeyi bu yoldan da durduramayacaklarını anlayan çevreler şimdi daha başka bir yöntem de denemeye başlamışlardır. Sınıf kavgasına karşı olduklarını söyleyen bu çevreler şimdi işçi sınıfının içinde kavga çıkarmaya uğraşmaktadırlar. İşçi sınıfı başka bir sınıfla, bir kısım egemen çıkar çevrelerinin temsil ettiği sınıfla, etkin biçimde mücadele edebilme gücünü bulamasın diye, işçi sınıfını kendi içinde bölerek, işçileri birbirleriyle mücadeleye yöneltmektedirler.

Bu, *sömürücülerin ezeli kuralıdır: “Böl ve yönet,” daha doğrusu “böl ve sömür” kuralı. Şimdi bunu işçiler arasında uygulamaya çalışmaktadırlar.* Tabii, bunu yaparken, başlangıçta işçilerden yana gibi görünmeye çalışırlar. Nitekim Almanya’daki Nazi hareketi de işçiden yana bir hareket gibi doğmuştur bir anlamda... Adı üstünde, “Nasyonal Sosyalizm,” sosyalist bir hareket olma iddiası ile doğmuştu. İşin sosyalist tarafı da, milliyetçi tarafı da aslında bir aldatmaca idi. İşçiye avuçlarının içine almak, onlara dayanarak bir faşist yönetim kurmak ve büyük sermayeye, büyük çıkar çevrelerine hizmet etmek. Buydu oyunları... Bugün de aynı oyun oynanmaktadır.

Bu arada tabii, işçilere birtakım göstermelik yararlar da sağlanmak isteniyor. Ama nasıl sağlanmak isteniyor? Bazı sosyal güvenlik hakları genişletilerek... Bunun bedelini kim ödüyor? Bizdeki sosyal güvenlik sistemine göre yine işçiler ödüyor. Çünkü bizde sosyal güvenlik bazı İskandinav ülkelerinde olduğu gibi devlet bütçesinden sağlanmıyor. Bizde sosyal güvenlik büyük ölçüde sosyal güvenlikten yararlananların kesesinden sağlanıyor. Yararlananın kesesinden yararlanana bağışta bulunarak işçileri avutmaya çalışıyorlar. Fakat elbette, işçilerimizin büyük çoğunluğu bu oyuna da kanmayacak kadar akıllıdır ve bilinçlidir. Aslında hem o sosyal güvenlik haklarını sağlamak ve genişletmek gerekir ve mümkündür, hem de bunu işçilerin haklarını esirgmeden, işçilerin örgütlerini yozlaştırmadan ve bölmeden yapmak gerekir. Fakat dikkat ederseniz, bazı bölük pörçük sosyal güvenlik hakları dışında, daha doğrusu zaten tanınmış hakları orasından burasından geliştirme, genişletme dışında, işçilere hak verme eğilimi yoktur. Tam tersine, sağlanmış işçi haklarını kısma eğilimi vardır. Sözümlü ettiğim bir kısım egemen güçlerde ve onların temsilcisi, savunucusu olan bugünkü hükümette, işçiye işçi cebinden yapılan bu türlü bağışlar dışında, işçi haklarını kısma ve etkisizleştirme niyetleri gittikçe ortaya çıkmaktadır.

Bazı “Sağcı” Gençler de Oyunu Fark Ediyor

Kandırma oyunlarının farkına yalnız işçiler varmıyor; bir kısım egemen güçlere bir süre için alet edilen gençler de, yer yer ve bir ölçüde de olsa oyunun farkına varmaya başlıyorlar. Bundan birkaç hafta önce bir ilginç olay olmuştu. Nedense basına gereği gibi yansımada o olay. Geçen yıl kasım ayında bir gün o sağcı militan güçlerin ve partinin sözcüsü durumundaki gazetenin yayınevi önünde, bir grup “ülkücü” denen genç toplandı. O gazetenin nüshalarını yaktılar ve bir de protesto bildirisi verdiler o gazeteye. “Bu bildirimizi aynen ve manşetten yayınlamazsanız idarehanenizi da yakacağız” dediler. Kandırıldıklarını, aldatıldıklarını artık fark ettiklerini belirttiler. Sahte bir milliyetçilik ve sosyal adalet edebiyatıyla kandırılarak, çokuluslu şirketlerin, büyük petrol şirketlerinin çıkarlarını korumak üzere kullanıldıklarını söylüyor, “bu oyunu gördük, artık bu oyuna gelmeyeceğiz” diyorlardı. Gazete de bu bildiriye manşetten yorumsuz yayınlamak zorunda kalıyordu. Demek ki, yalnız işçiler arasında değil, sağcı dediğimiz gençler arasında da bir ölçüde bilinçlenme başlamıştır.

Bu protestoyu yapan gençler, bir bakıma hem çok dürüst, hem de çok akıllı davrandılar: Açıkta yaptılar eylemlerini. Böylelikle canlarını kurtarmış oldular. Aksi halde, “başbuğ”larının “davadan

dönen olursa vurun” emrine kurban giderlerdi. Fakat şimdi öyle bir şey olursa katillerinin kim olacağı bilindiği için kolay kolay vurulamayacaklardır umarım. Açıklıkları, cesaretleri ve dürüstlükleri ile, topluma bir hizmette bulunurken kendi canlarını da eline düşükleri canilerden, eşkıyadan kurtarmışlardır.

Toplum ve Siyaset

Demin söylemiştim ki, siyaset ancak politikacılar ve partiler arasında, sırf onlar arasında oynanan bir oyun olursa, çirkinleşir, çamurlaşır. Ancak toplumdan soyutlanırsa işe yaramaz duruma gelir. Bir çoğulcu demokratik toplumda siyaseti sadece partiler ve politikacılar yapamaz. Adı üstünde bu “çoğulcu” toplumdur, plüralist toplumdur. *Çoğulcu toplumda halk değişik yollardan, değişik yöntemlerle ve değişik örgütler aracılığıyla, siyasete katılır, siyaset yapar, siyasete ağırlığını koyar. Siyaset ancak o zaman soyut bir oyun olmaktan çıkar, somutlaşır ve o zaman toplum yararına işleyen bir faaliyet durumuna gelebilir. Fakat Türkiye’de halk örgütleri bölündükçe, engellendikçe veya güçsüzleştirildikçe politikacılar veya partiler dışında hemen hemen kimsenin siyasete etkin biçimde ağırlığını koyamaması gibi bir durum ortaya çıkmaktadır. Bir kısım egemen güçlerin istediği de zaten budur.*

Şimdi iki buçuk aydır, Türkiye Büyük Millet Meclisi çalıştırılmıyor. Başkanlık divanını seçemediği için, komisyonlarını seçemediği için çalıştırılmıyor. Oysa Türkiye ve dünya birtakım ivedi sorunların gün yitirmeden ele alınmasını, çözülmeye başlamasını gerektiren bir ortamda, böyle bir ortamda sırf Başbakan’ın ve Cephe partilerinin birtakım hesapları yürüyebilsin diye, bunun için zamana gerek duyuyorlar diye, Parlamento iki buçuk aydır çalışmaktan alıkonuluyor. Bütçe Komisyonu ancak dün akşam çalışmaya başladı. Fakat yanılmıyorsam dün akşama kadar daha bütçenin gerekçesi üyelere verilmemişti.

Etkin ve aktif siyaset büyük ölçüde politikacıların ve partilerin tekelinde tutulduğu için, onlar arasında oynanan soyut bir oyun olarak tutulabildiği için, toplum tepkisinin ağırlığı Parlamento’da duyulmuyor. Oysa böyle bir ortamda, dünyanın ve Türkiye’nin böyle bir aşamasında, Parlamento’nun sırf birtakım partiler arası veya hükümet içi oyunlar dolayısıyla iki buçuk ay çalışmaktan alıkonulması demokrasinin normal işlediği bir ülkede olsa, ortalığı birbirine katardı. Bırakın iki buçuk ayı, iki buçuk gün bile bu oyunları sürdürme olanağını bulamazdı siyaset adamları ve partiler. Bu oyun nasıl iki buçuk ay sürdürülebildi? Çünkü tepki gelmiyor. Toplumda tepki var. Fakat bu tepki dolmuştadır, bu tepki Parlamento’nun yüzlerce kilometre uzağındaki bir köyün kahvehanesindedir veya birkaç kilometre ötedeki bir gecekondu kahvehanesindedir. Parlamantonun duvarları ise kalındır. Orada tur atmaktan dışarı çıkıp halkın arasına girmeye vakit bulamamaktadırlar parlamenterler ve parlamantonun kalın duvarları ardında kulakları da sağırlaşan birtakım politikacılar rahat rahat oyunlarını oynayabilmektedirler, kol bükme sporlarını, politika cambazlıklarını yapabilmektedirler, politikayı çamurlaştırabilmektedirler. *Oysa halkın örgütlenmesi demek, halkın örgüt olarak her gün parlamantonun duvarları içinde varlığını, gücünü, sesini duyurabilmesi demektir. Halkın serbestçe örgütlenebilmesi ve örgütlerini serbestçe güçlendirebilmesi siyasete, yönetime ve iktidara ağırlığını yeterince koymasını sağlayabilecektir. O zaman bu oyunların hiçbirini oynamamayacaktır. O zaman politika çamurdan çıkıp temizlenecektir ve halk yararına, toplum yararına işleyecektir.*

İşçi Hareketinin Birleşmesi ve Partisiyle Bütünleşmesi

İşçi hareketinin de, demokratik sol hareketin veya onunla aynı doğrultudaki bazı sosyal demokrat hareketlerin de güçlü olduğu ülkeler, demokratik sol bir siyasal partiyle işçiler arasında bütünleşme ölçüsüne varan bir işbirliğinin kurulabilmiş olduğu ülkelerdir. Bu işbirliğinin kurulamadığı ülkelerde, güçlü sendikalar olabilir, demokratik sol partiler, sosyal demokrat partiler, sosyalist partiler de olabilir; ama hiçbiri güçlü değildir; o ülkelerden hiçbirinde sol partiler kolay kolay iktidar olamamaktadır, iktidar olsa da etkili olamamaktadır, kendi doğrultusunda, çizgisinde kalamamaktadır veya iktidarı yeterince elinde tutamamaktadır; öte yandan işçiler iktidara ağırlığını koyamamaktadır, sanayiciler huzursuzluktan, tedirginlikten kurtulamamaktadır, ekonomide ve siyasette ve toplum yaşamında istikrar sağlanamamaktadır.

Bunlar nerede sağlanabiliyor?.. İşçinin yönetime ağırlığını koyması, iktidara ağırlığını koyması, demokratik sol veya sosyal demokrat partilerin uzun ömürlü ve etkin iktidarlar oluşturabilmesi ve toplumda bir yandan en ileri ölçüde işçi hakları, çalışanların hakları ve sosyal adalet, sosyal güvenlik sağlanırken, bir yandan da ekonominin aksamadan işlemesi, hangi ülkelerde gerçekleşebiliyor? Ancak, demokratik işçi hareketiyle demokratik sol siyasal hareketin tam bütünleşme halinde olduğu ülkelerde gerçekleşebiliyor.

Onun için de bizim, demokratik sol bir parti olarak o gibi ülkelerin sosyal demokrat partileriyle yakın ilişki kurmamız, Türkiye’de işçileri bölmeye ve güçsüzleştirmeye çalışan, bu oyunu işçilerin aralarına da girerek sürdürmeye uğraşan bir sağcı militan siyasal örgütü çok tedirgin etmiştir. Bu konudaki hücumları bir rastlantı değildir, iyi hesaplanmış bir çıkıştır. Biz daha önce bazı komünist ülkelerin partileriyle de ilişki kurduk. O zaman bu ölçüde haykırmadılar, bizi MİT’e, Genelkurmay Başkanı’na, Savcılığa, Milli Güvenlik Kurulu’na şikâyet edecek ölçüde tepki göstermediler. Komünist partilerle ilişki kurduğumuz zaman bu ölçüde tepki göstermediler. Birçoklarının bilmediği bir gerçek vardır. Türkiye’de komşu ülkelerin komünist partileriyle, bizim görüşümüze göre ülke yararına olarak ilk ilişkiyi kuran parti Cumhuriyet Halk Partisi değildir. Ya hangisidir? Adalet Partisi’dir. Bizden daha önce başlamıştır ilişkileri... Basının ilgisini çekmemiştir, fakat tarihleriyle biliyoruz, hangi komünist partisinin davetlisi olarak Adalet Partisi ne zaman hangi komşu ülkeye gitmiştir, onlardan ne zaman Türkiye’ye Adalet Partisi’nin çağrılısı olarak heyet gelmiştir; bunları ben tarihleriyle biliyorum. Ama buna karşı da, bazı komşu ülkelerin komünist partileriyle bizim ilişki kurmamıza karşı da fazla bir tepki gösterilmemiştir. Ne zaman bu tepki en şiddetli biçimde gösterilmiştir? Komünistlikle uzaktan yakından ilgisi olmayan, tam tersine, komünizmin en demokratik fakat en etkin önleyicisi olduğu bilinen sosyal demokrat hareketlerle ilişki ve işbirliği kurmamızla birlikte, işçi hareketini etkisiz kılmak isteyenlerin tedirginliği ve tepkileri artmıştır. Hele aynı doğrultuda partilerden oluşan Sosyalist Enternasyonal’e Cumhuriyet Halk Partisi’nin katılma olasılığı belirince kıyameti koparmaya başlamışlardır.

Bu konuda en sert tepkilerini bu aşamada göstermekte kendi açılarından haklıdırlar. Çünkü o ülkeler, sosyal demokrat partilerle demokratik işçi hareketinin ileri ölçüde bütünleştiği ülkelerdir ve elbette bizim de bu konuda o ülkelerden alacağımız bir ders vardır. O dersi almanın ve o dersin gereğini yapmanın zamanı artık gelmiştir. Bu konuda yitireceğimiz zaman yoktur. Konuşmamı özellikle bu konuyu vurgulayarak tamamlayacağım.

Değil mi ki, Türkiye’nin demokratik sol partisi Cumhuriyet Halk Partisi’dir, bu parti Türkiye’de demokratik işçi hareketiyle bütünleşecektir. Bütünleşmeye mecburdur.

Demokratik Solun Çoğunluk Oluşu

Sınaileşme sürecindeki bir ülkede veya sınaileşmiş bir ülkede işçi hareketiyle başarılı biçimde bütünleşmiş bir demokratik sol veya sosyal demokrat hareket var ise, o ülkede iktidar belirlenmiş demektir. O ülkede artık, sürekli olarak iktidar olabilecek olanlar sadece demokratik solcular veya sosyal demokratlardır. Her zaman sayısal çoğunluk olarak değil... Sayısal çoğunluk olmadıkları zaman da, siyasal çoğunlukturlar. Demokrasi bütün kurallarıyla işler, karşılarında tutucu partiler çoğunlukta olabilirler, fakat “gelin kurun hükümeti” denir, genellikle kuramazlar. Çünkü demokratik sol hareketle bütünleşmiş bir demokratik işçi hareketi karşısında, sınaileşen bir toplumun yükünü, sorumluluğunu tutucu partiler olarak taşıyamazlar. Ara sıra iktidara gelirler, ama çok kalamazlar, çoğu kez kendiliklerinden giderler. Fakat demokratik işçi hareketiyle demokratik sol hareketin bütünleştiği ülkelerde uzun süreli ve etkili iktidarı ancak demokratik sol veya sosyal demokrat partiler kurabilir. Onun için, kendi çıkarlarına uygun düşen düzeni sürdürmek isteyen bazı tutucu güçler iş işten geçmeden önce, bir yandan Türkiye’de demokratik işçi hareketini bölmek, güçsüzleştirmek, işçi hareketinin kendi doğrultusunda bir siyasal parti ile bütünleşmesini önlemek bir yandan da böyle bir bütünleşmenin adayı olabilecek partileri yıldırma, güçsüzleştirmek için ellerinden geleni yapmaktadırlar. Cumhuriyet Halk Partisi’ne karşı bunu denediler. Ama bizi yıldıramadılar; onlar üstümüze yürüdükçe güçlendik, dövüldükçe çelikleştik. Fakat şimdi işçileri bölmeye, işçileri siyasetten uzaklaştırmaya, işçileri kendi aralarında bir sınıf-içi kavgaya yönlterek, demokratik ve anayasal sınıflar arası mücadeleden alıkoymaya, siyasetten uzak tutmaya çalışmaktadırlar.

Bir demokratik ülkede bir demokratik sol parti, demokratik işçi hareketiyle bütünleştiği vakit, iktidar neden belirlenmiş olur? O demokratik sol parti neden uzun süre iktidar olma, etkin bir iktidar olma şansına kavuşmuş olur. Çünkü *bir sanayi toplumunda veya hızlı sınaileşme sürecine giren bir toplumda, işçiye rağmen, hatta işçi yönetime ortak edilmeden, devlet yönetiminin sorumluluğunu paylaşmadan ülke kolay kolay yönetilemez*. Yönetime katılmak, aynı zamanda sorumluluğa katılmak demektir, işçinin sorumluluğa katılması, gönüllü olarak, kendi rızasıyla, devlet yönetiminin sorumluluğuna katılması sağlanmadan, bir sanayi ülkesinin veya sınaileşme sürecindeki ülkenin sorunları çözülemez. Başka türlü yönetilmeye kalkışıldığı vakit, huzursuzluklar içinde, bunalımlar içinde, ekonomik duraklamalar ve dengesizlikler içinde bocalamaktan kurtulamaz. Böyle bir ülkede gerçek sanayiciler bile huzura, güvenliğe kavuşamazlar, geleceğe güvenle bakarak yatırım yapamazlar.

Sendikalarda Siyasete Katılma Tartışması

Sendikalar siyasete katılmalı mı, karışmalı mı, yoksa katılmamalı, karışmamalı mı? Dünyanın hiçbir yerinde rastlanmadığını sandığım o acayip tartışma, çağdışı tartışma, hâlâ sürdürülüyor. Çağdışı da değil, akıl ve bilim dışı tartışma. Çünkü *işçi hem örgütlenecek hem de siyaset yapmadan, siyasete karışmadan sosyal haklarını sağlayabilecek, güvenceye bağlayabilecek, işçinin gönlünce, işçinin mutlu olabileceği, işsizlerin ezilmekten kurtulabileceği bir toplum düzeni kurulabilecek, buna olanak yoktur*. Sendikalar elbette siyasete katılacaktır, karışacaktır. Ama Türkiye’de hâlâ bunun mücadelesi, tartışması yapılıyor. Kusura bakmasın bazı sendikacı arkadaşlarım, bunun için hâlâ seminerler düzenleniyor.

İşçiler kendi aralarında bu tartışmayı yapmıyorlar tabii... İşçi ne yapacağını biliyor... O kendi örgütleri o yola gitmediği zaman bile, kendi olanaklarını zorlayarak, en azından seçim gününü gözetererek, yapacağını biliyor... İşçi olarak siyasetle ilgileniyor. Sendikalar siyasal amaçlı çalışma

yapmadığı vakit, işçi, kendi partisini arıyor buluyor, o partinin içinde güçlenmeye çalışıyor. İşçiler arasında çok şükür böyle bir gereksiz tartışma yok. Ama bazı sendikalarda maalesef bu acayip tartışma hâlâ sürdürölmek isteniyor. Bu tartışma sürdükçe ve işçiler sendikaları yoluyla siyasete katılma olanağından yoksun tutuldukça; işçilere karşı oynanan oyunlar sürüp sendikalar, örgütlenmiş işçi hareketi bölündükçe işçiler siyasete yeterince etkin biçimde ağırlıklarını koyamamış olacaklardır; ve demin söylediğimi bu kez tersine çeviriyorum, sayısal çoğunluk olduklarında bile, siyasal çoğunluk olamayacaklardır.

Sendika hareketi iki yoldan tatmine çalışılıyor. Birincisi, biraz önce belirttiğim gibi, işçilerin kesesinden işçilere sosyal güvenlik bağışında bulunarak; ikincisi, göstermelik olarak birkaç sendikacı ara sıra şu veya bu partiden milletvekili yapılarak... Elbette örgütlenmiş işçi hareketinin siyasete ağırlığını koyması kavramı içinde, yalnız bazı sendikacıların değil, sendika yöneticisi olmayan bazı işçilerin de milletvekili olmaları yer alır, büyük ölçüde yer almalıdır; ama *işçinin siyasete katılması, sadece bazı sendikacıların veya işçilerin milletvekili olmalarından ibaret değildir*. Eğer bundan ibaret sayılırsa, birkaç ayı geçmez o sendikacı veya işçi milletvekillerinin de çoğu herhangi bir milletvekilinden farksız bir politikacıya dönüşür. O da işçiden kopar ve yabancılaşır.

Elbette hepsi için söylemiyorum bunu, ama genel olarak, *işçiler, örgütleri ile siyasete katılmayıp, ara sıra birer sendika temsilcisini Parlamento'ya göndermekle, yönetime ağırlıklarını koymuş olamazlar*.

Nasıl ki, 1960'lerde bizim hazırladığımız 440 sayılı yasanın tüzüklerle, yönetmeliklerle yozlaştırılması sonucu, kamu iktisadi teşebbüslerinde, sendika üst kuruluşlarının, işçiye danışmadan, işçinin çoğu kez tanımadığı bir temsilciyi yönetim kuruluna üye olarak göndermesi, işçinin kamu kesiminde yönetime katılmasını sağlamaya yetmediyse, işçinin siyasete ve devlet yönetimine ağırlığını koyması da ara sıra bir-iki sendika liderinin Parlamento'ya girebilmesiyle sağlanamaz.

Elbette o da olacaktır. Bugünkünden çok fazla olacaktır. Ama bazı partilerin zaman zaman gönüllerinden kopup kontenjan vermesiyle veya bir sendikacının çıkıp kendi kişisel gücüne ya da örgütünün yerel gücüne dayanarak milletvekili olmasıyla değil, *ancak demokratik işçi hareketinin kendi partisini bulup, onunla bütünleşmesiyle, işçiler, gerçek anlamda ve etkin biçimde siyasete ağırlıklarını koyabileceklerdir*.

Kuzey ölkelerinde, örgütlenmiş işçiler yalnız kendi partilerini bulup onunla, o partiyle bütünleşmiş değiller. Demokratik işçi hareketi, o ölkelerde, hükümetle de, devletle de bütünleşmiş. Bir sanayi toplumu içinde devlet öyle ayakta durabiliyor; hatta özel kesim sanayii öyle ayakta durabiliyor.

Dünyayı az çok bilen bazı işadamları, biz Kuzey ölkelerinden, İskandinav ölkelerinden söz ettikçe, “iyi ama” derler “orada özel sektör şu kadar geniş...” Onu ben de biliyorum. Benim de ona itirazım yok. Ama orada gerçeğin iki yanı var. Orada aynı zamanda demokratik işçi hareketi partisini bulmuş, partisiyle bütünleşmiş ve partisini iktidara getirip onunla birlikte iktidara oturmuş. O nedenle de, orada, sanayici dahil herkes için huzur var, herkes için güvenlik var, herkes için sosyal adalet var.

O ölkelerde, siyasal karar mekanizması, yalnız siyaset adamları tarafından işletilmiyor, birçok durumlarda işçilerle siyaset adamlarının karma kuruluşları gibi işletiliyor.

İşçileri bölmek, güçsüzleştirmek ve siyasetten uzak tutmak için, hatta mümkün olduğu kadar kendilerini sömürenlerin bekçisi, onların çıkarlarının bekçisi olarak kullanabilmek için, daha çirkin

oyunlar da döndürölüyor Türkiye’de. Bazı egemen güçler, sorumlusu bulundukları işsizliği de, işçiler aleyhinde ve işsizlerin kendi aleyhinde kullanmak üzere tertipler yapıyorlar.

Türkiye’de bugün bir “lumpen proletarya,” yani boşlukta, açıkta duran, geleneksel çevresinden kopmuş, yeni çevresini ve sınıfını henüz bulamamış bir kitle var. Bunların güçsüzlüğü, işsizliği, çaresizliği istismar ediliyor ve bunlarla, iş bulma mutluluğuna erişmiş işçiler, birbirine kırdırılmak isteniyor. Türkiye’de bugün oynanmakta olan en çirkin, en bayağı, en insanlık dışı oyun budur. Ama ben isterseniz daha ağır sözler söyleyeyim, sözle önlenemez bu. Bu ancak, Türkiye’de işçi örgütlerinin, işsizlik sorununu da kendi sorunları bilmesiyle önlenir, işsizleri de sömürücülerin elinden kurtarmasıyla önlenir. Bu da, ancak, işçilerin iktidar olmasıyla sağlanabilir.

İşçiler iktidar olacak ki, kendi sorumluluklarını taşıdıkları gibi, kendileri dışında, toplumdaki tüm çaresizlerin ve ezilenlerin de sorumluluğunun kendilerine düştüğünü görsünler; onların sorunlarını da çözme yetkisinin kendi ellerinde olduğunu görsünler; “lumpen proletarya” denilen, kopmuş, ezilmiş, çaresiz, işsiz insanların sorunlarını da, kendi sorunları bilebilsinler; işçilerle işsizler arasında bir acıklı sınıf-içi savaşı kendi elleriyle önleyebilsinler. Yoksa ben istediğim kadar bağırayım, demin kullandığımdan daha ağır sözler, daha haklı sözler söyleyeyim, benim gücüm, partimin gücü tek başına bu sorunu çözmeye yetmez.

Çağrı

Konuşmamın sonlarına gelirken, düşüncemi ve çağırımı, 3. Demokratik Sol Düşünce Forumu vesilesiyle, açık seçik ortaya koyuyorum.

Biz Türkiye’nin başlıca demokratik sol partisi olarak, bu konuşmamda belirttiğim “böl ve sömür” oyunlarını bozmak zorundayız ve bozmaya kararlıyız, bu oyunları bozacağız. Bunun için de, Türkiye’deki demokratik işçi hareketini ilkin kendi içinde birleşmeye çağırıyorum, sonra da Cumhuriyet Halk Partisi’yle bütünleşmeye çağırıyorum.

Böyle bir bütünleşmeye dayanmadıkça ne bir demokratik sol parti uzun süre güçlü kalabilir, ne de bir demokratik işçi hareketi güçlü olabilir. İkisi de bölünmeye mahkûm olur, ezilmeye mahkûm olur.

Bu bütünleşmeyi gerçekleştirmek zorundayız. Bunu gerçekleştiremezsek, biz uzun süre gerçek bir demokratik sol parti olarak kalamayız. Bir süre daha kalırız. Çünkü örgütlerinin dışında işçilerle bugün düşüncede ve duyguda birleşmiş durumdayız. Ama daha gerçek, daha somut bir bütünleşmeye dönüşmeden, bu ilelebet böyle süremez. Hele bu “böl ve sömür” oyunları sürdükçe, işsizliğin arttırılıp işçiye karşı istismar edilmesi oyunları sürdükçe, bizim yalnız düşüncede ve duyguda işçilerle birlik olmamızla, sorun, ne işçiler için çözülebilir ne de demokratik solcu Cumhuriyet Halk Partisi için çözülebilir. Onun için, yasaların, demokratik kuralların elverdiği veya gerektirdiği ölçüde biz bu bütünleşmeyi sağlamaya mecburuz.

Demokratik sendika hareketi bizim uzattığımız ele elini uzatır, el ele veririz, bunu bir anda sağlarız.

Elini yeterince uzatmaz, kimi uzatır, kimi uzatmaz, böyle bir durumla karşı karşıya kalırsak, biz, karınca gibi temelden çalışmaya başlarız. Tavanda el ele verebileceğimiz o bütünleşmenin

sağlanamayacağını görürsek, işçiyle tabandaki bütünleşmemiz üstüne yeni bir yapı kurarız.

Yapabilir miyiz, yapamaz mıyız, bunu söylemiyorum. Yapmaya mecburuz, diyorum. Değil mi ki bütün o “böl ve sömür” oyunlarına, sendikaların siyasetten uzak durmaları yolundaki bütün öğütlere rağmen, Cumhuriyet Halk Partisi, demokratik solda yerini aldıktan sonra, tabandaki işçiyle böylesine bütünleşebilmiş ve son kısmi seçimlerde yüzde 44 oyla Türkiye’nin en güçlü partisi durumunu sürdürebilmiştir, demek ki biz istersek, akıllı davranırsak bunu yapabilecek güçteyiz. O halde yapmaya mecburuz ve yapacağız...

Çağrımı açık yapıyorum. Yitirilecek zamanımız yoktur. Zaman yitirirsek, öldürülen işçilere yazık olur, öldürülen gençlere yazık olur, içinden kundaklanan demokrasiye yazık olur. İşçi hareketi, sendika hareketi, ilkin kendi içinde birleşmelidir, sonra da kendi partisiyle bütünleşmelidir. Bu parti, bizim gözümüzde Cumhuriyet Halk Partisi’dir. İşçi örgütleri onu beğenmezler, başka bir seçme yapabilecek durumdalarsa o seçmeyi yaparlar ve demokratik işçi hareketiyle bütünleşmiş bir siyasal demokratik hareketi oluşturmanın gereğini yerine getirirler, getirmelidirler. Bu, onların işçilere karşı ödevidir, sorumluluğudur.

Bu olmazsa, ben yine söylevler vereceğim, beni üç yüz bin kişi dinleyecek İstanbul’da, kış ortasında Diyarbakır’da elli bin kişi dinleyecek; Seydişehir’de, İstanbul’da, işçi yine direnecek; sosyal sigortalarda işçi haklarından yoksunlaştırılmak için memurlaştırılan işçi yine karda, kışta açıkta bekleyecek. Halk belki yine seçimden seçime gidip bütün oylarını Cumhuriyet Halk Partisi’ne verecek. Fakat bunların hiçbirisi gençlerimizi de, işçilerimizi de, demokrasimizi de ölümden kurtarmaya yetmeyecektir. Kurtuluşun tek yolu vardır: İşçilerin bir demokratik sendika hareketinde birleşmesi ve işçi hareketinin bir demokratik sol siyasal hareketle bütünleşmesi...

Bunun zamanı gelmiştir ve yitirilecek daha fazla zamanımız yoktur. Ama kolay mı bu?.. Elbette kolay değil. Elbette her çalışma alanında, her meslekte olduğu gibi, siyasette olduğu gibi, hepsi ayrı ayrı kürsülerde ders okutan üniversite hocaları arasında bile çoğu kez olduğu gibi, elbette sendikalar arasında da, sendika yöneticileri arasında da rekabetler vardır, çekişmeler vardır ve olacaktır. Hatta yerine ve zamanına göre çıkar kavgaları vardır ve olacaktır. Onun için, kendimi aldatmıyorum, hayal kurmuyorum. Aralarında bu bütünleşme birdenbire ve kolay olmaz. Ama bunun adımlarını, toplumun kendilerini zorladığı ölçüde, toplumdaki gelişmelerin zorladığı ölçüde atmalıdırlar.

Bize zaman zaman sendikalardan, sendika liderlerinden öğütler gelir: “Niçin memleket menfaatleri uğrunda partiler olarak birleşmiyorsunuz, bir araya gelmiyorsunuz, işbirliği yapmıyorsunuz?” derler... Ben aynı soruyu şimdi kendilerine soruyorum: “Niçin demokratik işçi haklarının tek ve kaçınılmaz güvencesi olan demokrasiyi yaşatmak uğrunda el ele vermiyorsunuz? Aranızda çıkar kavgaları olabilir. Birbirinizi beğenmeyebilirsiniz; hatta ekonomik ideolojileriniz arasında, küçük büyük bazı farklar olabilir. Ama eğer toplu sözleşme ve grev hakkının, eğer özgür sendikacılığın, özgürlükçü demokrasiden başka bir rejimde yaşayamayacağını biliyorsanız, bunda birleşiyorsanız, en azından bunda el ele vermelisiniz.”

Ben siyaset alanında, bu noktada, herhangi bir partiyle, baş rakibimiz olan Adalet Partisi’yle bile el ele vermeye hazır olduğumuzu söyledim. Ne şartla? Demokraside birleşmek, demokrasinin ne olduğunda birleşmek, demokrasinin kurallarında birleşmek şartıyla... Ve “hükümet kurmak için işbirliği yapamasak bile, demokrasiyi kurtarmak için işbirliği yapalım” dedim. Fakat Adalet Partisi’yle bu temel kurallarda anlaşamadığımız görüldü.

Şimdi Türk işçi hareketine açık çağrıda bulunuyorum:

Aralarında ne kadar çekişme bulunursa bulunsun, bazı konularda ne kadar görüş ve davranış ayrılığı olursa olsun, özgürlükçü demokrasiye inanan, özgürlükçü demokrasinin demokratik işçi hareketi için kesin, vazgeçilmez koşul olduğunu bilen tüm işçi sendikaları, sendika üst kuruluşları, işyerlerinde vurulan işçilerin başı için, işçi-memur ayrımı keşmekeşinde, kış ortasında aç ve açık bırakılan işçilerin hakkı için, işsizlerin, ezilenlerin kurtuluşu için ve demokrasiyi yaşatmak için, işçileri ve gençleri daha çok kurşunlatmamak için el ele vermek zorundasınız.

Bizim uzattığımız kadar açık ve güçlü bir el bize uzatılmazsa, biz gerçek bir demokratik sol parti olmanın gereğini yapacağız. Karıncalar gibi veya bir yapıyı temelden kuran işçiler gibi, bu bütünleşmeyi örgütsel, kurumsal olarak kendimiz kuracağız. Bunun, elbette, parti olarak, örgüt olarak yollarını bulacağız. Bundan önce de yasal yollarını gerçekleştirmeye çalışacağız. Bir kere referandum hakkını, yani işçinin sendika seçme, toplu sözleşme yetkisi verilecek sendikayı belirleme hakkını, özgürlüğünü gerçekleştirmek için mücadele vereceğiz, öylelikle işçinin kendisi, sendikal hareketi birleşmeye, daha temizlenmeye, daha demokratikleşmeye doğru yöneltecektir.

İşçi-Memur Ayrımı

Bunun dışında işçi-memur ayrımına son vermenin yollarını arayacağız. Nasıl son verilir bu soruna? Bu sorun nasıl çözülür? Bu sorun, şimdiye kadar işçi nedir, memur nedir tanımı yapılmakla çözülmeye çalışıldı. Bu sorun böyle çözülemez. Nitekim geçen gün bir değerli sendikacı milletvekili arkadaşım bana çok haklı bir şey söyledi: “Ben, bazı sendika yöneticilerine dedim ki,” dedi, “işçi-memur ayrımının geçerli bir tanımını hâlâ yapamadılar diye hükümetlere ne kızıyorsunuz? Siz kendiniz bunun tanımını yapıp da hükümetlere verebildiniz mi?.. Hayır, veremedik dediler, yapamadık dediler.” Yapamazlar da... Çünkü çağımızda artık, kim işçidir, kim memurdur, kim kol işçisidir, kim kafa işçisidir, bu ayrımlar eskisi gibi yapılamıyor. Çağımızın teknolojisi başka, çağımızın toplumu başka... Bir yerde beden işçisi gibi görünen kimse, bir anlamda kamu görevlisinin, memurun yapması gereken işi yapıyor. Bir bakıyorsunuz bazı kamu görevlileri beden işçilerinden daha ağır iş yapıyor. Teknik anlamda, hukuk anlamında işçi sayılması gereken bir kimse, otomasyona geçilmiş bir endüstride, sadece günde birkaç defa parmağını kaldırarak bir atölyeyi işletebiliyor. Böyle bir ortamda işçi-memur ayrımı yapılamaz artık... Onun için de bu ayrımın tanımlaması yapılamıyor. Haklar ve özgürlükler bakımından işçi-memur ayrımı kaldırılacaktır. Herkes aynı haklara kavuşacaktır. Başka çözümü yoktur bunun. Başka çözümü bulunabilecek olsaydı, demokrasi konusunda, sınıileşmenin doğurduğu toplumsal sorunlar konusunda bizden çok daha tecrübeli olan devletler, bunun çözümünü kolayca bulurlardı.

Oysa o ülkelerde de çözülememiştir bu sorun. Çözülemez de... Çünkü sınıileşme sürecine giren bir demokratik toplumda artık işçi-memur ayrımının teknik ve sosyal temelleri sarsılmakta, yıkılmaktadır. Bu sorun ancak, işçi-memur ayrımı diye bir ayrım yapılamayacağının kabul edilmesiyle ve tüm memurların, daha doğru bir deyimle tüm kamu görevlilerinin, bütün işçi haklarına kavuşmasıyla ortadan kalkmış olur. Örnek almaya çalıştığımız bütün demokratik ülkelerde bu sorun böyle ortadan kaldırılabilmiştir. Çözülmemiştir, ortadan kaldırılmıştır.

Şimdi Türkiye’de bazı kurnaz çevreler, bu yaklaşımın tam tersini uygulayarak sorunu ortadan kaldırmaya özeniyorlar: İşçilerle kamu görevlilerini işçi haklarında birleştirmek yerine, işçilerle kamu görevlilerini, kamu görevlilerinin hak yoksunluğunda birleştirmeye kalkışıyorlar. Bu amaçla,

bir yandan gözleri tutarsa, demokratik işçi haklarını kısmaya, bir yandan da, fırsatını buldukça kamu kesimindeki işçileri kamu görevlisi statüsüne geçirmeye uğraşıyorlar.

Fakat, tabii ki, bu kurnazlığı yürütemeyeceklerdir, bunu başaramayacaklardır. Başarmaya uğraştıkça huzursuzluğu arttıracak, sorunu büsbütün ağırlaştıracaklardır. Çünkü bu yaklaşım, çağın gerçeklerine ve toplumumuzun gelişme doğrultusuna ters düşmektedir.

Bu yolu deneyenler, kendilerini akıllı sanıyorlar. Oysa toplum gerçeklerine ve toplumun gelişme doğrultusuna ters düşen bir yaklaşıma akıllılık denmez, ancak kurnazlık denir, kurnazlığın da ömrü kısa olur.

Bu kurnazlık geçerli olmayacaktır, sonunda işçilerle kamu görevlileri, işçi haklarında birleşeceklerdir. Aralarında haklar bakımından ayrılık kalmayacaktır.

Hemen hemen bütün Batı ülkelerinde, demokrasinin kökleştiği bütün ülkelerde bu sorunun altından ancak böyle kalkılabilmıştır. Başka türlü kalkılabildiğini bilen varsa, çıkıp ortaya koymalıdır, örneğini göstermelidir.

Demokratik Sol Bir Partide İşçi-Köylü El Ele

Her ülkenin sosyalist hareketi veya sosyal demokrat hareketi, demokratik sol hareketi ancak kendi ülkesinin somut gerçeklerine dayandığı, o gerçeklerden esinlendiği ve o toplumun somut sorunlarına geçerli çözümler önerebildiği, getirebildiği oranda başarılı ve uzun ömürlü olur. Onun için biz, elbette bizden önce ve bizim dışımızda yapılmış başarılı demokratik sol veya sosyal demokrat uygulamalardan esinlenmeye çalışacağız, ama her şeyden önce kendi toplum koşullarımızı göz önünde tutacağız.

Türkiye nüfusunun yüzde 60'ından fazlası hâlâ köylüdür.

O halde, bazı teoriler ne derse desin, Cumhuriyet Halk Partisi, bir demokratik sol parti olarak, işçiyle bütünleşen bir parti olacaktır ama sadece işçiyle bütünleşen bir parti de olmayacaktır.

Demin, daha ben bunları söylemeden önce, bu salonda beni dinleyen bazı genç arkadaşlarım, “İşçi-Köylü El Ele” diye bir slogan haykırdılar. Bu slogan, *“İşçi-Köylü El Ele” sloganı, Türkiye’nin, bugünkü Türk toplumunun, somut koşullarından ve gerçeklerinden doğmuş bir slogandır. Bizim sloganımızdır.*

Köylü ve işçi, demokratik solcu Cumhuriyet Halk Partisi’nin, başlıca dayanakları olacaktır. Burada, “işçi” derken, tabii tüm çalışanları, yaşamlarını emeğiyle kazananları belirliyorum. Eskiden, kökenlerinde Marksist oldukları için veya belki Marksizmi de çok dar biçimde yorumladıkları için, başka ülkelerdeki bazı sosyal demokrat partilerin bir asır önceden düştükleri yanılgıya biz düşmeyeceğiz. Yani kendimizi yalnız işçilerin partisi saymayacağız, işçisiyle, köylüsüyle, tüm çalışanların partisi olacağız.

Başlangıçtaki o yanlış yorumları ve tutumları nedeniyle, bugün bizim bazı bakımlardan imrendiğimiz ve bir ölçüde veya geniş ölçüde başarılı olduğumu gördüğümüz sosyal demokrat hareketlerin bir zaafi, köylünün örgütlenmesini, tarihsel süreçte sağ partilere kaptırmış olmalarıdır.

Bu konuda büyük bir fırsat kaçırmışlardır geride bıraktığımız dönemde... Sosyalist hareketi veya sosyal demokrat hareketi yalnız işçi hareketi gibi görmüşlerdir. Köylüyü büyük ölçüde ihmal

etmişlerdir ve o ülkenin bazı sağcı partileri de köylüyü, köylü yararına örgütlenme akıllılığını göstermiştir. Toprak reformuna sahip çıkarak, kooperatifçiliğe sahip çıkarak, genişçe bir köylü kesimiyle bütünleşebilmişlerdir.

Biz, tecrübelerinden yararlanmaya çalıştığımız hareketlerin yaptıklarından olduğu kadar, eksik bıraktıklarından da gereken dersi alacağız. Kendi ülkemizin somut koşullarını da göz önünde tutacağız. Ve yalnız sendikalara değil, kooperatiflere de, özellikle köylülerin kooperatiflerine de dayanacağız. Bizdeki sağcılar, Kuzey ülkelerindeki sağcı partiler kadar, onların bundan bir asır önce olabildiği kadar akıllı olamıyorlar. Bir bakıma da olmak ellerinde değil. Çünkü büyük toprak ağalarıyla bütünleşmiş haldeler. Onların çıkarlarını savunmak zorundalar. O yüzden köylüye sahip çıkamıyorlar. O yüzden toprak reformunu da kooperatifçilik hareketini de baltalama gereğini duyuyorlar. Bu, bizim önümüzde bir tarihi fırsattır ve kıvançla söyleyebilecek durumdayım ki, bugün bu tarihi fırsatı yalnız Cumhuriyet Halk Partisi, bir demokratik sol parti olarak, değerlendirmekle kalmıyor, Türkiye’deki köylü kooperatifçiliği hareketi de bu fırsatı değerlendiriyor ve kooperatifçilik hareketiyle Cumhuriyet Halk Partisi’ndeki demokratik sol hareket bir fiili bütünleşme içine girip, birbirinden güç almaya başlamış bulunuyor.

Üç Ayaklı Örgütlenme

Türkiye’de veya herhangi bir ülkede tek başına bir demokratik sol örgütlenme olamaz. Biz bugün Türkiye’nin en güçlü partisiyiz. Bir hamlede oylarımız yüzde 27’den yüzde 33’e çıktı, iki ay geçmeden yüzde 33’ten yüzde 38’e çıktı. İki yıl geçmeden yüzde 44’e çıktı. Ama açık söylüyorum, bir demokratik sol parti olabilmenin, öyle bir parti olarak kalabilmenin, güçlü kalabilmenin, eğer sosyolojik gereğini yerine getirmez isek, bizim bu gücümüz, bizi iktidar yapmaya yetmez. Sayısal çoğunluk olduğumuz gün bile, bize siyasal çoğunluk olma olanağını vermeye yetmez.

O halde biz kendi kendimizi tamamlayacağız, eksikliğimizi gidereceğiz ve toplumdaki yerimizi alacağız. Bu nasıl olacaktır?.. Türkiye’nin *somut koşulları içinde demokratik sol örgütlenme, üç ayaklı bir örgütlenme olacaktır benim görüşüme göre. Bir ayağı, örgütlenmiş işçi hareketi, öbür ayağı kooperatifçilik hareketi, üçüncü ayağı da bunların siyasal partisi.*

Ancak böyle bir üçgen üzerine oturan, sendika hareketine, kooperatifçilik hareketine ve bir demokratik sol partiye dayanan bir işbirliği ve bütünleşmedir ki, işçiye ve köylüye güç katabilir, demokratik sol partiye sürekli güç ve gerçeklik kazandırabilir, topluma huzur ve adalet getirebilir ve demokrasiyi bütün bu çekmekte olduğu sıkıntılardan, tehlikelerden kurtarabilir.

Böyle bir üç ayaklı sağlam demokratik sol hareketle halk iktidarının gerçekleşmesinden haklı olarak kaygı duyabilecek bazı çevreler vardır, ama gerçek sanayicilerin kaygı duymalarına, tedirgin olmalarına neden yoktur. Böyle bir üçlü taban üzerinde, güçlü bir demokratik sol hareket Türkiye’de oluşup iktidara ulaştı mı, herhalde gerçek sanayiciler de bugün bulamadıkları huzuru ve güvenliği o zaman bulacaklardır. Öyle bir iktidarda elbette kolay ve haksız çıkar kapıları kapanacaktır, ama gerçek sanayiciler, kendilerinin de imrendikleri sosyal demokrat Kuzey ülkelerindeki huzura ve güvenliğe ancak o şekilde erişebileceklerdir. Gökten inmedi o ülkelere sosyal demokrasi ve sosyal demokrasiyle birlikten gelen mutluluk, refah, huzur, güvenlik gökten inmedi. Tabandan işçilerle birlikte oluşturulan bir demokratik sol hareketle o huzurlu toplum yükseldi.

Biz yalnız işçilerle değil, köylülerle de el ele vereceğiz, *köylü işçi ve tüm çalışanlar el ele bu demokratik sol hareketi başarıya ulaştıracaktır.* Bu, partiler arası mücadele boyutlarını çoktan aşip,

bir sosyal iktidar m¼cadelesi, toplumsal iktidar m¼cadelesi boyutlarına erişen ve o oranda da şiddet hareketlerine hedef olan m¼cadeleyi, barış içinde halkın zaferiyle sonuçlandıracağız.

V DEMOKRATİK SOL [\[13\]](#)

Ülkümüz, kimsenin kimseyi ezemeyeceği, sömüremeyeceği, insan kişiliğinin her türlü toplumsal engelden kurtulmuş olarak özgürce gelişebileceği, dinamik, yaratıcı ve hakça bir düzen kurmaktır. Temel ilkemiz ise, bu ülkeye doğru, demokrasi kuralları içinde ilerlemektir.

Bu ilkeye ve ülkeye bağlı kalmak insanlık anlayışımızın gereğidir. Bu ilkenin ve ülkenin çerçevesinde araçları, yöntemleri özgürce tartışabilmek, yolumuzu özgürce araştırabilmekse, demokrasi anlayışımızın gereğidir.

28 Ekim 1974, Demokratik Sol Forumu

Demokratik sol, amaçta olduğu kadar araçlarda ve yöntemde de demokratiktir. Bizim benimsediğimiz anlamda demokratik solculuk, tepeden inme değil, temelden yükselme solculuktur. Halka rağmen solculuk değildir, halk solculuğudur. Onun içindir ki, öteden beri söylediğim gibi, bizim solculuğumuzun sınırını halk çizer ve çizecektir.

Biz bunu söyledikçe bazı kuruntulu çevreler, “Ya günün birinde halk, işi komünizme kadar vardırma isterse” diye kuşulanırlar.

Bu kuşkular yersizdir. Çünkü Türk halkı özgürlükçü demokrasinin değerini çok iyi bilmektedir. Onu en küçük ölçüde tehlikeye sokabilecek bir rejime yönelmesi söz konusu değildir.

14 Aralık 1974, Kurultay

Bizim demokratik sol anlayışımız belli ve tutarlı bir doğrultuyu gösterir ama kalıplaşmış katı formüllerden oluşmaz. Hakça ve insanca düzen ülküsüne erişmek için izlediği doğrultudan sapmaksızın, değişen ihtiyaçlara göre, değişen tedbirler ve çözümler getirir.

14 Aralık 1974, Kurultay

Toplum gerçeklerinden kopan bir sol hareket halktan da kopar. Halktan kopunca neye, kime dayanarak ayakta durabilir, tutunup gelişebilir? Egemen güçler zaten karşısında olacaktır ve onu ezmek için fırsat kollayacaktır. Halk da onu benimsemezse, sol nasıl gelişebilir?..

14 Aralık 1974, Kurultay

İlerici solculuk, gerçekçi solculuktur. Solda geçerlilik, en az kuramsal tutarlılık kadar önemlidir. Görünüşte çok tutarlı kuramlar, teoriler oluşturulabilir ama o kuramlar eğer yaşayan, gelişen bir

toplumun koşulları içinde gerçeklik kazanamıyorsa, uygulanabilirlik kazanamıyorsa kime ne yarar sağlar? CHP'nin demokratik sol anlayışının, bugünkü Türk toplumunun koşulları içinde tutarlılığı da, geçerliliği de ispatlanmıştır. Başka bütün sol akımlar darmadağın olurken, CHP'nin sol anlayışı, üzerine baskılar geldikçe güçlenmiştir, itildikçe kökleşmiştir.

14 Aralık 1974, Kurultay

İlericilikle aşırı solculuk bir anlama gelemmez. İlerici solcu, çağımızın en ileri, en insancıl sol anlayışına sahip çıkan solcu demektir.

19 Nisan 1970, Sosyal Demokrasi Dernekleri

Federasyonu'nda konuşma

Çağımızın en ilerici ve sol anlayışını, bugünkü tutumuyla CHP temsil etmektedir.

Aşırı solda oldukları için kendilerini bizden daha ilerici sayan kimseler bu iddiamızı yadırgayabilirler. Fakat aşırı olmak, ilerici olmak değildir. Elli yıl, yüz yıl öncenin sol anlayışına saplanıp kalanlar, ilerici değil, gericidirler.

Çağımızın yeni ve ilerici sol anlayışında, halkçılık, devletçilikten daha ağır basmaktadır.

Deneyler, uygulamalar göstermiştir ki, üretim araçlarını devletleştirme anlamında daha çok devletçi olmak, ille daha solcu olmak değildir.

10 Mayıs 1970, Manisa

Bizim demokratik sol tutumumuzun gücü de, gerçekçiliği de, ilericiliği de halkla bütünleşmemizden gelmektedir.

Bilgiççe sözler kullanıp daha ağızlarını açarken halktan kopan bazı kimselerin ilericilik iddiaları karşısında hiçbirimizin küçüklük duygusuna kapılmasına gerek yoktur. Bizden daha solda olanlar vardır, ama bugünün Türkiye'sinde bizden daha ilerici olanlar yoktur.

14 Aralık 1974, Kurultay

Türk halkı özgürlükçü demokrasiyle bağdaşmayan hiçbir rejimi, o arada komünizmi de benimsemez. Komünizm ancak ağır sosyal adaletsizlik ortamında veya faşizme yönelik çabalar yüzünden gelişme ortamı bulabilir. Eğer faşist yöntemlerle komünizm önlenebilseydi, Portekiz'de bugünkü durum ortaya çıkmazdı. Portekiz'de düşünce özgürlüğünü, siyasal özgürlükleri kaldıran ve komünizmi de demokratik solu da yasaklayan yarım yüzyıllık bir faşist yönetimin kapağı kaldırıldığı vakit, ortaya en etkin güç olarak komünizm çıkmıştır. Buna karşılık Portekiz'de bugün komünizme karşı en etkin mücadeleyi demokratik sol eğilimli partiler vermektedir. Bir başka deyişle, Portekiz'de sağcılığın pişirip kotardığı komünizmin karşısına ancak demokratik sol dikilebilmektedir.

5 Temmuz 1975, Konya

Altyapı devriminin amacı, köylüsüyle, işçisiyle, esnaf ve sanatkârıyla ve kamu görevlisiyle, bütün çalışan halk topluluklarını ulusal ekonominin egemen gücü durumuna getirmektir. Onları ekonomik bakımdan güçlendirerek ezilmekten, sömürülmekten, yoksulluktan kurtarmak, toplumda sosyal adaleti sağlamak ve demokrasimizi sağlam sosyal temellere dayandırmaktır.

Bu amaca yaklařtıķķa Türk toplumu, gerķek bir halk iktidarı ülküsüne de yaklaşmış olacaktır.

Bu amaķ gerķekleřtikķe, Türkiye’nin kalkınması ve iķ sömürüden de, dış sömürüden de kurtulması hızlanmış olacaktır. Türk halkı, büyük bir çoğunluğuyla, böyle bir halkķı devrimin özlemi içindedir.

24 Ocak 1970, Gençlik Kolları gecesinde çıkan gazete için

Bizim demokratik sol anlayışımız gerķekķi olduğu için ve Türk toplumunun gerķeklerinden oluştuğu için, kalkınmanın köylüden başlamasını ister. Oysa bazı Batı toplumlarında oluşmuş sol doktrinleri tek “bilimsel” gerķek olarak görenler, o doktrinleri Türk toplumuna uygulamaya kalkıřtıķları vakit, köylüyü ne yapacaklarını, nereye koyacaklarını bilemezler. Sonunda kendileri için çıkar yolu köylü gerķeęine gözlerini kapatmakta bulurlar. Fakat bu, kendileri için çıkar yol olsa da, Türk toplumu için ve Türkiye’de solun geçerlilik kazanabilmesi için çıkar yol değildir.

14 Aralık 1974, Kurultay

Bizim demokratik sol anlayışımız, toplumun mutluluğunu yalnız maddi refah artışında gören bir solculuk da değildir. Maddi refahı, maddi refahın adaletli dağılımını elbette hakķa bir düzenin temel unsurlarından biri sayarız. Ama bunun ötesinde CHP’nin demokratik sol anlayışı, en büyük değeri insanın manevi alanda zenginleşmesinde görür. İnsanın manevi alanda zenginleşebilmesi için de, maddi güçlüklerden ve engellerden kurtulması kadar, manevi gelişmesinin önündeki engellerden de kurtulmasını gerekli sayar. Onun için sınırsız düşünce özgürlüğünü kendi demokratik sol anlayışının temel ilkelerinden biri olarak benimser ve “toplum yararı” bahanesiyle de olsa düşünce özgürlüğüne sınırlamalar getirebilecek her türlü sol anlayışı reddeder.

14 Aralık 1974, Kurultay

Türkiye’de ekonomik anlamda sağ güçler, dünyadaki gidişin tam tersine olarak, girişim özgürlüğünü sınırsız biçimde uygulamak, düşünce, anlatım ve örgütlenme özgürlüğünü ise ellerinden geldiği kadar kısmak, sınırlamak istemektedirler. Fakat bunu başarmak artık ellerinde değildir.

23 Mayıs 1975, TMMOB

CHP’nin demokratik sol tutumu, demokrasiye, özgürlükçü demokrasiye ağırlık veren bir sol tutumdur. Klasik zgrlk demokrasiden de bir bakıma daha ileri bir aşamadır. Çünkü demokrasiye ekonomik ve sosyal alanlarda da gerķeklik kazandırmayı öngörür. Bunun için de milli egemenlik kavramını halk iktidarı kavramıyla bütünleştirir. Halk iktidarı ise ancak halkın ekonomik gücünün artmasıyla, bireylerin veya varlıklı zümrelerin ekonomik gücünden daha üstün hale gelmesiyle sağlanabilir.

14 Aralık 1974, Kurultay

Demokratik sol açıdan milliyetçilik ekonomik alanda da milliyetçiliği gerekli kılar; iç sömürüye olduğu kadar dış sömürüye de karşıdır. Dış sömürüyü önleyici bir ekonomik politika, ekonomide dışa açılmayı engelleyici değildir, ancak dışa açılırken milli yararı öncelikle gözeticidir. Oysa çağımızda azgelişmiş veya gelişme halindeki bir ülkede kapitalizmi benimseyenler, ister istemez, ülkeyi dış sömürüye de açarlar.

8 Nisan 1975, Yeni Ulus

Bizim demokratik sol anlayışımız ekonomik güçle siyasal gücün ayrılmazlığı noktasından hareket eder. Ekonomik güç devlette yoğunlaşmışsa, siyasal güç de devlette yoğunlaşır. Ekonomik güç özel sektörde yoğunlaşmışsa siyasal güç de özel sektörde yoğunlaşır. Biz elbette özel sektöre de hak tanırız; devlete de ekonomiye ve topluma yön verebilmesi için gerekli hakları ve yetkileri tanırız. Fakat hepsinin üzerinde halk olmalıdır, hepsi halkın gözetiminde ve denetiminde olmalıdır. Kısacası, iktidarda halk olmalıdır. Bu da ancak halkın en büyük, en etkin ekonomik güç durumuna gelmesiyle gerçekleşebilir. Biz onu sağlamaya çalışıyoruz. Onun için halk sektörünü gerçekleştirmeye uğraşıyoruz.

14 Aralık 1974, Kurultay

Ekonomik güçle siyasal güç birbirinden ayrılmaz. Ekonomik güç kimdeyse siyasal güç de onda olur. Eğer ekonomik gücün tümü devlette toplanırsa, devlet halkı ezer... Eğer ekonomik gücün büyük bölümü bir avuç insanda yoğunlaşırsa, o bir avuç insan halkı sömürür, devlet yönetiminde ağırlığını halktan daha çok duyurur.

10 Kasım 1974, Dereçine

Siyasal gücün temeli ekonomik güçtür.

Eğer halk ekonomik bakımdan yeteri kadar güçlü değilse, eğer halk üretim ilişkilerine kendi istediği yönü verebilecek olanaklara ve güç düzeyine kavuşamamışsa, o zaman halkın siyasetteki güçleri kâğıt üzerinde kalır. Anayasa'nın ve yasaların sayfaları üzerinde kalır.

25 Ekim 1974, Demokratik Sol Forumu

Biz ekonomide devletin aşırı güç kazanmasını istemiyoruz. Çünkü o zaman, devletin siyasal gücü,

halkı geçecek ölçülere varabilir. Bir avuç insanda bütün ekonomik gücün toplanmasını da istemiyoruz. Çünkü o zaman da, o bir avuç insan hem devleti kendi baskısı altına alabilir, hem de halkı ezebilir. Ama ekonomik güç ve onunla birlikte siyasal güç daha çok halkın elinde yoğunlaşırsa halk ezilmez. Halk da ne kadar güçlenirse güçlensin başkasını ezmez. Halk güçlendikçe toplum güçlenir, demokrasi güçlenir, devlet güçlenir.

17 Mart 1975, Köln

Çağımızın ilerici sol anlayışı, devletçiliği reddetmez, ama devletçiliğe eskisinden başka bir anlam verir. Bu anlamdaki devletçilikte devlet, kişilerin halkı ezmesini, sömürmesini önler, ama halkı ezen ve sömüren kişilerin yerine, devlet kendisi geçmez. Bu anlamdaki devletçilikte, devlet, ille her şeyin sahibi olmaz, fakat kamu kesimiyle, özel kesimiyle ekonominin tümünü, halk yararına yönlendirir. Bu anlamdaki devletçilikte, devlet halktan kopmaz, halkla bütünleşir.

10 Mayıs 1970, Manisa

Çağımızda siyasal iktidar olmak yeterli değildir. Asıl önemli olan sosyal iktidar olabilmek ve bunu siyasal iktidarla bütünleştirebilmektir.

23 Mayıs 1975, TMMOB

Biz hükümet kurmak için değil, biz halk iktidarını gerçekleştirmek için yola çıktık. Halk iktidarını gerçekleştirme yolunda bize yeni adımlar attırmayacak hükümetler içinde yer almaktansa, hükümetlerin dışında kalmayı tercih ederiz. Halk iktidarını gerçekleştiremeyecek hükümet formülleri içinde kendimizi eritemeyiz. Bu hakkı kendimizde göremeyiz, halkın karşısında.

28 Ekim 1974, Demokratik Sol Forumu

Halk sözü, halk kavramı ürkütür bazılarını, hele “halk iktidarı” dediğimizde, kendilerini halkın üstünde görenlere veya görmek isteyenlere bir ürküntü gelir. “Neymiş bu halk iktidarı?” derler... “Rejimimiz millet iradesine dayanmıyor mu ki, halk iktidarda değil, halk iktidara gelmeli diyorsunuz?” derler.

10 Kasım 1974, Dereçine

Bana zaman zaman sorarlar, “Neymiş, bu halk iktidarı?” diye. “Milli irade yetmiyor mu?” derler... Milli irade elbette demokrasinin ayrılmaz, vazgeçilmez bir unsurudur. Fakat gerçek demokrasi için

yeterli değildir. Sadece milli irade, halk iktidarını gerçekleştirmeye yeterli değildir. Eğer köylü yoksul kalırsa, çocuğunu okutamazsa, yöneticiler bir ölçünün ötesinde köy çocukları arasından yetişemez. Devletin yönetimine köylü ağırlığını koyamaz. O zaman da halk iktidarda sayılamaz.

6 Aralık 1974, köy-koop

Eğer bir ülkede yükseköğrenimin kapıları halk çocuklarından çoğuna kapalıysa ve o yüzden halk çocuklarının çoğu ülkeyi yönetebilecek durumlara erişebilme umudundan yoksunsa, o ülkede halk iktidarı olamaz.

10 Kasım 1974, Dereçine

Eğer bir ülkede devlet dairelerinin kapıları, bankaların kasaları, kimi için ardına kadar açık, köylü için daracıksa, o ülkede halk iktidarı yok demektir.

10 Kasım 1974, Dereçine

Eğer bir ülkede, bazılarının her türlü bakımı en iyi koşullarla yapılırken halk çoğunluğu hasta olduğunda bir hastane yatağı için ona buna yalvarmak, varını yoğunu muayenehanelere yatırmak zorunda kalıyorsa, o ülkede halk iktidarda değil demektir.

10 Kasım 1974, Dereçine

Eğer toplum sorunları tartışılırken, sorunlara çözüm aranırken, toplumun üst katlarında yaşayanların düşünceleri sorulur, öğrenilir, köy ya da gecekondü kahvehanesinde o sorunları görüşen halkın düşünceleri bilinmez, sesi duyulmazsa, o ülkede halk henüz iktidara gelememiş demektir.

10 Kasım 1974, Dereçine

Köylüdür, oyu vardır ama toprağı yoktur... O ülkede, kâğıt üzerinde milli egemenlik bulunsa bile, halk iktidarı henüz gerçekleşmemiştir.

Ama elbette “oy”un değerini küçümsememek gerekir. Halk iktidarına giden yolu, halkımız, oylarıyla açacaktır.

Halk iktidarı, milli egemenliğin karşıtı değil, bütünleyicisi olacaktır. Milli egemenlik, ancak, halk iktidarıyla birlikte gerçeklik kazanmış olacaktır.

7 Aralık 1974, Diyarbakır

Türk halkı demokratik sol bir iktidarın ilk tadını geçen yıl aldı. Bu henüz küçük bir örnekti. Bir fecrin ilk ışığı gibiydi. Çünkü ancak yüzde 33 oy alabilmiştik, tek başımıza hükümet olacak güçte değildik. Çağdışı bir ayak bağı ile hükümet olabilmiştik.

28 Haziran 1975, İstanbul

1974 yılına gelinceye kadar, buğdaya, arpaya verilen taban fiyat zammı, 5 kuruş, 10 kuruş, 15 kuruş olurdu ancak. Geçen yıl demokratik solcu CHP hükümet kurdu, buğdaya 5 kuruş değil, 10 kuruş değil, 110 kuruş birden zam verdi. 115 kuruştan 225 kuruşa çıktı. Niçin? Devlet, demokratik sol CHP iktidarda iken halkın yanında yer aldı. Bu yıl ne oldu? Geçen yıl 110 kuruş yükselen buğday taban fiyatı bu yıl 25 kuruş yükseldi.

5 Temmuz 1975, Konya

Bizi, halk sektöründen söz ettiğimiz için kınayanlar olduğunu biliyoruz; oysa biz Türkiye’de doğmakta olan bir şeye, daha doğrusu doğmak için toplumun kabuklarını zorlayan bir güce sadece adını koymuş bulunuyoruz.

28 Ekim 1975, Demokratik Sol Forumu

Kişisel sermayelerden kurulu, özel sektörün bir uydusu değildir ve olmayacaktır halk sektörü. Halk sektörü ile özel sektörün sadece girişim özgürlüğü yönünden benzerliği vardır.

6 Aralık 1974, köy-koop

Son günlerde bazı yazarlar, köylüden emeğinin hakkının esirgenmesini, tarımdan sanayiye kaynak aktarma gibi yorumluyorlar. Bu, aşırı iyimser bir yorumdur, gerçeğe uymamaktadır. Çünkü gerçekte bugünkü hükümetin (Cephe Hükümeti’nin) tutumuyla, köylüden esirgenen para sanayiye değil, büyük aracılara aktarılmaktadır. Bunun en belirgin kanıtlarını fındıkta ve pamukta görebiliriz. Bu yıl fındık üreticisinden esirgenen para fındık ihracatçısına, pamuk üreticisinden esirgenen para ise pamuk ihracatçısına aktarılmaktadır. Oysa bir yandan köylünün hakkı köylüye verilse, bir yandan da halkımızda zaten var olan güzel eğilim değerlendirilerek halk sektörü gereğince desteklense, işte asıl o zaman tarımdan sanayiye kaynak aktarılmış, hem de en sağlıklı, adaletli ve süratli biçimde aktarılmış olur.

27 Ağustos 1975, Günaydın

Aşırı özel teşebbüsçü bir yönetim çokulusluluğun kurallarına, koşullarına boyun eğmek zorundadır. Kendi desteklediği özel teşebbüsün çokuluslu şirketlerle bütünleşmesine boyun eğmek, razı olmak, hatta bunu teşvik etmek durumundadır. Onun içinde aşırı özel teşebbüsçü olan iktidarlar, özellikle gelişme halindeki ülkelerin başında bulunan aşırı özel teşebbüsçü iktidarlar, bugünün çokuluslu şirketler gerçeği karşısında isteseler de milliyetçi olamazlar. Milliyetçi olamayacakları için de, milliyetçiliğin sadece ve daima sözünü ederler.

23 Mayıs 1975, TMMOB

Bundan bir süre önce solun beynelmilelciliğinden söz edilirdi. Fakat günümüzde sağ, soldan çok daha ileri ölçüde ve çok daha olumsuz anlamda beynelmilelci. Çünkü büyük sermaye, dünyadaki büyük sermaye, adı üstünde, çokuluslu sermaye haline gelmiştir.

23 Mayıs 1975, TMMOB

Girişim özgürlüğüne yer vererek ekonomik gelişme ve sınaileşme sürecine giren her ülkede, sınıf mücadelesi, doğal olarak ortaya çıkar.

25 Mayıs 1975, demeç

Köylünün ezilmesi pahasına işçinin refaha ulaşması, işçinin ezilmesi pahasına büyük sermaye sahiplerinin daha çok kazanması kadar adaletsizdir. Biz her iki adaletsizliği de önlemek veya ortadan kaldırmak zorundayız.

28 Ekim 1974, Demokratik Sol Forumu

Türkiye’de bir sol akım için başarının ve sürekliliğin kesin bir koşulu, bu akımın bir halk hareketi niteliğini kazanmasıdır, önderliğin bürokrat aydınlardan değil, halkın içinden gelmesidir. Halk arasında bu önderliği yapabilecek tek kesim de işçi kesimidir.

Türkiye’nin sıhhatli ve hızlı gelişebilmesi için bir sol tutum gereklidir. Türkiye’de bir güçlü sol tutum da ancak işçilerin önderliğinde gelişip kökleşebilir, öyleyse, böyle bir tutum izlemek, Türk İşçi Hareketi için tarihi bir ödevdir.

25 Haziran 1971, türk-iş’te “Dörtler” Raporu için

Halka anlatılmaz, halkla ancak anlaşılabilir. Ancak halkı hor görenler, halkı anlamayanlardır ki, kendilerini halka bir şeyler anlatabilme yetkisinde görürler. Topluma yön vermek isteyenlerin, ülkeleri yönetmek isteyenlerin, aslında en büyük bilgi kaynağı halktır.

28 Ekim 1974, Demokratik Sol Forumu

Halk bazı şeyleri toplumsal, ekonomik, siyasal sorunlarla ilgili bazı şeyleri anlamaz kuşkusuna kapılanlar, aslında halkı anlamayanlardır ve halkla yabancılaşanlardır.

28 Ekim 1974, Demokratik Sol Forumu

Bizim gibi düşünen ve bizim desteklediğimiz gençler, devrimciliği büyük kentlerin bulvarlarından halkın içine ve köylerin tarlalarına, devrimci düşünceyi sosyete salonlarından köy kahvehanelerine ve gecekonduklara taşıyan gençlerdir.

Akıllarının, düşüncelerinin, yüreklerinin erişemediği yere silahla erişmeye kalkışanlar, bizden değillerdir ve biz onlarla beraber değiliz.

Çünkü biz, gerçek devrimci eylemin, gençleri, gençleri gençlere kırdırmak değil, gençleri halktan uzak düşürücü davranışlarda bulunmak değil, demokrasinin olanaklarından yararlanarak, halkla birlikte halkı kurtarmak olduğuna inanıyoruz.

29 Ocak 1971, Meclis

CHP, halka rağmen devlet gücüyle devrimcilik anlayışının karşısındadır. CHP, bütün sosyal ve ekonomik devrimleri, halkın gücüyle, halkla birlikte ve halk için yapacaktır. Kısacası, CHP'nin devrimciliği, demokratik halk devrimciliğidir.

Demokrasiyi içtenlikle benimseyemeyenler veya halkla bütünleşemeyenler, bu devrimcilik anlayışına, gönüllerini, kafalarını, eylemlerini uyduramazlar.

18 Ekim 1970, Bursa

Bu halkı sevip, halka kendinizi sevdirdikçe, bu halkı kendinize inandırdıkça, bu halkla birlikte aşamayacağınız engel yoktur. Bırakınız sizi engellemek, sizi bölmek isteyenler, silahla karşınıza dikilsinler. Nasıl başlangıçta hemen her türlü silahtan yoksun olarak, ama bu halka dayanarak Ulusal Kurtuluş Savaşı kazanıldıysa, sizler de halkın yoksulluktan, sömürülmekten kurtuluş savaşını, Türk halkının sevgisiyle, güveniyle kazanacaksınız.

Federasyonu'nda konuşma

Gerçek solculuk, halkla kaynaşmak, halkla bütünleşmektir. Halkçı eylem halkla birlikte yürütülen eylemdir.

19 Nisan 1970, Sosyal Demokrasi Dernekleri

Solun ülkemizde en çok kötülendiği bir dönemde, “Ben soldayım” demenin bir insanın veya topluluğun başına en büyük tehlikeleri getirebildiği bir dönemde, sola, ayırım gözetilmeksizin solun değişik biçimlerine, en ağır kuşkuların ve ithamların yöneldiği bir dönemde, CHP, demokratik solda olduğunu söyleye söyleye, haykıra haykıra, halktan en çok oy alan parti durumuna gelmiştir. Bunu, ne olduğumuzu, ne düşündüğümüzü bütün açıklığı ile halka anlatarak başarabildik ve halkla anlaşarak başarabildik.

28 Ekim 1974, Demokratik Sol Forumu

CHP kendi demokratik sol anlayışının ve devrimcilik yönteminin geçerliliğini, tek geçerli yol olduğunu ispatlamıştır. Bu konuda kimse bizi kendi kendimizden, kendi yolumuzun ve yöntemlerimizin doğrultusundan kuşkuya düşüremez.

Bu yöntemler içinde mücadelemizi daha güçlü, daha yaygın, daha etkin olarak sürdüreceğiz. Geçmişte olduğu gibi, şimdi de, Türkiye’de demokrasiyi kurtaracağız, halkla beraber kurtaracağız.

17 Şubat 1975, Grup

Halkçılık çalışan halkı, köylüyü, işçiyi, memuru, onları sömürenlerden çok düşünmektir. Peki milliyetçilik nedir? Milliyetçilik de bizim hükümetin Kıbrıs’ta yaptığıdır. İkisi arasındaki ayrım bu. Peki milliyetçilikle halkçılık ne zaman, nasıl bir araya gelir? Bir yandan haşhaş ekimine izin verip köylüyü kurtarırsınız, bir yandan da haşhaş kararıyla dünya karşısında Türk milletinin haysiyetini kurtarırsınız.

İşte halkçılıkla milliyetçilik, öyle birleşir.

5 Temmuz 1975, Konya

Sömürgeciliğin ve emperyalizmin temel ilkesi “Böl ve Yönet”tir... Bu ilke gerçekte “Böl ve Sömür” anlamına gelir.

Kendilerine “Milliyetçi Cephe” adını veren partilerin milleti cephelere bölme, bölerek vuruşturma ve birbirine düşman etme politikası da ister istemez bu politikayı hatıra getiriyor. Sömürü düzenini sürdürmek isteyenler, milletimizi cephelere bölerek birbirine düşürmeye uğraşıyorlar.

14 Haziran 1975, Tokat

Doğu'da ve bütün Anadolu'da tek bir yoksul insan kalmayıncaya kadar, yurdumuzda herkesin başı dik, karnı tok oluncaya kadar, herkes bugününde mutlu, çocuğunun geleceğinden umutlu oluncaya kadar el ele çalışmaktır, görevimiz...

9 Eylül 1974, Elazığ

Bizim ulusal amacımız olan kalkınma, yalnız kişilerin kalkınması değildir, yalnız zümrelerin kalkınması değildir, yalnız bazı bölgelerin kalkınması değildir... Tümü ile insanlarımızın, tümü ile halkımızın, tümü ile yurdumuzun kalkınmasıdır. Özgürlük içinde, sosyal adalet içinde kalkınmasıdır.

9 Eylül 1974, Elazığ

Acı fakat görünür gerçek odur ki, Türkiye'de sağcı güçlerden büyükçe bir bölümü özgürlükçü demokrasiden ürker duruma gelmişlerdir. Çünkü Türk toplumunun bugünkü gelişme ve bilinçlenme düzeyinde özgürlükçü demokrasinin artık ancak demokratik solu, daha doğrusu halkı iktidara getireceğini görmüşlerdir.

14 Aralık 1974, Kurultay

CHP iktidara geldiği gün, Türkiye'nin toprak düzenini de orman düzenini de halk yararına değiştirmeye girişecek, toprakla insanı, ormanla insanı, devletle insanı bütünleştirecektir.

10 Mayıs 1970, Manisa

Aşırı kazanç hırsının yerini, insanlığa daha çok hizmet etme isteğinin aldığı, maddi zenginliğe özenmenin yerine, manen zenginleşme özleminin geçtiği bir düzen...

İnsanların topraklarına, işlerine ve devlete yabancılık duymadıkları bir düzen...

Kıyasıya bir hayat kavgasının yerine barış ve sevgi içinde yaşamının geldiği bir düzen...

8 Mart 1970, Ordu

Biz, sokak savaşları yerine, topluma dostluk ve barış getireceğiz. Kardeşler düzeni yerine, kardeşlik düzeni kuracağız. Yoksulluğun da soygunun da sona ereceği, oyun ve okuma çağında çocukların hamallık yapmadığı; kimsenin yaşlılığında başkalarına avuç açmadığı bir düzen kuracağız

Türkiye’de... Bir barış düzeni, kardeşlik düzeni, insanlık düzeni kuracağız.

3 Mayıs 1970, Ankara İl Kongresi

Okuma ve oyun çağındaki çocukların sokakta hamallık, satıcılık, kundura boyacılığı yapmadığı, toprağı alın teriyle sulayan, eliyle işleyen köylünün, topraksız veya yoksul kalmadığı, kimsenin, “hastalanırsam, sakatlanırsam, yaşlanıp da çalışamaz duruma gelirsem halim ne olacak, aileme kim bakacak” diye düşünmediği bir düzen...

8 Mart 1970, Ordu

Karadeniz’in fındık yetiştiren köylüsü, Türkiye’nin buğday yetiştiren, tütün yetiştiren, üzüm, pamuk yetiştiren, besicilik yapan köylüsü, yüzde elli, yüzde yüz faizle tefecilerden kredi ararken, sırtını dayayacak dayısı veya kardeşi olan ve topluma hiçbir yararı dokunmayan birkaç kişinin, bankalarda halkın biriktirdiği paralardan milyonlarca liralık krediler elde edebildiği bir düzen yerine, herkesin hakkını alabildiği sosyal adaletin gerçekleştiği bir düzen...

8 Mart 1970, Ordu

Aydın’daki toplantımızda, yırtık gömleğiyle bir genç hamal çıktı kürsüye. Ahmet Emre adlı bu hamal şöyle konuşuyordu kürsüden:

“Ben bir hamalıyım. Yegâne bir ipim var. Bazı gün 15 lira, bazı gün 20 lira kazanırım. Bazı gün 5 lira olur. Bugün pazardı, 5 kuruş kazanamadım. Geçincemiz azdır. Demirel, gaza, tuza, şekere zam kodu. Bize zam komadı. Köydeki yaşlı anama, sakat ağabeyime de bakmak zorundayım. Ben ne yapayım?.. Bana bir akıl verin de o yola gideyim.”

Bu düzen iyidir, bu düzende çalışan kazanır diyen Demirel, bir akıl verebilir mi hamal Ahmet’e?

Üzüntülüydü, küskündü hamal Ahmet... Ama taşınmaz hale gelen yükünün altında ezilmiyordu artık. Yükünün altında dikelmesini, hakkını istemesini, kurtuluş yolu aramasını biliyordu. Bu düzenin değişmesi gerektiğini görüyordu.

Tek bir hamal değildi o... Tek hamalın sesi, tek bir insanın sesi o kadar gür ve güçlü, o kadar etkili olamazdı... Bir hamal değildi o... Halktı o...

“Artık beni sömürenleri bir hamal gibi sırtımda taşıyamam!” diyen halktı o... “Ben artık beni insan yerine koymayan bir düzende yaşayamam!” diyen halktı o...

“Yegâne bir ipi olan” bir hamal gibi, yoksulluğundan başka yitirecek şeyi olmayan halk...

3 Ekim 1970, İzmir

Halk artık kurtuluşun yolunu seçiyor. Halk, “Yeter” diyor. Neye “Yeter!” dediğini bilerek ve ne istediğini, ne yapacağını bilerek “Yeter!” diyor. Halk ıstırap içinde, fakat ıstırabının, sömürünün altında ezilmektense, dikelmesini biliyor artık. Onun içindir ki halkın kurtuluşunun yakın olduğuna inanıyorum.

27 Eylül 1970, Nazilli

Biz CHP’liler, devrimciyiz... Ama gözü dönmüş devrimci değiliz. Akli başında devrimcileriz.

Fakat işimiz kolay değil... Amerika’daki petrol şirketinden, İngiltere’deki boraks şirketinden, Çin’deki Ortadoğu stratejilerine kadar, büyük toprak ağalarından, vurguncu işadamlarından, tutucu iktidara kadar, bütün sömürücüler, bütün faşistler, bütün tutucu güçler, bütün demokrasi düşmanları, bugün Türkiye’de, kendilerine en büyük engel olarak CHP’yi görmektedirler. Baş hedef olarak, CHP’yi almaktadırlar.

14 Haziran 1970, İstanbul İl Kongresi

Şimdi artık delilleriyle ortaya çıkmıştır ki, bozuk düzenin halkı yoksullaştırmak pahasına akan sömürü çeşmelerinden testilerini doldurmaya uğraşanların başında Demirel ailesinin bazı üyeleri gelmektedir. Bu durumda Sayın Demirel için, o çeşmelerin musluklarını kapatmak kolay olmayacaktır.

16 Mart 1970, Kayseri

Süleyman Demirel Başbakan kalabilsin ve birkaç yıllık iktidar süresi içinde Demirel ailesinin devlet ve millet sırtından edinilmiş servetine, yeni servetler eklenebilsin diye, Türkiye’yi bunalımdan bunalıma sürüklemeye kimsenin hakkı olamaz.

27 Şubat 1970, Sivas-Şarkışla

Halkımız çok dertli. Halkımız Türkiye’nin bozuk düzeninden şikâyetçi. Fakat artık, “Kaderdir, katlanmalıyım” demiyor. Körü körüne parti bağlarını sürdürmüyor. Bu düzeni değiştirme gücünün, bu düzeni değiştirmek istemeyenleri iktidardan indirme gücünün kendinde olduğunu biliyor.

3 Ekim 1970, İzmir

Halka dönük bir düzen değişikliği demokrasi için, demokrasi de halka dönük bir düzen değişikliği için gereklidir.

1970, Demokrat İzmir

Bugünler sıkıntılı olsa da yarınınıza inanınız. Bu, sömürü düzenini sürdürmek isteyenlerin son sefasıdır. Bu, halkımızın son cefasıdır. Bu düzen değişecek, emeği ile kazananların sefa süreceği, cefa çekmeyeceği düzen başlayacaktır.

28 Haziran 1975, İstanbul

“Ak Günlere”den (CHP 1973 Seçim Bildirgesi):

Bir düzen ki herkes kendi yaşamında mutlu, çocuğunun geleceğinden daha da umutlu olabilsin. Bir düzen ki herkes güvenle bakabilsin yaşlılığına...

Emeğin yarattığı değer emeği verenlerde biriksin. Çalışanlar el ele yüceltebilsin ülkeyi. İnsan insanı, yabancılar yurdu sömüremesin.

Ne yoksulluk ne baskı... Ne ezilen ne ezen... İnsanca, hakça bir düzen...

Kaynaklar daha gür akacaktır o düzende. Türkiye daha bağımsız, insanlar özgür olacaktır... Barış gelecektir topluma.

Ak günler ülkemize öyle bir düzenle doğacaktır.

^[1] Bülent Ecevit’in İsmail Cem ile 1975 güzünde Politika gazetesi için yaptığı görüşmenin, bazı düzeltmelerle birlikte yayınlanmış halidir. Konuyla ilgili başka metinler de eklenmiştir. Bu metin ilk olarak Ankara’da Ajans-Türk Matbaacılık Sanayii tarafından yayınlanmıştır.

[3] Ekim 1975

^[4] CHP Genel Başkanı ve Başbakan Bülent Ecevit’in 5 Eylül 1979 günü Ankara’da toplanan CHP Küçük Kurultayı’nı açış konuşması.

[5] 6 Eylül 1979 günü yayınlanan Küçük Kurultay bildirisi.

[6] Bu metin 1974 Aralık ayında Ankara’da Güneş Matbaacılık T.A.Ş. tarafından yayınlanmıştır.Bu metin 1974 Aralık ayında Ankara’da Güneş Matbaacılık T.A.Ş. tarafından yayınlanmıştır.

[\[7\]](#) CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit’in 28 Ekim 1974 günü CHP Gençlik Kolları’nca hazırlanan “Demokratik Sol Düşünce Forumu”nda yaptığı konuşmanın metni.

[8] CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit’in Gençlik Kolları Kurultayı’nda 9 Kasım 1974 günü yaptığı konuşma.

^[9] CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit’in 1 Aralık 1974 günü Eskişehir’de ve Bursa’da yaptığı konuşma.

^[10] CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit’in 6 Aralık 1974’te 1. Köy Kooperatifleri Kurultayı’nda yaptığı konuşmadan.

[11] CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in 8 Aralık 1974 günü Adana'da yaptığı konuşmadan.

[12] CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in 9 Ocak 1976 günü Ankara'da 3. Demokratik Sol Düşünce Forumu'nda yaptığı konuşmanın metni. İlk olarak Ankara'da Ajans-Türk Matbaacılık Sanayii tarafından yayınlanmıştı.

^[13] Bu metin, Ecevit’in çeşitli yerlerde yaptığı konuşmaların demokratik solla ilgili bölümlerinin ayrıbir broşür halinde 1975 yılında Ankara’da Ajans-Türk Matbaacılık Sanayii tarafından basılmış halidir.